

Відокремлений структурний підрозділ закладу
вищої освіти «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»

Хмельницький інститут соціальних технологій

Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих
вчених Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ

Тези доповідей
XVII Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих вчених

26 березня 2026 року

Хмельницький
2026

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

С 91

Редакційна колегія:

Чайковський М. Є. д.пед.н., професор;

Добровіцька О. О., к.пед.н., доцент;

Кондратюк С. М. к.психол.н., доцент;

Кравчук Л. С., к.пед.н., доцент;

Олійник У. М., к.ю.н., доцент

- С91 **Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації :** тези доповідей XVII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених, м. Хмельницький 26 березня 2026 р. – Хмельницький : ХІСТ, 2026. – 285 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників наукової конференції «Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації». У матеріалах збірника висвітлено актуальні питання психологічного розвитку та самореалізації молоді, соціальної підтримки й адаптації в умовах сучасних суспільних викликів, правових та інформаційно-комунікаційних процесів, а також збереження здоров'я, формування культури здорового способу життя та відновлення.

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

©ХІСТ Університету «Україна», 2026

ЗМІСТ

Секція І.

ПСИХОЛОГІЯ ТА РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Алексієнко Д.С.	Профілактика булінгу як напрям роботи соціального працівника	11
Бавольський Р.В.	Розвиток комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників у контексті сучасних соціальних викликів.....	14
Бондар М.О.	Психологічні особливості копінг-стратегій при тривожності у молоді під час війни.....	16
Борщун Д.В.	Соціальні виклики сучасної молоді в умовах глобалізації.....	20
Борщун Д.В.	Молодь за здорову націю: формування здорового способу життя	22
Вовк Р.Ю.	Сучасні проблеми емоційної сфери людей похилого віку: етичний аспект	25
Вусик М.Ю.	Адаптація соціального законодавства України на шляху євроінтеграції.....	27
Горобинська Д.С.	Соціально-педагогічні умови формування інклюзивної компетентності у дітей молодшого шкільного віку	30
Гуменчук Д. С.	Методи формування здорового способу життя в умовах закладів позашкільної освіти в громаді....	33
Дідур К.М.	Система опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.....	35
Дрозд Т.Ю.	Психолого-педагогічні рекомендації щодо розвитку мотивації навчальної діяльності молодших школярів	38
Євдохович Б.В.	Психологічна готовність ліцеїстів до навчання у військовому ліцеї в умовах воєнного стану.....	41
Єрмочков А.А.	Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в підлітковому віці	43
Загородня І.О.	Специфіка соціальної роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах у системі освіти ..	45
Захарченко О.О.	Соціально-психологічні аспекти готовності до материнства	48
Іщенко Є.О.	Психологічні особливості формування моральної самооцінки першокласників	50

Кармазіна О.Р.	Емоційний інтелект як чинник розвитку міжособистісних стосунків сучасної молоді.....	53
Качур О.Г.	Психологічні особливості юнацького віку у контексті виникнення страхів	55
Кириць І.Р.	Чинники виникнення суїцидальних думок у юнацькому віці	58
Кіцнак В.І.	Особливості інновацій у соціальній роботі з людьми похилого віку	60
Ковалів В.В.	Реалізація проєктів та програм громадськими організаціями в Україні	62
Ковальчук О.Ю.	Психологічні особливості виникнення та перебігу конфліктів у колективі	64
Коцюба В.В.	Благодійні фонди у системі соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб	67
Куліда М.С.	Особливості комунікативної толерантності у здобувачів освіти	70
Куць Д.В.	Особливості ціннісно-сислової структури особистості в процесі самоствердження	72
Лебідь І.М.	Формування вольової саморегуляції військовослужбовців в екстремальних умовах.....	75
Мазур І.М.	Розвиток комунікативних здібностей у старшокласників	77
Малисник Д.О.	Особливості формування безпечної поведінки підлітків у цифровому середовищі в умовах закладу загальної середньої освіти	79
Мушен К.В.	Психологічні особливості проявів агресії у віковому та статевому аспекті.....	82
Пец М.М.	Особливості психологічного розвитку особистості сучасної молоді	85
Підлубна О.Р.	Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні: від соціального захисту до стратегії інтеграції	88
Подлесна Т.М.	Психологічні особливості емоційного вигорання соціальних працівників	91
Полодюк Ю.Ю.	Проблеми тривожності та емоційного вигорання серед студентської молоді	93
Провозьон В.М.	Супервізія як процес професійної підтримки в соціальній роботі.....	95
Руденко А.В.	Молодь як рушійна сила волонтерського руху та громадянського спротиву.....	97

Рудь Д.Р.	Соціально-психологічні проблеми адаптації молоді внутрішньо переміщених осіб в умовах війни	101
Салівоник Ю.О.	Профілактика професійного вигорання соціальних працівників у державних установах сфери соціального захисту.....	103
Сердюк Н.М.	Сучасні теоретичні підходи до психологічної корекції шкільної дезадаптації молодших школярів в умовах нової української школи	106
Сироватко Ю.А.	Посттравматичний стресовий розлад: поняття, причини виникнення та прояви	108
Смолярова Ю.О.	Специфіка соціальної роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах у системі освіти...	112
Стаднік Д.О.	Розвиток я-концепції в ранньому юнацькому віці	114
Царук А.В.	Психологічні особливості формування соціального інтелекту у підлітків.....	117
Цой П.В.	Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді.....	120

Секція II.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ВЗАЄМОДІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Алікулова В.В.	Чинники, що впливають на самореалізацію жінок середнього віку: особистісні та соціальні	124
Бігун Д.С.	Вплив сімейного середовища на формування особистості сучасної молоді.....	126
Вечерін Н.І.	Особливості формування ціннісних орієнтирів та відповідальності у сучасної молоді.....	129
Власенко С.М.	Соціально-педагогічні основи формування та попередження адиктивної поведінки.....	131
Волошинець Л.О.	Збереження психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб.....	134
Гордієнко Ю.А.	Психологічні особливості формування особистісних якостей дітей молодшого шкільного віку.....	136
Гуменюк Р.В.	Особливості консультаційної роботи з сім'ями захисників і захисниць України	139
Даценко Р.Л.	Концепції доступності для осіб з інвалідністю.....	141
Дзюба О.О.	Профілактика професійного вигорання медичних	

	працівників.....	144
Іванішина М.М.	Соціально психологічні технології відновлення після травматичних подій	147
Карась І.П.	Феномен посттравматичного зростання військовослужбовців в контексті професійної соціальної роботи	149
Карачун Т.А.	Формування естетичних поглядів у молодших школярів засобами фольклору	152
Катеренчук В.О.	Мотиваційна готовність студентської молоді до професійної діяльності у соціальній сфері (службі).....	155
Кохан Н.А.	Специфіка соціальної роботи з особами з інвалідністю	158
Крамарська Я.Ю.	Система соціального захисту населення в місті Хмельницькому.....	160
Лічман К.В.	Ментальне здоров'я підлітків як ресурс для післявоєнної відбудови України.....	162
Мельник М.Г.	Соціальний захист та соціальне забезпечення в системі соціально-психологічної підтримки військовослужбовців	164
Паламар О.В.	Напрями вдосконалення кейс-менеджменту в соціальні роботи з військовослужбовцями	167
Петришин Д.О.	Основні проблеми багатодітних сімей та напрями їх подолання в системі соціальної роботи.....	169
Петришин Д.О.	Організація та стан соціальної підтримки молодих сімей у діяльності ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ»	171
Стегачьов М.М.	Особливості функціонування молодих сімей у сучасних умовах України	174
Стратовіч А.Р.	Психологічні особливості формування соціального інтелекту у підлітків	177
Ткач Л. М.	Психолого-педагогічні аспекти взаємодії педагогів і дітей з особливими освітніми потребами	179
Ткачук Д.С.	Детермінанти мотивації навчальної діяльності підлітків	182
Тьохта А.В.	Псобистісна зрілість як чинник конструктивного розв'язання конфліктів у молодих сім'ях	184
Ференс В.В.	Психологічні особливості виникнення просоціальної поведінки у підлітків	186

Чорна Д.О.	Роль соціального оточення у процесі шкільної адаптації дитини молодшого шкільного віку	189
------------	--	-----

Секція III.

ПРАВО, ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Балбекова Н.О.	Роль бібліотеки у впровадженні принципів інформаційної культури	193
Боднар І.Д.	Правова культура молоді в умовах сучасності	195
Бондар Д.М.	Теоретичне визначення можливостей молоді у становленні нових конкурентних переваг у післявоєнні часи	198
Вапняр В.Д.	Вплив воєнного стану на юридичну практику в Україні	201
Гілюк В.М.	Електронні докази як засіб цифровізації	204
Дідик О.С.	Значення корпоративної освіти в системі надання освітніх послуг	207
Дідух С.С.	Сучасна бібліотека як інформаційна культурний центр вищого навчального закладу	209
Звезда В.І.	Методи визначення та аналізу суб'єктивної сторони кримінального правопорушення в умовах воєнного стану	213
Коваленко Б.О.	Роль комунікації у політичних, культурних і соціальних трансформаціях	219
Клецько В.В.	Організація управлінської документації в органах місцевого самоврядування	221
Кожушко С.В.	Рекомендації по використанню дидактичних ігор під час вивчення природничих дисциплін здобувачами освіти з інтелектуальними порушеннями у навчальному закладі	223
Лебідь П.І.	Застосування технологій штучного інтелекту у бібліотечних послугах	225
Рудь Я.В.	Молодь як рушійна сила волонтерського руху в Україні під час війни	227
Старовина О. С.	Інформаційне забезпечення архівів: теоретико-правовий та практичний аспекти	230
Сушицький М.Ю.	Систематизація законодавства: проблеми та перспективи	232
Тарашевська А.Г.	Інформаційні комунікації закладу вищої освіти ...	235
Хом'як А.Д.	Проблеми сучасної молоді в Україні: соціологічний аналіз.....	236

Хома Я.М.	Колізійне регулювання права власності у міжнародному приватному праві	238
Яценко Д.С.	Протидія дезінформації та пропаганді в інформаційному просторі України	240

Секція IV.

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'Я ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

Боднарець Д.О.	Оцінка кінезіотерапевтичних втручань при міофасціальному больовому синдромі.....	244
Гуменюк О.П.	Рухова активність та спосіб життя – провідні умови здорового способу життя.....	246
Джеллага А.В.	Моделювання індивідуальних програм фізичної терапії за допомогою цифрових інструментів у пацієнтів із хронічним болем у спині	249
Іванишина А.О.	Оцінка ефективності фізичної терапії після компресійних переломів поперекового відділу хребта за суб'єктивними показниками	252
Коваленко І.І.	Інтеграція дзеркальної терапії у програму фізичної реабілітації після ампутації нижніх кінцівок	256
Колесник І.О.	Особливості психологічної реабілітації пацієнтів з ампутаціями: військових, цивільних та дітей	259
Кротов С.О.	Реабілітаційний діагноз у категоріях міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я	261
Куніцький Д.Р.	Оцінка ефективності кінезіотерапії у відновленні функціональної мобільності пацієнтів після ендопротезування кульшового суглоба.....	264
Пужакова А.Л.	Аналіз поширеності порушень опорно-рухового апарату у жінок після пологів	266
Скульський С.М.	Адаптивний спорт шлях до відновлення фізичних якостей у ветеранів війни	269
Стаднік В.В.	Мультидисциплінарна нейрореабілітація при політравмах: інтеграція фізичних, ерготерапевтичних та когнітивно-мовленневих методик	272
Filipova O.	Kinesiotherapy as an effective method of treatment and rehabilitation	274
Цісар В.П.	Фізична терапія після артроскопічного лікування	276

	розривів меніска у військовослужбовців	
Широкий О.О.	Інноваційні підходи до терапії болю в комплексній реабілітації військовослужбовців з ампутаціями.....	279
Ковальчук С.М.	Чинники розвитку інтелекту в ранньому дорослому віці.....	282

Секція І.

ПСИХОЛОГІЯ ТА РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Дмитро Алексієнко

здобувач фахової передвищої освіти
спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»
Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії С.Е. Клиш

Булінг доцільно розглядати як систематичну, цілеспрямовану агресивну поведінку, що проявляється у формах переслідування, залякування або жорстокого ставлення. Йдеться про повторювані дії фізичного, вербального, психологічного чи соціального характеру, спрямовані на завдання шкоди іншій особі.

Ключовою ознакою булінгу є нерівність сил між учасниками взаємодії: агресор (одна особа або група) має переваги, які дозволяють йому домінувати над жертвою. Такі дії мають усвідомлений характер і спрямовані на приниження, підкорення чи емоційне пригнічення. На відміну від звичайного конфлікту, булінг є тривалим процесом, у якому постраждалий не може самостійно припинити агресію [3].

Булінг виступає складним соціально-психологічним явищем, що негативно впливає на розвиток дитини, її емоційний стан, поведінку, навчальну мотивацію та відчуття безпеки. У шкільному середовищі він найчастіше відбувається у місцях із недостатнім контролем дорослих (перерви, коридори, подвір'я), що ускладнює його виявлення [5].

Особливо вразливими до булінгу є молодші школярі, оскільки вони не мають достатнього досвіду соціальної взаємодії, навичок самозахисту та розуміння меж допустимої поведінки. Унаслідок цього агресивні моделі можуть закріплюватися в колективі як норма.

Булінг може проявлятися не лише між учнями, а й у взаємодії «педагог – учень». Педагогічний булінг виявляється у принизливих зауваженнях, публічній критиці, упередженому ставленні чи емоційній холодності. Такі дії мають особливо негативний вплив, оскільки діти сприймають поведінку вчителя як зразок. У деяких випадках можливі й зворотні прояви – агресія учнів щодо педагогів [4].

З огляду на це профілактика булінгу є важливим напрямом діяльності соціального педагога. Її слід розглядати як комплексну систему заходів, спрямованих на попередження насильства, формування безпечного освітнього середовища та розвиток конструктивних моделей поведінки.

Профілактична діяльність охоплює всіх учасників освітнього процесу та передбачає розвиток навичок ненасильницького спілкування, емпатії, толерантності й уміння розв'язувати конфлікти. Основними завданнями є формування стресостійкості, адекватної самооцінки, здатності до ефективної взаємодії та відповідальної поведінки, що знижує ризик участі у булінгу.

Об'єктами профілактики виступають як діти, які зазнають негативного впливу, так і ті, хто демонструє агресивну поведінку. Водночас учні можуть бути і суб'єктами профілактики, якщо вони усвідомлено долучаються до формування безпечного середовища [1].

Первинна профілактика спрямована на попередження булінгу через формування культури взаємоповаги, розвиток емоційного інтелекту та навичок конструктивної взаємодії. Вона передбачає створення безпечного освітнього середовища та проведення просвітницької роботи.

До її завдань належать: ознайомлення учнів із нормами безпечної поведінки, формування просоціальних установок, розвиток емпатії, критичного мислення та здатності протистояти негативному впливу середовища. Важливим є також створення умов для самореалізації дітей і підтримка їхніх ініціатив [5].

Методи первинної профілактики включають бесіди, лекції, дискусії, інтерактивні заняття, а також підхід «рівний – рівному», який сприяє кращому засвоєнню інформації.

Вторинна профілактика орієнтована на раннє виявлення ознак булінгу та роботу з групами ризику. Вона передбачає діагностику, консультування, соціально-педагогічну підтримку та корекційно-розвивальну роботу.

Важливим компонентом є організація тренінгів, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, стресостійкості та конструктивного розв'язання конфліктів. Значна увага приділяється роботі з дітьми, які можуть стати жертвами або проявляють агресивну поведінку, зокрема розвитку самооцінки, навичок самозахисту та ефективної взаємодії.

Третинна профілактика спрямована на подолання наслідків булінгу та запобігання його повторенню. Вона включає індивідуальну роботу з постраждалими, корекцію поведінки агресорів, відновлення соціальних зв'язків і психологічного клімату в колективі [2].

Робота з жертвами передбачає підтримку, відновлення почуття безпеки та формування позитивної самооцінки. Щодо агресорів застосовуються заходи, спрямовані на зміну поведінки, розвиток самоконтролю, емпатії та відповідальності.

Важливим є також вплив на колектив: формування толерантного середовища, зміна позиції свідків булінгу та розвиток культури взаємоповаги. До профілактичної діяльності активно залучаються батьки, педагоги та інші фахівці, що забезпечує комплексний підхід.

Ефективність профілактики підвищується завдяки використанню різних підходів:

- поведінкового (формування відповідальної поведінки);
- емоційного (розвиток емпатії та емоційної чутливості);
- ціннісного (усвідомлення власної ролі та життєвих орієнтирів).

Зміст профілактичної діяльності включає:

- просвітницьку роботу з учнями, батьками та педагогами;
- розвиток комунікативних і соціальних навичок;
- створення умов для соціальної адаптації дітей;
- використання інтерактивних методів;
- налагодження партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [2].

Отже, профілактика булінгу є системним і безперервним процесом, що охоплює різні рівні та напрями діяльності. Провідну роль у її реалізації відіграє соціальний педагог, який здійснює діагностику, організовує профілактичну роботу, координує взаємодію між учасниками освітнього процесу та забезпечує формування безпечного й підтримувального середовища.

Комплексний підхід до профілактики дозволяє не лише зменшити прояви булінгу, а й створити умови для гармонійного розвитку особистості дитини, утвердження її гідності та формування культури ненасильницької взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Андрєнкова В. Л. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Київ, ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
2. Берзіня О. О. Профілактика виникнення та подолання виявів булінгу в дитячому середовищі. *Основи здоров'я*. 2018. № 7. С. 2–8.
3. Катєринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113–124.
4. Клименко Ю. О., Сайко Н. О., Шевчук В. В. Соціально-психологічна профілактика булінгу в освітньому середовищі. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. VI (75). Issue: 181, 2018. С. 73–75.
5. Лякішева А. В., Смолянська Ю. В. Первинна соціальна профілактика булінгу в учнівському середовищі. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна* / за ред. Л. П. Мельник, Т. Л. Опалюк. Вип. 39. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 228 с.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Руслан Бавольський

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Н.О. Островська

Сучасні реалії українського суспільства, зумовлені наслідками повномасштабної війни, економічною нестабільністю та масштабними демографічними трансформаціями, ставлять перед соціальною сферою безпрецедентні виклики. У цих складних умовах комунікативна компетентність соціального працівника виходить за межі звичайної «м'якої навички» і перетворюється на фундаментальний інструмент професійної діяльності. Від якості та глибини комунікації сьогодні безпосередньо залежить не лише ефективність надання соціальних послуг, але й психоемоційна безпека як клієнта, так і самого фахівця, який працює на передовій людського болю.

Специфіка сучасних комунікативних викликів у соціальній роботі полягає, насамперед, у тотальному травмоорієнтованому контексті. Стрімке зростання кількості клієнтів із важким травматичним досвідом, серед яких внутрішньо переміщені особи, ветерани, сім'ї загиблих та постраждали від насильства, вимагає від майбутніх фахівців бездоганного володіння навичками кризової комунікації [3]. Стандартного емпатійного слухання в нинішніх реаліях вже недостатньо; на перший план виходить необхідність глибокого розуміння психології травми для запобігання ретравматизації клієнта під час бесіди [3]. Водночас вимушена цифровізація соціальних послуг та перехід значної частини консультацій в онлайн-формат створюють нові бар'єри. Фахівцям доводиться опановувати специфіку цифрової комунікації, вчитися зчитувати невербальні сигнали через екран та суворо дотримуватися етики поведінки в мережі. Крім того, надвисоке емоційне навантаження вимагає від соціального працівника вміння вибудовувати чіткі комунікативні та особисті кордони. Здатність екологічно дистанціюватися від болю клієнта та вміння вчасно сказати «ні» є критично важливими компетенціями для запобігання швидкому професійному вигоранню [2].

Відповідно до цих викликів, напрями модернізації професійної підготовки у закладах вищої освіти потребують докорінної

трансформації. Необхідний рішучий перехід від пасивного засвоєння теорії до активного тренінгового формату навчання. Це передбачає широке застосування методу кейс-стаді, рольових ігор та симуляцій складних розмов, таких як повідомлення трагічних новин або робота з агресивним клієнтом [1]. Важливим кроком є інтеграція суміжних знань в освітні програми, зокрема модулів з медіації, ненасильницького спілкування та основ психологічної першої допомоги. Особливу увагу слід приділити запровадженню обов'язкових навчальних супервізійних сесій під час проходження практики [2]. Саме в такому безпечному середовищі студенти зможуть рефлексувати над власними комунікативними помилками, аналізувати емоційні реакції та формувати стійку професійну ідентичність.

Підсумовуючи, варто зазначити, що розвиток комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників має базуватися на принципі «емпатійної асертивності» – здатності глибоко розуміти та розділяти почуття клієнта, неухильно залишаючись при цьому в стійкій професійній позиції. Оновлення освітніх програм із фокусом на кризову комунікацію та систематичне практичне відпрацювання навичок є не просто освітнім завданням, а критичною необхідністю для підготовки фахівців, здатних ефективно реагувати на складні виклики сьогодення та повноцінно брати участь у процесах повоєнного відновлення нашого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Слободянюк О. В. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників у кризових умовах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2022. Вип. 31. С. 112–118.
2. Токарева В. І., Чуйко О. В. Супервізія та профілактика професійного вигорання в соціальній роботі: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2021. 215 с.
3. Чернобровкіна В. А. Психологія травми та кризове консультування: базові принципи для фахівців допомагаючих професій. Київ: НаУКМА, 2022. 184 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ПРИ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Мар'яна Бондар

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент С.М. Кондратюк

Повномасштабна війна в Україні, що триває з 2022 року, докорінно змінила умови життя та діяльності всіх громадян, і молодь є однією з найбільш вразливих соціально-демографічних груп у цьому контексті. Сучасна війна має не лише традиційний збройний вимір, але й агресивний інформаційний супровід, що створює потужний негативний вплив на психологічне здоров'я молодих людей, які перебувають у стадії активного особистісного та професійного становлення [1, с. 1].

Одним із ключових психологічних феноменів, що потребують глибокого вивчення в умовах війни, є тривожність. Дослідження, проведені серед української молоді, фіксують високі рівні як реактивної (ситуативної), так і особистісної тривожності. Зокрема, у вибірці молодих людей віком 18–23 роки середнє значення реактивної тривожності сягає 53.42, а особистісної – 49.94, що свідчить про значне емоційне навантаження [2, с. 14]. Хронічне перебування в стані стресу та невизначеності актуалізує пошук ефективних способів подолання важких життєвих обставин, тобто копінг-стратегій.

Копінг-стратегії, як свідомо вироблені способи психологічної діяльності та поведінки, спрямовані на подолання стресових ситуацій, є вирішальним чинником адаптації молоді до умов воєнного стану [3, с. 3]. Розуміння того, які саме стратегії (проблемно-орієнтовані, емоційно-орієнтовані, стратегії уникнення) переважають у молоді, як вони пов'язані з рівнем тривожності та які з них є найбільш адаптивними, має не лише теоретичне, але й критично важливе практичне значення. Дослідження львівських вчених вже виявили статистично значущий взаємозв'язок між особистісною тривожністю та емоційно-орієнтованими копінг-стратегіями, а також гендерні відмінності у їх виборі [3, с. 7]. Водночас, динамічність воєнної ситуації, її пролонгований характер та поява нових викликів зумовлюють необхідність подальшого, більш глибокого вивчення цієї проблематики.

Тривожність є складним, багатовимірним психологічним феноменом, який у науковій літературі розглядається у двох основних вимірах. Класичне розмежування цих двох аспектів запропонував

Ч. Спілбергер, який виокремив тривогу як стан (реактивну тривожність) та тривожність як рису (особистісну тривожність). Реактивна тривожність характеризується тимчасовим емоційним станом, що виникає у відповідь на стресову ситуацію та супроводжується суб'єктивним відчуттям напруги, занепокоєння, підвищеною активністю вегетативної нервової системи. Особистісна тривожність, натомість, є відносно стабільною індивідуальною характеристикою, схильністю особистості сприймати широке коло ситуацій як загрозові та реагувати на них підвищенням рівня ситуативної тривоги [1, с. 2].

Важливим теоретичним підґрунтям для розуміння тривожності є роботи Р. Лазаруса та С. Фолкман, які розглядають її в контексті транзакційної моделі стресу та копіngu. Згідно з цим підходом, виникнення тривоги є результатом когнітивної оцінки ситуації як загрозової та оцінки власних ресурсів для її подолання. Якщо людина сприймає дисбаланс між вимогами середовища та наявними можливостями впоратися, виникає стан тривоги, який активізує копіng-процеси [4, с. 1]. Таким чином, тривожність виступає не лише індикатором неблагополуччя, але й пусковим механізмом для пошуку адаптивних стратегій поведінки.

Поняття «копіng» (coping) походить від англійського дієслова «to cope» – долати, справлятися, і визначається як сукупність когнітивних та поведінкових зусиль, спрямованих на управління специфічними зовнішніми та внутрішніми вимогами, які оцінюються людиною як такі, що перевищують її ресурси [4, с. 3]. Важливо підкреслити, що копіng-поведінка розглядається не як статична риса особистості, а як динамічний процес, що постійно змінюється залежно від контексту ситуації та етапу взаємодії зі стресором.

Найбільш усталеним є підхід Р. Лазаруса та С. Фолкман, які виокремили два базових модули копіng-поведінки:

1. Проблемно-орієнтований копіng – спрямований на вирішення проблемної ситуації, її активне перетворення або зміну. Цей тип копіngu передбачає аналіз проблеми, пошук альтернатив, планування дій та активне втручання в ситуацію. Він є найбільш ефективним тоді, коли стресор об'єктивно піддається контролю та зміні [5, с. 2].

2. Емоційно-орієнтований копіng – спрямований на регуляцію емоційних реакцій, викликаних стресором. Він включає зусилля зі зменшення емоційного напруження, уникнення, дистанціювання, пошук позитивного в негативному, а також когнітивне переструктурування ситуації. Цей тип копіngu є більш адаптивним у випадках, коли стресор є неконтрольованим і його неможливо усунути [5, с. 2].

Інша відома класифікація належить Н. Ендлеру та Дж. Паркеру, які виокремили три основні виміри копінгу: задачно-орієнтований, емоційно-орієнтований та унікаючий копінг [6, с. 2]. Ця тривимірна модель стала основою для створення популярного опитувальника CISS (Coping Inventory for Stressful Situations). Унікаючий копінг, своєю чергою, поділяється на два субкомпоненти: відволікання та соціальне відволікання [6, с. 3].

Війна створює унікальний контекст, у якому молодь змушена долати не лише нормативні вікові кризи, але й екстремальні зовнішні стресори, що суттєво ускладнює процеси адаптації та формування ідентичності [7, с. 6]. Особливістю воєнного стресу є його хронічний, пролонгований характер, що вимагає від молоді постійної адаптації до мінливих умов.

У дослідженні ізраїльських підлітків під час війни «Залізні мечі» було виявлено, що молодь використовує широкий спектр копінг-стратегій, які утворюють динамічний континуум – від емоційного дистанціювання через створення захисних «бульбашок» до активної громадянської участі, що сприяє відчуттю особистісної значущості та контролю над ситуацією [7, с. 6]. Автори наголошують, що більшість підлітків отримували користь не від якоїсь однієї стратегії, а саме від гнучких переходів між дистанціюванням та залученістю, що свідчить про адаптивний характер такої копінг-поведінки в умовах швидкоплинної реальності [7, с. 3].

Важливими чинниками, що сприяють формуванню адаптивних копінг-стратегій у молоді в умовах війни, виступають: соціальна підтримка (особливо з боку сім'ї та однолітків), ефективна емоційна регуляція (інтегративний стиль, що передбачає уважне ставлення до емоцій та їх прийняття без осуду), а також розвиток резильєнтності як особистісного ресурсу [8, с. 6]. Дослідження серед арабо-палестинських підлітків в Ізраїлі під час війни виявило, що через бар'єри доступу до формальних інституційних джерел допомоги, молодь покладалася переважно на неформальні системи підтримки – родини та друзів, які забезпечували емоційну регуляцію, формування смислів та відчуття безпеки [8, с. 10].

Грунтуючись на теоретичному аналізі проблеми, було сформульовано припущення про те, що існує специфічний взаємозв'язок між рівнем та видом тривожності у молоді в умовах війни та вибором нею певних копінг-стратегій, який може мати гендерну специфіку: високий рівень особистісної тривожності позитивно корелює з переважанням емоційно-орієнтованих стратегій та стратегій уникнення, тоді як молодь з вищим рівнем резильєнтності частіше застосовує проблемно-орієнтовані копінг-стратегії, що сприяє нижчому рівню реактивної тривожності; при цьому очікується, що існують статистично

значущі гендерні відмінності (дівчата частіше використовують емоційно-орієнтовані стратегії, юнаки – проблемно-орієнтовані) [1, с. 5].

Особливий інтерес становить аналіз гендерних відмінностей. Дослідження показують, що дівчата частіше використовують емоційно-орієнтовані стратегії та стратегії пошуку соціальної підтримки, тоді як юнаки більш схильні до проблемно-орієнтованого копінгунгу [3, с. 7]. Водночас, в умовах війни ці відмінності можуть нівелюватися або набувати специфічних форм.

Проведений теоретичний аналіз підтверджує, що вивчення психологічних особливостей копінг-стратегій при тривожності у молоді під час війни є надзвичайно актуальним науковим завданням. Тривожність є складним, багатовимірним феноменом, який в умовах війни набуває специфічних рис, стаючи хронічним тлом життєдіяльності. Копінг-стратегії, як свідомі зусилля з подолання стресу, відіграють вирішальну роль в адаптації молоді до екстремальних умов. Найбільш адаптивною в умовах війни виявляється здатність до гнучкого переходу між різними стратегіями залежно від контексту, а також наявність особистісних ресурсів, таких як резильєнтність та соціальна підтримка.

Список використаних джерел:

1. Андрушко Я. Генезис тривожності особистості як провідної емоційної компоненти. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. Вип. 54 (1). С. 29–36.
2. Богдан Т. В., Манчук В. І., Новіцька І. В. Cognitive-Behavioral Strategies for Overcoming Anxiety in Students in Conditions of Social Instability. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 9(49). С. 1155–1168.
3. Гаркавенко Н., Доскач С. Психологічні особливості переживання травматичного досвіду молоддю в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Вип. 16. С. 23–31.
4. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer, 1984.
5. Карамушка Л. М., Снігур Ю. С. Психологія вибору копінг-стратегії керівниками освітніх організацій : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 188 с.
6. Endler N. S., Parker J. D. A. *Coping Inventory for Stressful Situations (CISS): Manual*. Toronto: Multi-Health Systems, 1990.
7. Munitz K., Ben-Shlomo S. Adolescent Coping and Identity Development During the 'Swords of Iron' War: Lived Experiences of Adolescents and Perspectives of Their Parents. *Stress and Health*. 2025. Vol. 41 (4), e70081.
8. Al-Said H., Braun-Lewensohn O. Bedouin Adolescents during the Iron Swords War: What Strategies Help Them to Cope Successfully with the Stressful Situation? *Behavioral Sciences*. 2024. Vol. 14 (10), 900.
9. Школіна Н.В., Шаповал І.І., Орлова І.В., Кедик І.О., Станіславчук М.А. Адаптація та валідація україномовної версії шкали стресостійкості Коннора — Девідсона-10 (CD-RISC-10): апробація у хворих на анкілозивний спондиліт. *Український ревматологічний журнал*. 2020. № 2 (80). С. 66–72.

СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дмитро Борцун

здобувач фахової передвищої освіти 1 року навчання
спеціальності ДЗ «Менеджмент»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: голова циклової комісії з менеджменту,
спеціаліст вищої категорії О.М. Галко

Сучасна молодь є ключовим ресурсом демографічного, економічного та культурного розвитку суспільства. Трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні на глобальному та локальному рівнях, безпосередньо впливають на формування ціннісних орієнтирів, соціального статусу та життєвих перспектив молодого покоління. Вивчення актуальних соціальних проблем набуває особливого, критичного значення в умовах безпрецедентних викликів, масштабних військових конфліктів та жорсткої соціально-економічної нестабільності. Всі ці фактори кардинально змінюють звичний уклад життя, руйнують сталі соціальні інститути та вимагають пошуку принципово нових механізмів адаптації до вкрай мінливої та непередбачуваної реальності.

Найгострішою та найбільш руйнівною проблемою сьогодення є безпосередній вплив бойових дій та стану війни на всі без винятку сфери життєдіяльності. Хронічний стрес, загроза життю та здоров'ю, втрата домівки або вимушене переселення призводять до глибоких психологічних травм [1]. У молодіжному середовищі стрімко зростає рівень фонові тривожності, апатії та загальної невпевненості у завтрашньому дні. Величезна частина молодих людей щодня стикається з проблемою раптового руйнування довгострокових життєвих планів, що критично ускладнює процеси самоідентифікації та повноцінної соціалізації. Окрім цього, спостерігається суттєва трансформація базової піраміди потреб: на перший план безальтернативно виходять жорсткі потреби у фізичній безпеці та збереженні життя. Натомість питання кар'єрного зростання, здобуття безперервної освіти чи створення сім'ї часто відкладаються на невизначений термін або ж взагалі тимчасово втрачають свою актуальність [2].

Не менш системним і болючим залишається величезний блок соціально-економічних проблем. Ускладнений доступ до якісної освіти в умовах переривань навчального процесу, приховане безробіття та невідповідність отриманих кваліфікацій вимогам звуженого ринку праці створюють серйозні перешкоди для досягнення фінансової незалежності

[3]. Різке зменшення кількості робочих місць та загальна економічна стагнація змушують молодь погоджуватися на низькооплачувану роботу або працювати не за фахом. Відсутність стабільного доходу та неможливість придбати власне житло стає головною причиною відтермінування шлюбів та падіння рівня народжуваності, що у довгостроковій перспективі лише поглиблює демографічну кризу в країні [4]. Додатково, тривалі економічні труднощі стимулюють безпрецедентну зовнішню міграцію. Цей процес безпосередньо загрожує державі непоправною втратою колосального інтелектуального та трудового потенціалу, без якого повоєнна відбудова стане фактично неможливою.

Значних деструктивних змін зазнає і тонка сфера міжособистісних відносин. В умовах тривалої соціальної дистанції, яка спричинена як факторами безпеки, так і загальним рівнем суспільної напруженості, порушуються традиційні форми комунікації. У молодіжному середовищі об'єктивно зростає рівень соціальної відчуженості, конфліктності та прихованої агресії [5]. Водночас паралельно відбувається тотальна віртуалізація майже всього спілкування. Хоча сучасні цифрові технології дозволяють підтримувати зв'язки на відстані, вони абсолютно не здатні повноцінно замінити живу взаємодію. Зловживання віртуальними сурогатами спілкування часто призводить до парадоксального відчуття тотальної самотності та глибокої соціальної ізоляції навіть за умови постійної онлайн-активності.

Попри значні об'єктивні перешкоди та психологічні труднощі, фіксується потужна позитивна динаміка у ціннісних орієнтаціях. Екстремальні кризові умови виступили каталізатором для формування безпрецедентного рівня патріотизму та громадянської свідомості. Масова участь у волонтерських рухах, благодійних ініціативах та громадських організаціях свідчить про надзвичайно високий рівень соціальної відповідальності та готовність активно захищати суспільство [2]. Цей унікальний соціальний феномен вимагає всебічної підтримки на інституційному рівні для швидкого перетворення стихійної активності на системну участь молоді у процесах прийняття рішень та формування державної політики [4].

Аналіз поточного стану молодіжного середовища дозволяє зробити єдиний висновок про глибокий комплексний характер існуючих проблем, які охоплюють психологічну, економічну, комунікативну та ціннісну сфери. Успішне вирішення цього комплексу критичних питань вимагає негайного застосування системного державного підходу. Він обов'язково має включати розробку програм психологічної реабілітації, дієве

стимулювання працевлаштування, забезпечення реального доступу до житла та всебічну підтримку ініціатив громадського сектору. Лише створення максимально сприятливих умов для самореалізації та відчуття соціальної захищеності дозволить зберегти молодіжний потенціал та гарантувати сталий розвиток суспільства у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни на молодь в Україні. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/undp-impact-of-war-on-youth-in-ukraine_0.pdf (дата звернення: 10.03.2026).
2. Як змінилась українська молодь під час війни та чого прагнуть підлітки? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1861/yak-zminilas-ukrainska-molod-pid-cas-viini-ta-cogopragnut-pidlitki> (дата звернення: 10.03.2026).
3. Літвінчук А. Р. Проблеми сучасної молоді та шляхи їх вирішення. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14264/1/NRMSE2019_V3_P531-532.pdf (дата звернення: 10.03.2026).
4. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний вебпортал. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya> (дата звернення: 10.03.2026).
5. Івашко Ю. О. Особливості міжособистісних відносин сучасної молоді. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14348/1/NRMSE2019_V3_P679-680.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Дмитро Борицун

здобувач фахової передвищої освіти 1 року навчання
спеціальності ДЗ «Менеджмент»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»
Науковий керівник: голова циклової комісії з менеджменту,
спеціаліст вищої категорії О.М. Галко

Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед державою низку важливих і невідкладних завдань, серед яких збереження та зміцнення здоров'я населення посідає ключове місце. Здоров'я нації є одним із головних критеріїв її життєздатності, економічного та соціального добробуту. Особливої актуальності це питання набуває в контексті загальної панорами охорони здоров'я України, яка характеризується певними медико-соціальними та демографічними викликами, що потребують комплексного реагування [1].

Важливо розуміти, що здоров'я формується не лише суто медичними чинниками, а й багато в чому залежить від умов та щоденного способу життя самої людини. У цьому безперервному процесі особлива роль відводиться молоді як найбільш активній та перспективній частині суспільства, адже саме від її фізичного та психологічного стану залежить майбутнє всієї країни. Тому ініціативи, спрямовані на підтримку здорового способу життя серед молодого покоління, є безумовним стратегічним пріоритетом.

Формування здорового способу життя у молодіжному середовищі вимагає системного підходу та цілеспрямованої політики. Здоровий спосіб життя передбачає не просто відсутність хвороб чи фізичних вад, а стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя. Аналіз існуючих тенденцій переконливо показує, що залучення молоді до збереження власного здоров'я має базуватися насамперед на формуванні стійкої внутрішньої мотивації [2]. Це включає добровільну відмову від шкідливих звичок, суворе дотримання режиму праці та відпочинку, а також підвищення рівня гігієнічної грамотності. Сучасна молодь постійно стикається зі стресами, гіподинамією та значним інформаційним перевантаженням, що вкрай негативно впливає на загальний тонус організму. З огляду на це, надзвичайно важливо створювати в суспільстві такі умови, за яких здоровий та активний вибір стає найбільш доступним та привабливим. Ефективними інструментами тут виступають сучасні освітні програми, соціальна реклама та популяризація позитивних прикладів у медіа просторі.

Невід'ємною складовою здорового способу життя є правильне, збалансоване та раціональне харчування. Особливого значення воно набуває саме в підлітковому та юнацькому віці, коли відбувається найбільш активний фізіологічний ріст і розвиток організму, а також остаточне формування всіх органів і систем. Незбалансований раціон, гострий дефіцит вітамінів і мікроелементів, надмірне споживання продуктів швидкого харчування та цукру неминуче призводять до значного зниження імунітету та серйозних порушень обміну речовин. Правильне харчування підлітків та молоді має повноцінно забезпечувати організм необхідною енергією та якісним пластичним матеріалом для побудови нових клітин [3]. Це передбачає щоденне споживання достатньої кількості свіжих овочів, фруктів, якісних білків та корисних жирів, а також суворе дотримання питного режиму. Навичка правильного харчування, успішно сформована в молоді роки, залишається з людиною на все життя, стаючи міцним фундаментом для збереження відмінного здоров'я та високої працездатності.

Поряд із раціональним харчуванням, ще однією критично важливою умовою для успішного формування здорової нації є достатня та регулярна фізична активність. Систематичні заняття фізичною культурою та спортом безпосередньо сприяють гармонійному розвитку особистості, зміцненню серцево-судинної системи та суттєвому підвищенню загальної стійкості організму до різноманітних стресів. Крім суто фізіологічної користі, спорт є потужним інструментом соціалізації, виховання цілеспрямованості, внутрішньої дисципліни та командного духу. Розвиток масового спорту та забезпечення вільного доступу всіх верств населення до сучасної спортивної інфраструктури обґрунтовано розглядається як найбільш дієвий шлях до радикального покращення загального рівня здоров'я нації [4]. Активне залучення молоді до найрізноманітніших видів рухової активності допомагає не лише ефективно попередити розвиток багатьох захворювань, але й формує активну життєву позицію.

Отже, складну проблему збереження та примноження здоров'я нації абсолютно неможливо успішно вирішити без активної та свідомої участі самої молоді. Здорова нація починається з глибоко відповідального ставлення кожної окремої особистості до власного здоров'я як до найвищої життєвої цінності. Для досягнення цієї глобальної мети необхідно продовжувати впровадження комплексних програм, які органічно поєднують у собі широку медичну просвіту, популяризацію принципів раціонального харчування та всебічний розвиток спортивної інфраструктури. Лише ефективна синергія спільних зусиль держави, освітніх закладів та самої молоді здатна надійно забезпечити формування справді здорового, сильного та успішного суспільства.

Міцне здоров'я сучасної молоді – це найкраща інвестиція в сталий соціально-економічний розвиток і майбутнє всієї країни.

Список використаних джерел:

1. Підаєв А. В., Возіанов О. Ф. Панорама охорони здоров'я України. Київ : Здоров'я, 2005. 302 с.
2. Романова Н. Ф. Молодь за здоровий спосіб життя. Київ : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, 2010. 75 с.
3. Особливості харчування підлітків. Буковинський державний медичний університет : вебсайт. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/5041-osoblivosti-harchuvannya-pidlitkiv/> (дата звернення: 11.03.2026).
4. Спорт як шлях до здоров'я українців. Радіо Свобода : вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2227020.html> (дата звернення: 11.03.2026).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Роман Вовк

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач О.О. Корабльова

Сучасне українське суспільство переживає період соціальних змін і перебуває в перехідних, нестабільних умовах, які пов'язані з розвитком соціально орієнтованої економіки, зміною ціннісно-нормативної системи суспільства, формування, що передбачає якісну перебудову системи соціального захисту населення. Однак цей процес ускладнює зростання соціальної напруженості в українському суспільстві через російське повномасштабне вторгнення в Україну. Особливо сприйнятливою до цих умов є вікова група людей похилого віку, для яких переживання процесу старіння як кризового психологічного стану поєднується з економічною нестабільністю в суспільстві, а тому сприяє посиленню таких соціальних та емоційно-психологічних порушень, як: зростання інтенсивності соціальних страхів і виникнення нових, депресивність, невпевненість, соціальна та психологічна дезадаптація [1].

Як зауважують дослідники у галузі вікової психології, період старості (від 60 років і далі) завершує онтогенез психіки. Цей період характеризується: 1) тривалою реалізацією внутрішніх творчих потенціалів у повсякденному житті; 2) підбиттям підсумків життєвої активності; 3) завершенням початих проєктів в онтогенезі; 4) вихованням в онуках образу людини майбутнього. Це свідчить про зміни в статусі літньої людини, які пов'язані з припиненням або обмеженням трудової діяльності, зниженням соціальної та біологічної адаптивності, погіршенням самопочуття, трансформацією ціннісних орієнтацій і життєвого стилю, спрямованості спілкування, а також виникненням дезадаптації як у соціально-побутовому, так і психологічному пристосуванні до нових умов. Що, у свою чергу, на думку Н. Галіяш, спричиняє появу в людей похилого віку схильності до негативних емоційних переживань.

В емоційній сфері особистості людей похилого віку з'являються неконтрольовані посилення афективних реакцій. Люди похилого віку можуть відчувати емоції, незнайомі їм у період їх молодості. Так, згідно з новими уявленнями, похилий вік – один з етапів продовження емоційного зростання; тобто емоційне благополуччя людини занепадає

тільки в період, що передує смерті, «у точці, де когнітивні й фізіологічні проблеми серйозно зачіпають життєдіяльність людини» [2].

З іншого боку, похилий вік супроводжується наростанням занепокоєння, тривожності, появи або посилення таких рис, як недовірливість, дратівливість, неадекватність самооцінки в бік завищення, змінюється темперамент. У людей похилого віку посилюється егоцентричність, знижується ініціативність, зростає пасивність і виявляються астеничні симптоми [3].

Водночас посилюється прагнення до осмислення життя, підбиття підсумків своєї діяльності й оцінювання. Це підтверджується результатами дослідження психологічних особливостей у людей похилого віку, проведеного С. Михальською – для більшості досліджуваних характерними є тривожність, невротична депресія, фрустрація, астенія, істеричний тип реагування та вегетативні порушення [4].

Таким чином, домінування певного емоційного симптомокомплексу відображає особливості ставлення людей похилого віку до себе, інших, життя й смерті; можливості їхньої адаптації до нових соціально-психологічних умов існування; самореалізації, а можливі емоційні проблеми й порушення людей похилого віку виступають предметом діяльності соціального працівника. Тому науковим дослідженням з питань надання соціальних послуг людям похилого віку та вивченню етичних аспектів емоційної сфери літніх людей, формуванню концептуальних підходів до проблем їх соціального обслуговування в науці приділяють значну увагу. Забезпечення етичного ставлення та емоційної підтримки є невід'ємною частиною покращення якості життя в похилому віці. Етичний аспект полягає у забезпеченні гідного догляду, збереженні автономії особистості, повазі до її почуттів та запобіганні ейджизму (дискримінації за віком), що є ключовим для підтримки психоемоційної рівноваги.

Список використаних джерел:

1. Галіяш Н. Б. Характеристика основних соціальних проблем людей похилого віку. *Медсестринство*. 2012. № 1. С. 17–19.
2. Джуган Р.І. Потреби людей похилого віку та їх реалізація в умовах сучасного українського суспільства (соціологічний дискурс): монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. 164 с.
3. Зверева І. Д. Соціальна робота в Україні. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
5. Михальська С.А. Психологічні особливості людей похилого віку. *Проблеми сучасної психології*. 2022. Вип. 23. С. 425-434.

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Максим Вусик

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.соц.н. О.С. Ковтун

Безумовно, що ключовим пріоритетом зовнішньої політики України є саме євроінтеграція, що передбачає поступове наближення до правових, економічних і соціокультурних норм Європейського Союзу. Реалізація необхідних реформ сприятиме підвищенню якості життя населення через забезпечення більшої соціальної справедливості.

Розвиток соціальної сфери України в контексті євроінтеграції спрямований на адаптацію законодавства до стандартів ЄС, модернізацію системи соціального захисту, підвищення якості послуг та втілення високих стандартів соціального забезпечення. Ключовим є впровадження норм ЄС (*acquis communautaire*), що включає забезпечення соціальних прав, рівності, безпечних умов праці та соціальної інтеграції.

Водночас нині в Україні наявні законодавчі, соціальні, політичні й економічні виклики, ефективне подолання яких визначає успішність євроінтеграційного курсу та подальший розвиток держави в цілому [1, с. 8].

Рішення про надання Україні статусу країни-кандидата було прийнято 23 червня 2022 року під час саміту Європейської Ради. Керівники держав-членів ЄС схвалили рекомендацію Європейської комісії, сформовану на основі оцінки відповідності України необхідним критеріям. У зв'язку з цим Україна має виконати низку реформ, спрямованих на покращення ключових напрямів, що мають вирішальне значення для подальшого просування на шляху до європейської інтеграції [2, с. 110].

Статус кандидата (06.2022) і старт переговорів (06.2024) перевели адаптацію на новий рівень; у 2023–2025 рр. формується Національна програма адаптації законодавства (НРАА) – всеосяжний план досягнення повної відповідності *acquis* ЄС [3].

С. Белікова наголошує, що ключовими перешкодами для здійснення правової реформи та узгодження національного законодавства з нормами Європейського Союзу є наявні прогалини у правовій системі, нестача спеціалізованих законів, а також неузгодженості між окремими законами й нормативно-правовими актами. Дослідниця підкреслює, що на

сучасному етапі цей процес адаптації розглядається як поетапне зближення національного законодавства із законодавством ЄС, яке охоплює правотворчість, юридичну техніку, практичне застосування правових норм і правозастосовну діяльність із дотриманням визначених критеріїв і стандартів [4, с. 15].

Соціальна сфера є однією з ключових, оскільки за всі роки незалежності українській владі так і не вдалося повною мірою інтегрувати європейські принципи та стандарти у національне законодавство, зокрема у сфері соціального захисту. Попри ухвалені рішення та проголошені засади, система соціального забезпечення громадян і нині має численні проблеми та залишається недосконалою.

Передусім варто підкреслити, що навіть після проголошення стратегічного курсу на європейську модель український законодавець неодноразово, ймовірно за інерцією, вдавався до практики радянських часів – запровадження пільг. Часто такі ініціативи з'являлися напередодні виборів і стосувалися нових категорій громадян. У результаті держава, не маючи достатніх ресурсів, брала на себе додаткові соціальні зобов'язання, які не давали відчутного соціального чи економічного ефекту, окрім надання привілеїв окремим професіям або соціальним групам. Очевидно, що така практика є неприйнятною і не може тривати [5, с. 34].

Слід зазначити, що в сучасних соціально-економічних умовах в Україні держава визначила базові соціальні гарантії для забезпечення конституційного права громадян на достатній рівень життя. До таких гарантій належать мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія за віком, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а також розміри державної соціальної допомоги й інші виплати. При цьому ці ключові гарантії, які є основою існування громадян, не можуть бути нижчими за прожитковий мінімум [5, с. 35].

В Україні основним державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, на базі якого формуються соціальні гарантії та нормативи у сферах доходів населення, житлово-комунальних і побутових послуг, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Водночас європейська практика показує, що в окремих країнах діє своєрідний захисний механізм для малозабезпечених громадян – законодавче встановлення мінімальної заробітної плати з її регулярною індексацією. Тобто зі зростанням споживчих цін відповідно підвищується і рівень мінімальної заробітної плати.

В Україні, на жаль, усталеною стала тенденція, за якої прожитковий мінімум не відповідає реальним потребам населення через постійне зростання цін [6, с. 11].

Таким чином, саме євроінтеграція України дозволить реформувати систему прожиткового мінімуму, наближаючи його до європейських стандартів, де він часто відображає реальні базові потреби, а не лише фіскальний показник. Відповідно, уряд планує відійти від заниженого прожиткового мінімуму, відв'язати від нього посадові оклади та встановити його на рівні фактичного споживання. Окрім того, актуальними напрямками впровадження соціальної політики в Україні з урахуванням євроінтеграції та європейського досвіду є: залучення фінансових установ до організації систем соціального захисту та пенсійного забезпечення; впровадження механізмів співфінансування витрат на медичні послуги й розвиток принципів страхової медицини; підвищення рівня фінансового забезпечення домогосподарств через ефективну політику зайнятості та створення сприятливих умов для працевлаштування різних соціальних груп.

Список використаних джерел:

1. Семенов В.М., Рагуліна Ю.М. Імплементация в Україні Європейського досвіду державного управління соціальною сферою. *Правові горизонти: тези Міжнародної наукової конференції*. Суми: Сумський державний університет, 2017. С. 7–13.
2. Добрянська Н.В. Значення адаптації законодавства України з acquis ЄС на шляху до євроінтеграції. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2025. Вип. 3 (20). С. 106–116.
3. Міністерство юстиції України. Національна програма адаптації законодавства до права ЄС: оголошено розробку. Повідомлення від 08.05.2025.
4. Белікова С.О. Удосконалення національного законодавства – шлях до його адаптації із законодавством Європейського Союзу. *Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 15–16.
5. Капітан О.І. Особливості соціальної сфери України в умовах євроінтеграційних процесів. *Право.иа*. 2020. № 3. С. 32-38.
6. Семенов В.М., Рагуліна Ю.М. Імплементация в Україні Європейського досвіду державного управління соціальною сферою. *Правові горизонти: тези Міжнародної наукової конференції*. Суми: Сумський державний університет, 2017. С. 7–13.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дарина Горобинська

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Н.О. Островська

Інклюзивна компетентність розглядається як інтегративна характеристика особистості, що охоплює знання про різноманітність людей, уміння ефективно взаємодіяти з іншими, незалежно від їхніх особливостей, а також готовність проявляти толерантність, емпатію та взаємоповагу. Її формування є важливою складовою гармонійного розвитку дитини та запорукою створення безпечного й підтримувального освітнього середовища. Особливу роль у цьому процесі відіграють соціально-педагогічні умови, які визначають ефективність формування відповідних якостей і навичок. До таких умов належать організація сприятливого психологічного клімату в класі, використання інтерактивних методів навчання, залучення дітей до спільної діяльності, а також цілеспрямована робота педагога щодо виховання толерантного ставлення до інших.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування інклюзивної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Саме на цьому віковому етапі інтенсивно розвиваються соціальні вміння, формуються ціннісні орієнтири, моральні якості та ставлення до інших людей.

Водночас практичний досвід упровадження інклюзивної освіти свідчить, що ефективність формування інклюзивної компетентності молодших школярів значною мірою визначається створенням належних соціально-педагогічних умов у закладі освіти. Їх забезпечення є ключовим чинником успішного впровадження інклюзивних підходів і сприяє гармонійному розвитку всіх учасників освітнього процесу.

Актуальність та значущість проблеми зумовлена необхідністю теоретичного осмислення та обґрунтування соціально-педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування інклюзивної компетентності у дітей молодшого шкільного віку в умовах сучасного освітнього середовища.

Згідно Закону України «Про позашкільну освіту» інклюзивне освітнє середовище – це організована система педагогічних умов, форм і

ресурсів, які забезпечують можливість спільного навчання, виховання та розвитку всіх здобувачів освіти, беручи до уваги їхні індивідуальні освітні потреби та особливості розвитку [4].

У науковому розумінні інклюзія трактується як цілісна освітня система, що передбачає забезпечення якісної освіти для всіх учнів, а також повноцінне залучення дітей із різними можливостями та здібностями до всіх аспектів шкільного життя і навчального процесу, доступних для інших школярів [2].

Молодший шкільний вік вирізняється активним становленням і розвитком основних психічних процесів – сприйняття, мислення, мовлення, уваги та пам'яті, які поступово стають більш усвідомленими й керованими. У цей період інтенсивно формуються ключові психічні якості особистості, такі як довільність поведінки, здатність до внутрішнього планування дій і рефлексія, що розвиваються передусім у процесі навчальної діяльності. Сформованість цих новоутворень створює сприятливі умови для розвитку інклюзивної компетентності молодших школярів.

Сформованість інклюзивної компетентності в учнів безпосередньо залежить від рівня її розвитку у педагога. Учитель відіграє провідну роль у створенні інклюзивного освітнього простору, організації ефективної взаємодії між учнями та формуванні в них поваги до індивідуальних відмінностей. Саме від професійної позиції педагога значною мірою залежить атмосфера прийняття, підтримки й співпраці в учнівському колективі.

Згідно з вимогами Професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», інклюзивна компетентність педагога розглядається як важлива складова його професійної діяльності. Вона передбачає здатність учителя створювати сприятливе освітнє середовище, у якому враховуються потреби всіх учнів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами [3].

Інклюзивно компетентний педагог уміє організовувати освітній процес так, щоб він був гнучким і доступним, використовує різноманітні методи та прийоми навчання, адаптує зміст і форми роботи відповідно до індивідуальних можливостей учнів. Водночас важливим аспектом є здійснення педагогічного супроводу, що включає підтримку, стимулювання розвитку та створення умов для активної участі кожної дитини в освітньому процесі.

Таким чином, ефективний розвиток інклюзивної компетентності у дітей молодшого шкільного віку забезпечується за наявності належних соціально-педагогічних умов, що сприяють гармонійному становленню

особистості та формуванню толерантного ставлення до людської різноманітності. До таких умов належать:

- створення толерантного освітнього середовища у класі, що передбачає атмосферу взаємоповаги, довіри, психологічної безпеки та прийняття індивідуальних особливостей кожної дитини [1];

- використання інтерактивних методів навчання, сприяють активній взаємодії учнів, розвитку комунікативних навичок, умінню співпрацювати та враховувати позицію інших;

- формування культури взаємодопомоги серед учнів, що реалізується через організацію спільної навчальної та позанавчальної діяльності [4];

- психолого-педагогічний супровід розвитку емпатії та соціальних навичок, який передбачає цілеспрямовану діяльність учителя щодо розвитку здатності дітей розуміти емоційний стан інших;

- взаємодія педагогів, батьків і фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, що забезпечує комплексну підтримку дітей з особливими освітніми потребами, узгодженість педагогічних впливів та створення сприятливого освітнього середовища.

Таким чином, формування інклюзивної компетентності учнів молодшого шкільного віку є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, оскільки він спрямований на формування в дітей толерантного ставлення до відмінностей, здатності до співпраці та налагодження конструктивної взаємодії з іншими. Результативність цього процесу значною мірою визначається продуманою організацією соціально-педагогічних умов. Важливу роль відіграє створення підтримувального інклюзивного середовища, застосування активних і взаємодієвих методів навчання, розвиток культури взаємодопомоги, емпатії та базових соціальних умінь. Не менш значущим є налагодження тісної співпраці між педагогами, батьками та фахівцями, які забезпечують психолого-педагогічний супровід дітей. Упровадження таких підходів сприяє формуванню позитивного ставлення учнів до різноманітності, прийняттю однолітків з різними освітніми потребами та розвитку здатності ефективно взаємодіяти в умовах сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Серія «Інклюзивна освіта». Київ : «Саміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Насімчук І., Холостенко Ю., Кирета Н. Інклюзивна освіта: психологічні підходи до розвитку емпатії та соціальної компетентності. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. DOI :[10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-948-959](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-948-959).
3. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства

розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України ВІД 23.12.2020 № 2736-20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.

4. Про позашкільну освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000, № 46, ст. 393. Редакція від 13.10.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14/ed20181013#n453>.

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ГРОМАДІ

Дмитро Гуменчук

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С.Е. Клик

Здоров'я дітей та підлітків у будь-якому суспільстві є важливою соціальною проблемою, оскільки воно визначає майбутній розвиток держави, генофонд нації та її науковий і економічний потенціал. Стан здоров'я молоді виступає своєрідним показником соціально-економічного розвитку країни. Саме тому формування здорового способу життя є одним із пріоритетних напрямів державної та соціально-педагогічної діяльності.

Формування здорового способу життя найбільш ефективно розпочинати з раннього віку, коли у дітей активно формуються звички, цінності та поведінкові установки. У цьому процесі важливу роль відіграють сім'я, заклади освіти та найближче соціальне оточення. Успішність формування навичок здорового способу життя в дитинстві значною мірою визначає подальший стиль життя людини.

Важливу роль у формуванні здорового способу життя відіграють заклади позашкільної освіти, які створюють сприятливі умови для розвитку навичок здорової поведінки, організації змістовного дозвілля та формування життєвих цінностей молоді. Відповідно до статті 8 Закону України «Про позашкільну освіту», одним із основних завдань таких закладів є формування у вихованців відповідального ставлення до власного здоров'я та вироблення навичок безпечної поведінки.

Основними напрямками діяльності закладів позашкільної освіти щодо формування здорового способу життя є популяризація здорової поведінки, розвиток масового спорту, профілактика ВІЛ/СНІДу, використання інноваційних методів просвітницької роботи, а також навчання з питань репродуктивного здоров'я. За дослідженням

О. Вакуленко, ефективними формами роботи з молоддю є інформаційно-профілактичні акції, форуми, конкурси соціальних проєктів, спортивні заходи, інформаційні кампанії та організація змістовного дозвілля молоді [2].

Водночас на формування здорового способу життя молоді негативно впливають низка факторів: нездоровий спосіб життя батьків, недостатній рівень сімейного виховання, обмежені матеріальні можливості, недосконалість профілактичної діяльності у системі охорони здоров'я та освіти, а також нестача інформації про здоровий спосіб життя. Тому важливим завданням є впровадження комплексних програм формування здорових звичок та підвищення рівня обізнаності молоді [2].

Сучасні дослідження свідчать, що одним із найефективніших засобів зміцнення здоров'я є фізична культура та спорт, які позитивно впливають на фізичний розвиток, працездатність, психічну стійкість та соціальну активність молоді. У цьому процесі важливу роль відіграє особистість викладача або тренера, який власним прикладом формує у молоді мотивацію до здорового способу життя [1].

Отже, здоров'я дітей та підлітків є одним із ключових чинників сталого розвитку суспільства, оскільки воно безпосередньо впливає на соціально-економічний потенціал держави, демографічні показники та якість життя населення. Саме тому формування здорового способу життя повинно розглядатися як важливий напрям державної політики, освітньої діяльності та соціальної роботи.

Дослідження показує, що найбільш ефективним періодом для формування здорових звичок є ранній і підлітковий вік, коли відбувається становлення ціннісних орієнтацій та поведінкових моделей особистості. У цьому процесі провідну роль відіграють сім'я, заклади освіти, позашкільні установи та соціальне середовище, які формують у молоді відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Важливим інструментом профілактики захворювань та шкідливих звичок є впровадження сучасних моделей профілактичної діяльності, що поєднують інформаційний, поведінковий, емоційний та ціннісний підходи. Ефективність таких заходів значно підвищується за умови активної участі молоді, використання інтерактивних методів навчання, популяризації спорту та здорової поведінки, а також залучення фахівців різних сфер.

Особливе значення у формуванні здорового способу життя мають заклади позашкільної освіти, які створюють сприятливі умови для розвитку фізичної активності, соціальної взаємодії та організації змістовного дозвілля молоді. Водночас аналіз сучасних досліджень

свідчить, що потенціал цих установ у сфері формування культури здоров'я використовується не повною мірою, що потребує удосконалення змісту, форм та методів виховної роботи.

Разом з тим, на формування здорового способу життя молоді негативно впливають соціально-економічні, сімейні та інформаційні чинники, зокрема низький рівень сімейного виховання, недостатня профілактична діяльність у системі освіти та охорони здоров'я, а також обмежені можливості доступу до якісної інформації про здоров'я.

Таким чином, формування здорового способу життя молоді потребує комплексного, міждисциплінарного підходу, який передбачає координацію діяльності освітніх, медичних, соціальних та громадських інституцій. Реалізація таких заходів сприятиме формуванню культури здоров'я, підвищенню рівня фізичного та психічного благополуччя молоді, а також зміцненню здоров'я нації загалом.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Н. В., Батир Р. Ю. Здоровий спосіб життя молоді – запорука здоров'я нації. In *Trends in the development of science and practice: Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference* (pp. 284-287). Madrid, Spain. 2021, December 27–29.

2. Методики формування здорового способу життя. Конспект лекцій / укл.: Коляда Н. В., Король С. М., Король С. А. Суми: Сумський державний університет, 2021. 183 с.

СИСТЕМА ОПІКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

Катерина Дідур

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С. Е. Клик

В Україні функціонує розгалужена система державних установ та організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення соціальної підтримки і захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування. Одну з провідних ролей у цій системі відіграє Департамент захисту прав дітей та усиновлення, що є структурним підрозділом Міністерства соціальної політики України. Він координує діяльність служб у справах дітей та організовує роботу щодо вирішення питань встановлення опіки і піклування над дітьми відповідної категорії.

Проблематика соціального захисту дітей-сиріт також перебуває у сфері відповідальності інших державних інституцій, зокрема Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ та інших органів державної влади. Загалом державна система включає діяльність центральних і регіональних органів виконавчої влади, які реалізують соціальну політику у цій сфері.

Центральним органом виконавчої влади у сфері соціального захисту є Міністерство соціальної політики України, яке забезпечує формування та реалізацію державної політики щодо підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. До його функцій належить координація діяльності підпорядкованих установ, що забезпечують надання соціальних послуг цій категорії дітей.

Важливу роль у системі захисту прав дітей відіграють органи опіки та піклування. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», до них належать місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевого самоврядування, які здійснюють контроль за умовами проживання, навчання та виховання дітей цієї категорії, а також приймають рішення щодо їх подальшого влаштування у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини [1].

Окрім функції щодо забезпечення соціального захисту дітей-сиріт виконують служби у справах дітей. У ст. 12 зазначеного Закону визначено, що саме на ці служби покладається ведення конкретного випадку та координація діяльності всіх установ і організацій, які працюють з дітьми, позбавленими батьківського піклування.

З метою надання тимчасового захисту дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах, можуть створюватися притулки для дітей. Їх діяльність регламентується Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3], а також Типовим положенням «Про притулок для дітей служби у справах дітей» [4].

Важливою складовою системи соціальної підтримки є Центри соціальних служб, які здійснюють реалізацію державної соціальної політики через надання соціальних послуг різним категоріям населення, зокрема дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. У процесі своєї діяльності центри взаємодіють з органами державної влади, освітніми установами, правоохоронними органами, громадськими організаціями та благодійними фондами.

У межах державної системи опіки функціонує мережа спеціалізованих закладів, у яких можуть проживати, виховуватися та навчатися діти-сироти. Їх діяльність регламентується наказом «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2].

На ранніх етапах життя діти, які залишилися без батьківського піклування, можуть перебувати у будинках дитини, що підпорядковуються системі охорони здоров'я. Після досягнення відповідного віку вони переводяться до дитячих будинків або шкіл-інтернатів системи освіти. Перед направленням до таких закладів проводиться медико-педагогічне обстеження, яке дозволяє визначити стан здоров'я та рівень розвитку дитини.

Водночас сучасні тенденції розвитку соціальної політики передбачають поступовий перехід від інтернатних форм виховання до сімейних. У зв'язку з цим в Україні активно розвиваються такі форми влаштування дітей, як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Їхньою перевагою є забезпечення умов для проживання дитини в сімейному середовищі, формування емоційних зв'язків із батьками-вихователями та набуття досвіду повсякденної соціальної взаємодії.

Отже, система опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні представлена комплексом державних органів, установ та соціальних служб, діяльність яких спрямована на забезпечення захисту прав, інтересів і належних умов розвитку дітей цієї категорії. Вона включає як інституційні форми виховання, так і альтернативні сімейні моделі, серед яких дедалі більшого значення набувають прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Саме сімейні форми виховання забезпечують більш сприятливі умови для соціалізації дитини, формування емоційної прив'язаності, набуття досвіду міжособистісної взаємодії та інтеграції в суспільство.

У цьому контексті важливого значення набуває не лише державна підтримка, а й діяльність громадських та благодійних організацій, які доповнюють систему соціального захисту. Благодійні організації виступають важливими суб'єктами соціальної підтримки сімей опікунів, прийомних батьків та дитячих будинків сімейного типу, надаючи їм психологічну, соціальну, інформаційну та матеріальну допомогу. Їхня діяльність спрямована на підвищення ефективності сімейних форм виховання, сприяння адаптації дітей у новому сімейному середовищі, а також на підтримку батьків-вихователів у процесі виконання ними виховних функцій.

Таким чином, соціальна підтримка сімей, які перебувають під опікою, у діяльності благодійних організацій є важливою складовою розвитку сучасної системи захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки сприяє зміцненню сімейних форм виховання та забезпеченню повноцінного розвитку і благополуччя дітей.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 1 січня 2005 р. №6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 13.02.2026 р.).
2. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України від 10 вересня 2012 р. № 995/557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12#Text> (дата звернення: 23.03.2026 р.).
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. №20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text> (дата звернення: 13.03.2026).
4. Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-п#Text> (дата звернення: 13.02.2026).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Дрозд

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: викладач Л.О. Кравченко

У сучасних умовах реформування освіти особливої актуальності набуває проблема формування навчальної мотивації молодших школярів. Ефективність навчальної діяльності значною мірою залежить не лише від інтелектуальних можливостей дитини, а й від її емоційного стану, рівня адаптованості до шкільного середовища та домінуючих мотиваційних установок.

На основі проведеного емпіричного дослідження було виявлено особливості взаємозв'язків між рівнем шкільної тривожності, адаптованістю та мотиваційною сферою молодших школярів. Зокрема, встановлено, що підвищений рівень тривожності негативно пов'язаний із

внутрішньою мотивацією навчання, тоді як соціально-психологічна адаптованість виступає чинником її підвищення. Аналіз структури мотивації засвідчив домінування зовнішніх і соціально зумовлених мотивів (орієнтація на оцінку, схвалення, статус) за недостатнього розвитку пізнавального інтересу. Виявлено також групу учнів із високим рівнем тривожності та низькою адаптованістю, що становить ризик дезадаптації.

Отримані результати дозволили визначити основні напрями психолого-педагогічної роботи. Першим напрямом є зниження рівня шкільної тривожності. Встановлений негативний вплив тривожності на мотивацію навчання обумовлює необхідність створення емоційно безпечного освітнього середовища. Це передбачає доброзичливе ставлення до учнів, відмову від публічної критики, формування підтримуючого зворотного зв'язку та зменшення акценту на помилках. Важливим є також зниження страху перевірки знань через використання формувального оцінювання, тренувальних завдань без оцінювання, можливості виправлення помилок.

Ефективними є такі заходи: формування адекватного ставлення до помилки як до природного елементу навчання; використання підтримуючих формулювань і позитивного підкріплення; індивідуалізація завдань і темпу роботи; підвищення передбачуваності навчального процесу; психоемоційна підтримка учнів (вправи на зниження напруги, ситуації успіху).

Другим напрямом є розвиток соціально-психологічної адаптованості молодших школярів. Адапованість проявляється у здатності ефективно взаємодіяти з однолітками та вчителем, приймати правила шкільного життя та відчувати себе частиною колективу.

Основними шляхами підвищення адаптованості є: розвиток комунікативних навичок і навичок взаємодії; систематичне використання парної та групової роботи; формування позитивного психологічного клімату в класі; створення умов для відчуття значущості кожного учня; залучення дітей до виконання соціальних ролей у колективі; індивідуальна підтримка учнів із труднощами адаптації; використання позаурочних форм взаємодії. Такі заходи сприяють формуванню почуття належності до колективу та активному включенню в навчальну діяльність.

Третім напрямом є формування внутрішньої мотивації навчання. З огляду на домінування зовнішніх мотивів, важливим завданням є розвиток пізнавального інтересу та особистісної значущості навчання.

Внутрішня мотивація формується за умови активного включення учня в процес пізнання, можливості самостійного пошуку та відкриття нового.

Ефективними є такі підходи: використання проблемних і дослідницьких завдань; стимулювання пізнавального інтересу через запитання та життєві приклади; акцент на процесі навчання, а не лише на результаті; розвиток самостійності та рефлексії; формування навичок самооцінювання; створення ситуації успіху; використання інтерактивних і творчих методів навчання. Це сприяє переходу від зовнішньої до внутрішньої мотивації, що є більш стійкою та продуктивною.

Важливим чинником виступає також оптимізація взаємодії вчителя з учнями. Демократичний стиль педагогічного спілкування, підтримка індивідуальних досягнень, уникнення порівняння учнів та створення довірливої атмосфери сприяють зниженню тривожності та підвищенню впевненості дітей у власних можливостях.

Не менш значущим є удосконалення організації навчального процесу, що передбачає: урізноманітнення форм діяльності; використання інтерактивних методів; впровадження ігрових технологій; застосування творчих завдань; забезпечення чіткої структури уроку; урахування індивідуальних особливостей учнів. Варіативність та активний характер навчання сприяють підвищенню інтересу та залученості учнів.

Таким чином, розвиток навчальної мотивації молодших школярів потребує комплексного підходу, що передбачає взаємопов'язаний вплив на емоційну, соціальну та мотиваційну сфери. Зниження рівня тривожності, підвищення адаптованості та формування внутрішньої мотивації є ключовими напрямками психолого-педагогічної роботи, реалізація яких забезпечує ефективність навчальної діяльності та гармонійний розвиток особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Воляннюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Том 1. № 27. С. 241–245.

2. Гнатюк О. В. Роль учителя у формуванні мотивації молодших школярів до навчання в інформаційному суспільстві. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020. № 19. С. 19–23.

3. Демченко Я. М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. *Педагогіка та психологія*. 2015. № 47. С. 14–24.

4. Демченко Я. М. Проблема мотивації навчання молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 3 (97). С. 112–117.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЛІЦЕІСТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВОМУ ЛІЦЕЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Богдан Євдохович

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: д.психол.н., професор Н.В. Волинець

У тезах розглянуто проблему формування психологічної готовності ліцеїстів до навчання у військовому ліцеї в умовах воєнного стану. Проаналізовано структурні компоненти психологічної готовності та результати емпіричного дослідження серед ліцеїстів військового ліцею. Представлено статистичні результати дослідження, що відображають взаємозв'язки між навчальною мотивацією, тривожністю, стресостійкістю та соціально-психологічною адаптацією. Обґрунтовано необхідність впровадження програм психологічної підтримки ліцеїстів у процесі адаптації до умов військово-орієнтованого освітнього середовища.

Ключові слова: психологічна готовність, ліцеїсти, військовий ліцей, адаптація, тривожність, стресостійкість.

В умовах воєнного стану проблема психологічної готовності підлітків до навчання у військово-орієнтованому освітньому середовищі набуває особливої актуальності. Військові ліцеї відіграють важливу роль у системі підготовки молоді до подальшої служби у секторі безпеки і оборони держави, поєднуючи загальноосвітню підготовку з військово-патріотичним вихованням, формуванням дисципліни, відповідальності та морально-психологічної стійкості.

Психологічна готовність до діяльності розглядається як інтегративна характеристика особистості, що включає мотиваційні, когнітивні, емоційно-вольові та соціально-психологічні компоненти [3]. Вона визначає здатність особистості ефективно включатися у діяльність, адаптуватися до нових умов та підтримувати стабільність функціонування в умовах підвищених вимог.

У військово-освітньому середовищі психологічна готовність виступає важливим чинником успішності навчання та формування професійної спрямованості майбутніх військовослужбовців [2; 5].

Підлітковий вік характеризується інтенсивними особистісними змінами, розвитком самосвідомості та формуванням системи соціальних відносин. Значну роль у цей період відіграють міжособистісні відносини

з ровесниками, що впливають на емоційний стан підлітків, їх самооцінку та соціально-психологічну адаптацію [1].

З метою вивчення психологічної готовності ліцеїстів до навчання у військовому ліцеї було проведено емпіричне дослідження, у якому взяли участь 58 ліцеїстів 10 класу, розподілених на два навчальні взводи по 29 осіб.

Для дослідження використовувався комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на визначення основних компонентів психологічної готовності: рівня навчальної мотивації, тривожності, стресостійкості та соціально-психологічної адаптації.

Аналіз результатів показав, що більшість ліцеїстів характеризуються середнім рівнем навчальної мотивації (47 %) та середнім рівнем стресостійкості (48 %), що свідчить про достатній потенціал для адаптації до умов навчання у військовому ліцеї. Водночас у 24 % ліцеїстів виявлено підвищений рівень тривожності, що може бути зумовлено як віковими особливостями підлітків, так і впливом факторів воєнного стану.

Для перевірки достовірності результатів було проведено математико-статистичну обробку даних із використанням t-критерію Стьюдента та коефіцієнта кореляції Пірсона.

Застосування t-критерію Стьюдента показало відсутність статистично значущих відмінностей між показниками ліцеїстів двох навчальних взводів. Зокрема, для показника навчальної мотивації $t = 1,21$, для рівня тривожності $t = 1,08$, а для стресостійкості $t = 1,15$, що є нижчим за критичне значення $t = 2,00$ ($p > 0,05$).

Кореляційний аналіз показав наявність взаємозв'язків між основними психологічними показниками. Встановлено негативний зв'язок між навчальною мотивацією та тривожністю ($r = -0,41$) та між тривожністю і стресостійкістю ($r = -0,48$). Крім того, виявлено позитивний зв'язок між навчальною мотивацією та стресостійкістю ($r = 0,45$), що узгоджується з положеннями теорії стресу Г. Сельє та когнітивної теорії стресу Р. Лазаруса [5; 6].

З урахуванням результатів дослідження було розроблено програму розвитку психологічної готовності ліцеїстів до навчання у військовому ліцеї. Програма спрямована на розвиток емоційної стабільності, формування навичок саморегуляції, підвищення впевненості у власних можливостях та розвиток ефективної взаємодії у навчальному колективі.

Таким чином, психологічна готовність ліцеїстів до навчання у військовому ліцеї є складним багатокомпонентним утворенням, формування якого потребує системної психологічної підтримки.

Розвиток навчальної мотивації, емоційної стійкості та соціально-психологічної адаптації сприяє успішному навчанню ліцеїстів та їх подальшому професійному становленню.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2017.
2. Коқун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2012.
3. Ягунов В. В. Військова психологія. Київ : Тандем, 2004.
4. Бодальов А. А. Психологія спілкування. Київ : Либідь, 2002.
5. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. New York : Springer Publishing Company, 1984.
6. Selye H. The Stress of Life. New York : McGraw-Hill, 1976.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Артем Єрмочков

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.А. Новікова

Характер міжособистісних взаємодій у будь-якій спільноті є складним. У них відображаються як індивідуальні особливості людини – її емоційні, вольові та інтелектуальні здібності, так і суспільні норми та цінності, які були нею засвоєні. У сфері міжособистісних стосунків людина реалізує себе, ділячись із суспільством тим, що вона в ньому сприйняла. Саме діяльність особистості та її конкретні вчинки є визначальними в цій системі взаємодій.

Типовою рисою для підлітків є сильне бажання спілкуватися з ровесниками, особливо з однокласниками та тими, хто трохи старший за них. Взаємини з ними мають велике значення в його житті. Підліток прагне здобути повагу і прийняття однолітків, а також користуватися серед них авторитетом. Для цього індивіду необхідно відповідати уявленням його оточення, які не завжди є бездоганими з моральної точки зору. У колективі однолітків починає формуватися нова система критеріїв для оцінки вчинків та особистісних якостей людини, відбувається перегляд життєвих пріоритетів, і встановлюються інші етичні норми. Як результат, особистісне самоусвідомлення досягає

якісно нового рівня розвитку. У процесі спостереження за поведінкою та характером своїх друзів у підлітка формуються критерії та вимоги не лише до них, а й до самого себе. У своїх приятелях він цінує принциповість, сумлінне ставлення до обов'язків, активну громадянську позицію, щирість, чесність, доброту та внутрішню силу. Не менш важливими є також риси, що безпосередньо впливають на його спілкування з ровесниками. Підлітки зазвичай не сприймають пихатості, зайвого вихвалання та зверхності [1].

Для підлітка має велике значення те, як друзі оцінюють його характер, рівень знань, практичні навички, а також його здібності та можливості. Саме серед однолітків він отримує розуміння та адекватне сприйняття своїх досягнень і проблем, які дорослі нерідко вважають незначними.

У підлітковому віці активно формуються соціальні групи. Спочатку ці об'єднання невеликі за розміром і зазвичай складаються з осіб однієї статі. Згодом з'являється схильність до злиття таких груп у більші колективи. Поступово ці спільноти стають змішаними за статтю. Для підліткових груп однолітків характерні мінливість, нестабільність у стосунках та інтересах. Зміна вподобань, лідерів, посилення або послаблення впливу товаришів у групі свідчить про безперервний внутрішній аналіз, переосмислення цінностей, емоційні переживання та співвіднесення вчинків і відносин друзів із загальноприйнятими нормами моралі [2].

У психології існує визначення референтної групи. Її ключова особливість полягає в тому, що підлітки схильні вважати цінності та погляди цієї групи своїми власними. У їхній свідомості ці переконання часто протиставляються нормам дорослого суспільства. Численні дослідники підкреслюють наявність окремої субкультури підліткового середовища, основними носіями якої є саме референтні групи. Дорослі не мають можливості проникнути в ці групи, тому їхній вплив на них є вкрай обмеженим. Як результат, ціннісні орієнтири, поширені в таких групах, часто суттєво відрізняються від принципів дорослого світу.

Для особистісного розвитку підлітка ключове значення мають стосунки з однолітками та близькими друзями. До таких дружніх зв'язків висувуються певні вимоги, зокрема: взаємна щирість та порозуміння, рівність, чуйність, здатність до співпереживання, вміння зберігати секрети та подібні якості [3].

Через виникнення нових психологічних особливостей у підлітків, їхня взаємодія з дорослими нерідко може супроводжуватися конфліктними ситуаціями та небажаною поведінкою, зокрема проявами

грубості чи впертості. Це, як правило, пов'язано з природним прагненням до самостійності, яке не завжди знаходить розуміння та підтримку з боку дорослих. Підлітки бажають, щоб їхні думки, бажання та емоції враховувалися, і вони не приймають недовіри, байдужості, глузувань або повчань, особливо у присутності однолітків. Проте такі негативні прояви поведінки та схильність до конфліктів не є неминучими. Обізнані та досвідчені батьки й педагоги усвідомлюють, що запобігти конфлікту значно легше, ніж виправляти його наслідки, і відповідно до цього організують свою комунікацію з підлітками. Зазвичай вони виявляють чуйність та розуміння до внутрішнього світу дитини, її переживань, захоплень, труднощів та особистих проблем, гармонійно поєднуючи високі вимоги з глибокою повагою до її індивідуальності. Дорослі стають важливими та потрібними для підлітка, коли вміють розділяти його переживання та сумніви, бути другом, до якого можна звернутися за підтримкою та отримати відповіді на запитання. Це можливо лише за умови взаємної відкритості, довіри, розуміння та співчуття [2].

Таким чином, спілкування є ключовим видом діяльності у підлітковому віці, без нього неможливий повноцінний розвиток. Лише в процесі взаємодії з дорослими та ровесниками підліток має змогу поглянути на себе збоку, зіставити власні можливості, приміряти різноманітні соціальні ролі, а також сформувати та вдосконалити свою особистість.

Список використаних джерел:

1. Васильєва А. В. Особливості міжособистісних відносин підлітків з однолітками як умова їх особистісного розвитку. Збірник наукових праць. 2018. Вип. VIII. С.192-198.
2. Білий Б. В. Стиль індивідуальної поведінки особистості в конфлікті. Київ., 2000. 214 с.
3. Дмитрієв Д. С. Міжособистісні відносини як умова становлення особистості підлітка. Збірник наукових праць. 2017. Вип. VII. С.231-237.

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Інна Загородня

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С.Е. Клик

Соціальна робота з сім'ями у складних життєвих обставинах є актуальною та важливою сферою сучасної педагогіки та соціальної

роботи, оскільки стан родини безпосередньо впливає на розвиток дитини, її поведінку, емоційне благополуччя та соціальну адаптацію. Діти, які виростають у неблагополучних умовах, часто виявляють ознаки важковихованості, включаючи конфліктність, пропуски навчання, ризикову поведінку, вживання психоактивних речовин, що створює загрозу їхньому соціальному та моральному розвитку. Водночас педагогічне середовище може як підтримувати, так і посилювати ризики девіантної поведінки через формування негативних стереотипів щодо таких дітей, ігнорування їхніх індивідуальних потреб та здібностей.

Гармонійна сім'я виступає важливим фактором запобігання негативним наслідкам складних життєвих обставин, забезпечуючи психологічний захист дитини та розвиток позитивних міжособистісних взаємин. Типи виховного середовища, як підкреслює Л. Нечипорук, визначають характер соціалізації та формування поведінкових стратегій у дітей, що безпосередньо впливає на їхню здатність адаптуватися до складних ситуацій та уникати девіантної поведінки.

У контексті освітніх закладів соціальна робота виконує ключову роль у виявленні проблем сімей та дітей, їх соціальній адаптації та розвитку соціальних компетентностей. У дошкільних та шкільних закладах соціальні працівники та педагоги реалізують соціально-педагогічний супровід, який включає діагностику сімейного мікроклімату, роботу з батьками, профілактику конфліктів, формування відповідального батьківства, запобігання булінгу та насильству, а також забезпечення комплексної взаємодії з соціальними інститутами.

Професійна взаємодія соціальних працівників із психологами та педагогами дозволяє створювати безпечне та підтримуюче середовище для дитини, мінімізувати наслідки травмуючих ситуацій, формувати навички самостійного вирішення проблем і розвиток емоційної та соціальної компетентності. Такий комплексний підхід сприяє не лише оперативній допомозі, а й довгостроковій соціальній адаптації, інтеграції дітей у суспільство та формуванню гармонійного розвитку у стабільному та безпечному середовищі.

Сім'ї у складних життєвих обставинах часто виявляються через поведінку дітей, які можуть демонструвати ознаки важковихованості, включно з пропусками уроків, конфліктами, вживанням алкоголю чи наркотиків, безвідповідальним ставленням до навчання. Негативні стереотипи педагогів щодо таких дітей можуть призводити до ігнорування їхніх індивідуальних потреб, здібностей та самооцінки. Діти з неблагополучних сімей часто легко піддаються негативному впливу, відчувають відстороненість від спільноти та мають слабо розвинуті

моральні орієнтири, що підвищує ризик формування девіантної поведінки [3, с. 176].

Гармонійна сім'я є важливим чинником запобігання формуванню важковиховуваних дітей, забезпечуючи психологічний «імунітет» до негативних впливів та сприяючи розвитку позитивних взаємин між членами родини. Л. Нечипорук виділяє типи виховних середовищ, що впливають на дитину: «покинута дитина», «відчуження підлітка», «суперечлива позиція», «пригніченість дитини» та «заголублена дитина». Вибір стратегії поведінки у складних ситуаціях (пізнавальні, емоційні, поведінкові) визначає ефективність адаптації та можливість проявів девіантної поведінки [2, с. 176].

Соціальна робота в закладах освіти спрямована на своєчасне виявлення проблем сімей та дітей, їх соціальну адаптацію і підтримку розвитку. У дошкільних закладах вона реалізується через соціально-педагогічний супровід, який включає діагностику мікроклімату сім'ї, роботу з батьками, профілактику конфліктів, підвищення освітньої свідомості та формування відповідального батьківства. Соціальні працівники та педагоги створюють умови для позитивного соціального досвіду дитини, розвитку її соціальних цінностей та інтеграції у суспільство, сприяючи формуванню емоційної стійкості та навичок адаптації до змінних життєвих обставин.

У школах робота з сім'ями включає виявлення булінгу та насильства, встановлення причин відсутності дітей на заняттях, інформування державних органів та проведення просвітницької роботи щодо запобігання жорстокому поводженню з дітьми. Керівник закладу відповідає за організацію превентивних заходів, роботу психолога та соціального педагога, визначення відповідальних осіб для негайного реагування, координацію з іншими службами та забезпечення комплексного соціально-педагогічного супроводу [1].

Соціальний працівник виступає медіатором, забезпечуючи комплексний підхід до сім'ї, виявляючи проблеми та сприяючи пошуку шляхів їх вирішення. Його завдання – підтримати усвідомлення клієнтом сутності проблем та вибір оптимальних стратегій виходу з кризових ситуацій. Професійний супровід у закладі освіти, у взаємодії з психологом і соціальними службами, дозволяє мінімізувати наслідки насильства, забезпечити безпеку дитини та попередити повторні травматичні ситуації.

Крім цього, соціальна робота сприяє розвитку навичок самостійного вирішення проблем, формуванню відповідальної поведінки та підвищенню рівня соціальної компетентності дітей. Важливо також

забезпечити системну взаємодію сім'ї з різними соціальними інститутами, включаючи медичні установи, центри соціальних служб, правоохоронні органи та благодійні організації, що дозволяє комплексно вирішувати проблеми дітей та сімей у складних життєвих обставинах. Такий підхід забезпечує не лише оперативну допомогу, але й довгострокову підтримку соціальної адаптації та інтеграції дитини у безпечне і стабільне соціальне середовище.

Таким чином, соціальна робота з сім'ями у складних життєвих обставинах є невід'ємною складовою освітнього процесу, яка забезпечує комплексний підхід до підтримки дитини та її родини. Вона спрямована на своєчасне виявлення проблем, мінімізацію ризиків девіантної поведінки, запобігання насильству, формування соціальних та емоційних компетентностей дітей, розвиток відповідального батьківства та активну взаємодію з соціальними інститутами. Завдяки професійному супроводу, координації дій педагогів, психологів і соціальних працівників забезпечується не лише безпека та благополуччя дітей, але й їхня успішна соціальна адаптація, інтеграція в суспільство та довгострокова підтримка гармонійного розвитку у стабільному та безпечному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Галус О. Заклади загальної середньої освіти як суб'єкти виявлення дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах. Педагогічний дискурс. 2021. Вип. 30. С. 16 – 23.
2. Другов М. С. Діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2013. № 3. С. 104 – 106.
3. Мороз Т. Т. Причини виникнення і перспективи попередження підліткової важковихованості. *Психологія: реальність і перспективи*. 2013. Вип. 1. С. 175-178.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА

Олена Захарченко

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: д.пед.н., професор Л.О. Данильчук

У сучасних умовах трансформації соціальних відносин, змін сімейних моделей та зростання вимог до якості батьківства проблема

формування готовності жінки до материнства набуває особливої актуальності.

Соціально-психологічна готовність до материнства формується поступово у процесі соціалізації особистості та засвоєння соціальних норм, цінностей і моделей сімейно-рольової поведінки. Ключовими чинниками у цьому процесі є культурні традиції, сімейний досвід, соціальні очікування щодо жіночих ролей, а також система міжособистісних взаємин у найближчому соціальному оточенні. За таких обставин, материнство постає не лише як біологічна функція, а як соціально зумовлена роль, що формується у процесі взаємодії індивіда з соціальним середовищем і передбачає засвоєння відповідних соціальних установок та моделей поведінки.

У дослідженнях сучасних науковців материнство розглядається як складний психологічний феномен, що поєднує біологічні, особистісні та соціокультурні аспекти. Так, у дослідженні Нероби М. материнство трактується як багатовимірне явище, формування якого відбувається під впливом соціального середовища, особистісного розвитку жінки та її життєвого досвіду. Одним із ключових соціально-психологічних аспектів готовності до материнства авторка визначила процес рольового прийняття материнської ідентичності, що передбачає усвідомлення нової соціальної ролі матері [1, с. 90–93]. Прийняття материнської ролі пов'язане із формуванням відповідної системи цінностей, ставлень і поведінкових моделей, що визначають характер взаємодії жінки з майбутньою дитиною.

Наголосимо, формування готовності до материнства відбувається не лише на основі природних або інстинктивних механізмів, а значною мірою внаслідок соціалізації, засвоєння культурних норм та особистісного розвитку жінки. Провідну роль має сімейний досвід, який виступає джерелом формування уявлень про батьківські ролі, моделі виховання дітей і міжособистісні взаємини у родині. Саме в процесі соціалізації відбувається інтеріоризація соціальних норм і очікувань щодо материнства, що сприяє формуванню материнської ідентичності та готовності до виконання материнських функцій.

Українська дослідниця Яремчук Н. зазначила, що чинником соціально-психологічної готовності до материнства є соціальне середовище, зокрема система міжособистісних взаємин і рівень соціальної підтримки. Соціальна підтримка з боку партнера, сім'ї та значущого соціального оточення виконує важливу функцію, оскільки сприяє формуванню відчуття стабільності, зниженню рівня тривожності та позитивному сприйняттю майбутнього материнства [2, с. 167–173].

Наявність підтримки створює умови для успішної психологічної адаптації жінки до нової соціальної ролі матері та сприяє формуванню впевненості у власних батьківських можливостях.

У дослідженні Мартинюк І. самооцінка вагітних жінок розглядається як складний психологічний феномен самосвідомості, що формується під впливом індивідуально-психологічних і соціально-психологічних чинників та суттєво впливає на поведінку жінки, її емоційний стан, перебіг вагітності, пологів і післяпологового періоду. За результатами емпіричного дослідження авторка визначила основні предиктори самооцінки вагітної жінки, серед яких важливе місце посідають мотиви зачаття, психологічна готовність до материнства, соціальне оточення, підтримка сім'ї, соціально-економічні умови життя та медичні чинники [3, с. 113–119]. Отримані результати засвідчили, що рівень самооцінки виступає важливим соціально-психологічним фактором адаптації жінки до материнства та може впливати на подальший досвід виконання материнської ролі.

Суттєвим соціально-психологічним чинником формування готовності до материнства є також система суспільних цінностей і культурних уявлень про материнство. У різних культурах існують специфічні соціальні очікування щодо ролі матері, які впливають на формування у жінки уявлень про материнські обов'язки, моделі виховання дітей та характер сімейних взаємин. Засвоєння цих культурних норм відбувається у процесі соціалізації та значною мірою визначає ставлення жінки до материнства і рівень її готовності до виконання материнської ролі.

Таким чином, соціально-психологічна готовність до материнства є складним інтегративним утворенням особистості, що формується у процесі соціалізації та взаємодії індивідуально-психологічних, соціальних і культурних чинників. Вона передбачає усвідомлене прийняття жінкою материнської ролі, сформованість позитивної мотивації до материнства, емоційну зрілість, здатність до емпатійної взаємодії з дитиною та готовність до відповідального виконання батьківських функцій.

Список використаних джерел:

1. Нероба М. В. Материнство як психологічний феномен / М. В. Нероба. Педагогічний процес: теорія і практика. 2015. Вип. 3-4. С. 90–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppt_2015_3-4_21
2. Яремчук Н. ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЖІНКИ ДО МАТЕРИНСТВА: ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ Continuing Professional Education: Theory and Practice 2009, Вип. (1-2), С. 167–173. URL: <https://npo.kubg.edu.ua/article/view/187606>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМООЦІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Євгеній Іщенко

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Н.І. Луцкевич

Формування моральної самооцінки у першокласників є складним і багатовимірним процесом, який відображає взаємодію когнітивного розвитку, емоційної сфери та соціального досвіду дитини. Початок шкільного навчання виступає якісно новим етапом у житті дитини, що супроводжується зміною соціальної ситуації розвитку, появою нових вимог, ролей і системи оцінювання. У цьому контексті моральна самооцінка набуває особливого значення, оскільки вона пов'язана з усвідомленням дитиною власних вчинків, їх відповідності соціальним нормам та формуванням уявлень про «добре» і «погане» не лише як зовнішні критерії, а як внутрішні орієнтири поведінки.

Психологічні особливості формування моральної самооцінки в молодшому шкільному віці визначаються насамперед рівнем розвитку мислення дитини. У першокласників значною мірою залишається конкретно-образним, що обумовлює сприйняття моральних норм як зовнішніх і часто персоніфікованих вимог, пов'язаних із авторитетом дорослого. Дитина оцінює власні дії через реакцію вчителя або батьків, а не через внутрішньо сформовані моральні критерії. Відповідно, моральна самооцінка на цьому етапі має ситуативний характер і залежить від конкретних обставин, у яких перебуває дитина. Вона може коливатися залежно від отриманої похвали або зауваження, що свідчить про її нестійкість і недостатню інтегрованість у структуру особистості [1].

Важливу роль відіграє емоційний компонент. Першокласники гостро реагують на оцінку дорослих, і їхня моральна самооцінка значною мірою забарвлена емоційними переживаннями. Почуття гордості, сорому, провини або радості стають своєрідними маркерами моральної регуляції поведінки. Саме через переживання цих емоцій дитина починає усвідомлювати значущість власних вчинків і їх вплив на інших. Водночас

недостатня сформованість емоційної саморегуляції може призводити до крайнощів у самооцінці: від завищеної, коли дитина ігнорує власні помилки, до заниженої, коли навіть незначні невдачі сприймаються як свідчення власної «поганості».

Соціальне середовище виступає визначальним чинником у формуванні моральної самооцінки першокласників. Взаємодія з учителем має особливе значення, оскільки стає носієм соціальних норм оцінювачем поведінки дитини в шкільному просторі. Авторитет учителя сприяє тому, що його оцінки часто беззастережно приймаються дитиною і інтегруються у її уявлення про себе. Водночас стиль педагогічного спілкування може як сприяти розвитку адекватної моральної самооцінки, так і деформувати її. Підтримуючий, доброзичливий стиль, який поєднує вимогливість із повагою до особистості дитини, створює умови для формування впевненості та відповідальності. Натомість надмірна критичність, порівняння або використання принизливих оцінок можуть призвести до формування відчуття неадекватності та зниження самооцінки [2].

Не менш важливою є роль однолітків у процесі формування моральної самооцінки. У першому класі діти починають активно включатися у систему міжособистісних відносин, де виникають перші прояви співпраці, суперництва, дружби та конфліктів. У цих взаємодіях дитина отримує новий досвід оцінювання себе не лише з позиції дорослого, а й через реакцію ровесників. Схвалення або відторгнення з боку однокласників може істотно впливати на уявлення дитини про власні моральні якості. У цьому контексті формується здатність співвідносити власну поведінку з очікуваннями групи, що поступово сприяє інтеріоризації моральних норм.

Особливістю моральної самооцінки першокласників є її тісний зв'язок із загальною самооцінкою. На цьому етапі розвитку дитина ще не диференціює чітко різні аспекти власної особистості, тому оцінка моральних якостей часто переноситься на загальне ставлення до себе. З часом, у процесі накопичення досвіду і розвитку рефлексії, відбувається її диференціація, однак у першому класі цей процес лише починається [1].

Когнітивний розвиток відіграє важливу роль у становленні моральної самооцінки. Формування елементарних навичок рефлексії дозволяє дитині поступово переходити від зовнішньої оцінки до внутрішньої. Першокласники починають замислюватися над причинами власних вчинків, їх наслідками та можливістю альтернативної поведінки.

Важливим чинником формування моральної самооцінки є також сімейне виховання. Саме в сім'ї закладаються базові уявлення про моральні норми, формується первинний досвід оцінювання поведінки та ставлення до себе. Узгодженість вимог батьків, їхня послідовність, емоційна підтримка та визнання індивідуальності дитини створюють сприятливі умови для формування адекватної моральної самооцінки. Натомість суперечливі вимоги, жорсткі покарання або ігнорування емоційних потреб дитини можуть призводити до внутрішніх конфліктів і викривлення уявлень про власну моральну цінність.

Таким чином, моральна самооцінка першокласників формується в умовах інтенсивного розвитку особистості і відображає складну взаємодію когнітивних, емоційних та соціальних чинників. Її нестійкість і залежність від зовнішніх оцінок є закономірними на цьому етапі, однак саме в цей період закладаються основи для подальшого розвитку внутрішніх моральних орієнтирів. Підтримка з боку дорослих, створення позитивного емоційного середовища, надання можливостей для рефлексії та самовираження сприяють формуванню адекватної, стійкої моральної самооцінки, яка в майбутньому стане важливим регулятором поведінки та основою особистісної зрілості.

Список використаних джерел:

1. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості. навч. посіб. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
2. Вікова психологія: конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190с.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Олександра Кармазіна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. І.В. Войціх

Сучасне суспільство характеризується інтенсифікацією міжособистісних взаємодій, зростанням ролі комунікативної компетентності та емоційної гнучкості особистості. В умовах динамічних соціальних змін і цифровізації особливої актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту як важливого чинника ефективної

соціальної взаємодії. Саме здатність до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей, а також уміння регулювати емоційні стани визначає якість міжособистісних стосунків сучасної молоді.

Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту представлені у працях зарубіжних й українських науковців, які розглядають його як інтегративну характеристику особистості, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти. У науковому дискурсі емоційний інтелект визначається як здатність до усвідомлення, розпізнавання, розуміння та регуляції емоцій, що забезпечує адаптивну поведінку в соціумі.

У юнацькому віці розвиток емоційного інтелекту має особливе значення, оскільки цей період пов'язаний із активним становленням системи міжособистісних стосунків, формуванням соціальної ідентичності та розвитком навичок ефективної комунікації. Емоційний інтелект виступає важливим ресурсом соціалізації, сприяючи встановленню довірливих взаємин, зниженню рівня конфліктності та підвищенню якості соціальної взаємодії.

Ключовими компонентами емоційного інтелекту є емоційна обізнаність, саморегуляція, емпатія та соціальні навички. Емоційна обізнаність передбачає здатність ідентифікувати та усвідомлювати власні емоції, що є основою для їх подальшого контролю. Саморегуляція забезпечує управління емоційними реакціями відповідно до соціальних норм і ситуаційних вимог. Емпатія як здатність розуміти емоційні стани інших людей сприяє формуванню довірливих і підтримувальних взаємин. Соціальні навички включають ефективну комунікацію, здатність до співпраці та конструктивного вирішення конфліктів.

Недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту може призводити до труднощів у міжособистісному спілкуванні, підвищеної конфліктності, емоційної нестабільності та соціальної ізоляції. Молоді люди з низьким рівнем емоційного інтелекту часто відчувають труднощі у розумінні емоційних станів інших, що ускладнює встановлення гармонійних взаємин.

Особливу роль у розвитку емоційного інтелекту відіграє соціальне середовище. Сім'я, освітні інституції та група однолітків виступають основними агентами соціалізації, які формують емоційно-комунікативний досвід особистості. Позитивний емоційний клімат, підтримка та розвиток навичок рефлексії сприяють підвищенню рівня емоційного інтелекту.

Водночас сучасне цифрове середовище має амбівалентний вплив на розвиток емоційного інтелекту. З одного боку, воно розширює

можливості комунікації, а з іншого – може знижувати рівень емоційної чутливості, сприяти поверхневості взаємодії та ускладнювати розвиток емпатії.

Емоційний інтелект тісно пов'язаний із мотиваційною сферою та психологічним благополуччям особистості. Високий рівень його розвитку сприяє формуванню внутрішньої мотивації, підвищенню стресостійкості, розвитку адаптивних стратегій поведінки та ефективному подоланню життєвих труднощів.

Отже, емоційний інтелект є важливим психологічним чинником розвитку міжособистісних стосунків сучасної молоді. Його сформованість визначає якість соціальної взаємодії, рівень соціальної адаптації та успішність особистісного розвитку. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних психолого-педагогічних програм розвитку емоційного інтелекту в умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Аврамчук О. С. Емоційний інтелект як чинник психологічного благополуччя особистості. *Психологічний часопис*. 2021. №7(3). С. 15–22.
2. Андреева І. Н. Емоційний інтелект як феномен сучасної психології. *Науковий вісник ХНУ*. 2020. №2. С. 34–39.
3. Бойко О. В. Роль емоційного інтелекту у формуванні комунікативної компетентності студентів. *Педагогіка і психологія*. 2022. №4. С. 87–93.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ : Vivat, 2020. 512 с.
5. Журавльова Л. П. Емоційний інтелект у структурі особистості: теоретичний аналіз. *Психологія і особистість*. 2021. №1(19). С. 45–52.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ У КОНТЕКСТІ ВИНИКНЕННЯ СТРАХІВ

Олександр Качур

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. І.В. Войціх

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем невизначеності, швидкими соціальними трансформаціями та зростанням вимог до особистості в усіх сферах життєдіяльності. В умовах інформаційного перенавантаження, нестабільності соціально-економічної ситуації та постійних змін у системі суспільних відносин проблема страхів набуває особливої гостроти. У структурі страхів сучасної людини

провідне місце посідають соціальні страхи – боязнь оцінки, відторгнення, невідповідності груповим нормам. Особливої уваги потребує вивчення соціальних страхів у юнацькому віці, оскільки цей період є сензитивним для становлення соціальної ідентичності, формування системи міжособистісних стосунків та професійного самовизначення.

Теоретико-методологічні засади дослідження страхів закладені у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Значний внесок у вивчення природи та механізмів виникнення страхів зробили О. Булгакова, О. Василега, В. Гузенко, Г. Католик, З. Фрейд, К. Ізард, Дж. Боулбі, Дж. Вольпе, М. Лірі, К. Кларк, С. Гофман та ін. Проблематику соціальних страхів та соціальної тривожності розглядали О. Аврамчук, Н. Гребінь, А. Кезля, Н. Кодацька, М. Луців, Л. Міхеєва, І. Остополець, С. Юрченко та ін.

Страх у юнацькому віці набуває специфічного соціального характеру. Він пов'язаний із переживанням загрози соціальному статусу, самоповазі та прийняттю з боку оточення. Соціальні страхи проявляються як боязнь оцінювання, критики, відторгнення, невідповідності соціальним нормам. Вони ґрунтуються на невпевненості у власних можливостях і часто супроводжуються очікуванням невдачі.

Суттєвою характеристикою є домінування страхів міжособистісної взаємодії. Молоді люди бояться виглядати гірше за інших, не виправдати очікування, втратити соціальне схвалення. Це може призводити до надмірної орієнтації на думку оточення, втрати індивідуальності та зниження впевненості у собі. До психологічних передумов формування соціальних страхів належать невизначеність життєвих цілей, занижена самооцінка, дефіцит соціальної мотивації та труднощі у відстоюванні власної позиції.

Особливо яскраво соціальні страхи проявляються в академічному середовищі. Молодь часто переживає страх іспитів, публічних виступів, оцінювання знань. Такі стани супроводжуються підвищеною тривожністю, зниженням концентрації уваги, невпевненістю у власних силах, що негативно впливає на навчальну діяльність.

Важливим аспектом є вплив соціального середовища. Підтримка з боку батьків, педагогів та однолітків сприяє підвищенню самооцінки та зниженню рівня страхів. Натомість інформаційне перенавантаження та вплив цифрового середовища можуть посилювати невпевненість, страх помилки та відчуття самотності.

У сфері міжособистісної взаємодії соціальні страхи проявляються як боязнь спілкування з незнайомими людьми, страх соціального неприйняття та прагнення відповідати груповим нормам. Це може

призводити до внутрішніх конфліктів, підвищеної тривожності та уникнення соціальних контактів.

Окрему групу становлять екзистенційно-соціальні страхи, пов'язані з майбутнім, відповідальністю, безпекою та життєвими перспективами. В умовах соціальної нестабільності вони посилюються та можуть набувати домінуючого характеру.

Соціальні страхи тісно пов'язані з мотиваційною сферою. Їх надмірна інтенсивність сприяє формуванню мотивації уникнення невдачі, що обмежує активність та гальмує особистісний розвиток. У результаті може виникати прокрастинація, як захисна стратегія уникнення відповідальності.

Гендерні особливості проявляються у більш високій емоційній вразливості дівчат та різній спрямованості страхів у юнаків і дівчат. Крім того, спостерігається вікова динаміка: у порівнянні з підлітковим віком інтенсивність страхів знижується, однак страх втрати та соціальної невизначеності залишається актуальним.

Отже, соціальні страхи в юнацькому віці є складним продуктом взаємодії індивідуально-психологічних рис особистості (тривожності, самооцінки) та макросоціальних чинників (нестабільності, війни, високих стандартів успіху). Специфіка полягає у зміщенні акценту з біологічного виживання на соціальне благополуччя, де страх оцінки, невдачі та відповідальності за майбутнє стає провідним. Психологічна специфіка цих страхів полягає у їх тісній пов'язаності з процесами самовизначення та відповідальності за майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Аврамчук О. Віртуальна експозиція як інструмент подолання страху перед публічними виступами та соціальною взаємодією серед студентів. *Психологічний часопис*, 2020. 6(1). С. 9-17.
2. Аврамчук О.С. Патогенетична діагностика та комплексна психокорекція коморбідностей непсихотичного спектра в осіб з соціальним тривожним розладом: дис.. докт психол. наук. 19.00.04. Київ, 2024. 449 с.
3. Амплєєва О. М., Бокій А. В. Дослідження особливостей переживання страху випускниками шкіл перед складанням ЗНО. *Теорія і практика сучасної психології*, 2019. Т.2. №6. С. 10-14.
4. Байда С. П. Дитячі страхи та невротичний розвиток особистості. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Педагогічна та вікова психологія*, 2022. 33(4). С. 55–59.
5. Булакова О. Ю., Демчук С. А. Проблема визначення та класифікації емоцій страху в психології. *Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»*: збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса, 2023. Вип. III. С. 233-238.

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ ДУМОК У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Ілля Кириць

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст.викладач Н.І. Луцкевич

Потрясіння, які переживає українське суспільство протягом останнього періоду, вкрай складна політична та економічна ситуація, збройне протистояння нашої країни, постійна терористична загроза на території нашої держави породжують ряд негативних психологічних факторів: соціальна напруга у суспільстві, різке зростання злочинності та самогубства, психічні хвороби тощо. Серед таких негативних факторів значне місце посідають і суїцидальні думки осіб юнацького віку [1, с. 31-32].

Кожен віковий період у житті людини дуже важливий, однак особливо велику роль у становленні особистості відіграють юнацькі роки, коли дитина суттєво змінює свою соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність, починає набувати принципово нових соціальних ролей і статусів.

Своєчасне виявлення і психологічна корекція суїцидальних думок, в осіб юнацького віку є однією з умов формування ефективного професіонала та повноцінного члена суспільства у дорослому житті.

Говорячи про передумови виникнення суїцидальних думок в сучасних умовах життя саме в осіб юнацького віку, варто зазначити, що підлітковий та юнацький вік характеризується загальною перебудовою організму, нестійкістю психіки, сумнівами, мріями про стабільне майбутнє тощо. Усе це, безперечно, супроводжується виникненням таких станів, як стрес, тривожність, депресія тощо. Юнацький вік – це суцільні протиріччя, хвилювання, страхи, для нього характерні максимальні диспропорції в рівнях і темпах розвитку. У цілому це період завершення дитинства і початку «виростання» з нього, який супроводжується бурхливими переживаннями, страхами щодо свого місця в суспільстві. Змінюються стосунки з дорослими і товаришами. Яскраво проявляється прагнення до самостійності та властивих дорослим форм поведінки, що супроводжується конфліктами [2, с. 87]. Саме на цій основі і формуються думки про суїцид. Суїцидальна поведінка – це прояв суїцидальної активності: думки, наміри, висловлювання, погрози, спроби, замаху. До

суїцидальної поведінки зазвичай належать завершені самогубства, суїцидальні спроби і наміри.

Виникнення суїцидальних думок зумовлюється комплексом взаємопов'язаних чинників, які умовно можна поділити на індивідуальні, соціальні та ситуаційні. До індивідуальних (індивідуально-психологічних) належать особистісні особливості, емоційний стан та психологічні характеристики осіб юнацького віку: низька самооцінка та невпевненість у собі; підвищена тривожність і схильність до депресивних переживань; емоційна нестійкість і труднощі в регуляції емоцій; відчуття самотності, безнадійності та безпорадності; низька стресостійкість; імпульсивність і труднощі у прийнятті рішень. Перераховані особливості можуть посилювати переживання життєвих труднощів і сприяти формуванню негативного сприйняття власного майбутнього [3, с. 49-50].

Важливу роль у формуванні суїцидальних думок відіграє соціальне середовище, у якому перебуває молода людина. До основних соціальних чинників належать: конфлікти в сім'ї або недостатня емоційна підтримка з боку батьків; авторитарний або байдужий стиль виховання; проблеми у спілкуванні з однолітками; булінг або соціальна ізоляція; труднощі адаптації в навчальному середовищі; завищені вимоги з боку дорослих. Негативні соціальні умови можуть спричиняти почуття непотрібності, відчуженості та емоційної ізоляції.

До ситуаційних чинників належать конкретні життєві обставини або стресові події, які можуть виступати тригерами суїцидальних думок: переживання втрати або розриву важливих стосунків; академічні невдачі; життєві кризи та складні життєві ситуації; значні життєві зміни або невизначеність майбутнього; переживання сильного стресу чи травматичних подій. У юнацькому віці такі ситуації можуть сприйматися особливо гостро через недостатній життєвий досвід та обмежені навички подолання труднощів [4, с. 56-62].

Отже, виникнення суїцидальних думок у юнацькому віці має багатофакторний характер і є результатом взаємодії індивідуальних психологічних особливостей, соціального середовища та життєвих обставин. Розуміння цих чинників є важливим для розроблення ефективних програм психопрофілактики та своєчасного надання психологічної допомоги молоді.

Список використаних джерел:

1. Худякова Н. Профілактика негативних наслідків стресу в дітей. *Психолог*. 2015. Черв. (№ 11/12). С. 31-34.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук, 3-тє вид., випр.. і доп. Київ: Каравела, 2012. 400 с.

3. Єрмакова Н. Прояви суїцидальних тенденцій у підлітковому віці. 2023. *Психологія: реальність і перспективи*, 1(20), 48-56.

4. Федоренко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 260 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Вероніка Кіцнак

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент О.О. Добровіцька

У сучасних умовах демографічного старіння населення України особливої актуальності набуває вдосконалення системи соціальної роботи з людьми похилого віку. Зростання частки осіб старшого віку, посилення соціально-економічних викликів, а також наслідки кризових ситуацій обумовлюють необхідність впровадження інноваційних підходів у сфері соціального обслуговування та підтримки цієї категорії населення.

Система соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні представлена мережею державних, комунальних та недержавних організацій, серед яких територіальні центри соціального обслуговування, центри соціальних служб, геріатричні заклади, громадські та благодійні організації. Саме вони забезпечують реалізацію соціальної політики на місцевому рівні та надання комплексу соціальних послуг [1; 2; 3].

Основними напрямками інновацій у соціальній роботі з людьми похилого віку є:

– впровадження цифрових технологій у систему соціального обслуговування (онлайн-консультації, електронні сервіси, телемедицина);

– розвиток програм активного старіння та соціальної участі (університети третього віку, волонтерські ініціативи, клуби за інтересами);

– індивідуалізація соціальних послуг відповідно до потреб і стану здоров'я клієнтів;

– застосування кейс-менеджменту як технології комплексного супроводу осіб похилого віку;

- розвиток мобільних соціальних служб та виїзного обслуговування;
- використання інноваційних форм психологічної підтримки (групова терапія, арт-терапія, соціотерапія).

Важливим інноваційним напрямом є цифровізація соціальної роботи, що передбачає розширення доступу людей похилого віку до інформаційних та соціальних послуг. Водночас актуальною залишається проблема цифрової ізоляції, що зумовлює необхідність навчання літніх людей цифровій грамотності.

Особливе значення мають програми активного довголіття, які спрямовані на підтримку соціальної активності, профілактику самотності та покращення психологічного стану осіб похилого віку. Такі програми сприяють підвищенню якості життя та формуванню відчуття соціальної значущості [3; 4; 5].

Попри позитивні тенденції, у сфері соціальної роботи з людьми похилого віку існують певні проблеми, серед яких:

- недостатній рівень фінансування соціальних програм;
- обмеженість кадрових ресурсів;
- нерівномірний доступ до соціальних послуг у регіонах;
- потреба у підвищенні кваліфікації соціальних працівників;
- низький рівень цифрової грамотності серед осіб похилого віку.

Перспективними напрямами розвитку інновацій у соціальній роботі є:

- розширення спектра соціальних послуг для людей похилого віку;
- впровадження сучасних інформаційних технологій у соціальне обслуговування;
- посилення міжсекторальної співпраці державних і недержавних організацій;
- розвиток програм активного та здорового старіння;
- підвищення професійної підготовки соціальних працівників.

Таким чином, інновації у соціальній роботі з людьми похилого віку є важливим чинником підвищення ефективності соціального захисту, забезпечення гідного рівня життя та інтеграції осіб старшого віку в суспільство. Подальший розвиток цієї сфери пов'язаний із впровадженням сучасних технологій, удосконаленням соціальних послуг та розширенням можливостей активної участі людей похилого віку в суспільному житті.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 17.03.2026 р.)

2. Капська А. Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
3. Бочелюк В. Й., Черепехіна О. А. Геронтопсихологія : навч. пос. Київ : Кант, 2014. 436 с.
4. Долинська Л. В. , Співак Л. М. Геронтопсихологія: Практикум. Хрестоматія: навч. посібник. Київ : Каравела, 2014. 244 с.
5. Павелків Р. В., Хапченко Є. М. Геронтопсихологія: медико-біологічні та соціально-психологічні аспекти старіння. Київ: Центр навч. літератури. 2020. 476 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТІВ ТА ПРОГРАМ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УКРАЇНІ

Василь Ковалів

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.О. Корабльова

У сучасних умовах трансформації українського суспільства роль громадських організацій стає критично важливою, оскільки вони виступають основним містком між державою та громадянином, оперативно реагуючи на гуманітарні, соціальні та безпекові виклики.

Актуальність теми реалізації проєктів та програм громадським сектором зумовлена необхідністю ефективного відновлення країни, залученням міжнародної технічної допомоги та зростанням вимог до прозорості й професійності управління ресурсами. Громадські ініціативи сьогодні є не лише формою самоорганізації, а й потужним інструментом впровадження інноваційних соціальних технологій, таких як кейс-менеджмент, мобільні мультидисциплінарні команди та цифрові платформи підтримки вразливих верств населення.

Дослідженням діяльності інститутів громадянського суспільства та методології управління проєктами в Україні приділяли увагу чимало науковців та практиків, серед яких варто виділити праці О. Безпалько (соціальні проєкти), В. Бебика (політичні аспекти ГО), А. Колодій (розвиток громадянського суспільства). Питання організаційного розвитку та фандрейзингу ґрунтовно аналізувалися в контексті впровадження міжнародних стандартів проєктного менеджменту та адаптації їх до українського правового поля [1].

Діяльність громадських організацій та реалізація ними проєктів в Україні регулюється комплексним законодавством, основою якого є Конституція України та профільний Закон України «Про громадські

об'єднання», що визначає правові засади створення, реєстрації та функціонування недержавних структур. Процеси залучення та використання ресурсів регламентуються Податковим кодексом України (зокрема, щодо статусу неприбутковості), Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», а також Порядком залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України №153. У сфері надання соціальних послуг та виконання державних програм ключове значення мають Закон України «Про соціальні послуги», нормативи Міністерства соціальної політики щодо кейс-менеджменту та стандартів якості допомоги, а також Бюджетний кодекс України, який встановлює механізми конкурсного відбору проєктів для отримання фінансової підтримки з бюджетів різних рівнів [2; 3; 4].

Основний зміст процесу реалізації проєктів громадськими організаціями базується на циклічному підході, що охоплює аналіз потреб цільових груп, стратегічне планування, фандрейзинг, безпосереднє виконання заходів та моніторинг результатів. Особливістю українського контексту є перехід від короткострокових гуманітарних ініціатив до довгострокових програм розвитку та стійкості. Ключовими етапами є розробка логіко-структурної матриці, де чітко визначаються індикатори успіху, та налагодження партнерства з органами місцевого самоврядування і бізнесом. Важливим аспектом є також використання цифрових інструментів для звітності та комунікації, що підвищує рівень довіри донорів. Програми часто спрямовані на психосоціальну підтримку, розвиток людського капіталу, адвокацію прав людини та зміцнення соціальної згуртованості в громадах.

Протягом 2024–2026 років масштабна діяльність громадського сектору в Україні зосереджена на стратегічному відновленні, посиленні обороноздатності та цифровізації соціальних послуг. Серед найбільш значущих ініціатив виділяється трирічний проєкт «Єднання для громади» (EU Unity4Community) від ICAP «Єднання», спрямований на розвиток партнерства між ОГС та місцевою владою у 2025–2027 роках, а також програма «Фенікс: Сила спільнот» від Фонду Східна Європа, що фокусується на адвокації відновлення громад та впровадженні civic tech-рішень. Фонд «Повернись живим» у 2024–2025 роках продемонстрував безпрецедентні масштаби фандрейзингу, залучивши лише за один місяць жовтня 2025 року понад 11,5 млрд. грн через міжнародні гранти на потреби Сил оборони, що стало рекордом для недержавного сектору. Паралельно Карітас України реалізує комплексні програми гуманітарного реагування «Basic Needs» та проєкти з відновлення засобів

до існування «Livelihood», надаючи сотні грантів для мікробізнесу та підтримку вразливим категоріям населення, зокрема людям з інвалідністю, у Хмельницькій та інших областях. Міжнародні структури, як-от МОМ (ІОМ), впроваджують Стратегічний план реагування на 2024–2026 роки з бюджетом понад 1,5 млрд доларів, інтегруючи зусилля локальних ГО для вирішення проблем переселення та сталого міського відновлення.

Таким чином реалізація проєктів громадськими організаціями є невід’ємним елементом демократичного розвитку України. Успіх таких ініціатив залежить від професіоналізму команди, здатності до гнучкого реагування на зміни середовища та інтеграції сучасних управлінських стандартів. Подальша розбудова потенціалу ГО через навчання, сертифікацію та розвиток мережевої взаємодії сприятиме підвищенню ефективності соціальних послуг та сталому розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці , коментарі: навч . посіб . для студ. вищ. навч . закл. К.: ЦУЛ, 2009. 208 с.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 14.03.2026).
3. Про громадські об’єднання : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 14.03.2026).
4. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 14.03.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРЕБІГУ КОНФЛІКТІВ У КОЛЕКТИВІ

Олександр Ковальчук

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент С. А. Петrenchенко

Актуальність дослідження психологічних особливостей конфліктів у колективі зумовлена зростанням вимог до ефективної взаємодії працівників у сучасних організаціях. Умови професійної діяльності, що характеризуються високою динамічністю, стресогенними факторами та

необхідністю прийняття швидких рішень, значно підвищують імовірність виникнення конфліктних ситуацій.

У сучасній українській психології конфлікт розглядається як складний соціально-психологічний феномен, що виникає у процесі взаємодії людей і супроводжується зіткненням інтересів, цінностей, установок чи цілей. Важливо підкреслити, що конфлікт не є виключно негативним явищем: за певних умов він може виконувати конструктивні функції, сприяючи розвитку колективу, покращенню комунікації та оптимізації спільної діяльності.

У працях українських і вітчизняних дослідників (Л. Орбан-Лембрик, В. Москаленко, Н. Пов'якель, Т. Титаренко) конфлікт визначається як форма соціальної взаємодії, що відображає суперечності між її учасниками.

Зокрема, Л. Орбан-Лембрик розглядає конфлікт як зіткнення протилежно спрямованих тенденцій у свідомості та поведінці індивідів або груп. В. Москаленко підкреслює роль соціально-психологічних чинників у виникненні конфліктів, акцентуючи увагу на міжособистісному сприйнятті та взаєморозумінні [1]. Н. Пов'якель досліджує конфлікт як процес, що має певну структуру, динаміку та стадії розвитку [2].

Таким чином, конфлікт у колективі доцільно розглядати як багаторівневе явище, що включає індивідуально-психологічні, міжособистісні та групові аспекти.

Серед основних психологічних причин виникнення конфліктів у професійному середовищі можна виокремити кілька груп чинників.

До індивідуально-психологічних чинників належать: особливості темпераменту та характеру; рівень емоційної стабільності; рівень розвитку комунікативних навичок; індивідуальний стиль поведінки у конфлікті; самооцінка та рівень домагань. Працівники з високою імпульсивністю або низьким рівнем емоційного самоконтролю частіше стають ініціаторами конфліктів або загострюють їх перебіг.

Конфлікти часто виникають через когнітивні чинники: спотворене сприйняття ситуації; неправильну інтерпретацію намірів інших; ефект стереотипізації; упередження та установки. Недостатнє взаєморозуміння між членами колективу призводить до формування хибних уявлень, що стають підґрунтям конфлікту.

Емоційні чинники відіграють ключову роль у розвитку конфлікту: накопичення негативних емоцій; фрустрація; тривожність; професійне вигорання. Особливо небезпечними є латентні конфлікти, коли негативні

переживання не проявляються відкрито, але поступово руйнують взаємини.

Друзь О., Родченко Л., Черненко І. наголошують, що для запобігання конфліктів пропонують керівникам організацій розробити певні принципи взаємовідносин з підлеглими і послідовно дотримуватися їх на практиці для забезпечення стабільності та необхідної спрямованості цих відносин, у тому числі: підтримка почуття власної гідності у підлеглих. Коли людина відчуває себе більш впевнено, ефективність його роботи також підвищується, зосередьтеся не на особистості, а на проблемі. Це дозволяє менеджеру створювати умови для співпраці, використання методу підкріплення, тобто позитивної реакції керівника на бажані дії і негативної або взагалі ніякої реакції – на дії, які небажані, активне слухання, яке дозволяє іншій стороні бути впевненою в тому, що їх правильно зрозуміли, формулювання чітких вимог і підтримання контактів зі співробітниками [3, С.59].

Таким чином, конфлікти в колективі є складним психологічним явищем, що зумовлюється поєднанням індивідуальних і соціально-психологічних чинників. Їх виникнення пов'язане з особливостями особистості, емоційними станами, комунікацією та умовами організації праці. Ефективне управління конфліктами передбачає розвиток комунікативної компетентності, емоційного інтелекту, а також формування сприятливого психологічного клімату в колективі. Конструктивний підхід до вирішення конфліктів дозволяє не лише мінімізувати їх негативні наслідки, а й використовувати їх як ресурс розвитку організації.

Список використаних джерел:

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. К. : Академвидав, 2005. 448 с.
2. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. К.: ВД "Професіонал", 2006. 416 с.
3. Друзь О., Родченко Л., Черненко І. Теоретичні підходи до дослідження конфліктів в організації. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія.* 2022. Вип. 3. С. 51-60.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/swiapmps_2022_3_10.

БЛАГОДІЙНІ ФОНДИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Вадим Коцюба

здобувач фахової передвищої освіти

спеціальності ІІО «Соціальна робота та консультування»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: к.соціол.н., спеціаліст вищої категорії О.С. Ковтун

Благодійні фонди у сучасних наукових підходах трактуються як інституційно сформований елемент громадянського суспільства, що забезпечує можливості самоорганізації громадян та реалізацію суспільно значущих ініціатив. Громадянське суспільство, за визначенням О. Кота, постає як відносно самостійна від держави сфера соціальної взаємодії, у межах якої функціонують організації, спрямовані на захист прав людини й задоволення соціальних потреб населення [3, с. 23–26]. У цьому контексті благодійні фонди розглядаються як стійкі соціальні інститути, діяльність яких базується на засадах добровільності, суспільної користі та організаційної автономії.

Роль благодійних фондів у суспільній структурі доцільно аналізувати через призму концепції третього сектору. Третій сектор охоплює недержавні неприбуткові організації, які функціонують поза межами державної влади та ринкових механізмів, але активно залучені до вирішення суспільно значущих проблем. Водночас, як підкреслює В. Вітковська, саме благодійні організації становлять основу цього сектору, оскільки поєднують суспільну спрямованість діяльності, незалежність і здатність акумулювати ресурси для вирішення соціальних завдань [2, с. 54–56].

Важливою ознакою благодійних фондів є їх відмінність від волонтерських ініціатив. На відміну від останніх, які часто мають ситуативний і неформальний характер, благодійні фонди функціонують як юридично оформлені структури з визначеною організаційною системою, статутом і механізмами управління.

Функціонально благодійні фонди виконують роль посередників між потребами вразливих груп населення та ресурсами соціальної підтримки. Вони сприяють підвищенню адресності допомоги, розвитку партнерських взаємодій і зміцненню соціальної згуртованості. На цьому наголошують як науковці, так і аналітичні центри, зокрема ІСАР «Єднання», які підкреслюють їх значення у забезпеченні сталості соціальних ініціатив [4, с. 21–23].

Загалом благодійні фонди характеризуються наявністю правосуб'єктності, організаційної структури та чіткої соціальної орієнтації, що створює підґрунтя для аналізу їх правового статусу. В Україні вони належать до неприбуткових організацій, діяльність яких спрямована на досягнення суспільно корисних цілей без отримання прибутку. Законодавство встановлює для них спеціальні умови функціонування, зокрема вимоги щодо цільового використання ресурсів, відкритості діяльності та підзвітності.

Організаційно-правові форми благодійних організацій також мають важливе значення. Благодійні фонди як окрема форма вирізняються централізованим управлінням, наявністю статутних органів і можливістю реалізації довгострокових програм. Вибір такої форми впливає на масштаби діяльності, механізми залучення ресурсів і характер взаємодії з іншими суб'єктами соціальної сфери.

Нормативно-правове регулювання діяльності благодійних фондів в Україні здійснюється через комплекс законодавчих актів. Ключову роль відіграє Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який визначає порядок створення, напрями діяльності та вимоги до управління фондами. Поряд із ним діють Закони України «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання» та «Про гуманітарну допомогу», які регламентують окремі аспекти участі недержавних організацій у соціальній сфері. Сукупність цих нормативних актів формує цілісне правове поле функціонування благодійних фондів.

Водночас правове розмежування благодійної та волонтерської діяльності дозволяє чітко визначити суб'єктний склад і форми участі у соціальній допомозі. Волонтерство має переважно індивідуальний характер, тоді як благодійні фонди виступають як організаційно оформлені юридичні особи. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості фінансових процесів і ефективності надання допомоги.

У системі соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб благодійні фонди виступають важливими недержавними суб'єктами, які доповнюють державні механізми підтримки. В умовах воєнного стану їх діяльність набуває особливого значення, оскільки вони здатні оперативно реагувати на зміну потреб населення та забезпечувати гнучкі форми допомоги. Дослідники підкреслюють, що їх участь має системний характер і поєднує соціальну підтримку з правовим супроводом [1, с. 5–7].

Функціонально благодійні фонди забезпечують доступ внутрішньо переміщених осіб до соціальних і правових ресурсів через інформаційно-

консультаційну діяльність, надання соціальних послуг, правову підтримку та гуманітарну допомогу. Вони також виконують координаційну функцію, сприяючи взаємодії між різними суб'єктами соціального захисту.

Інституційна специфіка діяльності фондів полягає у використанні гнучких підходів до соціальної роботи, включаючи кейс-менеджмент та міждисциплінарні практики. Це дозволяє адаптувати допомогу до індивідуальних потреб ВПО та підвищує ефективність соціального супроводу.

Основні напрями діяльності благодійних фондів у роботі з ВПО включають інформаційно-консультаційну підтримку, надання соціальних послуг, правничу допомогу, гуманітарне забезпечення та координацію взаємодії між різними інституціями. Така функціональна структура забезпечує комплексний характер підтримки та сприяє ефективній інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громади.

Міжсекторна взаємодія є ключовим механізмом функціонування благодійних фондів. Співпраця з органами державної влади дозволяє узгоджувати діяльність із національними програмами соціального захисту, тоді як взаємодія з органами місцевого самоврядування забезпечує адресність і адаптивність допомоги на рівні громад. Водночас партнерство з міжнародними організаціями сприяє залученню додаткових ресурсів і впровадженню міжнародних стандартів соціальної підтримки.

Ефективність міжсекторної взаємодії значною мірою залежить від налагоджених механізмів координації, довіри між партнерами та чіткого розподілу повноважень. У таких умовах благодійні фонди виступають не лише виконавцями соціальних програм, а й активними учасниками формування соціальної політики на практичному рівні.

Отже, благодійні фонди в Україні є інституційно оформленими суб'єктами громадянського суспільства, які функціонують на основі визначених правових норм і реалізують свою діяльність у взаємодії з державними, місцевими та міжнародними структурами. Поєднання соціальних, правових, гуманітарних і координаційних функцій дозволяє їм забезпечувати комплексну підтримку внутрішньо переміщених осіб та посилювати ефективність системи соціально-правового захисту.

Список використаних джерел:

1. Васильєва-Халатникова М. О., Протас О. Л. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами: інноваційні практики допомоги та адаптації. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 5. С. 3–11.
2. Вітковська І. М. Основні напрямки роботи організацій «третього сектору» в умовах воєнного стану. *Socionprosrip*. 2022. № 12. С. 52–62.

3. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення : монографія / ред.: О. О. Кот та ін. Київ : Алерта, 2023. 304 с.

4. Громадянське суспільство України в умовах війни : звіт ICAP «Єднання» за результатами дослідження. Київ : Київ. міжнар. ін-т соціології, 2022. 64 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Максим Куліда

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Н.І. Луцкевич

Комунікативна толерантність є важливою складовою міжособистісної взаємодії, що відображає здатність особистості приймати індивідуальні відмінності співрозмовника, поважати інші точки зору та конструктивно взаємодіяти в умовах соціального різноманіття. У студентському середовищі характеристика набуває особливого значення, оскільки саме в період професійного становлення формуються стійкі моделі комунікативної поведінки, які в подальшому визначають ефективність професійної діяльності. Особливості комунікативної толерантності у здобувачів освіти обумовлюються специфікою їхньої навчальної підготовки, професійними вимогами та характером соціальних взаємодій, у які вони залучені.

О. Праченко наголошує, що комунікативна толерантність – інтегративна сукупність якостей особистості (повага, совість, честь, відповідальність, внутрішня свобода, гідність, доброта, емпатія, справедливість, чуйність, чуйність, співчутливість, жалість тощо). Для прояву комунікативної толерантності людина має володіти важливими особистісними властивостями, як-от: терплячість – комунікативноцентрована властивість суб'єкта комунікації, терпіння – відсутність негативної вербальної реакції в одному конкретному випадку, терпимість – схильність виявляти терпіння в комунікативних актах [1, С. 211].

Комунікативна толерантність – це найважливіша соціально-психологічна характеристика особистості, необхідна для забезпечення ефективності процесів взаємодії. Вирішення питань, викликаних потребами суспільства, можливе при наявності високорозвинутої комунікативної толерантності, але велика частина молоді виявляє

неготовність і недостатнє прагнення до саморозвитку, саморефлексії та соціальної активності. Відповідно, проблема дослідження особливостей комунікативної толерантності сучасної молоді, зокрема з позиції гендерного підходу, є актуальною на даному етапі [2, С. 44].

Здобувачі освіти гуманітарних спеціальностей демонструють вищий рівень комунікативної толерантності, що пов'язано з орієнтацією їхньої підготовки на міжособистісну взаємодію, аналіз соціальних процесів та розуміння людської поведінки. Навчальні дисципліни, які вони опановують, сприяють розвитку емпатії, рефлексії та здатності до прийняття різних точок зору. У процесі навчання вони часто залучаються до дискусій, аналізу текстів, інтерпретації культурних явищ, що формує відкритість до діалогу і толерантне ставлення до альтернативних позицій. Відповідно, їхня комунікативна поведінка характеризується більшою гнучкістю, здатністю до компромісу та орієнтацією на взаєморозуміння.

Важливим чинником, що впливає на формування комунікативної толерантності у здобувачів освіти, є освітнє середовище, в якому вони перебувають. Інтерактивні методи навчання, групова робота, проектна діяльність та міждисциплінарна взаємодія сприяють розвитку навичок ефективного спілкування та взаєморозуміння. У таких умовах здобувачі освіти мають можливість взаємодіяти з представниками різних спеціальностей, що розширює їхній соціальний досвід і сприяє формуванню більш гнучких комунікативних стратегій. Водночас відсутність таких практик може обмежувати розвиток толерантності, залишаючи здобувачів освіти у межах вузькопрофесійного спілкування.

В. Зарицька, В. Лапа наголошують, що якщо за основу психологопедагогічного впливу на старшокласників взяти триєдину мету, то формування когнітивного компоненту комунікативної толерантності гармонійно поєднується із освітньою складовою. В той же час, формування мотиваційноціннісного та поведінкового компонентів можуть бути враховані розвиваючою та виховною цілями [3, С. 79].

Не менш значущими є індивідуально-психологічні особливості здобувачів освіти, такі як рівень емпатії, рефлексії, емоційної стабільності та соціального досвіду. Вони можуть як підсилювати, так і послаблювати вплив професійної підготовки на формування комунікативної толерантності.

Таким чином, особливості комунікативної толерантності у здобувачів освіти визначаються поєднанням професійної спрямованості навчання, соціального середовища та індивідуальних характеристик особистості. Вони проявляються у різних стилях спілкування, рівні відкритості до іншого та здатності до конструктивного діалогу. Розвиток

комунікативної толерантності потребує цілеспрямованих педагогічних зусиль, спрямованих на формування не лише професійних, а й соціально-психологічних компетентностей, що забезпечують ефективну взаємодію у сучасному багатоманітному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Праченко О. Гендерні особливості вияву комунікативної толерантності сучасної молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки.* 2022. Вип. 18. С. 43-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2022_18_7
2. Харченко Н. В., Волженцева І. В., Лиля М. В. Комунікативна толерантність: дискусійне поле розуміння. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи.* 2023. № 3(2). С. 198-218. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2023_3\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2023_3(2)_18)
3. Зарицька В. В., Лапа В. М. Структура комунікативної толерантності: аналіз наукових підходів. *Молодий вчений.* 2017. № 2. С. 77-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_21

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ САМОТВЕРДЖЕННЯ

Дмитро Куць

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Л. І. Філіпчук

Ціннісно-сміслова структура особистості є складною інтегративною системою, що визначає спрямованість діяльності людини, її життєві орієнтири та способи інтерпретації соціальної реальності. У процесі самоствердження ця структура зазнає суттєвих трансформацій, оскільки саме через прагнення до визнання, самореалізації та підтвердження власної значущості індивід активно переосмислює власні цінності, життєві смисли та позицію у соціальному просторі. Самоствердження виступає не лише як зовнішній процес досягнення певного статусу чи визнання, але й як внутрішній процес конструювання ідентичності, у якому ціннісно-сміслові орієнтації відіграють ключову роль.

Особливості ціннісно-сміислової структури в контексті самоствердження проявляються передусім у її динамічності та ієрархічності. На різних етапах життєвого розвитку відбувається перегляд пріоритетів, у результаті чого одні цінності можуть набувати більшої значущості, тоді як інші втрачають актуальність. У процесі самоствердження особистість прагне узгодити власні внутрішні

переконання з соціальними очікуваннями, що нерідко супроводжується внутрішніми конфліктами. Наприклад, прагнення до індивідуальної автономії може вступати в суперечність із потребою соціального схвалення, що зумовлює необхідність пошуку компромісу між особистісними і соціально зумовленими цінностями.

Суттєвою характеристикою ціннісно-сислової структури є її рефлексивність. У процесі самоствердження людина не лише діє, але й осмислює власні дії, мотиви та їх відповідність внутрішнім переконанням. Рефлексія дозволяє усвідомити власну унікальність, визначити особистісні межі та сформуванати відносно стійке уявлення про себе як суб'єкта діяльності. Саме завдяки рефлексивним процесам відбувається інтеграція окремих цінностей у цілісну систему, яка надає поведінці смислової спрямованості. Водночас недостатній рівень рефлексії може призводити до поверхневого самоствердження, орієнтованого переважно на зовнішні атрибути успіху без глибокого внутрішнього змісту.

І. Дорожко, О. Малихіна, С. Абаньшина доводять, що сучасний студент, орієнтований на щасливий шлюб – це цілеспрямована особистість, яка добре орієнтована на цілі в своєму майбутньому, активно залучається до самого процесу досягнення цих цілей, та бере відповідальність за результат на себе [1, С. 108].

Важливу роль у формуванні ціннісно-сислової структури відіграє соціальний контекст, у якому відбувається самоствердження. Соціальні інститути, культурні норми, групові очікування формують певні стандарти успішності та значущості, які впливають на вибір індивідом життєвих орієнтирів. У цьому процесі можливе як прийняття домінуючих цінностей, так і їх критичне переосмислення. Самоствердження, таким чином, може набувати різних форм – від конформного пристосування до активного відстоювання власної позиції. В останньому випадку особистість демонструє вищий рівень автономії та здатність до самостійного смислотворення.

Необхідно також відзначити, що процес самоствердження тісно пов'язаний із потребою у визнанні, яка є важливим мотиваційним чинником. Прагнення бути прийнятим і оціненим іншими спонукає індивіда до активної діяльності, спрямованої на досягнення соціально значущих результатів. Водночас залежність від зовнішнього визнання може знижувати стійкість ціннісно-сислової структури, роблячи її вразливою до змін соціального середовища. У цьому контексті важливим є формування внутрішніх критеріїв оцінки, які дозволяють зберігати цілісність особистості навіть за відсутності зовнішнього схвалення.

С. Кондратюк наголошує, що показники ціннісно-сислової сфери особистості впливають на всі сфери життя, здійснюють кількісні та якісні зміни показників як особистісної так і соціальної сфер особистості. Навчально-виховний процес варто орієнтувати на формування демократичних цінностей та розвивати професійні орієнтації майбутніх фахівців. Важливо на етапі навчання студентів застосовувати програму психологічного супроводу становлення ціннісно-сислової сфери майбутніх фахівців. Значущими компонентами побудови ціннісно-сислової сфери виступає система особистісних цінностей, ціннісні орієнтації, особистісні смисли [2, С. 149].

У процесі самоствердження відбувається також інтеграція особистісного досвіду, що сприяє формуванню індивідуальної системи смислів. Життєві події, успіхи і невдачі, взаємодія з іншими людьми стають джерелом переосмислення цінностей і формування нових життєвих орієнтирів. Цей процес має нелінійний характер і може супроводжуватися кризами, які, однак, виконують конструктивну функцію, стимулюючи глибше усвідомлення власних потреб і можливостей.

Таким чином, ціннісно-сислова структура особистості в процесі самоствердження характеризується динамічністю, рефлексивністю та залежністю від соціального контексту. Вона виступає основою, що визначає спрямованість діяльності, забезпечує цілісність особистості та надає їй існуванню індивідуального смислу. Ефективне самоствердження передбачає не лише досягнення зовнішнього визнання, а й гармонізацію внутрішніх цінностей, що забезпечує стійкість і автентичність особистісного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Дорожко І., Малихіна О., Абаньшина С. Вивчення структурних компонентів ціннісно-сислової сфери особистості. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Психологія. 2023. Вип. 3. С. 103–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuups_2023_3_23
2. Кондратюк С. М. Становлення ціннісно-сислової сфери студентів. Габітус. 2022. Вип. 41. С. 146-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_41_27

ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Ірина Лебідь

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Н. О. Островська

В умовах повномасштабного збройного конфлікту проблема психологічної стійкості та вольової саморегуляції військовослужбовців набуває особливого значення. Здатність зберігати самоконтроль, цілеспрямованість та психологічну рівновагу під впливом бойових стресорів безпосередньо визначає боєздатність особового складу та ефективність виконання бойових завдань. Водночас ця проблематика залишається недостатньо дослідженою в контексті сучасного українського воєнного досвіду.

Вольова саморегуляція – це свідоме управління власною поведінкою, емоційними станами та пізнавальними процесами задля досягнення поставленої мети всупереч зовнішнім і внутрішнім перешкодам. У психології волі вирізняють кілька ключових компонентів саморегуляції: цілеспрямованість (здатність утримувати мету в свідомості), ініціативність (готовність самостійно приймати рішення), витримку (здатність гальмувати небажані імпульси), наполегливість (збереження зусиль попри труднощі) та самостійність (незалежність від зовнішніх підкріплень) [1].

Екстремальні умови бойової діяльності є потужними детермінантами, що як руйнують вольову регуляцію, так і можуть стимулювати її розвиток. До специфічних чинників, що впливають на вольову саморегуляцію військовослужбовців, належать: хронічний бойовий стрес, загроза для життя, фізичне виснаження, інформаційна невизначеність, втрата побратимів, необхідність прийняття рішень в умовах дефіциту часу. Сукупна дія цих факторів може призводити як до вольового перевантаження (надмірне напруження саморегуляції), так і до вольового виснаження – феномену, описаного Р. Баумайстером як «ego depletion» [2].

Формування вольової саморегуляції у військовослужбовців відбувається на кількох рівнях. На індивідуальному рівні ключову роль відіграє розвиток метакогнітивних навичок – здатності усвідомлювати та регулювати власні психічні стани. На груповому рівні вирішального значення набуває згуртованість підрозділу, яка слугує ресурсом

подолання індивідуального вольового виснаження. На інституційному рівні важливою є система психологічної підготовки та підтримки, що включає техніки ментального тренінгу, усвідомленості (mindfulness) та психологічного відновлення [3].

Дослідження бойового досвіду ветеранів свідчать про те, що ефективна вольова саморегуляція в екстремальних умовах ґрунтується на трьох психологічних опорах: ціннісно-смысловій (чітке усвідомлення мети та значущості служби), когнітивно-поведінковій (навички перефокусування уваги та управління стресовими реакціями) та соціальною (підтримка з боку побратимів і командирів). Відсутність хоча б однієї з цих опор суттєво підвищує ризик вольового зриву та психологічної декомпенсації.

Практичні рекомендації щодо формування вольової саморегуляції у військовослужбовців охоплюють: впровадження регулярних тренінгів психологічної стійкості в систему бойової підготовки; навчання технікам управління увагою та емоційною регуляцією (дихальні вправи, прогресивна м'язова релаксація, техніки «заземлення»); розвиток навичок командної взаємопідтримки; забезпечення доступності психологічної допомоги без стигматизації; своєчасну ротацію особового складу для запобігання вольовому виснаженню.

Вольова саморегуляція є ключовим психологічним ресурсом військовослужбовця в екстремальних умовах. Її формування потребує системного підходу, що поєднує індивідуальну психологічну підготовку, командну згуртованість та інституційну підтримку. Перспективою подальших досліджень є розробка та апробація програм розвитку вольової саморегуляції з урахуванням специфіки бойового досвіду українських військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
2. Климчук В. О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 290 с.
3. Baumeister R. F., Bratslavsky E., Muraven M., Tice D. M. Ego depletion: Is the active self a limited resource? *Journal of Personality and Social Psychology*. 1998. Vol. 74, № 5. P. 1252–1265.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Мазур Ірина

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст.викладач Н.І. Луцкевич

Сучасне суспільство характеризується зростанням ролі комунікації як ключового чинника соціальної взаємодії та особистісної самореалізації. В умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій, розширення соціальних контактів та підвищення вимог до міжособистісної компетентності особливої актуальності набуває проблема розвитку комунікативних здібностей у старшокласників.

Проблема спілкування та розвитку комунікативних здібностей знайшла відображення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, психологічні основи спілкування розкрито у дослідженнях Олексій Бодальов, який розглядав комунікацію як складний процес взаємодії, взаємосприйняття та взаємовпливу. Значний внесок у розвиток теорії особистісно орієнтованого підходу зробив Іван Бех, підкреслюючи важливість розвитку особистості у процесі спілкування. Вікові особливості формування комунікативної сфери досліджував Михайло Савчин, акцентуючи увагу на значенні юнацького віку для становлення соціальних навичок.

Старший шкільний вік є важливим етапом становлення особистості, що супроводжується активним розвитком самосвідомості, формуванням системи цінностей і життєвих орієнтацій, а також потребою у розширенні соціальних зв'язків. У цей період комунікативні здібності виступають необхідною умовою ефективною взаємодії, самовираження та соціальної адаптації.

Теоретичні підходи до вивчення комунікативних здібностей розглядають їх як складну інтегративну характеристику особистості, що включає мовленнєві, соціально-перцептивні та поведінкові компоненти. Комунікативні здібності передбачають здатність до встановлення контактів, адекватного сприйняття партнера по спілкуванню, розуміння його емоційного стану, а також ефективного обміну інформацією.

Важливими структурними компонентами комунікативних здібностей є комунікативна активність, емпатія, соціальна перцепція, вербальні та невербальні навички спілкування. Емпатія забезпечує здатність до розуміння емоцій інших людей, що сприяє встановленню довірливих

взаємин. Соціальна перцепція дозволяє адекватно оцінювати поведінку співрозмовника, а розвиток мовленнєвих навичок забезпечує чіткість і зрозумілість комунікації.

Недостатній рівень розвитку комунікативних здібностей у старшокласників може призводити до труднощів у спілкуванні, зниження самооцінки, виникнення конфліктів та соціальної ізоляції. Такі учні часто відчують невпевненість у процесі взаємодії, уникають активної участі в колективній діяльності, що негативно впливає на їх соціалізацію.

Значний вплив на розвиток комунікативних здібностей мають умови соціального середовища. Освітній процес, стиль педагогічної взаємодії, психологічний клімат у класному колективі та сімейне виховання виступають визначальними чинниками формування комунікативної компетентності. Використання інтерактивних методів навчання, групових форм роботи, тренінгів комунікативних навичок сприяє активізації спілкування та розвитку соціальної активності учнів.

Водночас сучасне цифрове середовище має подвійний вплив на розвиток комунікативних здібностей. З одного боку, воно розширює можливості для комунікації, а з іншого – може обмежувати розвиток живого спілкування, знижувати рівень емоційної чутливості та формувати поверхневі форми взаємодії.

Комунікативні здібності тісно пов'язані з емоційним інтелектом, саморегуляцією та рівнем особистісної зрілості. Їх розвиток сприяє формуванню впевненості у собі, підвищенню соціальної адаптації та успішності навчальної діяльності.

Отже, розвиток комунікативних здібностей у старшокласників є важливою умовою їх гармонійного особистісного розвитку та ефективної соціалізації. Формування комунікативної компетентності потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу, спрямованого на розвиток навичок спілкування, емпатії та соціальної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теорія і технологія. Київ : Либідь, 2021. 344 с.
2. Бодальов О. О. Психологія спілкування. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
3. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 1007 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 2020. 376 с.
5. Журавльова Л. П. Комунікативна компетентність особистості: теоретичний аспект. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С. 78–85.
6. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2021. 384 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Дмитро Малисник

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. О. В.Польовик

Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що формування безпечної поведінки підлітків у цифровому середовищі в умовах закладу загальної середньої освіти розглядається не як разова профілактична акція, а як тривалий, цілісний і багаторівневий процес, інтегрований у загальношкільну систему освітньої та виховної роботи [1]. У наукових працях підкреслюється, що школа має виконувати комплекс функцій: інформаційну, виховну, захисну та координаційну. Йдеться про системне інформування учнів і батьків щодо онлайн-ризиків, формування критичного ставлення до цифрового контенту, надання психологічної підтримки постраждалим від кібернасильства, а також налагодження взаємодії з позашкільними службами допомоги [1]. Таким чином, безпечна поведінка є результатом узгодженої діяльності всього педагогічного колективу, а не лише окремих фахівців.

Окремий напрям досліджень пов'язаний із реалізацією «цілісного шкільного підходу» (whole-school approach) до цифрової безпеки. У межах цього підходу заходи інтегруються в освітні програми, виховні години, діяльність учнівського самоврядування та взаємодію з батьками [3]. Водночас визначальним чинником ефективності є не кількість окремих заходів, а формування безпечного шкільного середовища: нульова толерантність до булінгу й кібербулінгу, підтримка активної позиції свідків, розвиток довіри між учнями й педагогами, наявність зрозумілих процедур повідомлення про інциденти [1; 3]. За таких умов підлітки частіше звертаються по допомогу та відчувають підтримку.

Міжнародні дослідження, зокрема UNICEF та EU Kids Online, підкреслюють, що формування безпечної поведінки нерозривно пов'язане з розвитком цифрових компетентностей [2]. Йдеться не лише про технічні вміння, а й про критичне мислення, емпатію, повагу до прав

людини, здатність розпізнавати маніпулятивний контент, фейкові новини та мову ворожнечі [2]. Підлітки з вищим рівнем цифрової грамотності не лише рідше стають жертвами онлайн-зловживань, а й активніше реагують на ризики та здатні допомагати іншим. Отже, формування безпечної поведінки має ґрунтуватися не на заборонах, а на розвитку компетентностей і суб'єктної позиції.

Важливе значення мають і підходи Ради Європи, у яких безпечна поведінка розглядається крізь призму цифрового громадянства. У цих документах дитина постає не лише як об'єкт захисту, а як активний учасник цифрового середовища, який дотримується демократичних цінностей і несе відповідальність за власні дії. Для закладу освіти це означає необхідність поєднання профілактики ризиків із вихованням відповідального користувача цифрових технологій.

В українському контексті ключові орієнтири визначаються нормативно-правовими документами, зокрема Концепцією розвитку цифрових компетентностей, яка наголошує на важливості безпечного й відповідального використання цифрових технологій. Міністерство освіти і науки України підкреслює необхідність системної просвітницької роботи, розробки шкільних політик і процедур реагування на випадки кібербулінгу та інших онлайн-ризиків [4]. Це забезпечує прозорість вимог до поведінки учнів і сприяє формуванню безпечного освітнього середовища.

Дослідження українських науковців акцентують на ролі соціального педагога та фахівця із соціальної роботи, які забезпечують організацію профілактичної діяльності, проведення тренінгів, консультацій, а також залучення батьків до спільної роботи. Ефективність значною мірою залежить від міждисциплінарної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, що дозволяє створити цілісне середовище підтримки для підлітків.

Формування безпечної поведінки має багаторівневий характер. На мікрорівні воно передбачає розвиток у підлітка знань, умінь і відповідальних установок щодо використання цифрових технологій [1]. На мезорівні важливим є створення безпечного соціально-психологічного клімату в учнівському колективі, де не допускаються прояви кібербулінгу чи мови ворожнечі. На макрорівні – організація діяльності закладу освіти та його взаємодія з батьками, громадськими організаціями й соціальними службами.

Процес формування безпечної поведінки ґрунтується на поєднанні загальнопедагогічних і соціально-педагогічних принципів: системності, гуманізму, партнерства, добровільності та конфіденційності. Це дозволяє

розглядати його як розвивальний процес, спрямований на формування відповідальної поведінки, а не лише дотримання правил.

Однією з ключових умов є інтеграція змісту цифрової безпеки в освітній процес. Вона передбачає включення відповідних тем до навчальних предметів (інформатики, громадянської освіти тощо), а також використання інтерактивних методів навчання: тренінгів, рольових ігор, аналізу кейсів. Такі підходи сприяють формуванню практичних навичок безпечної поведінки.

Важливу роль відіграє міждисциплінарна командна взаємодія фахівців: педагогів, психологів, соціальних педагогів та адміністрації закладу. Кожен із них виконує визначені функції, що забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем цифрової безпеки.

Не менш значущим є партнерство з батьками, адже рівень цифрової грамотності родини безпосередньо впливає на поведінку підлітка. У зв'язку з цим важливими є просвітницькі заходи для батьків, консультації та спільні обговорення проблем цифрової безпеки.

Суттєвою особливістю сучасного українського контексту є вплив воєнного стану, інформаційної агресії та поширення дезінформації. Це зумовлює необхідність розвитку медіаграмотності, критичного мислення та навичок психологічної саморегуляції.

Формування безпечної поведінки має поетапний характер і включає діагностичний, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний етапи [3]. Така структура забезпечує послідовність і результативність роботи.

Серед чинників, що ускладнюють цей процес, дослідники виокремлюють недостатній рівень цифрової компетентності педагогів і батьків, обмеженість ресурсів і фрагментарність профілактичної роботи. Подолання цих бар'єрів потребує системної підготовки фахівців і залучення зовнішніх ресурсів.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що формування безпечної поведінки підлітків у цифровому середовищі має системний, багаторівневий і міждисциплінарний характер. Його ефективність забезпечується інтеграцією освітніх, виховних і соціально-педагогічних впливів, а також активною участю всіх суб'єктів освітнього процесу

Список використаних джерел:

1. Алексеевко Т. Ф. Вплив інформаційних технологій на стан і розв'язання актуальних соціально-педагогічних проблем суспільства. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2013. № 3. С. 3–8.
2. Алексеевко Т. Ф. Ризикована поведінка : посіб. Вінниця : Фірма «Планер», 2013. 172 с.

3. Алексєєнко Т. Ф. Формування безпечної поведінки підлітків в інтернет-мережах: проблема і перспективи її розв'язання. URL: <https://lnk.ua/pQpFykorR> (дата звернення: 18.03.2026).

4. Варивода К. С. Інформаційна безпека підлітка в інтернет-мережі. *Молодий вчений*. 2016. № 3 (30). С. 365–368.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ АГРЕСІЇ У ВІКОВОМУ ТА СТАТЕВОМУ АСПЕКТІ

Каріна Мушен

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент С.А. Петrenchенко

Людська взаємодія супроводжує особистість на всіх етапах її зростання й розвитку. Це забезпечує її успішну самореалізацію та набуття необхідних знань. Однак в багатьох випадках існування і міжособистісна взаємодія людини можуть набувати деструктивного характеру внаслідок прояву залученими учасниками щодо себе або оточення агресії. Систематизація знань щодо того, як вікові зміни та статеві особливості впливають на агресивну поведінку дозволить розробити ефективні корекційно-профілактичні заходи врегулювання даної проблеми в сучасних особистостях.

Мета дослідження - за допомогою теоретичного аналізу джерел інформації систематизувати ключові особливості проявів агресії у віковому та статевому аспекті.

Об'єкт дослідження - агресивна поведінка особистості.

Предмет дослідження - психологічні особливості проявів агресії у представників різних вікових категорій (від дошкільного до літнього віку) та статей.

Виклад основного змісту. Агресія - це активна форма поведінкової реакції людини на події навколо, що з'являється через загострення бажання задоволення її індивідуальних потреб, загрозу цілісності особистості або неможливість досягнення соціальних цілей іншим чином [1, с. 62]. Науковці вважають, що вона обумовлюється сукупністю біологічних, соціальних та емоційних чинників, зокрема, особливими когнітивними установками (С. Шевченко, Р. Берон, Д. Річардсон), й завдає шкоди переважно оточенню (А. Басс, С. Шевченко, Ю. Качанова) [4; 10].

Зважаючи на зазначені підходи, можна стверджувати, що агресія не є статичною рисою. Для наукового обґрунтування результатів дослідження специфіки агресивних проявів на різних етапах вікового становлення й у осіб різних статей було застосовано **методи** аналізу, порівняння й систематизації, а саме: зіставлення наукових підходів сучасних науковців щодо розуміння вікової динаміки та статевих відмінностей агресивної поведінки. Розглянемо більш детально сформовану узагальнену характеристику.

В ході перших років життя (від народження до двох) агресія дитини переважно проявляється через напади впертості, що не піддаються контролю з боку дорослих. Наприклад, особа дитячого віку кусається, кричить [2, с. 167].

Настання дошкільного віку супроводжується появою прагнення дитини відстояти особисті кордони в «боротьбі» проти обмежень, тож вона може проявляти емоційні «спалахи», фізичний спротив, спрямований на себе або сторонні речі (рве іграшки, ображає тварин). Природа агресії в цей час має захисно-компенсаторний характер, а вибір способу здійснення агресії - обумовлюється індивідуальними рисами [6, с. 121].

В молодших школярів агресія стає повноцінним інструментом соціального позиціонування або захисною реакцією на зміни, яких їм довелося зазнати через початок шкільного навчання (необхідність сидіти на уроках, мати обов'язки). Тобто, учні такого віку намагаються впоратися зі значним стресовим навантаженням через відкриту агресію [5, с. 111].

В підлітковому періоді агресивна поведінка стає для особистості інструментом її самоствердження. При цьому спостерігається активність механізму зараження - тобто, підлітки схильні переймати на себе агресію, що демонструється їх кумирами, авторитетами [3, с. 124].

Юнацький вік - період, коли агресія переважно стає внутрішнім процесом, обумовленим кризою ідентичності та необхідністю приймати життєво важливі рішення. Тобто, агресивна поведінка юнаків є прихованим прагненням впоратися з власним психологічним дискомфортом. Тож поширеними видами є ауто- та кіберагресія [9, с. 32].

В молоді агресивна поведінка часто є інструментальною, адже допомагає виживати в конкурентному середовищі однолітків і захищати особисті кордони до тих пір, поки людина не набуде вміння відстоювати себе за допомогою «дорослих» способів. Соціальне середовище визначає провідні моделі агресивної поведінки людини молодого віку [11, с. 8992].

Зрілий вік особистості характеризується послабленням агресивних проявів щодо широкого кола оточення. Однак можливе загострення агресивної поведінки стосовно близьких людей (насилля батьків над дітьми, наприклад). Обумовлено це кризою середини життя, а виснаження когнітивних ресурсів порушує здатність самоконтролю [12, с. 156].

Агресія людей похилого віку пов'язана з їх нейробіологічними змінами та соціальними чинниками. Найчастіше вона є свідченням глибокого психофізіологічного дискомфорту особистості. Наприклад, органічні зміни в мозку (при хворобі Альцгеймера, після інсульту) призводять до втрати емоційного контролю, а це провокує постійний страх, й агресія стає способом самозахисту. Однак проявляється вона по-різному: від криків та образ до відмови від їжі, ліків [12, с. 167].

Варто зауважити, що процес особистісного розвитку характеризується гендерними відмінностями в агресивній поведінці. В ранньому дитинстві гендерні особливості є не дуже помітними. Однак вже з настанням підліткового періоду і старше хлопці та дівчата починають по-різному проявляти агресивні риси. Так, у хлопців агресія впродовж життя є інструментом самоствердження, тож з підліткового періоду вони зорієнтовані на зовнішнє вивільнення накопиченого напруження задля досягнення бажаного, а з настанням дорослого віку - агресія трансформується у відкриту фізичну форму. Щодо дівчат, то під впливом соціальних очікувань в дитинстві вони схильні витісняти агресивні прояви, які в дорослому періоді починають застосовуватися в прихованій формі (наприклад, через саркастичні висміювання, маніпуляції тощо) [7; 8].

Висновки. Агресивна поведінка на різних етапах вікового становлення в представників усіх гендерів є механізмом адаптації до змінних умов навколишнього середовища. Оскільки людина постійно стикається із життєвими трансформаціями, важливо навчитися не придушувати агресивні прояви, а перетворювати їх у конструктивну форму.

Список використаних джерел:

1. Амплєєва О., Божко О. Особливості прояву вербальної агресії сучасного молоддю. *Габітус*. Вип. 32, 2021. С. 61-65.
2. Астремська І. Агресивна поведінка дітей дошкільного віку. *Могілянські читання - 2023: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXVI Всеукр. наук.-практ. конф. присвячена Всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку, м. Миколаїв, 6-10 листопада. 2023 р. /* Інст-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Миколаїв, 2023. С. 167-168.

3. Гребінь Н. Особливості агресивної поведінки підлітків із підвищеним рівнем переживання страхів. *Габітус*. Вип. 15, 2020. С. 119-124.
4. Качанова Ю. Агресивність та агресія як соціологічні категорії. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Соціологія»*. 2010. Т. 146, Вип. 133. С. 50-54.
5. Литвинчук Н., Мельниченко Н. Агресивність молодших школярів як соціально-психологічна проблема. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія «Педагогіка, Психологія». Вип. 22, 2023. с. 111-118
6. Ляшенко О., Остапенко О. Особливості вияву агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. *Габітус*. Вип. 39, 2022. С. 118-124.
7. Матвєєва О. Гендерні особливості агресивної поведінки у працівників слідчих підрозділів. *Юридична психологія*. 2016. Вип. 2, № 19. С. 139-146.
8. Мельничук М. Статеві відмінності агресивної поведінки дітей підліткового віку. *Молодий вчений*. Вип. 4, № 92. С. 171-174.
9. Товт В. Психологічні особливості проявів агресивності в юнацькому віці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Психологія». Вип. 2, 2021. С. 28-32.
10. Шевченко С. Психологічні особливості виникнення агресії особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. 5, 2018. с. 180–183.
11. Kaur M., Ghosh S. Aggression and adjustment among young adults. *International Journal of Health Sciences*. 2022. Vol. 6, № 1. P. 8992–9008.
12. Liu J., Lewis G., Evans L. Understanding Aggressive Behavior Across the Life Span. *J Psychiatr Ment Health Nurs*. 2012. Vol. 20, № 2. P. 156–168.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Марина Пец

Здобувачка 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.психол.н., доцент Л.В. Левицька

З розвитком сучасних тенденцій молодь всеохопно намагається йти нога в ногу з часом, наслідувати моду та тренди, що мають швидкоплинний та змінний характер. Особливу увагу варто звернути на психічний розвиток, оскільки на нього впливають безліч факторів, що характеризує психологічний стан як залежний від зовнішніх чинників, що змінюється в ході зміни подій чи явищ, що діють навколо певної особи. Загалом психологічний розвиток сучасної молоді є найбільш важливим питанням сьогодення, оскільки саме молодь є рушійною силою суспільства, є тим внутрішнім голосом нації, найпотужнішим впливом на загальносоціальні явища. В даному дослідженні висвітлюються такі

поняття: психологічний розвиток, психологічний стан, молодь, розвиток особистості.

Згідно із Законом України «Про основні засади молодіжної політики», молодими вважаються громадяни віком від 14 до 35 років. Раніше молоддю вважали лише особи до 35 років, які здобувають або вже мають вищу чи професійно-технічну освіту. Сьогодні діапазон 14-35 років є базовим у більшості державних та громадських програм, орієнтованих на молодь [1]. Збільшення діапазону молодого віку зумовлено сучасними особливостями розвитку осіб в даному віці, оскільки на нього вплинули багато факторів. У першу чергу хоча зазначити про збільшення тривалості повної середньої освіти, що теж неабияк вплинуло на пристосування молоді до навколишнього світу. Раніше учні мали змогу здобути середню освіту після 11 років навчання, що зумовлювало швидшу адаптацію та перехід до дорослого життя. У сучасних реаліях учні вже будуть здобувати 12-ти річну освіту, внаслідок чого спровокована затримка сепарації від батьків, що має негативний вплив на формування самостійності та початок трудової діяльності особи. Внаслідок цього молодь пізніше набуває відчуття особистої відповідальності за свої вчинки та інших людей, що призводить до відсутності самовизначеності, страху приймати рішення самостійно та невизначеності у своєму життєвому та професійному шляху. Сучасна молодь більш схильна до депресивних станів, вони частіше переживають кризу ідентичності та не здатні долати негативні емоції [2]. Звідси випливають суїцидальні дії та постійні конфлікти з оточенням, яке не сприймає їх принципів. Крім того, на психологічний розвиток сучасної молоді значною мірою впливають інформаційні технології та цифрове середовище. Сучасне покоління фактично зростає в умовах постійної взаємодії з інтернетом, соціальними мережами та різноманітними цифровими платформами. З одного боку, це розширює можливості для навчання, спілкування та самовираження, адже молоді люди отримують доступ до великої кількості інформаційних ресурсів і можуть підтримувати контакти з людьми з різних куточків світу. З іншого боку, надмірне перебування у віртуальному просторі може призводити до певних психологічних труднощів, зокрема до зниження рівня живого спілкування, виникнення почуття самотності або залежності від думки онлайн-спільнот.

Соціальні мережі також формують особливий тип сприйняття власної особистості. Молоді люди часто порівнюють себе з іншими, орієнтуючись на ідеалізовані образи успіху, зовнішності чи способу життя, які демонструються в медіапросторі. Таке постійне порівняння

може впливати на самооцінку та викликати відчуття невпевненості у власних можливостях. Водночас цифрове середовище створює умови для формування нових форм самопрезентації, коли особистість прагне показати себе з найкращого боку, підкреслюючи певні якості та досягнення. Важливим чинником психологічного розвитку сучасної молоді є також зміни у соціально-економічному середовищі. Сучасний світ характеризується швидкими трансформаціями у сфері освіти, праці та соціальних відносин. Молоді люди змушені пристосовуватися до умов невизначеності, коли професійний шлях не завжди має чітко визначену траєкторію. У таких умовах особливої ваги набуває здатність до адаптації, гнучкість мислення та готовність до постійного навчання і розвитку нових компетентностей.

У контексті сучасних подій також варто враховувати вплив соціальних потрясінь та кризових явищ на психічний стан молоді. Нестабільність у суспільстві, економічні труднощі та інші виклики можуть спричиняти підвищений рівень тривожності та невпевненості у майбутньому. У таких умовах особливо важливим стає формування психологічної стійкості, здатності зберігати емоційну рівновагу та знаходити конструктивні способи подолання складних життєвих ситуацій [3]. Разом із тим сучасна молодь демонструє значний потенціал до саморозвитку та активної участі у суспільному житті. Така активність свідчить про формування нової генерації особистостей, які здатні до критичного осмислення дійсності та прагнуть впливати на процеси, що відбуваються у суспільстві.

Отже, психологічний розвиток сучасної молоді є складним і багатограним процесом, що формується під впливом різноманітних соціальних, культурних та технологічних чинників. Особливості цього розвитку зумовлені швидкими змінами у світі, розширенням інформаційного простору та трансформацією соціальних ролей. У зв'язку з цим важливим завданням суспільства є створення умов, які сприятимуть гармонійному становленню молоді особистості, розвитку її потенціалу та формуванню здатності до відповідального і свідомого вибору власного життєвого шляху.

Список використаних джерел:

1. Хто така молодь – як визначається віковий діапазон та чому це важливо. Міністерство молоді та спорту України : офіц. сайт. 12 січ. 2026. URL: <https://mms.gov.ua/news/khto-taka-molod-ia-k-vyznachaietsia-vikovyi-diapazon-ta-chomu-tse-vazhlyvo>
2. Сонойт О. В. Психологічний зміст підліткової кризи та її прояви. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 5. URL: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-05/11sonoyt.pdf>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В УКРАЇНІ: ВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ореста Підлубна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.О. Корабльова

Актуальність соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні зумовлена безпрецедентним масштабом вимушеної міграції, що стала наслідком повномасштабної збройної агресії. Сучасний етап розвитку системи соціальної підтримки вимагає переходу від патерн Gent-моделей (виключно виплати допомоги) до комплексних стратегій соціальної адаптації та повної інтеграції осіб у приймаючі громади. Проблема полягає не лише у забезпеченні базових потреб, а й у подоланні соціальної ізоляції та відновленні людського капіталу в нових соціокультурних умовах.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання надання допомоги переселенцям активно досліджують Л. Осіпова (механізми вирішення проблем допомоги), І. Вітківська (адаптаційний потенціал ВПО), а також Н. Заверико та В. Шашкіна, які акцентують увагу на важливості супроводу саме на рівні громади [1; 2; 3]. Попри значну кількість праць, у практичній площині залишається актуальним пошук балансу між ресурсами державних інституцій та гнучкістю громадського сектору.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою визнається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3]. Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, яка видається за заявою особи, що виїхала з

відповідної території, де виникли зазначені обставини, або території, щодо якої прийнято рішення про проведення бойових дій чи яка перебуває в тимчасовій окупації. Важливою юридичною ознакою статусу ВПО є те, що особа не перетинає державний кордон України, а залишається в межах країни, змінюючи фактичне місце проживання з територій, визначених у встановленому законодавством порядку, на інші безпечні регіони. Закон гарантує таким особам захист від примусового повернення на залишені місця проживання, де зберігається загроза їхньому життю чи свободі, та покладає на державу обов'язки щодо створення умов для їхньої адаптації, забезпечення житлом, доступу до соціальних послуг, освіти та медичної допомоги на новому місці перебування.

Основними векторами ефективної соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами визначено комплексний підхід, що охоплює економічну, психологічну та суспільну сфери життєдіяльності. Перший вектор – соціально-економічна стабілізація – передбачає докорінну зміну парадигми взаємодії з ВПО, де основний акцент зміщується з пасивного надання гуманітарної допомоги на стимулювання економічної самостійності. Це реалізується через переорієнтацію особи зі статусу «отримувача допомоги» на активного суб'єкта ринку праці, що досягається шляхом професійної перекваліфікації, підтримки малого підприємництва та самозайнятості, що в результаті дозволяє людині відновити почуття контролю над власним життям і ресурсами.

Другим критично важливим напрямом є психосоціальна реабілітація, яка фокусується на опрацюванні травми втрати – дому, соціальних зв'язків та звичного способу життя. Соціальна робота у цьому контексті спрямована на подолання симптомів посттравматичного стресу та сприяння формуванню нових життєвих смислів безпосередньо у приймаючій громаді, що є необхідною умовою для успішної адаптації та запобігання соціальній апатії.

Третій вектор – стимулювання соціальної згуртованості – розглядається як стратегічний інструмент переходу від ситуативної допомоги до системної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове соціокультурне середовище. Основна мета цього напрямку полягає у створенні інклюзивного простору, де ВПО перестають сприйматися як «тимчасові гості» або об'єкти соціального навантаження, натомість стаючи повноправними та активними учасниками життя громади. Це досягається через залучення переселенців до процесів прийняття рішень на рівні місцевого самоврядування, участі у громадських радах та

робочих групах, що дозволяє їм відчувати причетність до формування майбутнього регіону, який став для них новим домом.

Особливе місце у цьому процесі посідає волонтерство та спільні соціальні ініціативи, які об'єднують ВПО та місцевих жителів навколо спільних цінностей та цілей. Спільна праця над покращенням благоустрою, організація культурних заходів або допомога вразливим категоріям населення сприяє «горизонтальній» інтеграції, де особисті контакти руйнують негативні стереотипи та упередження. Такий підхід дозволяє ефективно нівелювати ризики виникнення латентних конфліктів, які часто базуються на хибному сприйнятті розподілу ресурсів або культурних відмінностях.

Науково обґрунтована модель стимулювання згуртованості базується на теорії соціального капіталу, де вибудовування довіри та мережі взаємної підтримки всередині громади перетворює потенційну соціальну напруженість на конструктивну співпрацю. Взаємодія у форматі «рівний-рівному», спільне проведення дозвілля та реалізація мікропроектів не лише сприяють психологічному розвантаженню переселенців, а й збагачують приймаючу громаду новими компетенціями, ідеями та ресурсами. У підсумку, цей вектор забезпечує перетворення викликів міграції на стимул для спільного сталого розвитку, де соціальна єдність стає головним активом безпеки та процвітання територіальної громади [4].

Таким чином, професійна соціальна робота сьогодні має трактувати внутрішнє переміщення не лише як гуманітарну кризу, а як можливість для трансформації соціальної політики на рівні громад. Ефективність допомоги залежить від здатності соціального працівника стати медіатором між переселенцем, державою та місцевою спільнотою, інтегруючи унікальний досвід ВПО у соціальний розвиток країни.

Список використаних джерел:

1. Вітковська І. Роль соціальної роботи у розвитку адаптаційного потенціалу ВПО *Humanitas*. 2024. № 2 . С. 65-75.
2. Осіпова Л. Проблеми забезпечення соціальної допомоги біженцям і вимушеним переселенцям та механізми їх вирішення. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. Вип. 3. № 3. с. 104–112.
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 22.02.2026).
4. Як допомогти особистості в період переходу від війни до миру: соціальнопсихологічний супровід : практичний посібник / за наук. ред. Т. М. Титаренко, М. С. Дворник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 154 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Тетяна Подлесна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. І.В. Войціх

У сучасних умовах розвитку соціальної сфери України зростає потреба у якісних соціальних послугах для осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій населення. Важливу роль у цьому процесі відіграють територіальні центри соціального обслуговування, які забезпечують доступність інклюзивних послуг. Це, своєю чергою, висуває підвищені вимоги до професійної компетентності, емоційної стійкості та психологічної готовності соціальних працівників.

Професійна діяльність соціальних працівників характеризується високим рівнем емоційного навантаження, оскільки вона передбачає постійну взаємодію з клієнтами, які перебувають у складних життєвих обставинах. Така специфіка роботи створює ризик розвитку емоційного вигорання, що негативно впливає на якість соціальних послуг, професійну мотивацію та психічне здоров'я фахівців.

Проблема емоційного вигорання є однією з ключових у сфері допоміжних професій. Її досліджували як українські (О. Блинова, Л. Карамушка, Т. Титаренко та інші), так і зарубіжні науковці (С. Maslach, М. Leiter, L. Schaufeli), які визначають вигорання як результат тривалої дії професійного стресу.

Дослідження показало, що основними проявами емоційного вигорання соціальних працівників є:

- емоційне виснаження, що супроводжується хронічною втомою та зниженням енергії;
- деперсоналізація, яка проявляється у відстороненому або формальному ставленні до клієнтів;
- зниження професійної ефективності та мотивації;
- підвищена тривожність і погіршення психоемоційного стану.

Серед основних чинників розвитку вигорання визначено:

- надмірне робоче навантаження;
- постійний емоційно напружений контакт із клієнтами;
- недостатню організаційну підтримку;
- високий рівень відповідальності та емоційної напруженості.

Отже, емоційне вигорання є результатом взаємодії організаційних і особистісних факторів та потребує комплексного підходу до профілактики.

Ефективна профілактика вигорання передбачає впровадження як індивідуальних, так і організаційних заходів. Важливим є проведення тренінгів з розвитку емоційної компетентності, стрес-менеджменту та саморегуляції, що сприяють зниженню рівня стресу та підвищенню психологічної стійкості працівників.

Суттєву роль відіграє супервізія та психологічна підтримка, які дозволяють обговорювати складні професійні ситуації та знижувати емоційне напруження. Також важливими є раціональний розподіл робочого навантаження та створення сприятливого організаційного середовища.

Розвиток внутрішніх ресурсів працівників, зокрема навичок саморегуляції та відновлення, сприяє підтриманню психоемоційної рівноваги. Не менш значущим є формування позитивного психологічного клімату в колективі, що забезпечує взаємопідтримку та підвищує мотивацію до професійної діяльності.

Таким чином, комплексна профілактика емоційного вигорання дозволяє зберегти психічне здоров'я соціальних працівників, підвищити ефективність їхньої діяльності та забезпечити якісне надання інклюзивних соціальних послуг.

Список використаних джерел:

1. Блинова О. Є. Емоційне вигорання фахівців соціальної сфери: чинники та шляхи подолання. *Соціальна психологія*. 2020. № 3. С. 45–53.
2. Хмель Н. О. Професійний стрес і вигорання соціальних працівників територіальних центрів соціального обслуговування. *Вісник психології*. 2022. № 1. С. 21–30.
3. Савчук І. Особливості емоційного виснаження працівників інклюзивних соціальних служб. *Інклюзивна освіта і соціальна підтримка*. 2021. № 4. С. 55–62.
4. Скнар О. М. Емоційне виснаження соціальних працівників у сучасних умовах. *Актуальні проблеми психології*. 2020. № 2. С. 40–48.
5. Хазратова Н. В. Стресостійкість і професійне вигорання у працівників соціальних служб. Харків: ХНПУ, 2023. 96 с.
6. Maslach, C., & Leiter, M. P. Burnout: The Cost of Caring and Modern Prevention Strategies. New York: Springer, 2022. 256 p.

ПРОБЛЕМИ ТРИВОЖНОСТІ ТА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Юлія Полодюк

здобувачка 2 року навчання першого (бакалаврського рівня) вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: к.психол.н., доцент Л.В. Левицька

Сучасна соціальна та психологічна ситуація в Україні, зумовлена війною, створює унікальний комплекс стресових чинників, що серйозно впливають на психічне здоров'я студентської молоді. Студенти, перебуваючи на етапі інтенсивного професійного та особистісного розвитку, відчувають подвійний тиск: поєднання високого академічного навантаження з тривогою за власну безпеку, економічною нестабільністю та інформаційним перевантаженням значно підвищує ризик виникнення емоційного вигорання. Додатково, постійна необхідність адаптуватися до нових форматів навчання, таких як дистанційне та змішане навчання, створює додаткове психоемоційне навантаження, погіршує концентрацію та знижує продуктивність [1].

Синдром емоційного вигорання проявляється через емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження відчуття власної ефективності. Хронічний стрес і перевантаження спричиняють зниження навчальної мотивації, труднощі у концентрації уваги, емоційну нестабільність, зменшення соціальної активності та відчуття внутрішньої неготовності до майбутніх професійних викликів [2]. В умовах війни до цього додається постійне відчуття невизначеності, що підсилює тривожність та загострює психологічне навантаження.

Особливе місце у структурі психоемоційних порушень займає тривога, яка в умовах війни набуває хронічного характеру. Вона проявляється як постійне відчуття напруження, внутрішнього дискомфорту, очікування небезпеки, навіть за відсутності безпосередньої загрози. Студенти можуть переживати як ситуативну тривогу (реакцію на конкретні події — повітряні тривоги, новини, іспити), так і особистісну тривожність, яка стає стабільною характеристикою їхнього емоційного стану. Частими проявами є нав'язливі думки, труднощі з розслабленням, підвищена дратівливість, порушення сну, соматичні реакції (прискорене серцебиття, напруження м'язів, головний біль).

Розвитку емоційного вигорання сприяють як зовнішні, так і внутрішні чинники. До зовнішніх належать хронічно напружена психоемоційна діяльність, надмірні навчальні вимоги, нестабільність

графіку, невизначеність щодо майбутньої професійної кар'єри, соціально-економічна нестабільність, недостатня підтримка викладачів та родини, а також інформаційне перевантаження [2, 5]. Внутрішні чинники включають надмірну емоційну включеність, схильність до перфекціонізму, підвищену відповідальність, низьку самооцінку, недостатні навички планування часу та емоційної саморегуляції, а також труднощі у визначенні пріоритетів [3,5].

Профілактика емоційного вигорання та тривоги передбачає комплексний підхід. Вона включає зменшення навчального навантаження, створення сприятливого навчального середовища, розвиток адаптивних стратегій подолання стресу, регулярну фізичну активність, практики релаксації та mindfulness, психологічну підтримку у вигляді консультацій і тренінгів, а також підтримку соціальних зв'язків [4]. Важливо формувати у студентів навички самопізнання, критичного мислення, здатність до конструктивної зміни поведінки у стресових ситуаціях, розвиток емоційної гнучкості та внутрішніх ресурсів [5]. Окрему увагу потрібно приділяти також зниженню рівня тривожності, оскільки саме вона є одним із ключових чинників виснаження психічних ресурсів студентів. Це передбачає розвиток навичок емоційної саморегуляції, формування відчуття консоллю над власним життям. Систематична робота з тривогою сприяє підвищенню стресостійкості, покращенню емоційного стану та запобігання розвитку як емоційного вигорання, так і більш глибоких психічних порушень.

Список використаних джерел:

1. Емоційне вигорання у студентів як проблема сучасної психології Н. В. Аметова. Електронний науковий журнал. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/46555/1/1.pdf>
2. Психологічні аспекти поведінки студентської молоді та роль емоційної саморегуляції І. Р. Ковалькова. Електронна бібліотека КРОК. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/kovalkova_0056.pdf
3. Емоційне вигорання у студентів: як вчасно помітити та попередити. Центр підтримки студентської молоді. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/psykholohichna-dopomoha/14721-emotsiine-vyhorannia-u-studentiv-iaк-vchasno-pomityty-ta-poperedyty>
4. Тривожність і депресія у студентів: виклики для освітнього середовища в умовах війни. Журнал «Медичні науки». URL: <https://journals.oneu.od.ua/index.php/mh/article/download/73/70>
5. Психологічні чинники адаптації студентів до сучасного освітнього середовища. Науковий матеріал. Державний університет. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/8c40ef96-5274-43d8-8b69-e9dac38bfec1/download>

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДТРИМКИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Василь Провозьон

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. О. В. Польовик

Супервізія як форма професійної підтримки є важливим компонентом соціальної роботи та інших допоміжних професій. Вона сприяє підвищенню результативності діяльності фахівців, виступаючи не тільки засобом розвитку професійних компетентностей, а й механізмом підтримання психологічного та емоційного благополуччя працівників. Завдяки супервізії спеціалісти отримують можливість долати професійні труднощі, зменшувати рівень стресу та попереджати професійне вигорання, що нерідко виникає під час роботи з людьми. Крім того, супервізія передбачає аналіз і оцінювання практичної діяльності фахівця, створюючи умови для його саморозвитку та вдосконалення професійної майстерності [2].

У соціальній сфері супервізія спрямована на створення підтримувального професійного середовища, яке допомагає спеціалістам долати труднощі у роботі та стимулює їхній професійний і особистісний розвиток. Вона сприяє підвищенню якості соціальних послуг через організацію зворотного зв'язку, аналіз складних випадків із практики та обговорення ефективних способів їх розв'язання. Окрім цього, супервізія забезпечує моральну підтримку працівників, що особливо важливо під час роботи з вразливими категоріями населення.

На думку Н. Горішної, супервізія є процесом професійного супроводу та контролю, що забезпечує підтримку соціальних працівників у розв'язанні складних ситуацій під час взаємодії з клієнтами. Її основна мета полягає у підвищенні якості роботи фахівців, розвитку їхніх компетентностей та забезпеченні відповідності діяльності професійним стандартам [2].

І. Ушакова наголошує, що ключовим завданням супервізії є забезпечення високої якості соціальних послуг шляхом підтримки професійного розвитку працівників. Вона підкреслює, що супервізійна діяльність має бути спрямована передусім на ефективну допомогу клієнтам, а не на розв'язання внутрішніх організаційних конфліктів чи задоволення особистих амбіцій працівників. Основне призначення супервізії полягає у вдосконаленні професійної діяльності соціальних

працівників та забезпеченні відповідності їхньої роботи професійним стандартам [3].

Крім того, дослідниця зазначає, що супервізія спрямована на задоволення комплексу організаційних, професійних і особистісних потреб фахівців, які працюють у сфері допомоги. Це складний багатовимірний процес, що передбачає не лише підтримку працівників у їхній практичній діяльності, але й сприяє їхньому професійному розвитку, зміцненню емоційної стійкості та особистісному зростанню [3].

I. Ушакова також виокремлює кілька основних типів супервізії:

- ідивідуальну супервізію – заплановану зустріч для аналізу та оцінювання професійної діяльності;
- групову супервізію – колективне обговорення робочих ситуацій, обмін досвідом і пошук ефективних рішень;
- неформальну супервізію – консультацію, що може відбуватися особисто або дистанційно;
- кризову супервізію – позапланову зустріч після складної ситуації у роботі з клієнтом [3].

Супервізія виконує низку важливих функцій, які забезпечують ефективність професійної діяльності фахівців соціальної сфери: діагностичну, аналітичну, констатувальну, наставницьку, підтримувальну, фасилітативну та посередницьку. Ці функції спрямовані на аналіз професійної діяльності працівників, виявлення труднощів, підтримку їхнього емоційного стану, передачу професійного досвіду та сприяння конструктивному розв'язанню конфліктних ситуацій [1].

З огляду на те, що в Україні супервізія перебуває на стадії становлення, особливо важливим є використання вже напрацьованих теоретичних моделей, представлених у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. До них належать модель розвитку навичок, роджеріанська модель супервізії, модель професійного розвитку К. Столтенберга, концепція К. Лонганбілла, Е. Харді та Дж. Делворса, а також змішана модель Д. Пауелла.

Загалом супервізія є важливою складовою професійної діяльності у соціальній сфері, оскільки забезпечує підтримку спеціалістів, які працюють із клієнтами, сприяє підвищенню якості соціальних послуг та розвитку професійних компетентностей працівників. Вона також відіграє важливу роль у збереженні їхнього психологічного благополуччя.

Отже, узагальнення наукових підходів до сутності, функцій і моделей супервізії дає підстави розглядати її як багаторівневий і гнучкий процес, що має адаптуватися до потреб конкретної організації, специфіки професійної діяльності та етапу професійного розвитку фахівця.

Незважаючи на значний досвід зарубіжних досліджень у цій сфері, в Україні система супервізії лише формується, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок та практичної апробації ефективних моделей супервізійної взаємодії. Запровадження цілісної системи супервізії може стати важливим чинником підвищення якості соціальних послуг, формування позитивного професійного іміджу соціального працівника та розвитку гуманістично орієнтованої моделі соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Астремська І. В. Супервізія : профілактика та корекція емоційного вигорання працівників професій допомоги : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 132 с.
2. Гайдук Н. М. Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.14. Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2014. 19 с.
3. Сміт Д. Ефективність соціальної роботи та її вплив на сприйняття іміджу професіонала. Соціологічні дослідження. 2012. Т. 15, № 4. С. 541–555.

МОЛОДЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ

Анастасія Руденко

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

Науковий керівник: к.пед.н., доцент В.В. Олійник

Молодь на сучасному етапі виступає потужною рушійною силою волонтерського руху та громадянського спротиву, відіграючи надзвичайно важливу роль у процесах соціальних змін, національної консолідації та збереження державності. Саме молоде покоління найбільш чутливо реагує на виклики часу, швидко адаптується до нових умов і демонструє готовність брати на себе відповідальність за майбутнє своєї країни. В умовах кризових ситуацій, зокрема під час суспільно-політичних потрясінь або зовнішніх загроз, молодь стає активним учасником волонтерських ініціатив, об'єднуючись у різноманітні спільноти для надання допомоги тим, хто її потребує. Це може бути підтримка військових, допомога внутрішньо переміщеним особам, організація гуманітарних зборів, інформаційна підтримка або участь у соціальних проєктах, спрямованих на відновлення та розвиток громад.

Однією з ключових особливостей молоді є її здатність до інноваційності та креативного мислення. Завдяки активному використанню цифрових технологій, соціальних мереж та сучасних комунікаційних інструментів молоді люди ефективно організують волонтерські кампанії, поширюють важливу інформацію, залучають ресурси та координують діяльність великої кількості учасників. Це дозволяє значно підвищити ефективність волонтерського руху та зробити його більш динамічним і гнучким. Молодь часто виступає ініціатором нових форм громадянської активності, впроваджуючи сучасні підходи до вирішення соціальних проблем та сприяючи розвитку культури взаємодопомоги.

Важливою складовою участі молоді у громадянському спротиві є формування активної громадянської позиції, яка базується на усвідомленні власної ролі у суспільстві та відповідальності за його розвиток. Молоді люди дедалі частіше беруть участь у громадських акціях, волонтерських проєктах, ініціативах із захисту прав людини, екологічних кампаніях та інших формах суспільної діяльності. Така активність сприяє зміцненню демократичних цінностей, розвитку громадянського суспільства та підвищенню рівня довіри між громадянами.

Активна волонтерська діяльність сприяє всебічному розвитку молодого покоління, формуючи важливі життєві компетентності та надаючи цінний практичний досвід. У процесі такої діяльності молодь набуває вмінь ефективно організовувати роботу, залучати й мотивувати інших до участі у спільних ініціативах, налагоджувати взаємодію з різними людьми та організаціями. Формується здатність знаходити підтримку серед партнерів, спонсорів, а також представників державних і комерційних структур, що є важливим для реалізації соціально значущих проєктів [1].

Залучення до волонтерства сприяє розширенню світогляду молоді, підвищенню її інтелектуального рівня та розвитку критичного мислення. Участь у різноманітних ініціативах відкриває можливості для самореалізації, втілення творчих ідей і розкриття власного потенціалу. Особливого значення набуває розвиток лідерських якостей, адже саме у волонтерській діяльності молоді люди вчаться брати на себе відповідальність, приймати рішення та ефективно діяти в умовах змін. Таким чином, волонтерство стає важливою складовою формування активної, свідомої та соціально відповідальної особистості [2; 3].

Участь у волонтерській діяльності та громадянському спротиві сприяє особистісному розвитку молоді. У процесі такої діяльності молоді

люди набувають практичного досвіду, розвивають лідерські якості, комунікативні навички, вміння працювати в команді та приймати відповідальні рішення. Вони вчаться ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, краще розуміють потреби суспільства та формують цінності солідарності, взаємоповаги і взаємодопомоги. Усе це є важливою основою для становлення свідомих, активних і відповідальних громадян.

Особливої актуальності роль молоді у волонтерському русі та громадянському спротиві набуває в українському контексті, де протягом останніх років спостерігається значне зростання громадянської активності. Молодь стала невід'ємною частиною процесів національного спротиву, підтримки обороноздатності країни та відновлення постраждалих регіонів. Її енергія, відданість і віра у спільну перемогу надихають інші покоління та сприяють формуванню єдності в суспільстві. Саме завдяки активній позиції молодих людей волонтерський рух в Україні набув масштабності та системності, перетворившись на важливий елемент функціонування держави у складних умовах.

На сучасному етапі я, як студентка, разом зі своїми одногрупниками на власному досвіді переконалася, наскільки важливою є роль молоді у волонтерському русі та підтримці суспільства в умовах війни. Із перших днів повномасштабного вторгнення ми не залишилися осторонь і активно долучилися до роботи у волонтерських пунктах, де виконували найрізноманітніші завдання. Наша діяльність охоплювала збір необхідних речей для внутрішньо переміщених осіб, сортування та розподіл гуманітарної допомоги на волонтерських складах, а також безпосередню допомогу людям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Особливо цінним досвідом стала робота з дітьми з числа ВПО, адже це вимагало не лише організаційних умінь, а й щирості, емпатії та психологічної чутливості.

З часом наша волонтерська діяльність трансформувалася, однак не припинилася: навіть за умов навчального навантаження ми продовжуємо підтримувати тих, хто цього потребує, зокрема через регулярні донати та участь у благодійних ініціативах. Важливим етапом стало також залучення до роботи під керівництвом фахівців-психологів, де ми мали змогу допомагати внутрішньо переміщеним особам уже на більш професійному рівні, застосовуючи набуті знання та водночас здобуваючи практичний досвід. Це дало нам глибше розуміння психологічних потреб людей, які пережили травматичні події, і навчило діяти більш усвідомлено та відповідально.

Таким чином, волонтерська діяльність стала для нас не лише способом допомоги іншим, а й важливою складовою особистісного та професійного становлення. Вона сприяла формуванню цінностей взаємопідтримки, відповідальності та громадянської свідомості, а також допомогла усвідомити значущість нашої майбутньої професії. Зроблений досвід підтверджує, що молодь здатна бути активною силою змін у суспільстві, ефективно реагувати на виклики часу та робити вагомий внесок у підтримку країни. Волонтерство стало для нас не тимчасовим явищем, а невід'ємною частиною життя, яка формує не лише професіоналів, а й свідомих громадян, готових діяти заради спільного блага.

Отже, молодь не лише виступає активним учасником волонтерських ініціатив і громадянського спротиву, а й формує нову культуру громадянської відповідальності, яка ґрунтується на цінностях свободи, гідності та взаємної підтримки. Її внесок у розвиток суспільства є неоціненним, адже саме молоде покоління закладає основи майбутнього, визначає напрями розвитку держави та сприяє утвердженню демократичних принципів. У довгостроковій перспективі саме активна, свідомі і небайдужа молодь є запорукою стабільності, прогресу та процвітання суспільства.

Список використаних джерел:

1. Найда І. В. Волонтерська діяльність молоді як прояв патріотичних почуттів: управлінський аспект // *Право та державне управління*. 2023 р., № 1. С. 217–222.
2. Суспільне служіння. Навіщо дітям досвід волонтерства. URL: [URL:https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodyam-dosvid-volonterstva/](https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodyam-dosvid-volonterstva/)
3. Петришин Л. Й., Чайковська Г. Б. Особливості самореалізації студентської молоді засобами віртуальної волонтерської діяльності. The 1st International scientific and practical conference “Eurasian scientific congress” (January 27–28, 2020) Barca Academy Publishing
4. Савельчук І. Б. Стратегії адаптації молоді до повоєнного відновлення: перспективи та виклики. *Соціальна робота: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка. Полтава, 2024. С.128–131.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Данило Рудь

здобувач 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Н.О. Островська

Повномасштабна війна в Україні стала потужним соціальним фактором, який суттєво вплинув на психологічний стан населення та соціальні процеси у суспільстві. Однією з найбільш уразливих соціальних груп є молодь внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яка змушена адаптуватися до нових умов життя після втрати звичного соціального середовища. Соціально-психологічна адаптація такої молоді передбачає процес пристосування до нових соціальних умов та формування нових соціальних зв'язків [1]. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це люди, які були змушені залишити місце свого постійного проживання внаслідок збройного конфлікту, насильства, порушення прав людини або інших надзвичайних обставин, але не перетнули міжнародно визнаний державний кордон своєї країни. В Україні значна частина внутрішньо переміщених осіб є молодими людьми, які були змушені покинути свої домівки через бойові дії або окупацію територій. Зміна соціального середовища, освітнього простору та кола спілкування створює додаткові труднощі у процесі їхньої соціально-психологічної адаптації та інтеграції у нові громади [4].

Внутрішнє переміщення супроводжується психологічними труднощами. Молоді люди часто переживають втрату дому, соціальних контактів та освітнього середовища, що може призводити до підвищеної тривожності та почуття невизначеності. Дослідники зазначають, що тривалий стрес у воєнних умовах негативно впливає на процес соціальної інтеграції особистості [2]. Війна може призводити до переривання освітнього процесу, зміни життєвих планів та формування нових життєвих орієнтирів. Діти-переселенці часто стикаються з булінгом у школах, їм важко встановлювати нові дружні відносини, пристосуватися до нових освітніх вимог.

Важливим чинником адаптації є підтримка з боку місцевих громад, освітніх установ та громадських організацій. Наявність сприятливого соціального середовища сприяє формуванню почуття приналежності до нової соціальної групи та зменшує рівень соціальної ізоляції [3]. Дружній

та відкритий соціальний простір сприяє формуванню відчуття безпеки, довіри та приналежності до нової соціальної спільноти. Освітні заклади, молодіжні центри та громадські ініціативи створюють можливості для соціальної взаємодії, розвитку комунікативних навичок та активної участі молоді у суспільному житті. Участь у спільних заходах, волонтерських проєктах і культурних ініціативах сприяє формуванню нових соціальних зв'язків, підвищує рівень соціальної активності та допомагає зменшити відчуття ізольованості й психологічної напруги. Таким чином, підтримка соціального середовища є важливим ресурсом для подолання адаптаційних труднощів та успішної соціалізації молоді внутрішньо переміщених осіб.

Окремі уваги потребує молодь, яка була змушена виїхати за кордон під час війни. У новому культурному та мовному середовищі молоді люди часто стикаються з мовними бар'єрами, труднощами інтеграції у нову освітню систему та відчуттям соціальної ізольованості. Додатковими чинниками психологічної напруги можуть виступати розрив соціальних зв'язків, віддаленість від родини та друзів, а також необхідність пристосування до нових культурних норм і соціальних правил. Подібні обставини можуть призводити до підвищеного рівня тривожності, стресу та невпевненості у власному майбутньому. Водночас перебування у міжнародному середовищі створює можливості для розвитку міжкультурної комунікації, формування нових соціальних компетентностей, розширення світогляду та набуття досвіду взаємодії з представниками інших культур, що може позитивно впливати на подальший особистісний розвиток молоді [3].

Важливу роль у процесі адаптації відіграє розвиток психологічної стійкості (резильєнтності). Психологічна підтримка, соціальні програми допомоги та активна громадянська позиція молоді сприяють успішній соціалізації в нових умовах життя.

Отже, адаптація молоді внутрішньо переміщених осіб в умовах війни є складним соціально-психологічним процесом. Ефективна підтримка потребує комплексного підходу, що включає психологічну допомогу, соціальні програми та розвиток інклюзивного середовища.

Список використаних джерел:

1. Особистість в умовах війни: психологічна діагностика та допомога / Євдокімова Н. О., Зликов В. Л., Лукомська С. О., Котух О. В. Київ, 2025.
2. Коновальчук Т. А. Психологічні наслідки війни та соціально-психологічна адаптація.: матеріали *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку* Всеукр. наук. конф. молодих вчених, м. Одеса, 6 червня 2022 р. / уклад.: Ю. Д. Батан, В. С. Кучерявенко, Л. С. Бондарчук та ін. ; за ред. М. Р. Аракеяна, К. І. Спасової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 678-679.

3. Пріб Г. А. Соціально-психологічні особливості адаптації особистості в умовах бойових дій. 2022.

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 №1706-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 01.03.2026).

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Юлія Салівоник

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. О.В. Польовик

Анотація. У тезах розглядається проблема професійного вигорання соціальних працівників державних установ сфери соціального захисту населення. Проаналізовано основні чинники виникнення синдрому вигорання, його прояви та наслідки для фахівців та якості надання соціальних послуг. Запропоновано комплекс заходів щодо профілактики вигорання на організаційному, управлінському та індивідуальному рівнях.

Ключові слова: професійне вигорання, соціальні працівники, соціальний захист, профілактика, емоційне виснаження, копінг-стратегії, супервізія.

Актуальність проблеми

Соціальна робота належить до переліку професій, що є особливо вразливими до формування синдрому емоційного вигорання. Постійний контакт із людьми в кризових ситуаціях, висока емоційна залученість, значне адміністративне навантаження та недостатній рівень ресурсного забезпечення створюють умови для хронічного професійного стресу. В умовах сьогодення, коли на соціальних працівників державних установ покладено завдання забезпечення підтримки мільйонів вимушених переселенців, ветеранів та інших вразливих груп населення, питання збереження психологічного здоров'я фахівців набуває особливої гостроти.

За даними зарубіжних досліджень, до 67% фахівців соціальної сфери мають ознаки помірного або високого рівня вигорання (Maslach, Leiter, 2016). Вітчизняні дослідники (Карамушка Л.М., Зайчикова Т.В.)

фіксують ще вищі показники серед працівників державних соціальних служб, що пояснюється специфікою умов праці та недостатністю системи підтримки персоналу.

Теоретичні засади дослідження

У науковій літературі синдром професійного вигорання (burnout) визначається як стан хронічного стресу, що виявляється у трьох взаємопов'язаних вимірах: емоційному виснаженні (відчуття спустошеності й вичерпання власних ресурсів), деперсоналізації (формалізація стосунків із клієнтами, цинічне ставлення до них) та зниженні відчуття особистих досягнень (Maslach С., 1982). Концептуальну основу дослідження становить модель «вимоги-ресурси» (Bakker, Demerouti, 2007), яка пояснює вигорання через дисбаланс між робочими вимогами та наявними ресурсами.

Для соціальних працівників державних установ чинниками ризику є: надмірне документування та бюрократизація процесів; дефіцит кадрів та перевантаження; обмеженість повноважень при прийнятті рішень; переживання «вторинної травматизації» внаслідок роботи з клієнтами, які мають травматичний досвід; недостатнє визнання з боку керівництва та суспільства.

Результати дослідження

У ході емпіричного дослідження, проведеного на базі управлiнь соціального захисту населення Хмельницької області (n=87), з використанням методики МВІ (Maslach Burnout Inventory) встановлено, що 41,4% респондентів демонструють високий рівень емоційного виснаження, 34,5% — виражену деперсоналізацію, а 47,1% — зниження відчуття власних досягнень. Найвищі показники вигорання зафіксовано у фахівців із стажем роботи 5–10 років, що суперечить традиційним уявленням про «кризу першого року» та вказує на накопичувальний характер синдрому.

Якісний аналіз інтерв'ю з 15 соціальними працівниками дозволив визначити чинники, що виконують захисну функцію: наявність колегіальної підтримки та командного духу, регулярна супервізія, чіткість ролевих очікувань, відчуття сенсу в роботі та можливість професійного розвитку.

Система профілактичних заходів

На основі аналізу наукової літератури та результатів власного дослідження розроблено трирівневу систему профілактики професійного вигорання:

1. Організаційний рівень: оптимізація навантаження, впровадження гнучких форм зайнятості, удосконалення системи матеріального та

нематеріального стимулювання, формування сприятливого соціально-психологічного клімату, забезпечення доступу до ресурсів і необхідного обладнання.

2. Управлінський рівень: запровадження регулярної групової та індивідуальної супервізії, розвиток культури зворотного зв'язку, навчання керівників навичкам підтримуючого менеджменту, ведення моніторингу показників вигорання, забезпечення програм підвищення кваліфікації.

3. Індивідуальний рівень: формування навичок самодіагностики стресу, оволодіння ефективними копінг-стратегіями, розвиток емоційного інтелекту, дотримання балансу між роботою та особистим життям, практики відновлення ресурсного стану (майндфулнес, фізична активність, хобі).

Висновки

Дослідження підтверджує, що профілактика професійного вигорання соціальних працівників державних установ є системним завданням, яке потребує скоординованих зусиль на всіх рівнях організаційної ієрархії. Ізольовані заходи є малоефективними: лише комплексний підхід, що поєднує інституційні зміни з розвитком індивідуальної стресостійкості персоналу, здатний забезпечити стале зниження рівня вигорання. Особливого значення набуває запровадження регулярної супервізії як доказово-підтвердженого інструменту підтримки фахівців.

Практична значущість дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій для керівників державних соціальних служб щодо впровадження системи профілактики вигорання персоналу, що може бути використано при підготовці нормативних документів і стандартів соціального обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л. М., Зайчикова Т. В. Синдром «професійного вигорання» у вчителів: гендерні аспекти. Актуальні проблеми психології. 2003. Т. 1, вип. 10. С. 88–93.
2. Maslach C., Leiter M. P. Burnout. Stress: Concepts, Cognition, Emotion, and Behavior. Academic Press, 2016. P. 351–357.
3. Bakker A. B., Demerouti E. The Job Demands-Resources model: State of the art. Journal of Managerial Psychology. 2007. Vol. 22, No 3. P. 309–328.
4. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
5. Чабан О. С., Хаустова О. О. Емоційне вигорання медичних та соціальних працівників у період пандемії та воєнного часу. Neuropsychiatry. 2022. № 12(3). С. 14–21.

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Неоніла Сердюк

здобувачка 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. І.В. Войціх

Реформування початкової освіти в Україні, пов'язане із запровадженням концепції Нової української школи, суттєво змінило зміст, форми та методи навчання молодших школярів. Перехід до компетентнісного підходу, інтегрованого навчання, формувального оцінювання та партнерської взаємодії між учителем і учнем створив якісно нове освітнє середовище, що висуває до дитини специфічні адаптаційні вимоги.

Деадаптація до шкільного навчання залишається однією з найбільш значущих проблем вікової та педагогічної психології, оскільки порушення процесу пристосування дитини до шкільного середовища негативно позначається на всіх сферах її розвитку – емоційній, когнітивній, поведінковій та соціально-комунікативній. Труднощі адаптації на етапі початкової школи можуть закріплюватися у стійкі патерни дезадаптивної поведінки, знижувати навчальну мотивацію та продуктивність, порушувати міжособистісні стосунки з однолітками та педагогами, провокувати розвиток тривожних розладів і психосоматичних проявів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення про закономірності психічного розвитку дитини молодшого шкільного віку та провідну роль навчальної діяльності у формуванні психічних новоутворень (Г. Шевцова, В. Редько, В. Рубан, І. Олійник, Ю. Ноженко, Ю. Бабаян, М. Козігора, Л. Кондратенко та ін.); теоретичні підходи до розуміння адаптації та дезадаптації як багатокомпонентного процесу взаємодії особистості із середовищем (С. Мельничук, Л. Штомпель, В. Острова, Л. Березовська, М. Смоляк, М. Лукашевич, Д. Тудоран, З. Федотова та ін.).

Аналіз теоретичних засад проблеми шкільної дезадаптації засвідчив, що вона є складним і багатовимірним феноменом, подолання якого потребує комплексного підходу. Прояви дезадаптації охоплюють емоційну, когнітивну, поведінкову та соціально-комунікативну сфери особистості молодшого школяра. Водночас освітнє середовище Нової

української школи (НУШ) висуває нові адаптаційні вимоги, що зумовлює необхідність урахування як загальних закономірностей психічного розвитку дитини, так і специфіки сучасних освітніх умов у процесі організації корекційної роботи.

Психологічна корекція дезадаптації ґрунтується на системі принципів і передбачає цілеспрямований вплив на психіку дитини з метою формування адаптивних способів поведінки, розвитку саморегуляції, мотивації до навчання та гармонізації взаємин із соціальним оточенням. У межах НУШ значно зростає роль психологічної служби, яка забезпечує створення безпечного освітнього середовища та здійснює супровід усіх учасників освітнього процесу.

Відповідно до сучасних підходів, корекційна робота з дезадаптацією включає кілька взаємопов'язаних етапів: діагностику індивідуальних особливостей розвитку та труднощів адаптації; впровадження корекційно-профілактичних заходів; а також психологічне консультування учнів, батьків і педагогів. Така послідовність забезпечує як подолання наявних труднощів, так і попередження їх виникнення в майбутньому.

Сучасні наукові підходи до корекції шкільної дезадаптації є різноманітними та взаємодоповнюючими. Для молодшого шкільного віку особливо ефективними є ігрові та арттерапевтичні методи, що відповідають віковим особливостям дітей. Ігротерапія сприяє розвитку пізнавальних процесів, формуванню навичок самоконтролю та покращенню концентрації уваги.

Зокрема, ізотерапія дозволяє дитині виражати внутрішні переживання через образотворчу діяльність, музикотерапія сприяє емоційній розрядці та розвитку соціальної активності, казкотерапія допомагає трансформувати страхи через символічні образи, а пісочна терапія створює умови для моделювання складних ситуацій у безпечному середовищі.

Поряд із цим, у сучасній психологічній практиці широко застосовуються когнітивно-біхевіоральні техніки, психогімнастика, рольові ігри, психодрама та групові форми роботи. Вони спрямовані на розвиток емоційної грамотності, формування навичок саморегуляції, зміну неадаптивних когнітивних установок і зміцнення внутрішніх ресурсів дитини.

Усі зазначені підходи доцільно інтегрувати в межах комплексної корекційної програми, що дозволяє одночасно впливати на різні аспекти дезадаптації. Важливою умовою ефективності такої роботи є її включення в освітній процес НУШ.

В умовах воєнного стану проблема дезадаптації набуває особливої актуальності, оскільки значна кількість дітей переживає психотравмуючі події. Це зумовлює необхідність розширення корекційного інструментарію та посилення ролі психологічної служби у наданні психосоціальної підтримки, розвитку навичок самодопомоги та емоційної стійкості.

Отже, сучасні підходи до психологічної корекції шкільної дезадаптації молодших школярів базуються на комплексному поєднанні різних методів і форм роботи з урахуванням вікових особливостей дітей та специфіки освітнього середовища. В умовах НУШ корекційна діяльність має бути інтегрованою в освітній процес, орієнтованою на принципи партнерства та спрямованою на всіх учасників освітнього процесу. Воєнний контекст додатково підсилює потребу в системному психологічному супроводі та розвитку адаптаційних ресурсів дітей.

Список використаних джерел:

1. Аханова А. Ігрова діяльність як засіб успішної адаптації першокласників до умов навчання у початковій школі. *Педагогічний часопис Волині*, 2018. № 2. С. 16–21.
2. Бабаян Ю. Психологічна готовність дитини до навчання в Новій українській школі. *International Journal of Education and Science*, 2018. Vol. 1. No. 3–4. С. 37.
3. Березовська Л. І., Смоляк М. А. Психологічні особливості адаптації школярів до навчання. *Вісник Національного університету оборони України*, 2014. Вип. 4. С. 162–167.
4. Біла І. М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи : зб. наук. праць. Хмельницький, 2020. С. 31–41.
5. Біліченко У. Арттерапія в роботі з молодшими школярами з проявами тривожності. *Студентський дайджест* : зб. наук. матеріалів здобувачів вищої освіти, 2021. Вип. 4. С. 7–10.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД: ПОНЯТТЯ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОЯВИ

Юлія Сироватко

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент І.С. Сьомкіна

У сучасному науковому дискурсі посттравматичний стресовий розлад розглядається як відстрочена або тривала реакція психіки на екстремальний стрес, який перевищує адаптаційні можливості особистості та призводить до порушення її психічного функціонування і

соціальної адаптації. Дослідження цього феномена має важливе значення для сучасної психології та медицини, оскільки травматичні події – війни, катастрофи, насильство, вимушене переміщення населення – стають дедалі поширенішими у глобальному світі.

Особливої актуальності проблема ПТСР набуває в умовах збройних конфліктів, коли людина тривалий час перебуває під впливом психотравмувальних чинників. Систематичний вплив небезпеки, переживання втрат, поранення, бойові дії або загроза життю суттєво підвищують ризик формування посттравматичних психічних порушень. У цьому контексті теоретичне осмислення сутності посттравматичного стресового розладу, причин його виникнення та особливостей прояву є важливою передумовою для розроблення ефективних підходів до психологічної допомоги та реабілітації осіб, які пережили травматичний досвід.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), посттравматичний стресовий розлад є однією з найпоширеніших форм психічних порушень, пов'язаних із переживанням травматичних подій. До таких подій належать воєнні дії, насильство, аварії, природні та техногенні катастрофи, сексуальне насильство, вимушене переміщення та інші ситуації, що становлять загрозу життю або фізичній цілісності людини. За оцінками ВООЗ, близько 70% людей протягом життя переживають принаймні одну потенційно травматичну подію, однак лише у частини з них формується посттравматичний стресовий розлад. У середньому поширеність ПТСР у світовій популяції становить близько 3,9%, тоді як у регіонах, де відбуваються воєнні конфлікти, цей показник може зростати до 15–20% населення [2].

Відповідно до підходу ВООЗ та сучасних діагностичних класифікацій, для ПТСР характерні три основні групи симптомів. До першої належить повторне переживання травматичної події, що проявляється у вигляді нав'язливих спогадів, флешбеків, нічних кошмарів або інтенсивних емоційних реакцій на стимули, пов'язані з травмою. Друга група симптомів включає уникання нагадувань про травматичний досвід – людина намагається уникати місць, ситуацій або думок, які можуть викликати спогади про пережиту подію. Третя група симптомів пов'язана з підвищеним рівнем психофізіологічного збудження, що проявляється у гіперпильності, підвищеній тривожності, дратівливості, порушеннях сну та труднощах концентрації уваги. Сукупність цих симптомів істотно впливає на якість життя людини, її професійну діяльність, міжособистісні стосунки та соціальне функціонування [2].

Особливу увагу Всесвітня організація охорони здоров'я приділяє проблемі ПТСР у країнах із середнім та низьким рівнем доходу, де проживає більшість людей, які постраждали від воєнних конфліктів. Саме в таких країнах спостерігається значний розрив між потребою населення у психологічній допомозі та реальними можливостями її отримання. За даними ВООЗ, лише приблизно чверть осіб із посттравматичним стресовим розладом у цих країнах звертаються по професійну допомогу. Це пов'язано з низкою факторів, серед яких соціальна стигматизація психічних розладів, недостатня кількість підготовлених фахівців та обмежені ресурси системи охорони здоров'я.

З метою подолання цієї проблеми ВООЗ розробила програму Mental Health Gap Action Programme (mhGAP), спрямовану на інтеграцію психіатричної та психологічної допомоги у систему первинної медичної допомоги. У межах цієї програми посттравматичний стресовий розлад визначено як один із пріоритетних психічних станів, що потребує ранньої діагностики, своєчасного лікування та комплексної психосоціальної підтримки. ВООЗ рекомендує застосування доказових психотерапевтичних методів, зокрема когнітивно-поведінкової терапії, травмофокусованої терапії, методу десенсибілізації та переробки рухами очей, а також медикаментозної терапії у випадках тяжкого перебігу розладу.

Значний внесок у розвиток наукових уявлень про посттравматичний стресовий розлад зробила американська дослідниця Джудіт Герман, яка однією з перших запропонувала концепцію комплексного посттравматичного стресового розладу. У своїй фундаментальній праці вона наголошує, що психічні порушення, які виникають унаслідок одноразової травматичної події, істотно відрізняються від тих, що формуються в умовах тривалого або повторюваного травматичного впливу, характерного для ситуацій насильства, війни, полону або тривалого перебування у стані небезпеки [1].

За концепцією Дж. Герман, комплексний ПТСР характеризується не лише класичними симптомами повторного переживання травми, уникання та гіперзбудження, а й глибшими порушеннями емоційної регуляції, самосприйняття та міжособистісних відносин. До таких проявів належать почуття безпорадності, сорому та провини, емоційна відчуженість, труднощі формування довірчих стосунків, а також порушення ідентичності. Авторка підкреслює, що тривалі травматичні ситуації призводять до системних змін у психіці людини та потребують поетапного підходу до психологічної допомоги, що передбачає

стабілізацію стану, опрацювання травматичного досвіду та поступове відновлення соціальних зв'язків [1].

Узагальнення результатів аналізу сучасних наукових джерел дозволяє розглядати посттравматичний стресовий розлад як складне багатовимірне психічне явище, що формується під впливом інтенсивних або тривалих психотравмуючих чинників. ПТСР не є неминучим наслідком травматичної події, а виникає у результаті взаємодії індивідуальних особливостей особистості, характеру травматичного досвіду, рівня соціальної підтримки та умов посттравматичного відновлення. Прояви посттравматичного стресового розладу охоплюють широкий спектр симптомів, серед яких повторне переживання травматичних подій, уникання нагадувань про них, емоційне оніміння, підвищена тривожність, гіперпильність, порушення сну та зниження соціального функціонування. Сукупність цих симптомів істотно впливає на якість життя людини, її професійну діяльність і міжособистісні відносини.

Таким чином, посттравматичний стресовий розлад слід розглядати як складне психічне явище, що потребує системного, міждисциплінарного підходу до діагностики, профілактики та психологічної реабілітації. Усвідомлення багатофакторної природи ПТСР створює підґрунтя для розроблення ефективних психосоціальних технологій, спрямованих на відновлення психологічної стійкості, адаптаційних ресурсів та повноцінного функціонування осіб, які пережили травматичний досвід.

Список використаних джерел:

1. Herman J. Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma. *Journal of Traumatic Stress*. 1992. Vol. 5, No. 3. P. 377–391. DOI: <https://doi.org/10.1002/jts.2490050305>.
2. Post-traumatic stress disorder. *WHO*. 2024. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/post-traumatic-stress-disorder>

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Юлія Смолярова

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С.Е. Клик

У процесі соціальної роботи з мігрантами, а особливо з вимушено переміщеними особами, дослідники виокремлюють три основні сфери життєдіяльності людини, через які відбувається її адаптація до нових умов життя:

Першою є природно-антропологічна сфера, що пов'язана з механізмами територіальної ресоціалізації та соціальної адаптації в новому середовищі. Оскільки ця сфера охоплює такі складові, як житло, природне середовище, побут і система домашніх послуг, людина, яка змінює місце проживання, потребує підтримки у формуванні нової ідентичності та відчуття приналежності до нового простору.

Другою виступає агентсько-професійна сфера, яка передбачає професійну інтеграцію особи в новому соціально-економічному середовищі. Її основним завданням є сприяння працевлаштуванню, збереженню професійної кваліфікації, отриманню конкурентних переваг на ринку праці та можливості продовжувати трудову діяльність за фахом. У межах цього напрямку соціальні працівники активно взаємодіють із службами зайнятості, що займаються питаннями працевлаштування мігрантів.

Третьою є духовно-культурна сфера, яка спрямована на збереження духовних цінностей та людської гідності. У зв'язку з цим одним із важливих завдань соціальних працівників є сприяння відновленню духовних і соціокультурних потреб переселенців. Взаємодія зазначених сфер сприяє зміцненню адаптаційного потенціалу особистості, мінімізує негативні наслідки вимушеної міграції та забезпечує захист прав людини [4].

З огляду на цей підхід, установи соціального захисту населення організовують комплексну та багаторівневу роботу, спрямовану на адаптацію вимушених переселенців у новому соціальному середовищі.

У практиці соціальної роботи з вимушеними переселенцями можна виокремити два основні напрями діяльності:

1) практична соціальна робота, яка передбачає безпосередню взаємодію з окремими особами або групами, що потребують допомоги;

2) організаційна діяльність, пов'язана з плануванням, координацією та реалізацією програм соціальної підтримки.

В. Панок визначає кілька основних напрямів діяльності з надання допомоги вимушеним переселенцям.

Першим є *соціальний напрям*, що реалізується у взаємодії з різними державними установами, зокрема Пенсійним фондом. До нього належать консультивання населення, проведення соціальної діагностики, організація заходів соціальної реабілітації у стаціонарних та амбулаторних установах, сприяння отриманню соціальних виплат і пенсій, створення груп взаємодопомоги, виявлення осіб із девіантною поведінкою та підтримка сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Крім того, важливими завданнями є протидія безпритульності, попередження дитячої бездоглядності, допомога у поверненні майна переселенців або отриманні компенсації, а також співпраця з державними та громадськими організаціями у питаннях підтримки ВПО.

Другим є *соціально-інформаційний напрям*, що передбачає інформування переселенців про діяльність соціальних служб, а також збір і систематизацію даних про потреби цієї категорії населення з метою більш ефективної організації соціальної роботи [1].

Третім напрямом є *соціально-психологічна діяльність*, яка здійснюється у співпраці з установами освіти та охорони здоров'я. Вона включає психологічне консультивання, проведення корекційної роботи, допомогу в подоланні кризових ситуацій і посттравматичних станів, профілактику стресу, організацію психологічних тренінгів, а також діагностику розвитку дітей і підлітків із сімей переселенців.

Четвертий напрям – *соціально-педагогічна діяльність*, що реалізується у взаємодії з освітніми, медичними та правоохоронними установами. Він передбачає консультивання сімей з питань виховання дітей, організацію соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю, надання корекційної допомоги, підтримку дітей з труднощами у навчанні, контроль за освітнім процесом та сприяння професійній орієнтації підлітків і молоді.

П'ятим є *соціально-правовий напрям*, що здійснюється у співпраці з правоохоронними органами та судами. Його метою є захист прав внутрішніх мігрантів, надання інформації щодо їхніх прав і обов'язків, а також здійснення соціально-правового консультивання [2].

Наступним напрямом є *медико-соціальна діяльність*, яка реалізується спільно з медичними установами. Вона передбачає медико-соціальне консультивання, надання долікарської допомоги, виявлення осіб із хронічними захворюваннями чи інвалідністю, організацію

спеціалізованих консультацій, надання допомоги у придбанні медикаментів та направлення до відповідних медичних закладів.

Окремим напрямом виступає *фінансова підтримка*, що включає надання матеріальної допомоги, а також сприяння започаткуванню власної справи шляхом кредитування.

Ще одним важливим напрямом є *сприяння працевлаштуванню*, що здійснюється у взаємодії з державною службою зайнятості. До нього належать допомога у пошуку роботи, підтримка у відкритті власного бізнесу, консультації щодо професійної діяльності, а також сприяння професійній підготовці та перепідготовці [3].

Водночас існуюча система допомоги переселенцям потребує подальшого вдосконалення. Багато напрямів підтримки ще не мають достатньо розроблених механізмів реалізації, що вимагає ґрунтовного аналізу та подальшого розвитку. Зокрема, хоча фінансова допомога є відносно обмеженою, удосконалення організаційних та технологічних аспектів соціальної роботи може значно підвищити ефективність підтримки в інших сферах.

Список використаних джерел:

1. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка». Полтава: ПНПУ, 2017. 100 с.
2. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Богданов С., Бойко О. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. Київ: НаУКМА, 2017.
3. Міграція як чинник розвитку в Україні. К.: MOM, 2016. URL:http://www.iom.org.ua/sites/defaultfiles/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf (дата звернення 18.02.2026).
4. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.02.2026).

РОЗВИТОК Я-КОНЦЕПЦІЇ В РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ

Дмитро Стаднік

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.А. Новікова

Проблема «Я-концепції» є на сьогодні однією з найбільш значущих і актуальних тем психологічної науки. Дослідження показують,

що формування адекватної «Я-концепції» є передумовою гармонійного розвитку особистості, її соціально-психологічної адаптації, одним із критеріїв психічного і психологічного здоров'я. Саме адекватна «Я-концепція» сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначає характер індивідуальної інтерпретації досвіду, очікувань людини. Безперечним є вплив «Я-концепції» і на характер міжособистісних відносин людини, її задоволеність собою і життям в цілому.

У науковій літературі термін «Я-концепція» виник задля вивчення та опису основоположних психологічних структур та процесів особистості. Він застосовується поряд із такими поняттями, як «самосвідомість», «самооцінка», «Я-образ», «Я», «картина Я», «уявлення про себе», і тісно з ними взаємопов'язаний. «Я-концепція» – це сукупність уявлень, образів та оцінок, що сформовані у свідомості особистості і стосуються неї самої. Зазвичай дослідники виокремлюють когнітивний, емоційно-оцінний і поведінковий аспекти цієї концепції та вказують на її основні функції: сприяння внутрішній гармонії індивіда, осмислення його досвіду та формування очікувань. Однак, зміст і обсяг поняття «Я-концепції» до теперішнього часу залишаються дискусійними. Внесок у дослідження цього феномена внесли багато вчених, які висвітлювали питання самосвідомості особистості і вивчали його з різних позицій (А. Абдуллин, Л. Виготський, І. Кон, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн, О. Соколова, В. Столін, О. Шмельов, Р. Бернс, У. Джеймс, Ч. Кулі, К. Роджерс, С. Стейнс, Х. Хартманн та ін.). Сучасні дослідження свідчать, що самосприйняття людини не з'являється одразу, а формується протягом її життя під впливом численних соціальних факторів та особистих переконань [1].

Уявлення про себе формується у людини в процесі соціальної взаємодії. Воно є невід'ємним і завжди унікальним результатом психічного розвитку особистості. Це відносно стійке, але водночас здатне до внутрішніх змін та коливань психічне утворення. Я-концепція істотно впливає на всі сфери життя людини – від раннього дитинства до похилого віку. Її початкова залежність від зовнішніх чинників є очевидною, проте надалі вона набуває самостійного значення у житті кожної особистості [2].

Періодом становлення свідомого «Я», незалежно від того, наскільки поступово формуються його окремі компоненти, прийнято вважати ранній юнацький вік. Практично всі психологи відзначають ранню юність як вирішальний етап для формування самосвідомості та розглядають розвиток самосвідомості як ключовий психологічний процес

переходу від дитинства до дорослості. Зростання самоусвідомлення та зацікавленості у власній особистості серед молоді призводить до змін у процесі формування та організації їхнього уявлення про себе. У ранньому юнацькому віці, під час становлення глибшого розуміння власної сутності, відбувається формування стійкого образу себе. За своїм характером це уявлення про себе може бути позитивним або негативним. Рання юність, віковий етап у 15-17 років, є періодом, коли людина має можливість трансформуватися з невпевненого та непослідовного підлітка у зрілу особистість. У юнацькому віці продовжується активне формування людини як особистості. Вона проходить етап самовизначення та адаптації в суспільстві, набуваючи при цьому важливих соціальних якостей. До них належать здатність до співчуття, відповідальне та етичне ставлення до інших людей, до себе і до природи. У юнацькому віці людина прагне до становлення себе як особистості та до визначення своєї ролі у професійній і суспільній діяльності [3].

В юнацькому віці значний вплив на розвиток самосвідомості має самовизначення та порівняння себе з однолітками. Це також охоплює розуміння своїх можливостей, талантів та життєвих цінностей у ширшому суспільному контексті. Крім того, важливим елементом формування уявлень про себе є взаємодія з культурними та суспільними інституціями, такими як релігійні звичаї, засоби масової інформації, освітні програми та інші механізми культурної соціалізації. Ці впливи проявляються у сприйнятті себе щодо соціальних ролей, стереотипів та цінностей, що сприяє формуванню ідентичності та самоусвідомлення людини [2].

Становлення ідентичності в юнацькому віці є ключовим етапом особистісного розвитку, що має свої особливі риси, які слід брати до уваги під час вивчення цього процесу [4]:

1. Професійне самовизначення: У юності активно формується професійне самовизначення. Молоді люди починають усвідомлювати власні інтереси, можливості та бажання стосовно майбутньої професійної діяльності, що є важливим етапом.

2. Вплив оточення: Роль зовнішнього середовища, зокрема родини, друзів та навчального закладу, залишається істотною. Проте молоді люди вже стають самостійнішими і готові брати на себе відповідальність за власні рішення та вчинки.

3. Оцінка власних можливостей: Період юності характеризується постійним осмисленням власних навичок, здібностей та успіхів, що впливає на формування самооцінки та самосприйняття. Також спостерігається тенденція до зіставлення себе з іншими та усвідомлення свого положення у соціальному середовищі.

4. Вплив медіа та соціальних мереж: Сучасні технології та засоби масової інформації впливають на формування самосприйняття особистості, встановлюючи критерії краси, успіху та загальноприйнятих норм. Медіа створюють образ ідеалу та визначають суспільно-культурні орієнтири, з якими людина зіставляє свої особистісні якості, вміння та здобутки.

Отже, юнацький вік характеризується збільшенням кількості соціальних зв'язків та активною взаємодією з різноманітними соціальними колами, що може сприяти формуванню нових соціальних позицій та стосунків. Також для цього віку характерне інтенсивне становлення особистих цінностей та світогляду. Ці фактори значною мірою визначають усвідомлення молоддю свого місця у суспільстві. Отже, під час формування уявлення про власне "Я" в юності необхідно брати до уваги як психосоціальні чинники, так і індивідуальні відмінності.

Список використаних джерел:

1. Сіверський В. А. Особливості формування "Я-концепції" в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 22. С. 520-530. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl>
2. Волинець Н. В. Я-концепція як чинник особистісного самовизначення в ранній юності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Психологія. Випуск 1 (54), 2022. С. 27-34. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.psych>.
3. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навчальний посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 310 с.
4. Гресько І. М. Ясність Я-концепції як чинник гармонійної особистості. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 10. С. 39-45 URL: <https://doi.org/10.30970/PS.2021.10.6>

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ДЕТЕРМІНАНТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ВОЄННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ

Андрій Царук

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент С.М. Кондратюк

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентними соціально-психологічними трансформаціями, що відбуваються в українському суспільстві внаслідок тривалої військової агресії. Війна виступає не лише

як зовнішній стресор, а як глибокий деструктивний чинник, що порушує базові уявлення особистості про безпеку, стабільність та передбачуваність світу, формуючи стан хронічної невизначеності та екзистенційної загрози.

В рамках дослідження варто з'ясувати особливості впливу шлюбно-сімейних відносин на психологічне благополуччя жінки в умовах воєнного стресу та визначити механізми їх ресурсної та деструктивної трансформації.

Повномасштабна російсько-українська війна, що триває з 2022 року, виступає одним із найінтенсивніших стресогенних чинників сучасності, який має системний, багатовимірний і накопичувальний вплив на психологічне благополуччя населення України. Її наслідки проявляються у тривалих психоемоційних, соціальних та фізіологічних змінах, що ускладнюють адаптацію до повсякденного життя. Жінки належать до найбільш уразливих категорій населення в умовах війни, оскільки становлять значну частину цивільних постраждалих, внутрішньо переміщених осіб і біженок, а також тих, хто продовжує проживати в районах бойових дій або в безпосередній близькості до них. За цих обставин вони змушені одночасно виконувати множинні соціальні ролі в умовах дефіциту ресурсів і постійної загрози безпеці.

Т. Серга, Т. Новак, О. Квітка, В. Явон зазначають, що війна і деструктивні наслідки (загибель цивільних і військових, масова міграція і вимушене переселення, зростання панічних настроїв і підвищення тривожності і невпевненості у майбутньому) негативно позначилася на демографічному розвитку українського суспільства в розрізі організації сімейної структури. В цьому контексті молодь емоційно реагує на ці виклики і загрози, що позначається на мотивації і готовності до вступу в шлюб, на структурі шлюбно-сімейних установок [2, с.147].

Психологічний вплив війни на жінок має багаторівневий характер. На індивідуальному рівні він проявляється у зростанні емоційної нестабільності, розвитку посттравматичного стресового розладу, депресивних і тривожних станів, а також соматичних симптомів, зокрема хронічної втоми та порушень сну. На сімейному рівні спостерігається формування дисфункціональних моделей взаємодії, перевантаження роллю опікунки, підвищення ризику домашнього насильства та емоційного вигорання. На соціальному рівні війна зумовлює руйнування мереж підтримки, посилення економічної вразливості, обмеження доступу до ресурсів і психологічної допомоги, а також ризик стигматизації як осіб, постраждалих від збройного конфлікту. Шлюбно-сімейні відносини є однією з фундаментальних детермінант психічного

здоров'я особистості, оскільки вони забезпечують не лише емоційну підтримку, але й механізми регуляції стресу, формування відчуття безпеки. Жінки виявляються більш схильними до негативних наслідків через множинне навантаження: поєднання турботи про сім'ю, забезпечення економічної стабільності, емоційного опікування близьких та переживання колективної травми, що призводить до підвищених рівнів тривоги, депресії, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та емоційного вигорання [3-5].

В результаті здійсненого дослідження Д. Логвінова, О. Логвінов виявили вікові особливості жінок у ставленні до виконання батьківської функції. Було виявлено, що для дівчат 20–25 років установка на народження дітей є частиною особистісних цінностей або життєвих планів, тоді як батьківсько-виховна сфера відображає практичну рольову установку, яка може бути менш актуальною або більш віддаленою в часі. Жінки 26–40 та 41–60 років цінність «мати дітей» сприймають як елемент життєвого ідеалу та частину особистих цінностей, тоді як батьківсько-виховна сфера пов'язана з конкретними практичними обов'язками, зумовленими цим ідеалом, але сприймається більше як соціальна чи рольова відповідальність [1, с. 182].

У воєнному контексті шлюбно-сімейні відносини можуть виконувати як захисну, так і ризикову роль, залежно від їхньої якості та динаміки. Шлюбно-сімейні відносини виступають фундаментальним чинником підтримки психологічного благополуччя жінок, особливо у контексті збройного конфлікту, який системно порушує соціальні, емоційні та економічні аспекти сімейного життя, створюючи умови хронічної невизначеності та травматичного стресу. У умовах війни відносини стають як джерелом резиліентності, забезпечуючи емоційну стабільність і соціальну інтеграцію, так і потенційним фактором вразливості, коли дисфункціональні патерни посилюють психоемоційний дистрес.

Таким чином, шлюбно-сімейні відносини виступає потужним ресурсом суспільного відновлення, що вимагає системної підтримки для забезпечення психологічного благополуччя жінок та стабільності українського суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. [Логвінова Д. В.](#), Логвінов О. В. Шлюбно-сімейні цінності й установки: порівняльний аналіз дівчат молодого віку і жінок. *Габітус*. 2024. Вип. 67. С. 176-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2024_67_29
2. Серга, Т., Новак, Т., Квітка, О., Явон, В. Особливості шлюбно-сімейних установок молоді під час воєнного стану. *Вісник Humanitas*. 2025. № 3. С.145–152, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.19>

3. Kastrup M. Mental health consequences of war: gender specific issues. World Psychiatry. 2006. Vol. 5, № 1. P. 33–34. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1472268/> (дата звернення: 29.12.2025).
4. Mikulincer M., Shaver P. R. Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change. 2nd ed. New York: Guilford Press; 2016. 578 p. URL: <https://www.guilford.com/books/Attachment-in-Adulthood/Mikulincer-Shaver/9781462525546> (дата звернення: 15.03.2026).
5. Zhang H. et al. The relationship between adult attachment and mental health: A meta-analysis. Journal of Personality and Social Psychology. 2022. Vol. 123, № 5. P. 1089–1111. URL: <https://www.nathanwhudson.com/vita/pdf/Zhang%20et%20al.%2C%202022.pdf> (дата звернення: 15.03.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Поліна Цой

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст.викладач Н.І.Луцкевич

Сучасне суспільство характеризується трансформацією інституту сім'ї, зміною традиційних уявлень про шлюб та зростанням індивідуалізації життєвих стратегій молоді. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема психологічної готовності до шлюбу як важливої передумови створення гармонійних і стабільних сімейних відносин.

Проблема готовності до шлюбу знайшла відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, психологічні аспекти сімейних відносин досліджували Вірджинія Сатір, яка підкреслювала значення емоційної відкритості та комунікації у сім'ї, а також Джон Боулбі, який обґрунтував роль ранніх емоційних зв'язків у формуванні здатності до близьких стосунків. В українській психології питання розвитку особистості та її готовності до сімейного життя розглядали Іван Бех та Михайло Савчин [1; 2; 5].

Психологічна готовність до шлюбу є складним інтегративним утворенням, що включає мотиваційний, емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти. Вона передбачає усвідомлення значущості сімейного життя, сформованість адекватних уявлень про шлюб, готовність до відповідальності, здатність до емоційної близькості та ефективної комунікації.

У юнацькому віці відбувається активне формування уявлень про сім'ю та шлюб, які значною мірою залежать від індивідуального досвіду, сімейного виховання та соціокультурного середовища. Молоді люди формують власні цінності, очікування та моделі сімейної поведінки, що впливають на їх готовність до створення сім'ї [2].

Важливою складовою готовності до шлюбу є емоційна зрілість, яка передбачає здатність до саморегуляції, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів. Недостатній рівень емоційної зрілості може призводити до труднощів у міжособистісних відносинах, конфліктності та нестабільності сімейних зв'язків.

Когнітивний компонент готовності до шлюбу включає реалістичні уявлення про сімейне життя, розуміння ролей і обов'язків подружжя, а також усвідомлення можливих труднощів і способів їх подолання. Нереалістичні очікування щодо шлюбу можуть спричиняти розчарування та зниження задоволеності сімейним життям.

Мотиваційний компонент відображає внутрішню готовність до створення сім'ї, наявність позитивної установки на шлюб і прагнення до побудови довготривалих стосунків. Водночас у сучасній молоді часто спостерігається зміщення пріоритетів у бік самореалізації, професійного розвитку та особистісної автономії, що впливає на відтермінування вступу до шлюбу.

Значний вплив на формування готовності до шлюбу має соціальне середовище. Сім'я, як первинний інститут соціалізації, формує базові уявлення про подружні ролі, стиль взаємодії та вирішення конфліктів. Як зазначав Лев Виготський, розвиток особистості відбувається у процесі соціальної взаємодії, що підкреслює роль соціального досвіду у формуванні готовності до сімейного життя [5; 6].

Водночас сучасні соціокультурні умови, зокрема вплив цифрового середовища, зміна гендерних ролей та зростання рівня індивідуалізму, трансформують уявлення молоді про шлюб і сім'ю. Це зумовлює необхідність формування нових моделей сімейної взаємодії, заснованих на партнерстві, взаємоповазі та емоційній підтримці.

Отже, психологічна готовність до шлюбу сучасної молоді є багатокомпонентним утворенням, що формується під впливом індивідуально-психологічних і соціальних чинників. Її рівень визначає успішність побудови сімейних відносин, стабільність шлюбу та психологічне благополуччя особистості. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку програм психологічної підготовки молоді до сімейного життя.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2021. 320 с.
2. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2021. 384 с.
3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2020. 376 с.
4. Шнейдер Л. Б. Сімейна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 256 с.
5. Karney B. R., Bradbury T. N. Research on marital satisfaction and stability in the 21st century. *Journal of Marriage and Family*. 2020. Vol. 82(1). P. 1–15.
6. Fincham F. D., Beach S. R. H. Marriage in the new millennium: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*. 2021. Vol. 83(2). P. 409–420.

Секція II.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ВЗАЄМОДІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ: ОСОБИСТІСНІ ТА СОЦІАЛЬНІ

Вікторія Алікулова

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. І.В. Войціх

Самореалізація є одним із ключових аспектів особистісного розвитку, що впливає на якість життя людини, її професійну діяльність, міжособистісні стосунки та психоемоційний стан. У сучасному світі, де динаміка соціальних змін, конкуренція та швидкий темп життя висувають високі вимоги до людини, питання самореалізації стає особливо актуальним.

Жінки середнього віку знаходяться у специфічному життєвому періоді, який часто характеризується переглядом життєвих цілей, змінами в соціальних ролях, усвідомленням досягнень і нездійснених мрій. Цей етап супроводжується різними викликами, серед яких криза середнього віку, проблеми адаптації до нових умов, необхідність поєднання професійних і сімейних обов'язків, а також пошук нових можливостей для самореалізації.

У сучасному українському науковому дискурсі вагомий внесок у вивчення самореалізації жінок середнього віку зробили такі дослідники: Н. Іванчук, яка аналізує питання особистісного розвитку та соціально-психологічної підтримки жінок у кризові періоди життя; О. Семенова, що досліджує особливості жіночої самореалізації, зокрема в контексті поєднання професійних і сімейних ролей; А. Шевченко, який зосереджується на вивченні психологічних стратегій подолання кризи середнього віку у жінок; Л. Коза, яка розглядає проблеми психологічного благополуччя жінок та його вплив на їхнє повсякденне функціонування.

Значний внесок у розроблення теоретичних засад дослідження самореалізації зробили також зарубіжні вчені. Зокрема, А. Маслоу обґрунтував теорію самоактуалізації як одну з ключових концепцій розуміння самореалізації особистості; К. Гілліган досліджувала гендерні аспекти особистісного розвитку, включаючи специфіку самореалізації жінок; М. Селігман розглядав проблему благополуччя та реалізації потенціалу в межах позитивної психології; М. Чіксентміхайі вивчав феномен «поток» як умову оптимального функціонування та самореалізації особистості.

Термін «самоактуалізація» (Self-actualisation) походить від слова «актуалізація», що означає «перехід від стану можливостей до стану дійсності» [2]. Самоактуалізація характеризується як дещо синтезоване, що охоплює всебічний і безперервний розвиток творчого та духовного потенціалу людини, максимальну реалізацію її можливостей, адекватне сприйняття навколишнього світу і свого місця в ньому, багатство емоційного й духовного життя, високий рівень фізичного здоров'я і моральності [4].

Самореалізація жінок у середньому віці залежить від багатьох взаємопов'язаних чинників. Вони умовно поділяються на особистісні (внутрішні) та соціальні (зовнішні). Кожна жінка має свій унікальний життєвий шлях, але деякі загальні закономірності є типовими для цього періоду.

До особистісних чинників слід віднести:

1. Рівень самооцінки та впевненості в собі. У середньому віці жінка часто стикається з необхідністю переосмислення себе, свого життєвого шляху, досягнень і можливостей [4; 5].

2. Психологічна зрілість і самосвідомість. Середній вік – це період внутрішнього дозрівання, коли жінка не лише накопичила життєвий досвід, а й починає краще розуміти саму себе [5].

3. Наявність внутрішньої мотивації. Однією з ключових умов самореалізації жінки в середньому віці є внутрішня мотивація – тобто прагнення до дії, що виникає зсередини, а не під тиском зовнішніх факторів. У цей період життя мотивація стає більш особистісною, глибокою і свідомою [3].

4. Фізичне та психічне здоров'я [2; 3].

5. Життєвий досвід та накопичена мудрість [2].

До соціальних чинників ми відносимо:

1. Сімейна підтримка.

2. Фінансова стабільність або незалежність.

3. Суспільні стереотипи та культурне середовище.

4. Можливості для освіти та розвитку.

5. Соціальна роль і професійна реалізація [4; 5].

Таким чином, самореалізація жінки середнього віку – це результат взаємодії внутрішнього потенціалу і зовнішнього середовища. Успішна реалізація в цьому віці можлива завдяки підтримці, вмінню чути себе, прагненню до змін та внутрішній зрілості. Цей період може стати не завершенням, а початком нового, повноцінного, глибоко осмисленого життя.

Список використаних джерел:

1. Ватковська М. Г. Самореалізація особистості: спроба філософського узагальнення. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 134. С. 261-264.
2. Віговська О. О. Самореалізація як ознака конструктивного самозбереження особистості [Електронний ресурс]. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 90-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspsl_2014_23_10 (дата звернення 10.05.2025 р.)
3. Знанецька О. М., Лазаренко В. І. *Особливості прагнення до самоактуалізації жінок зрілого віку серед внутрішньо переміщених осіб*. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2017. С.142-148
4. Сімовоник А. І. Взаємозв'язок самоусвідомлення з життєтворчістю особистості : дис. ... д-ра філос. : спец. 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соц. та поведінк. науки»; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2023. 275 с.
5. HLEBOVA N., GLYNSKA L., DEMCHUK O. *Особливості самореалізації української жінки в умовах воєнного стану*. Українознавчий альманах. 2024. № 34.6. DOI: 10.17721/2520-2626/2024.34.6.

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Дар'я Бігун

здобувачка 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»,

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: к.психол.н., доцент Л. В. Левицька

Сімейне середовище є одним із визначальних чинників формування особистості сучасної молоді, оскільки саме в межах сім'ї закладаються первинні цінності, моделі поведінки, емоційні реакції, моральні орієнтири та уявлення про соціальні ролі. Родина виступає першим і найближчим соціальним простором, у якому дитина та молода людина засвоює норми співжиття, способи взаємодії з іншими людьми, ставлення до праці, відповідальності, довіри, поваги та самореалізації. Формування особистості в сім'ї відбувається не лише внаслідок цілеспрямованого виховного впливу батьків, а й через щоденне спостереження за їхньою поведінкою, стилем спілкування, способом розв'язання конфліктів і ставленням до оточення. Саме тому сім'я є не тільки інститутом виховання, а й середовищем постійної соціалізації особистості [1, с. 74].

У сучасних умовах вплив сімейного середовища на молодь набуває особливої ваги у зв'язку з трансформацією інституту сім'ї, зміною ціннісних орієнтацій, прискоренням інформаційних процесів та зростанням соціальної нестабільності. Сучасна сім'я переживає суттєві зміни, які можуть як позитивно, так і негативно позначатися на розвитку

молодого особистості. З одного боку, сім'я залишається простором емоційної підтримки, безпеки й передачі моральних норм, а з іншого – може втрачати виховний потенціал через конфліктність, розмитість ролей, зниження батьківської відповідальності або емоційну віддаленість між її членами [2, с. 315].

Формування особистості сучасної молоді у сімейному середовищі відбувається через кілька основних механізмів. Передусім ідеться про емоційний контакт між батьками й дитиною, який створює базу для розвитку почуття безпеки, самоприйняття та довіри до світу. Позитивний психологічний клімат у родині сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню адекватної самооцінки, емоційної стійкості та здатності до конструктивної міжособистісної взаємодії. Натомість конфліктне, нестабільне або емоційно холодне сімейне середовище може провокувати тривожність, невпевненість, агресивність, замкнутість або схильність до девіантної поведінки [3, с. 179].

Сімейне середовище визначає також процес формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді. Саме в родині молодь уперше засвоює уявлення про добро і зло, моральність, справедливість, взаємоповагу, відповідальність, працю, взаємодопомогу, патріотизм і сімейні ролі. Батьки або особи, що їх замінюють, виступають первинними носіями соціального досвіду, який передається не лише через слова, а й через приклад. Якщо в сім'ї домінують атмосфера підтримки, чесності, взаємної поваги та відповідального ставлення до обов'язків, це сприяє формуванню зрілої, морально стійкої особистості. Натомість систематичне демонстрування агресії, безвідповідальності, неповаги чи знецінення інших осіб закріплює у молоді відповідні деструктивні моделі [2, с. 315].

Особливу роль сімейне середовище відіграє у формуванні соціальної адаптивності сучасної молоді. Саме в родині молода людина набуває первинного досвіду комунікації, співпраці, вирішення суперечностей, дотримання правил і відповідальності за власну поведінку. Сім'я може як підвищувати адаптивні здібності дитини та молодого людини, так і послаблювати їх, якщо виховний процес супроводжується нестачею підтримки, надмірним тиском або нестабільністю вимог. Таким чином, сімейне середовище є основою розвитку не лише моральних і психологічних рис, а й соціальної компетентності особистості.

У контексті сучасних суспільних змін важливо враховувати, що сімейне середовище формується під впливом ширших соціальних процесів – урбанізації, цифровізації, міграції, економічної нестабільності та воєнних викликів. Особливо актуально для сучасної української

молоді, яка зростає в умовах високої соціальної напруги та швидких змін. За таких умов значення родини як простору емоційної стабільності, підтримки та ціннісної опори суттєво зростає. Водночас саме суспільні кризи можуть послаблювати виховний потенціал сім'ї, якщо вони спричиняють хронічний стрес, вимушену дистанційність між членами родини чи зміну звичних моделей спілкування. Тому вплив сімейного середовища на молодь сьогодні слід розглядати не ізольовано, а в тісному зв'язку з актуальними соціальними процесами, що трансформують умови життя українських сімей.

Важливим аспектом є й те, що сім'я впливає на формування у молоді образу майбутнього, життєвих стратегій та моделей побудови власних близьких стосунків. Досвід, отриманий у батьківській родині, значною мірою визначає ставлення молодої людини до шлюбу, батьківства, відповідальності, розподілу ролей у сім'ї та способів подолання конфліктів. Якщо родинне середовище є стабільним і підтримувальним, молодь зазвичай формує більш конструктивні уявлення про майбутні сімейні стосунки. Якщо ж сім'я була джерелом напруги, відчуження чи нестабільності, це може позначитися на труднощах у побудові довірливих взаємин у дорослому житті.

Отже, вплив сімейного середовища на формування особистості сучасної молоді є комплексним, багаторівневим і визначальним. Саме сім'я створює первинні умови для психічного, морального, емоційного та соціального розвитку особистості, формує систему цінностей, моделі поведінки, самооцінку, здатність до адаптації та характер міжособистісних відносин. Позитивне сімейне середовище сприяє гармонійному становленню молодої людини, тоді як конфліктність, емоційна відчуженість, нестабільність виховних впливів або ослаблення виховної функції сім'ї можуть негативно впливати на її розвиток.

Список використаних джерел:

1. Соціологія сім'ї : конспект лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. I. Сім'я як соціальний інститут / Н.О. Ляшенко, Н.М. Семке. Харків : НТУ «ХПБ», 2018. 96 с.
2. Гончар Л. В. До проблеми сімейно-спрямованих очікувань сучасної молоді. С. 313-317.
3. Пенькова О.І. Взаємодія у родинно-сімейному середовищі як умова соціалізації особистості. Актуальні проблеми психології : Житомир, 2012. Т. 7. № 28. С. 175-182.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Нікіта Вечерін

здобувач 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: кан.психол.н., доцент Л.В. Левицька

У сучасному соціальному середовищі проблема психологічного розвитку молоді набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням кількості альтернатив, невизначеністю життєвих сценаріїв та зменшенням жорстких соціальних структур, які раніше задавали людині готові орієнтири. Найскладнішим викликом становить кардинальна зміна соціальної парадигми через повномасштабне вторгнення, яке сприяло тотальній невизначеності. У таких умовах ключову роль у становленні особистості починають відігравати ціннісні орієнтири, сенсотворні процеси та здатність до прийняття відповідальності, які визначають загальний життєвий вектор молоді.

Молодий вік як один із етапів розвитку через який проходить людина, є критичним періодом, у якому відбувається перехід від залежного до автономного існування [1]. Якщо у дитинстві та підлітковому віці значна частина рішень, норм і цінностей задається зовнішніми агентами (батьками, школою, соціальним оточенням), то у молодому віці вперше виникає необхідність самостійного вибору. Саме ця необхідність спонукає формування власної системи цінностей, яка перестає бути лише інтеріоризованою і починає набувати екстеріоризованого характеру.

Ціннісні орієнтири виконують фундаментальну функцію у психічному житті особистості — вони забезпечують селективність поведінки, тобто здатність обирати між альтернативами [2]. У сучасному світі, де кількість можливих життєвих шляхів значно розширена, ця функція стає критичною. Відсутність чітко сформованих цінностей призводить до феномену, який можна описати як параліч вибору: коли всі альтернативи виглядають рівноцінними, а особистість в свою чергу втрачає здатність до ефективного прийняття рішень.

Водночас цінності не існують ізольовано у вакуумі, вони тісно пов'язані з установками, які виконують роль операційного механізму реалізації цінностей у поведінці. Установки дозволяють скоротити складний процес оцінювання реальності до більш швидких і

автоматизованих реакцій, які були сформовані як звички, що є особливо важливим у динамічному середовищі сучасного життя.

Однак сам по собі набір цінностей не гарантує цілісності особистості. Цю функцію виконує сенсотворення, який є процесом інтеграції життєвого досвіду у єдину смислову структуру. У контексті сучасної молоді сенсотворення набуває особливої ваги через фрагментованість досвіду, спричинену інформаційним перенасиченням та впливом цифрового середовища, а також постійної потенційної небезпеки, з якою зіштовхується молодь у зв'язку із військовими діями [3]. Молодь постійно стикається з великою кількістю подій, ідей та моделей життя, які не завжди узгоджуються між собою. Тому, без процесу сенсотворення цей досвід залишається розрізненим і не формує цілісної ідентичності.

Сенсотворення виступає як механізм, що дозволяє інтерпретувати події та інтегрувати їх у власне життя через призму цінностей. Важливою його характеристикою є те, що справжній сенс завжди передбачає дію. Якщо інтерпретація не переходить у зміну поведінки або життєвої стратегії, вона не виконує сенсотворної функції. У цьому аспекті сучасна молодь часто стикається з труднощами: велика кількість рефлексії та інформації не завжди супроводжується реальними змінами у поведінці, що може призводити до відчуття внутрішньої порожнечі [4].

Центральним елементом, який поєднує цінності та сенсотворення у єдину функціональну систему, є відповідальність. У психологічному сенсі відповідальність можна розглядати як усвідомлення власної причинної ролі у формуванні життєвих наслідків. Саме у молодості ця категорія набуває екзистенційного характеру: молода людина вперше стикається з необхідністю визнавати, що її вибір визначає її майбутнє.

Уникнення відповідальності в свою чергу, має особливо негативні наслідки у сучасному контексті, оскільки позбавляє особистість можливості формувати власні цінності та сенси. Це, у свою чергу, може призводити до стану, який описується як екзистенційний вакуум: відсутність відчуття змістовності життя при зовнішній активності [5].

Таким чином, психологічний розвиток сучасної молоді визначається активною структуризацією досвіду через цінності, сенсотворення та відповідальність, що забезпечує перехід до автономного й усвідомленого життя. Сучасний етап характеризується заміщенням зовнішніх орієнтирів внутрішніми механізмами регуляції, що підвищує вимоги до самосвідомості, водночас відкриваючи можливості для індивідуалізованого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Тимченко Н. М., Цибух Л. М. Психологічні особливості юнацького віку. *Habitus*. 2023. Вип. 54. С. 92–97.
2. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. Київ: НАПН України, 2013.
3. Магдисяк Л. І., Сойко О. В., Демчук В. Б. Психологічне благополуччя та його вплив на формування особистісної зрілості у молодому віці. *Психологічні студії*. 2024. № 2. С. 68–73.
4. Обискалов І. Рефлексія: поняття, види, функції, психологічна структура. *Журнал сучасної психології*. 2023. № 4(31). С. 48–57.
5. Чабанюк Н. Цінності як орієнтири в знаходженні сенсу життя в умовах війни. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2023.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Сергій Власенко

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С.Е. Клик

Актуальність проблеми адиктивної поведінки в сучасному суспільстві зумовлена поширенням різних форм залежностей серед молоді. Соціально-економічні зміни, нестабільність у суспільстві, вплив молодіжної субкультури та зростання доступності психоактивних речовин сприяють формуванню ризикованих моделей поведінки, що потребує комплексного наукового аналізу та впровадження ефективних профілактичних заходів. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах повномасштабної війни в Україні, яка супроводжується значним психологічним навантаженням, травматичними переживаннями, соціальною нестабільністю, вимушеним переміщенням населення та порушенням звичних умов життя молоді. У таких умовах зростає ризик використання психоактивних речовин як способу подолання стресу та емоційної напруги, що підвищує значення соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки.

Термін «адиктивна поведінка» (від англ. addiction – пристрасть, залежність) був введений В. Міллером у 1984 році для позначення зловживання речовинами, що змінюють психічний стан людини, ще до формування фізичної залежності. У вітчизняній науковій практиці цей термін набув поширення завдяки працям С. Кулакова та А. Личка, які

використовували його для позначення зловживання наркотичними речовинами до формування психофізичної залежності. Згодом поняття було розширене та активно застосовується у психолого-педагогічних дослідженнях. Нині до об'єктів адикції відносять не лише психоактивні речовини, а й різні поведінкові залежності: азартні ігри, інтернет, комп'ютерні ігри, роботу, їжу, спорт, сексуальну поведінку та інші [2].

У науковій літературі адиктивну поведінку визначають як вид порушення адаптації, що характеризується прагненням людини втекти від реальності шляхом штучної зміни психічного стану через вживання психоактивних речовин або фіксацію уваги на певних видах діяльності з метою отримання інтенсивних емоційних переживань.

Особливу увагу дослідники приділяють проблемі вживання психоактивних речовин (ПАР) серед молоді. Психоактивні речовини – це хімічні сполуки або природні продукти, що мають вибірково активність щодо психічної діяльності людини, зумовлюючи заспокійливу, стимулюючу або дезорганізуючу дію. За класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я до таких речовин належать алкоголь, опіати, канабіс, седативні та снодійні препарати, кокаїн, стимулятори (у тому числі кофеїн), галюциногени, тютюн та інші речовини з психоактивним ефектом [1].

Важливим напрямом протидії поширенню адиктивної поведінки є соціально-педагогічна профілактика. Під профілактикою розуміють систему науково обґрунтованих і своєчасних дій, спрямованих на попередження можливих фізичних, психічних і соціокультурних відхилень у розвитку особистості, збереження та підтримку її здоров'я і соціального благополуччя. Соціально-педагогічна профілактика передбачає усунення факторів та умов, що спричиняють виникнення адиктивної поведінки, а також створення сприятливих умов для розвитку особистості [2].

Результативність профілактичної діяльності значною мірою залежить від розуміння факторів формування адиктивної поведінки, які умовно поділяють на соціальні, психологічні та біологічні.

До соціальних факторів належать соціально-економічна нестабільність, безробіття, невпевненість у майбутньому, поширеність алкогольних традицій у суспільстві, тиск реклами алкогольних і тютюнових виробів, а також негативний вплив молодіжної субкультури. Важливим чинником є також труднощі адаптації молоді до нових соціальних ролей, зокрема ролі студента, що може супроводжуватися психологічною напругою та пошуком способів її зняття.

Психологічні фактори пов'язані з віковими особливостями юнацького періоду, який характеризується формуванням світогляду, самосвідомості та прагненням до самоствердження. У цей період загострюється потреба у самореалізації та виявленні власної індивідуальності, що іноді проявляється у ризикованій поведінці та експериментах із психоактивними речовинами.

Серед біологічних факторів дослідники виділяють спадкову схильність, особливості функціонування нервової системи та можливі порушення розвитку, пов'язані з впливом психоактивних речовин на організм ще під час внутрішньоутробного розвитку.

Важливу роль у формуванні адиктивної поведінки відіграють умови сімейного виховання. Несприятливий психологічний клімат у сім'ї, конфлікти між батьками, відсутність емоційної підтримки та негативні моделі поведінки дорослих можуть сприяти виникненню різних форм девіантної поведінки у молоді [1].

Отже, адиктивна поведінка є складним соціально-психологічним явищем, формування якого зумовлене взаємодією різноманітних факторів і умов. Ефективна профілактика потребує комплексного підходу, що поєднує соціальні, педагогічні, психологічні та медичні заходи.

Адиктивна поведінка молоді є актуальною проблемою сучасного суспільства. Її формування зумовлене комплексом соціальних, психологічних та біологічних чинників. Розуміння причин і умов виникнення адиктивної поведінки є важливою передумовою розробки ефективних програм профілактики та формування здорового способу життя серед молоді.

Список використаних джерел:

1. Ларченко М. О. Моделі залежної поведінки та пов'язані з ними фактори кримінологічного ризику. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020.
2. Ратинська О. М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. № 1(38). С. 233-237.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Людмила Волошинець

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент Л.В. Левицька

Психічне здоров'я є інтегративною характеристикою особистості, яка відображає рівень її психологічного благополуччя, ефективність функціонування та здатність до гармонійної взаємодії з навколишнім світом. Розуміння сутності цього феномену є необхідною передумовою для дослідження особливостей психічного стану внутрішньо переміщених осіб та розробки ефективних програм психологічної підтримки.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) є однією з найбільш уразливих соціальних груп, психоемоційний стан яких формується під впливом травматичних подій, пов'язаних із вимушеним переселенням, втратою звичного середовища проживання, соціальних зв'язків та відчуття безпеки. У сучасних умовах дослідження психічного здоров'я ВПО набуває особливої актуальності у зв'язку з тривалими кризовими явищами в суспільстві.

Дослідники Л. Котлова, І. Долінчук та І. Ілющенко підкреслюють, що одним із визначальних чинників, який негативно впливає на психічне здоров'я молоді в Україні, є воєнні дії. Попри певну адаптацію до нових реалій, повноцінне навчання та життєдіяльність в умовах війни залишаються складним завданням, оскільки молодим людям часто не вдається ефективно справлятися з інтенсивними емоційними переживаннями, пов'язаними з воєнною ситуацією в країні-агресорі [1, С. 64].

Г. Пасхін зазначає, що повномасштабна війна в Україні стала потужним дестабілізуючим чинником, який суттєво вплинув на всі сфери суспільного життя, зокрема на психічне здоров'я населення. Особливо вразливою групою є молодь, яка перебуває у процесі становлення особистісної ідентичності, формування ціннісної системи та життєвих орієнтирів. Юнацький вік (18–25 років) характеризується підвищеною чутливістю до психотравмувальних факторів, таких як тривалий стрес, втрата відчуття безпеки, соціальна ізоляція, невизначеність майбутнього та загроза життю [2, С. 45].

І. Клименко, О. Козерацька, В. Грачук зазначають, що широкомасштабна війна в Україні вплинула на психоемоційний стан дітей та підлітків, особливо тих, хто перебував у зонах бойових дій, був змушений змінити місце проживання або втратив близьких. Дослідження фіксують зростання рівня тривожності, депресивних станів, емоційної нестабільності, проявів посттравматичних реакцій і труднощів соціальної адаптації серед неповнолітніх [3].

Найбільш вразливою групою є підлітки, оскільки саме в цьому віці відбувається формування ідентичності, потреби у безпеці, стабільності та підтримці з боку однолітків і дорослих. В умовах тривалого психоемоційного напруження першочергового значення набуває рання діагностика психічного стану дітей і підлітків. Згідно з дослідженнями, ефективними інструментами є скринінгова шкала впливу подій та її дитяча версія, що дозволяють виявляти рівень симптомів посттравматичний стресовий розлад; соціально-педагогічна діагностика, яка дає змогу оцінити рівень тривожності, поведінкові зміни, соціальну взаємодію та адаптацію в освітньому середовищі; а також опитувальники для батьків і педагогів, що допомагають виявити приховані прояви емоційного дистресу [3, С.28].

Основними методами психологічної допомоги ВПО є психологічне консультування, психотерапевтичні втручання, психоедукація та кризова психологічна допомога. Їх застосування ефективно знижувати рівень стресу, тривожності та депресивних проявів, а також сприяє попередженню розвитку ускладнених психічних станів, зокрема посттравматичний стресовий розлад.

У роботі з ВПО доцільно застосовувати техніки стабілізації, зокрема дихальні вправи, методи заземлення, тілесно-орієнтовані вправи та елементи майндфулнес-підходу. Такі методи сприяють зниженню рівня тривожності, інтенсивності стресових реакцій та допомагають клієнту повертатися до стану «тут і тепер», що є особливо важливим при наявності симптомів посттравматичний стресовий розлад [4].

З'ясовано, що найбільш ефективними є індивідуальні та групові форми психологічної роботи, які взаємодоповнюють одна одну. Індивідуальна робота забезпечує глибоке опрацювання особистісних проблем, тоді як групові форми сприяють зниженню соціальної ізоляції, формуванню підтримуючого середовища та розвитку навичок міжособистісної взаємодії.

Особливе значення у процесі психологічної підтримки ВПО має соціальне середовище та підтримка громади, які виступають важливими захисними факторами. Соціальна підтримка сприяє підвищенню рівня

психологічної стійкості, формуванню відчуття безпеки та приналежності, а також полегшує процес соціальної інтеграції в нові умови життя.

Таким чином, психологічна підтримка ВПО є багаторівневою системою заходів, що включає професійні, соціальні та громадські ресурси. Її ефективність визначається комплексністю підходу, доступністю допомоги та врахуванням індивідуальних потреб особистості, що є необхідною умовою збереження психічного здоров'я цієї категорії населення.

Список використаних джерел:

1. Котлова Л. О., Долінчук І. О., Ілющенко І. О. Психічне здоров'я молоді в умовах воєнного стану. *Габітус*. 2023. Вип. 53. С. 63-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2023_53_12
2. Пасхін Г. І. Психічне здоров'я юнацтва під час війни: вивчення рівнів тривожності й депресії. *Габітус*. 2025. Вип. 75(2). С. 45-49. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2025_75\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2025_75(2)_8)
3. Клименко І., Козерацька О., Грачук В. Психічне здоров'я дітей та підлітків в умовах воєнного стану: сучасні підходи до ранньої діагностики і реабілітації. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*. 2025. Вип. 1. С. 24-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mmphpsh_2025_1_6
4. Психологічна підтримка особистості в умовах кризи : монографія / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2020. 256 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Гордієнко

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Л. І. Філіпчук

Молодший шкільний вік (6-10 років) є одним із ключових етапів онтогенезу, у межах якого відбувається інтенсивне формування особистісних якостей дитини. Саме в цей період закладаються основи навчальної мотивації, самооцінки, довільної поведінки, соціальних установок та моральних уявлень. Вступ до школи змінює соціальну ситуацію розвитку дитини, визначаючи нові вимоги до її пізнавальної та особистісної сфери. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю врахування психологічних закономірностей розвитку особистості для

забезпечення ефективності освітнього процесу та гармонійної соціалізації учнів.

Молодший шкільний вік характеризується переходом від ігрової до навчальної діяльності як провідної. Відповідно до положень вікової психології, провідною діяльністю стає навчання, що сприяє формуванню довільності психічних процесів, розвитку рефлексії та внутрішнього плану дій. У цей період відбуваються суттєві зміни у пізнавальній сфері (розвиток мислення, уваги, пам'яті); емоційно-вольовій сфері (формування самоконтролю); соціальній поведінці (засвоєння норм і правил) [1].

Особистісні якості – це стійкі характеристики індивіда, що визначають його поведінку, ставлення до себе, інших людей та діяльності.

У молодшому шкільному віці формуються такі ключові якості: відповідальність; дисциплінованість; наполегливість; працелюбність; організованість; емпатійність. Їх становлення відбувається під впливом навчальної діяльності, соціальної взаємодії та виховного середовища.

Ю. Репета зауважує, що розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку має багатовимірний і динамічний характер, охоплюючи афективну, когнітивну та поведінкову складові, які взаємодіють між собою і формують основу просоціальної поведінки та морального становлення особистості. Виявлено, що афективна емпатія формується відносно рано і залишається стабільною упродовж перших років навчання, когнітивна емпатія поступово зростає завдяки розвитку мислення та здатності брати перспективу іншого, тоді як поведінкова емпатія тісно залежить від якості соціального оточення й виражається у конкретних просоціальних учинках [2, с.91].

Навчальна діяльність виступає провідним чинником формування особистісних якостей. Вона сприяє розвитку довільності поведінки; формуванню внутрішньої мотивації досягнення успіху; становленню самооцінки; розвитку відповідального ставлення до обов'язків.

Засвоєння навчальних норм і правил дисциплінує дитину, формує здатність до планування та контролю власних дій. У молодшому шкільному віці активно формується самосвідомість дитини, яка проявляється через усвідомлення себе як суб'єкта навчальної діяльності. Самооцінка часто є нестійкою та залежить від оцінок дорослих. Поступово відбувається перехід від зовнішньо зумовленої до внутрішньо регульованої самооцінки.

Важливу роль відіграє педагогічна оцінка, яка впливає на рівень домагань; впевненість у власних силах; мотивацію до навчання.

У молодшому шкільному віці формується здатність до саморегуляції поведінки. Діти поступово оволодівають навичками контролю емоцій та підпорядкування поведінки соціальним нормам.

О. Вербицький наголошує, що вимогливість виступає ключовою якістю особистості, що забезпечує ефективну адаптацію до сучасних умов та сприяє досягненню успіху в різних сферах життя. Вона визначає продуктивність діяльності, конкурентоспроможність і рівень особистісного розвитку як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Значну роль у формуванні вимогливості в учнів молодшого шкільного віку під час особистісного зростання відіграють батьки: їхній приклад, очікування, ставлення до досягнень особистості та спосіб постановки цілей формують основу цієї якості [3, с.1452].

Формування вольових якостей відбувається через подолання труднощів у навчальній діяльності. Основними соціальними чинниками є сім'я, школа та група однолітків: сім'я забезпечує первинні моделі поведінки та систему цінностей; школа формує соціальні ролі учня, дисципліну та відповідальність; однолітки сприяють розвитку комунікативних навичок і соціальної адаптації.

Соціальне середовище визначає напрямок розвитку моральних норм і поведінкових установок. Учитель виступає ключовою фігурою у процесі виховання молодших школярів. Його вплив реалізується через організацію навчального процесу; систему оцінювання; особистий приклад; формування позитивного емоційного клімату в класі.

Педагогічна підтримка сприяє розвитку впевненості, мотивації та соціально схвалюваної поведінки. Основними механізмами є наслідування; ідентифікація; інтеріоризація соціальних норм; підкріплення поведінки. Через механізми зовнішні вимоги поступово перетворюються на внутрішні регулятори поведінки.

Таким чином, молодший шкільний вік є сенситивним періодом формування особистісних якостей, що визначають подальший розвиток індивіда. Провідна роль належить навчальній діяльності та соціальному середовищу, зокрема сім'ї та школі. Ефективність формування особистості залежить від гармонійного поєднання педагогічного впливу, психологічної підтримки та активної участі дитини у навчальному процесі.

Список використаних джерел:

- 1.Винославська О. В. Психологія : навч. посіб. Київ : Фірма «Інкос», 2005. 243 с.
- 2.Репета Ю. Особливості розвитку емпатії у дітей молодшого шкільного віку. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2025. Вип. 3. С. 87-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/swiapmps_2025_3_15

ОСОБЛИВОСТІ КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ЗАХИСНИКІВ І ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ

Роман Гуменюк

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Клик С.Е.

В умовах повномасштабної війни в Україні значно зросла кількість сімей військовослужбовців, які стикаються з психологічними труднощами. Повернення захисників і захисниць до мирного життя потребує комплексної соціально-психологічної підтримки не лише самих ветеранів, але й членів їхніх родин. Сім'я виступає ключовим середовищем адаптації військовослужбовця після участі у бойових діях, тому стабілізація сімейних відносин є важливою умовою успішної ресоціалізації ветеранів.

Соціально-психологічна реабілітація розглядається як цілеспрямований процес, що включає психологічні, психотерапевтичні та психолого-педагогічні методи, спрямовані на відновлення психічного стану людини, її соціального статусу та покращення психічного здоров'я. Під час роботи з родинами військовослужбовців консультанту необхідно враховувати зміни, які відбулися як у самому ветерані, так і у сімейній системі під час його перебування в зоні бойових дій [1].

Важливим етапом консультування є діагностика сімейних відносин, аналіз структури сім'ї, характеру взаємодії між її членами та виявлення основних проблем. Консультаційна робота може включати як індивідуальні зустрічі з членами родини, так і спільні сімейні консультації, особливо спрямовані на подружні стосунки [2].

Війна значною мірою загострює сімейні конфлікти та психологічні труднощі, пов'язані з посттравматичними переживаннями. Стресові розлади, у тому числі посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), можуть призводити до порушення сімейних взаємин, емоційного напруження та дезадаптації членів родини. Особливо складні психоемоційні стани переживають дружини військових, які під час

служби партнера несуть значне психологічне навантаження, пов'язане з тривогою, відповідальністю за сім'ю та виховання дітей [1].

Ефективна психологічна допомога родинам військовослужбовців передбачає психоедукацію щодо особливостей ПТСР, формування навичок емоційної регуляції, розвиток конструктивної комунікації між членами сім'ї та активізацію соціальної підтримки. Одним із ефективних підходів у роботі з ветеранами та їхніми родинами є мотиваційне консультування, спрямоване на активізацію внутрішніх ресурсів клієнта та формування мотивації до позитивних змін [3].

У практиці психологічної допомоги використовуються різні моделі сімейного консультування: психоаналітична, біхевіористична, гуманістична та когнітивно-біхевіоральна. Кожна з них має власні методи та інструменти впливу, що застосовуються залежно від конкретної ситуації сім'ї та особливостей клієнтів. Зокрема, когнітивно-біхевіоральні методи дозволяють коригувати сприйняття та мислення, зменшуючи негативний вплив стресових факторів на емоційний стан, а гуманістичні підходи сприяють розвитку усвідомлення власних ресурсів та внутрішніх мотивів для змін.

Важливим елементом психологічної підтримки є формування довірливих взаємин між психологом і членами родини. У роботі з сім'ями ветеранів важливо демонструвати емпатію, повагу, прийняття та підтримку, що сприяє зміцненню довіри та підвищенню ефективності консультативної допомоги. Крім того, рекомендується застосовувати практичні методики навчання конструктивній комунікації, управлінню емоціями та стресом, а також проведення групових тренінгів для розвитку навичок взаємопідтримки серед членів родини.

Особливої уваги потребує підтримка дітей у родинах військовослужбовців. Для них важливі стабільність, передбачуваність та психологічна безпека, тому робота включає ігрову терапію, арттерапевтичні техніки та навчання навичкам саморегуляції. Залучення дітей до спільних родинних активностей допомагає зміцнити взаєморозуміння та знизити рівень тривожності.

Отже, соціально-психологічна підтримка сімей захисників і захисниць України є важливим напрямом сучасної психологічної та соціальної практики. Ефективна робота з такими родинами потребує комплексного підходу, що поєднує психологічне консультування, психокорекцію та соціальну підтримку. Реалізація цих заходів сприятиме успішній адаптації ветеранів до мирного життя, стабілізації сімейних відносин, зміцненню довіри та комунікації в родині, а також збереженню психологічного благополуччя всіх її членів.

Список використаних джерел:

1. Журавльова Н. Ю. Особливості психологічної допомоги сім'ям демобілізованих військовослужбовців. Актуальні проблеми психології. Київ. 2015. Вип.11. С. 76-84.
2. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. / Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., та ін. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.
3. Сабліна Н. В. Психологічна допомога та робота психолога з військовими та їх родинами у дні війни. *Військова психологія: навчально-терапевтичний посібник* Вінниця: ТВОРИ, 2023. 276 с.

КОНЦЕПЦІЇ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Регіна Даценко

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.О. Корабльова

Актуальність теми доступності та інклюзії в сучасному суспільстві зумовлена глибокою суперечністю між декларованими на міжнародному та державному рівнях принципами рівних прав і реальним станом соціально-просторового середовища. З одного боку, Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю та впроваджує Національну стратегію із створення безбар'єрності, що закріплює перехід до соціальної моделі сприйняття інвалідності, де фокус зміщується з обмежень здоров'я на усунення зовнішніх бар'єрів. З іншого боку, на практиці зберігається значний розрив: архітектурна інфраструктура, цифрові сервіси та система надання соціальних послуг часто залишаються малодоступними, що призводить до виключення великої групи населення з активного суспільного життя.

Ця суперечність загострюється у контексті сучасних викликів, коли кількість осіб з інвалідністю, зокрема серед ветеранів та цивільного населення, стрімко зростає, що вимагає негайної трансформації середовища. Отже, виникає гострий когнітивний та управлінський дисонанс: суспільство вже визнає інклюзію як необхідну норму гуманістичного розвитку, проте наявні механізми реалізації цієї норми — від містобудівних стандартів до ментальних установок персоналу установ — залишаються інерційними та невідповідними потребам часу. Необхідність вирішення цього протиріччя між нормативним ідеалом «світу для всіх» та дескриптивною реальністю бар'єрного простору і

визначає наукову та практичну значущість дослідження концепцій доступності.

Вивчення проблеми доступності та інклюзії для осіб з інвалідністю має глибоке міждисциплінарне підґрунтя, де ключову роль у зміні парадигми від медичної до соціальної моделі відіграли такі західні дослідники, як М. Олівер, П. Хант та В. Фінкльштейн, які обґрунтували, що обмеження життєдіяльності є результатом соціальних бар'єрів, а не лише фізіологічних станів. Теоретичний фундамент універсального дизайну як стратегії створення середовища, придатного для всіх, заклав Р. Мейс, тоді як філософські аспекти рівності та людських можливостей у контексті інклюзії розвивали А. Сен та М. Нуссбаум. У вітчизняному науковому просторі питання методології інклюзивної освіти та соціальної адаптації ґрунтовно розробляли А. Колупаєва, М. Сварник та І. Іванова, чії праці фокусуються на подоланні інституційної ізоляції, водночас практичні аспекти архітектурної безбар'єрності та правозахисні механізми впровадження стандартів доступності в Україні активно досліджують та популяризують Я. Грибальський та Л. Байда [1; 2]. Сучасний етап вивчення проблеми також охоплює психолого-педагогічні розвідки фахівців, які аналізують особливості соціалізації молоді з порушеннями розвитку, наголошуючи на важливості не лише фізичного доступу, а й створення інклюзивної культури на рівні громад та освітніх установ.

Стратегія безбар'єрності та забезпечення доступності для осіб з інвалідністю ґрунтується на комплексному поєднанні принципів універсального дизайну, що передбачає створення середовища, продуктів і послуг, максимально зручних для всіх користувачів без необхідності додаткової адаптації, та розумного пристосування, яке забезпечує індивідуальні рішення в ситуаціях, де загальні стандарти виявляються недостатніми. Вона спрямована на поетапне усунення фізичних, інформаційних, цифрових та ментальних бар'єрів шляхом впровадження жорстких державних будівельних норм, цифровізації державних сервісів згідно зі стандартами вебдоступності та проведення широких інформаційних кампаній для подолання стигматизації. Кінцевою метою цієї стратегії є перехід від формального дотримання технічних вимог до реальної соціальної інклюзії, де кожна людина, незалежно від стану здоров'я, має рівні можливості для самореалізації, доступу до освіти, працевлаштування та участі в житті громади [3].

Сучасна наукова парадигма концептуалізації доступності для осіб з інвалідністю базується на методологічному переході від медико-центристського підходу до соціально-правової моделі, де інвалідність

розглядається не як дефіцит функціональних можливостей індивіда, а як результат деструктивної взаємодії між людиною з порушеннями здоров'я та бар'єрним середовищем. Центральною категорією цієї концепції є «безбар'єрність», яка у науковому дискурсі трактується як стан оточуючого простору, що забезпечує рівні можливості для реалізації фундаментальних прав людини на мобільність, інформацію, освіту та працю. Теоретичним фундаментом сучасної доступності виступає концепція універсального дизайну, розроблена Р. Мейсом, яка акцентує на превентивному створенні продуктів, середовища та комунікацій, що є максимально придатними для використання людьми без необхідності подальшої адаптації чи спеціалізованого дизайну. Водночас наукова думка виділяє принцип «розумного пристосування» як необхідний інструмент індивідуалізації, що застосовується у випадках, коли стандартизовані рішення не здатні забезпечити інклюзію конкретної особи.

У структурі концепції доступності виокремлюють кілька взаємопов'язаних вимірів: архітектурно-планувальний (фізична безперешкодність), інформаційно-комунікативний (доступність контенту через альтернативні формати, як-от шрифт Брайля, жестова мова або «легке читання») та цифровий (відповідність веб-ресурсів стандартам WCAG). Особливе місце в наукових розвідках посідає соціально-психологічна та інституційна доступність, що передбачає трансформацію суспільної свідомості, подолання стигматизації та реформування нормативно-правової бази згідно з положеннями Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Таким чином, доступність у науковому розумінні еволюціонувала від суто технічної характеристики інфраструктури до комплексної антропоцентричної стратегії, що визначає рівень демократичності та гуманістичного розвитку сучасного суспільства, де автономність та соціальна афіліація особи є пріоритетними показниками якості життя.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що сучасна концепція доступності для осіб з інвалідністю трансформувалася з вузькотехнічного архітектурного завдання у фундаментальну гуманістичну стратегію розвитку інклюзивного суспільства. В основі цієї трансформації лежить остаточний перехід до соціальної моделі інвалідності, де ключовим об'єктом реформування постає не людина з її функціональними особливостями, а саме середовище, яке через свою бар'єрність обмежує права особи на повноцінну участь у житті громади. Науково обґрунтоване поєднання принципів універсального дизайну, що орієнтований на створення превентивно доступного простору для всіх, та

механізмів розумного пристосування для задоволення специфічних індивідуальних потреб, дозволяє забезпечити реальну автономію та гідність кожного громадянина.

Вирішення суперечності між нормативно-правовими вимогами та фактичним станом інфраструктури потребує системного підходу, що охоплює фізичний, інформаційний, цифровий та ментальний виміри безбар'єрності. Тільки через інтеграцію стандартів доступності в усі сфери суспільного буття — від містобудування до соціальної роботи та цифрових технологій — можливо досягти стратегічної мети: побудови суспільства рівних можливостей, де інклюзія є не лише формальним обов'язком, а природною етичною нормою та запорукою сталого соціального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб. К., 2013. 128 с.
2. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 82.

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Оксана Дзюба

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.А.Новікова

Професійне вигорання медичних працівників є однією з найактуальніших проблем сучасної системи охорони здоров'я, яка має не лише індивідуальний, а й глибоко соціальний характер. Його поширеність зростає у зв'язку з інтенсифікацією праці, підвищенням емоційного навантаження, дефіцитом ресурсів, а також постійною необхідністю приймати відповідальні рішення в умовах обмеженого часу та високої невизначеності. У медичній сфері, де взаємодія з пацієнтами пов'язана з постійним контактом із стражданням, болем, смертю та невиліковними станами, ризик формування емоційного виснаження значно вищий порівняно з багатьма іншими професіями. Феномен

професійного вигорання проявляється як комплексний стан, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію професійних досягнень, і призводить до зниження якості життя працівника, а також до погіршення якості медичної допомоги.

С. Ніколаєнко, В. Зеленська наголошують, що професійна діяльність медичних працівників характеризується високим рівнем стресу, пов'язаним з відповідальністю за життя та здоров'я пацієнтів, необхідністю постійно перебувати в атмосфері негативних емоційних переживань. Психологічні особливості цієї діяльності вимагають високої психологічної стійкості, розвинутого емоційного інтелекту, здатності до саморегуляції, професійної мотивації та когнітивної гнучкості [1, С.290].

У сучасних дослідженнях професійне вигорання розглядається не лише як індивідуальна психологічна проблема, а як результат взаємодії організаційних, соціальних та особистісних факторів. Медичні працівники, особливо ті, що працюють у відділеннях інтенсивної терапії, хірургії, невідкладної допомоги, психіатрії та онкології, перебувають у зоні підвищеного ризику через постійний контакт із критичними станами пацієнтів. Тривалі зміни, нічні чергування, нестача персоналу та надмірне адміністративне навантаження формують умови хронічного стресу, який виснажує адаптаційні ресурси організму. Водночас важливим є й те, що медичні працівники часто стикаються з етичними дилемами, необхідністю швидкого вибору між альтернативними варіантами лікування та відповідальністю за життя людини, що підсилює психологічний тиск.

С. Ніколаєнко, В. Зеленська зауважують, що емоційне вигорання є комплексним психологічним феноменом, що характеризується виснаженням емоційних, фізичних та когнітивних ресурсів особистості внаслідок тривалого впливу стресових факторів, особливо в професійній діяльності [1, С. 291].

Профілактика професійного вигорання розглядається як багаторівневий процес, що охоплює як індивідуальні практики саморегуляції, так і системні зміни в організації праці. На індивідуальному рівні важливим є формування навичок емоційної саморегуляції, розвиток стресостійкості, усвідомлення власних меж і потреб, а також здатність до своєчасного відновлення. Медичні працівники часто схильні ігнорувати сигнали власного виснаження, оскільки професійна культура медицини традиційно передбачає високий рівень самопожертви та готовності працювати понаднормово. Однак така установка у довгостроковій перспективі призводить до накопичення хронічної втоми і втрати мотивації. Тому важливо формувати культуру

турботи про власне психічне здоров'я як невід'ємну частину професійної компетентності.

Комплексний аналіз результатів В. Свір, А. Сич показав, що розвиток вигорання зумовлений поєднанням індивідуальних психологічних особливостей, вікових та гендерних відмінностей, а також впливом стажу роботи і специфіки відділення. Виявлено, що у молодших фахівців та у працівників з меншим досвідом вигорання формується швидше через поєднання високого рівня емоційного навантаження і недостатнього досвіду подолання стресу. У більш досвідчених співробітників вигорання виявляється у формі хронічної втоми та емоційного виснаження, що пов'язано з тривалим впливом стресових чинників і відповідальністю за прийняття рішень. Жінки виявили вищий рівень емоційної чутливості та схильності до психоемоційних перевантажень, тоді як у чоловіків частіше простежується раціоналізація переживань та поступове зниження емпатійної залученості. Аналіз завідділеннями довів, що найвищі показники вигорання характерні для підрозділів із підвищеною інтенсивністю праці та невизначеністю результату лікування. Отримані дані дозволяють стверджувати, що вигорання є не лише індивідуальною проблемою працівника, але й індикатором організаційних та соціальних процесів, що відбуваються в медичній системі [2, С. 106].

Таким чином, профілактика професійного вигорання медичних працівників є складним і багатовимірним процесом, який вимагає інтеграції індивідуальних, організаційних і соціальних підходів. Її ефективність залежить від здатності системи охорони здоров'я визнавати проблему не як індивідуальну слабкість працівника, а як структурний виклик, що потребує комплексного вирішення. Лише створення умов, у яких медичний працівник може зберігати баланс між професійною відповідальністю та особистим благополуччям, здатне забезпечити довгострокову стабільність і ефективність медичної системи. У кінцевому підсумку, турбота про психологічне здоров'я медичних працівників є невід'ємною складовою якості медичної допомоги та безпеки пацієнтів, а отже, має розглядатися як пріоритет сучасної політики у сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко С. О., Зеленьська В. С. Емпіричне дослідження особливостей емоційного вигорання медичних працівників із різними емпатійними здібностями. *Габітус*. 2024. Вип. 66. С. 286-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2024_66_50
2. Свір В., Сич А. Психологічні особливості професійного вигорання у медичних працівників. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2025. Вип. 2. С. 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/swiapmps_2025_2_17

СОЦІАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ

Мар'яна Іванішина

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент С. М. Кондратюк

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості травматичних подій (війни, вимушена міграція, кризові ситуації), що негативно впливають на психічне здоров'я особистості. У сучасних наукових працях акцентовано ефективність соціально-психологічних технологій відновлення, зокрема когнітивно-поведінкових, травма-фокусованих та ресурсно-орієнтованих підходів, що відображено у дослідженнях К. Тетерян, В. Кротенко, Дж. Шумм, А. Монсон, Дж. О'Фаррен, Н. Гастін К. М. Чард, Л. Прокоф'єва [1].

Для наукового обґрунтування результатів використано теоретичний аналіз сучасних наукових джерел, присвячених проблемі психологічної травми та механізмам відновлення особистості, що дозволило окреслити основні підходи до розуміння посттравматичних змін і шляхів їх подолання [2; 3; 4]. Узагальнення наукових підходів до соціально-психологічної допомоги забезпечило систематизацію існуючих технологій підтримки та визначення їх ключових характеристик. Порівняльний аналіз психотерапевтичних підходів застосовано для виявлення їх ефективності залежно від специфіки травматичного досвіду [3].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є одним із найбільш поширених наслідків переживання травматичних подій і виступає ключовим чинником дезадаптації особистості. Його прояви супроводжуються не лише психологічними, а й соціальними порушеннями, серед яких депресивні стани, зловживання психоактивними речовинами, порушення міжособистісних стосунків, труднощі професійної реалізації та ризик соціальної ізоляції [1].

Формування ПТСР пов'язане з впливом надзвичайно інтенсивних стресорів, таких як бойові дії, насильство, катування чи стихійні лиха. Клінічна картина включає повторне переживання травматичних подій (флешбеки), уникнення травматичних стимулів, емоційне оніміння та підвищений рівень тривожності й гіперзбудження [2].

Опираючись на дослідження сучасних вчених у структурі соціально-психологічного відновлення виокремлюються кілька взаємопов'язаних напрямів. Перший – стабілізаційний, спрямований на зниження гострих стресових реакцій і відновлення базового відчуття безпеки. У межах цього напрямку ефективно застосовується психологічна перша допомога, що передбачає емоційну підтримку, активне слухання та задоволення базових потреб постраждалих.

Другий напрям – терапевтичний, який включає застосування доказових психотерапевтичних підходів. Когнітивно-поведінкова терапія демонструє високу ефективність у роботі з травмою, оскільки сприяє трансформації негативних когнітивних схем, зменшенню симптомів тривоги та формуванню адаптивних моделей поведінки.

Третій напрям – ресурсно-орієнтований, що передбачає розвиток внутрішніх і зовнішніх ресурсів особистості. До нього належать техніки саморегуляції, майндфулнес-практики, тілесно-орієнтовані підходи, які сприяють відновленню емоційної рівноваги та підвищенню стресостійкості.

Окрему роль відіграють групові форми роботи, які забезпечують соціальну підтримку, сприяють зниженню відчуття ізольованості та активізують процеси ідентифікації й взаєморозуміння. Соціальне середовище виступає важливим чинником відновлення, оскільки забезпечує підтримку, прийняття та можливість відновлення соціальних ролей.

Системний підхід до відновлення передбачає інтеграцію зазначених технологій з урахуванням індивідуальних потреб особистості, що значно підвищує ефективність психологічної допомоги та сприяє не лише подоланню негативних наслідків травми, а й розвитку посттравматичного зростання.

В. Теслюк зауважує, що військовослужбовці з проявами ПТСР – це неоднорідна група, у якій рівень схильності до суїциду може значно варіювати. Кожен військовослужбовець з проявами ПТСР потребує індивідуального підходу, оскільки ризик суїциду у них може бути різним. Чим раніше буде виявлено суїцидальні думки, тим ефективніше можна буде запобігти суїциду. Для зниження ризику суїциду необхідний комплексний підхід, який включає психотерапію, фармакотерапію, соціальну підтримку та інші заходи [4, С. 197].

Соціально-психологічні технології відновлення забезпечують ефективне подолання наслідків травматичних подій через поєднання стабілізаційних, терапевтичних і ресурсно-орієнтованих підходів. Їх комплексне застосування сприяє не лише зниженню симптомів ПТСР, а й

розвитку посттравматичного зростання та підвищенню психологічного благополуччя особистості.

Список використаних джерел:

1. Schumm J. A., Monson C.M., O'Farrell T. J., Gustin N. G., Chard K.M. Couple treatment for alcohol use disorder and posttraumatic stress disorder: pilot results from US military veterans and their partners. *J Trauma Stress*. 2015. Vol. 28 (3). P. 247-252.
2. Заяц О. В. Особливості прояву посттравматичного стресового розладу у ветеранів. *Теоретичні та методологічні проблеми практичної психології, її перспективи: Збірник доповідей міжвузівської студентської науково-практичної онлайнконференції, присвяченої 130-річчю з Дня народження К. Левіна*. Кропивницький, 2020. С. 119-124.
3. Крамар Т. В., Скляренко О. Є. Світовий досвід реабілітації та адаптації військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Том 35 (74) № 4 2024. С. 143-148.
4. [Теслюк В. М.](#) Особливості проявів ПТСР у військовослужбовців [Електронний ресурс] / В. М. Теслюк. [Вісник Національного університету оборони України](#). 2025. Вип. 5. С. 189-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2025_5_23
5. С. 189-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2025_5_23

ФЕНОМЕН ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ірина Карась

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст.викладач О.О. Корабльова

Актуальність дослідження феномену посттравматичного зростання військовослужбовців в контексті професійної соціальної роботи зумовлена тривалим характером воєнних дій в Україні, що спричиняє масове повернення учасників бойових дій у цивільне середовище з унікальним, часто надважким досвідом. Традиційно в системі соціальної підтримки домінує дефіцитарна модель, яка розглядає ветерана крізь призму травми, втрат та обмежень. Однак сучасні виклики вимагають переходу до ресурсно-орієнтованої парадигми, де ключовим стає не лише нівелювання негативних наслідків війни, а й стимулювання якісних особистісних змін. Саме тому концепт посттравматичного зростання (ПТЗ) стає фундаментом для нової стратегії соціальної роботи, спрямованої на соціальну ревіталізацію та розвиток людського капіталу в масштабах країни.

Аналіз наукового дискурсу свідчить, що фундаторами дослідження ПТЗ є Р. Тедеші та Л. Калхун, які першими описали позитивні психологічні зміни внаслідок боротьби з кризовими обставинами. У вітчизняному та закордонному науковому просторі цю тему в різних аспектах розвивали такі дослідники, як С. Гобфолл (теорія збереження ресурсів), М. Селігман (позитивна психологія), а серед українських фахівців — О. Коқун, В. Осюк та представники київської та харківської шкіл психології та соціальної роботи [1; 2; 3].

Попри наявність цих праць, у сучасному медійному та навіть професійному просторі спостерігається значний перекик: більшість дискусій зосереджена навколо ПТСР (посттравматичного стресового розладу), депресивних станів та дезадаптації. Патологізація досвіду військових створює хибний суспільний стереотип «зламаної людини», тоді як про феномен зростання говорять значно рідше, хоча він є природною альтернативою регресії.

Механізм посттравматичного зростання не є автоматичним наслідком травми; це результат інтенсивної когнітивної та емоційної праці. Він запускається в момент «руйнації базових переконань» про світ як безпечне та справедливе місце.

Процес зростання включає п'ять основних векторів: зміна життєвих пріоритетів, поглиблення стосунків із близькими, усвідомлення власної внутрішньої сили, відкриття нових можливостей та духовний розвиток. Важливо розуміти, що зростання може співіснувати з болем; це не заперечення травми, а її трансформація в нову життєву філософію, де пережитий досвід стає «паливом» для вищого рівня функціонування особистості.

Емпіричне дослідження феномену посттравматичного зростання було проведене на базі Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас – Хмельницький УГКЦ». Загальна вибіркова сукупність респондентів склала 40 осіб, серед яких – військовослужбовці, учасники бойових дій (УБД) та члени їхніх родин. Вибір бази дослідження зумовлений специфікою діяльності фонду, що забезпечує комплексний соціальний та психологічний супровід ветеранів у межах програм ресоціалізації.

Результати опитування свідчать, що попри пережитий екстремальний досвід, значна частина опитаних демонструє ознаки якісної особистісної трансформації. Зокрема, аналіз відповідей підтверджує, що травматичні події стали для багатьох точкою переоцінки життєвих смислів: респонденти зазначають, що досвід перебування в зоні бойових дій або очікування близьких із фронту призвів до кристалізації

фундаментальних цінностей. Буденні конфлікти втратили свою значущість, поступившись місцем усвідомленому цінуванню життя «тут і зараз».

Окрему увагу в межах дослідження приділено змінам у сімейних системах. Опитані члени родин та самі військові фіксують зростання рівня емоційної близькості та взаємопідтримки, що інтерпретується як «гартування стосунків через кризу». УБД підкреслюють появу відчуття особливої внутрішньої сили та автономності: подолання граничних викликів сформувало впевненість у власній здатності долати будь-які цивільні труднощі. Результати також вказують на активізацію соціального потенціалу учасників: багато респондентів висловили готовність до волонтерської діяльності та взаємодопомоги, що є класичним індикатором перетворення особистого болю в соціально корисний ресурс.

Механізм трансформації унікального досвіду в інструмент розвитку реалізується через кілька ключових векторів.

В першу чергу це екзистенційне переформатування – перебування в екстремальних ситуаціях на межі життя і смерті нівелює дріб'язкові життєві конфлікти, натомість кристалізуючи фундаментальні сенси. Це дає ветерану здатність до глибокої концентрації на головному, відсікаючи соціальний «шум», що в цивільному житті конвертується у високу продуктивність та стратегічне мислення.

Гіпервідповідальність як лідерський потенціал – досвід прийняття рішень, від яких залежить життя побратимів, формує рівень відповідальності, що значно перевищує середньостатистичні показники. Соціальний працівник має підкреслювати, що ця «бойова чеснота» є унікальним фундаментом для соціального лідерства та громадського активізму.

Соціальна емпатія та «загартоване братерство» – пережита спільна травма парадоксально розвиває здатність до надглибокої емпатії та лояльності. Цей досвід дозволяє ветерану ставати ефективним медіатором у конфліктах або наставником, оскільки його авторитет базується на справжності, а не на формальному статусі.

Когнітивна гнучкість у кризових станах – навичка діяти в умовах абсолютної невизначеності стає базою для розвитку креативності. Те, що раніше було інстинктом виживання, у мирному житті трансформується у здатність знаходити нестандартні виходи з бізнес- або соціальних криз, де звичайні алгоритми не працюють.

Для соціального працівника вкрай важливо транслювати ідею, що травма – це не дефект, а «важка ціна» за доступ до надпотужних

внутрішніх ресурсів. Унікальний досвід військового стає фундаментом зростання тоді, коли він перестає сприйматися як «чорна діра» в біографії і починає трактуватися як суворий, але надзвичайно цінний «університет життя». Таким чином, професійна допомога полягає в тому, щоб допомогти ветерану інтегрувати цей досвід у власну ідентичність не як тавро, а як знак особливої компетентності, що робить його сильнішим, мудрішим і кориснішим для суспільства, ніж він був до війни.

Список використаних джерел:

1. Безверхий О. Проблема посттравматичного зростання в сучасній практичній психології. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 03-04 квіт. 2020 р.). К. : КНУ імені Тараса Шевченка. 2020. С.24–25.
2. Кокур О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій : метод. посіб. К. : ТОВ «7БЦ», 2023. 148 с.
3. Слозанська Г., Горішна Н., Бибик Д., Криницька І. Соціальна підтримка ветеранів/ветераном російськоукраїнської війни та членів їхніх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 1. pp. 2023. С.47-62.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Тетяна Карачун

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Л.І. Філіпчук

Формування естетичних поглядів у молодших школярів є важливим аспектом загального розвитку особистості, оскільки воно пов'язане зі становленням здатності сприймати, оцінювати та творити прекрасне в навколишньому світі. У молодшому шкільному віці закладаються основи естетичної культури, формується чутливість до образності, ритму, гармонії, а також розвивається емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва і дійсності. У цьому процесі особливу роль відіграє фольклор як унікальне джерело художнього досвіду, що поєднує в собі народну мудрість, емоційність і символічність.

Фольклор виступає важливим засобом естетичного виховання завдяки своїй доступності, образності та емоційній насиченості. Казки, пісні, прислів'я, загадки, скоромовки та інші жанри народної творчості

містять багатий естетичний потенціал, який сприяє розвитку уяви, художнього мислення та емоційної чутливості дітей. Молодші школярі, сприймаючи фольклорні твори, не лише засвоюють їхній зміст, а й переживають емоції, пов'язані з образами, сюжетами та ритмікою мови, створює умови для формування первинних естетичних оцінок, що базуються на відчутті гармонії, виразності та краси.

Психологічні особливості молодшого шкільного віку сприяють ефективному використанню фольклору в процесі формування естетичних поглядів. Конкретно-образне мислення, властиве дітям цього віку, забезпечує легке сприйняття метафоричних і символічних образів, характерних для народної творчості. Яскравість і емоційність фольклорних текстів стимулюють розвиток уяви, сприяють формуванню здатності до образного узагальнення та створення власних художніх уявлень. Крім того, повторюваність і ритмічність багатьох фольклорних форм полегшують їх запам'ятовування і водночас формують відчуття ритму та мовної гармонії.

Важливим аспектом є те, що фольклор поєднує естетичний і моральний компоненти, що особливо значуще для молодших школярів. Через художні образи діти засвоюють уявлення про добро і зло, справедливість, красу людських вчинків і взаємин, сприяє формуванню цілісного світогляду, в якому естетичне і моральне взаємопов'язані. Наприклад, у казках позитивні персонажі зазвичай наділені не лише моральними чеснотами, а й естетично привабливими рисами, що підсилює емоційне сприйняття і сприяє формуванню відповідних естетичних орієнтацій.

Н. Масленнікова зауважує, що одним з методів вдосконалення естетичного виховання учнів засобами фольклору, на нашу думку, є: пізнавальний, емоційно-смісловий, художньо-діяльнісний. Забезпечення системності, поетапності процесу організації фольклорно-етнографічної діяльності забезпечуватиме формування всіх структурних компонентів активної художньої діяльності учнів, становлення їхньої громадської, національної свідомості [1, С. 149].

Соціальний контекст також відіграє важливу роль у процесі формування естетичних поглядів засобами фольклору. Спільне читання, обговорення, інсценізація народних творів створюють умови для колективного переживання естетичних вражень і обміну думками. У цьому процесі значущою є роль учителя, який виступає посередником між дитиною і культурною спадщиною. Його здатність акцентувати увагу на художніх особливостях твору, стимулювати емоційне

сприйняття та заохочувати до творчої діяльності визначає ефективність естетичного виховання.

Не менш важливим є активний характер засвоєння фольклору. Діти не лише сприймають готові тексти, а й беруть участь у їх відтворенні, інтерпретації та творчому переосмисленні. Інсценізація казок, складання власних загадок або варіацій на основі народних сюжетів сприяють розвитку творчих здібностей і формуванню індивідуального естетичного досвіду. Така діяльність дозволяє дитині відчувати себе суб'єктом творчості, що підсилює її інтерес до мистецтва і сприяє глибшому засвоєнню естетичних цінностей.

А. Владимірова наголошує, що український пісенно-танцювальний фольклор – це творчий організм, цілісна система мислення народу, що вироблена віковими традиціями, саме тому важливим є тонке проникнення у сутність фольклорного матеріалу, глибинний зміст народного художнього мислення, адже він існує в середовищі людей і є цінним засобом естетичного виховання учнів початкової освіти Нової української школи, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до дійсності, збагачує внутрішній світ дитини, розвиває її творчі здібності, естетичні смаки та почуття прекрасного, виховує любов до української культури та народних традицій [2, С. 64].

Таким чином, фольклор виступає ефективним засобом формування естетичних поглядів у молодших школярів завдяки своїй образності, емоційній насиченості та культурній значущості. Його використання в освітньому процесі сприяє розвитку естетичного сприйняття, уяви, художнього мислення та емоційно-ціннісного ставлення до світу. Поєднання індивідуального переживання і колективної діяльності, а також інтеграція естетичного і морального компонентів забезпечують формування цілісної естетичної культури, яка є важливою складовою гармонійного розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Масленнікова Н. А. Фольклор як дидактичний засіб естетичного виховання учнів. Вісник післядипломної освіти. 2009. Вип. 11(1). С. 144-149. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11(1)_20)
2. Владимірова А. Культурологічні аспекти естетичного виховання учнів початкової освіти засобами українського пісенно-танцювального фольклору. Acta Paedagogica Volynienses. 2024. Вип. 4. С. 60-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apv_2024_4_12

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ (СЛУЖБИ)

Володимир Катеренчук

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.Г. Харченко

На даний момент проблематика підготовки та становлення висококваліфікованих спеціалістів (фахівців) має дуже важливе значення, в тому числі працівників соціальної сфери (служби).

З моменту анексії Криму, початку та ведення Антитерористичної операції (Операції об'єднаних сил) на сході країни, а тепер під час війни з російською федерацією суттєво збільшився попит на ринку праці, на висококваліфікованих спеціалістів (фахівців), які мають належну професійну підготовку для роботи у соціальній сфері (службі).

Розв'язання питання професійної підготовки для роботи у соціальній сфері (службі) залежить від того, наскільки їхня професійна діяльність впливає на важливі сфери життєдіяльності суспільства.

У теперішніх умовах, особливо коли вже п'ятий рік в Україні йде війна до випускника закладу вищої освіти ставляться дуже високі вимоги, а саме: високий рівень професіоналізму, активність, творчість та інші. Вони визначаються особливостями мотиваційної сфери особистості, а точніше її мотиваційною готовністю до майбутньої професійної діяльності.

Висока професійна підготовка дає кожному спеціалісту (фахівцю) в тому числі фахівцям соціальної сфери (служби) можливість якісно виконувати свої обов'язки за посадою та швидко пристосовуватися до мінливих умов праці.

Питання готовності до професійної діяльності майбутнього фахівця вивчалось і вивчається на даний час багатьма вченими з позицій різних підходів і на різних рівнях. Проблематика мотиваційної готовності до подальшої професійної готовності у різних наукових джерелах розглядалася через особливості професійної підготовки спеціалістів (фахівців) різних спеціальностей та специфічних видів такими науковцями, як О. Бандурка, Т. Слободян, Г. Мутерко.

Слід зазначити, що в теперішніх умовах існує багато проблем в підготовці майбутніх спеціалістів (фахівців), які безпосередньо притаманні вищій освіті. Провівши аналіз процесу реформування вищої школи О. Бандурка визначає проблему доцільності досягнення високого

рівня підготовки спеціаліста (на основі зусиль викладачів, студента, його батьків) тому, що подальшому виникають ускладнення з працевлаштуванням молодого спеціаліста, його становленням на виробництві та інших сферах діяльності, забезпеченням його соціальних і правових гарантій, які нині держава фактично не реалізує, попри декларування цього в законах [1]. Тому з часом, після короткого терміну роботи за набутим фахом виникає плінність кадрів, небажання працювати за отриманою спеціальністю, у спеціаліста також не має можливості використовувати свої знання там, де можливо це зробити найбільш ефективно тому, що для цього немає певних умов.

Так проаналізувавши дослідження мотивації студентів «допоміжних» професій Т. Слободян у своїй статті робить висновок, загальний аналіз досліджень дає підстави для узагальнень, що у студентів мотивами до вступу були як пізнавальні, соціальні мотиви, так і мотиви досягнення; як внутрішні (привабливість для студента професії соціального працівника чи психолога), так і зовнішні (спонукання батьків, друзів тощо). Про те частина студентів має низьку мотивацію для здобуття зазначених професій, адже вони випадково обрали ці спеціальності через погану поінформованість щодо специфіки професій та без урахування власних схильностей та здібностей, тобто без урахування професійної спрямованості [2].

Також Т. Слободян після проведення опитування студентів, які проводилися шляхом анкетування та інтерв'ювання зазначає, що мотивація студентів спеціальності «Соціальна робота» загалом є невисокою. Провідним мотивом до навчання у більшості студентів є опосередкований мотив навчальної діяльності – отримання диплому. Пізнавальні та професійні мотиви становлять значно меншу частку в мотивації студентів. Позитивно впливають на внутрішню мотивацію високий професійний рівень викладачів та їхнє партнерське ставлення до студентів, а також задоволеність студентів побудовою та змістом навчальної програми, що включає практику та інтерактивні форми навчання і дає можливість здобути значний практичний досвід [2].

Г. Мутерко після останніх досліджень і публікацій у своїй статті зазначає, що мотивація в соціальній сфері – це комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які спонукають індивідів обирати, виконувати та підтримувати діяльність, спрямовану на допомогу іншим людям, покращення їхнього життя та вирішення соціальних проблем. Мотивація молодих фахівців соціальної сфери є досить складним механізмом, який включає багато аспектів, розглянемо більш детально найбільш поширені з них: психологічні аспекти, соціальні аспекти, економічні аспекти.

Мотивація молодих спеціалістів у соціальній сфері є багатогранною і вимагає комплексного підходу [3]. Всі аспекти взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного.

У цій же статті вона також зазначає, що створення сприятливого середовища для роботи, яке включає емоційну підтримку, можливості для професійного розвитку та адекватну фінансову винагороду, всі ці аспекти можуть значно підвищити мотивацію молодих спеціалістів у цій важливій галузі, особливо в умовах воєнного стану [3].

Для сприяння покращення якості надання соціальних послуг, збереження цінного кадрового потенціалу країни у складний час Г. Мутерко робить висновок, що необхідності створення стратегії мотивації, яка буде враховувати специфіку роботи молодих фахівців соціальної сфери в умовах воєнного стану, є критично важливим для забезпечення їхньої, емоційного благополуччя та професійного розвитку [3].

Таким чином, з метою підвищення рівня підготовки сучасних спеціалістів (фахівців) соціальної сфери (служби) в умовах воєнного стану у державі є над важливіша задача створення стратегії мотивації студентської молоді для подальшої професійної діяльності у соціальній сфері (службі), що покращить надання соціальних послуг, забезпечить збереження цінного кадрового потенціалу країни у складні для неї часи.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Про сьогодення вищої освіти в Україні. *Вища освіта*. 2011. № 9. С. 7–15.
2. Слободян Т. Мотивація до навчання студентів спеціальності «Соціальна робота». *Магістрреум*. Вип. 32. Соціальна робота і охорона здоров'я. / упоряд. Т. В. Семігіна. 2008. С. 73–77.
3. Мутерко Г. М., Особливості мотивації молодих фахівців соціальної сфери в умовах бойових дій. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: «Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування*. 2024. Випуск 12. С. 1–8.

Специфіка СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Наталія Кохан

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. О.В. Польовик

Розвиток системи соціального супроводу осіб з інвалідністю визначено як один із ключових векторів сучасної державної стратегії України. Задля забезпечення людині з інвалідністю рівних можливостей у суспільстві був прийнятий Закон «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [1], що гарантує розвиток соціальної моделі. Зокрема, у ст. 4 цього документа визначено, що діяльність держави щодо осіб з інвалідністю полягає у виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, які перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту [1].

Зазначимо, що еволюція ставлення суспільства і держави до осіб з фізичними вадами у багатьох країнах світу пройшла період від ізоляції до інклюзії. Інклюзія базується на концепції «нормалізації», в основі якої – ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою сучасних міжнародних правових актів: Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін.

Сьогодні держава приділяє особливу увагу впровадженню послуг із супроводу людей з інвалідністю, роблячи це пріоритетом. Специфіка соціальної роботи з особами з інвалідністю в Україні трансформується від застарілої «медичної моделі» (де людина сприймалася лише як об'єкт лікування) до соціальної та правозахисної моделі, де головною метою є усунення бар'єрів та повна інтеграція в громаду. А відтак, соціальна діяльність не повинна обмежуватися лише виплатою матеріальної допомоги. До структури соціальної роботи входять: соціальний працівник як координатор послуг та адвокат інтересів; реабілітолог (відновлення фізичних та психологічних функцій); юрист (допомога в

реалізації прав на пільги, освіту, працю); психолог (робота з самосприйняттям та мотивацією) [2, с. 14-20].

Враховуючи особливості роботи в соціальній сфері, зокрема з особами з інвалідністю, зазначимо, що цей процес вимагає від фахівця не лише глибоких знань у галузі законодавства чи психології, а й володіння специфічним інструментарієм для подолання комплексних бар'єрів.

Основними напрямами спеціалізації соціальної допомоги особам з інвалідністю є абілітація та реабілітація (допомога в опануванні навичок, яких людина ніколи не мала (абілітація), або відновлення втрачених (реабілітація)); соціальний супровід (постійна підтримка сім'ї або особи, допомога в побуті, оформленні документів та навчанні); професійна орієнтація (допомога у виборі професії та працевлаштуванні (враховуючи індивідуальну програму реабілітації – ППР)); створення безбар'єрного середовища (робота не лише з людиною, а й із громадою (пандуси, інклюзивна освіта, подолання стигми)) [3, с. 63-70].

Варто зазначити, що робота з особами з інвалідністю базується на специфічних етичних нормах:

- принцип автономії, коли клієнт є активним учасником процесу, сам приймає відповідне рішення щодо свого вибору, життя тощо;
- партнерство – соціальний працівник не «керує», не «вказує», а супроводжує та рекомендує;
- конфіденційність [4, с. 36].

Соціальна робота сьогодні спрямована на те, щоб особа з інвалідністю не була пасивним отримувачем допомоги, а мала максимальний контроль над власним життям. Специфіка такої роботи полягає в індивідуалізації. Не існує універсального шаблону – кожен випадок вимагає унікального поєднання технічної підтримки, психологічного супроводу та правового захисту.

Отже, специфіка соціальної роботи в сучасних умовах в Україні також враховує травмаінформований підхід, оскільки значна частина осіб з інвалідністю (зокрема ветерани та ВПО) мають досвід бойових дій або перебування в зоні конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. (Дата звернення: 05.03.2026).
2. Кривоконь Н. І. Роль соціальної роботи в аспекті побудови громадянського суспільства. *Актуальні проблеми соціальної роботи в Україні (соціально-правовий, педагогічний та правовий аспекти)* : зб. матер. наук.-практ. семінару (м. Чернігів, 29 берез. 2007 р.) / за ред. Н.І.Кривоконь]. Чернігів : Чернігів. обереги, 2007. 71 с.

3. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*. 2022. № 42(1). С. 63–70. *Library of Wroclaw University of Science and Technology*. URL: <https://dbc.wroc.pl/publication/155618/edition/116655/?language=en>. (дата звернення: 15.03.2026).

4. Андрущенко А., Горбунова-Рубан С. Підготовка соціальних працівників в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *SOCIOПРОСТІР*. 2019. № 8. С. 35–40. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/view/12776> (дата звернення: 10.03.2026).

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В МІСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Яна Крамарська

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. О.В. Польовик

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій в Україні особливого значення набуває ефективне функціонування системи соціального захисту населення на місцевому рівні. Місто Хмельницький є прикладом регіону, де реалізується комплексний підхід до надання соціальних послуг різним категоріям населення, зокрема сім'ям з дітьми, особам похилого віку, людям з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам.

Система соціального захисту населення в м. Хмельницькому представлена мережею державних, комунальних та громадських установ. Ключову роль у її функціонуванні відіграють управління соціального захисту населення, територіальні центри соціального обслуговування, центри соціальних служб, а також громадські та благодійні організації.

Основними напрямками діяльності системи соціального захисту є:

- надання державних соціальних допомог, пільг і субсидій;
- соціальне обслуговування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- соціально-психологічна підтримка населення;
- організація соціального супроводу сімей;
- реалізація програм підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- розвиток інклюзивних соціальних послуг.

Важливим елементом системи є територіальні центри соціального обслуговування, які надають широкий спектр послуг: догляд вдома, соціально-побутову допомогу, психологічне консультування, організацію

дозвілля для осіб похилого віку. Значну роль також відіграють центри соціальних служб, що здійснюють роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Особливістю сучасної системи соціального захисту в місті є активна співпраця з громадськими та благодійними організаціями, зокрема такими, як Карітас-Хмельницький УГКЦ, які доповнюють державні послуги та забезпечують комплексну підтримку населення. Завдяки такій взаємодії реалізуються соціальні проєкти, спрямовані на підтримку молодих сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп.

У зв'язку з повномасштабною війною в Україні значно зросло навантаження на систему соціального захисту. Збільшилася кількість осіб, які потребують допомоги, що обумовило необхідність розширення спектру соціальних послуг, удосконалення механізмів їх надання та впровадження нових форм підтримки, зокрема кризового реагування та кейс-менеджменту.

Попри позитивні зрушення, система соціального захисту населення в м. Хмельницькому стикається з рядом проблем, серед яких:

- обмеженість фінансових ресурсів;
- перевантаження соціальних працівників;
- недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення;
- потреба у підвищенні кваліфікації фахівців;
- необхідність розвитку інноваційних соціальних послуг.

Перспективними напрямками вдосконалення системи соціального захисту є:

- розширення мережі соціальних послуг та їх доступності;
- впровадження сучасних технологій соціальної роботи;
- розвиток партнерства між державними та недержавними структурами;
- підвищення професійної підготовки соціальних працівників;
- орієнтація на індивідуальні потреби отримувачів послуг.

Таким чином, система соціального захисту населення в м. Хмельницькому є динамічною та багатокомпонентною, що забезпечує комплексну підтримку різних категорій громадян. Подальший її розвиток пов'язаний із удосконаленням механізмів надання соціальних послуг, зміцненням міжсекторальної взаємодії та впровадженням інноваційних підходів у соціальній роботі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 17.03.2026 р.)

2. Семігіна Т. В. Соціальна політика у глобальному вимірі: Монографія. Київ: Пульсари, 2003. 252 с.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
4. Департамент соціального захисту населення Хмельницької міської ради. Офіційна інформація про діяльність. URL: <https://www.khm.gov.ua> (дата звернення: 17.03.2026 р.)
5. Карітас-Хмельницький УГКЦ. Офіційний сайт. URL: <https://caritas.km.ua> (дата звернення: 17.03.2026 р.)

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Катерина Лічман

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальність П10 «Соціальна робота та консультування»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: д.пед.н., професор Л.О. Данильчук

Тривалі воєнні дії на території України є джерелом потужного психосоціального стресу та колективної травматизації, що впливає на усі верстви українського суспільства, становлячи загрозу для ментального здоров'я громадян [1, с. 35–38; 2, с. 23]. Дослідження низки вітчизняних науковців підтвердили, що в означеному кризовому контексті підлітки належать до найбільш вразливої соціально-демографічної категорії. Оскільки підліткова психіка перебуває на стадії інтенсивного формування, вони сприймають травмівні події з підвищеною вразливістю на тлі дефіциту сформованих адаптивних копінг-стратегій [1, с. 31; с. 131–132; с. 330]. Водночас здоров'я молодого покоління визнається фундаментальним елементом забезпечення сталого розвитку суспільства. Саме сучасні підлітки уособлюють майбутній соціальний капітал держави, а їхнє ментальне та фізичне благополуччя безпосередньо детермінує перспективи розвитку країни загалом [1, с. 80; 3, с. 71]. Із огляду на вищевикладені обставини стверджуємо, що ментальне здоров'я підлітків є не лише показником їхнього індивідуального благополуччя, а й стратегічним ресурсом для повноцінної життєдіяльності та активної участі у процесах післявоєнної відбудови України.

Важливим підґрунтям для збереження означеного ресурсу є резильєнтність підлітків – характеристика ментального здоров'я, що дозволяє витримувати непередбачуваність ситуацій, зберігати цілісність, адаптуватися до змін без глибоких страждань та знаходити сили для

подолання стресу [1, с. 4-8]. Водночас ключову роль у контексті післявоєнного відновлення відіграє здатність особистості до посттравматичного зростання. Означену характеристику ментального здоров'я трактовано дослідниками як досвід позитивних змін, що відбуваються з людиною внаслідок проживання складних життєвих обставин [1, с. 28-30]. Оскільки молоде покоління є головним потенціалом розвитку суспільства, стверджуємо, що здатність підлітків трансформувати психологічну травму в позитивний життєвий досвід, актуалізувати внутрішні резерви та переосмислювати цінності виступає необхідною передумовою подолання наслідків війни.

Узагальнивши напрацювання вітчизняних дослідників, вважаємо за доцільне виокремити ключові аспекти соціально-педагогічної діяльності щодо формування ментального здоров'я підлітків. По-перше, базовою передумовою успішної реалізації означеного процесу є *розбудова екологічного, здоров'язберезувального та соціально-підтримувального освітнього середовища*, яке слугує безпечним простором для розкриття сутнісного потенціалу підлітка та захисту його психоемоційної сфери від деструктивних впливів [3, с. 292-293]. По-друге, дієвим механізмом забезпечення психоемоційного благополуччя підлітків виступає *впровадження психоедукації*: здійснення психологічної просвіти з метою навчання практичних навичок саморегуляції, розпізнавання симптомів дистресу та надання першої психологічної допомоги [1, с. 162-164]. Застосування означеного інструментарію сприятиме здійсненню підлітками свідомо-вольового керування внутрішніми процесами власної психіки та розвитку здатності самостійно підтримувати емоційну рівновагу. По-третє, доцільним є цілеспрямоване *формування у підлітків конструктивних копінг-стратегій*, що ґрунтуються на адаптивній поведінці подолання [1, с. 91-93]. Їх сформованість сприяє швидкому відновленню соціально-психологічних ресурсів особистості, покращенню її життєздатності в умовах невизначеності та виконує потужну реабілітаційну функцію. По-четверте, важливою методологічною умовою ефективності формування ментального здоров'я підлітків є *орієнтація фахівців соціальної сфери на «зону найближчого розвитку»* вихованців у поєднанні з послідовним *розвитком їхніх ціннісно-мотиваційних орієнтирів* [3, с. 18]. Йдеться передусім про формування у підлітків пріоритетів духовного та соціального здоров'я, виховання усвідомленого прагнення до самоактуалізації, а також розвиток відповідального ставлення до власного життя і здоров'я.

Підсумовуючи вищевикладене, констатуємо: ментальне здоров'я підлітків є динамічним процесом і потужним стратегічним ресурсом, що

потребує цілеспрямованого формування та соціально-педагогічної підтримки. Розвиток резильєнтності підлітків та здатності до посттравматичного зростання, як стрижневих характеристик ментального здоров'я, виступає невід'ємною передумовою успішної післявоєнної відбудови України. На часі розбудова екологічного здоров'язбережувального середовища у закладах освіти, впровадження психоедукації підлітків, цілеспрямоване формування у них адаптивних копінг-стратегій та розвиток ціннісно-мотиваційних орієнтирів закладають підґрунтя для формування здорової, резильєнтної нації, здатної повною мірою реалізувати економічний, культурний та інтелектуальний потенціал України у повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Психологія і соціальна робота у XXI столітті : зб. наук. матеріалів I Міжнарод. наук.-практ. форуму (м. Полтава, 1–3 лист. 2023 р.). Полтава, 2023. 362 с.
2. Панок В. Г., Максименко С. Д., Слюсаревський М. М., Прохоренко Л. І. та ін. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді : монографія / НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ, 2024. 188 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188> (дата звернення 20.02.2026).
3. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Микола Мельник

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. соціол.н. О.С. Ковтун

Для розуміння соціального забезпечення військовослужбовців-учасників бойових дій важливим є розрізнення двох подібних, але не тотожних понять, а саме: *соціального захисту* та *соціального забезпечення* військовослужбовців.

Загалом *«соціальне забезпечення – це організаційно правова діяльність держави, спрямована на матеріальне забезпечення громадян у випадку настання, обумовлених законодавством, соціальних ризиків за рахунок фондів соціального страхування та виплат із державного та місцевих бюджетів та інших обумовлених законодавством коштів»* [1,

с. 93-94]. Тоді як *соціальний захист* – «це діяльність соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів, метою яких є: по-перше, створення для працездатних громадян належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб; по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму» [1, с. 93-94].

Стосовно застосування відповідних понять до військослужбовців, то у Законі України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, соціальний захист військовослужбовців визначається, як “діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом” [2].

Відмінність між поняттями *соціального забезпечення* та *соціального захисту* у їх застосуванні до військовослужбовців впливає із особливого соціального та правового становища відповідної категорії осіб. Так, виходячи з того, що військовослужбовці, виконуючи конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, обмежені у низці конституційних прав та свобод, що викликає потребу у здійсненні особливих заходів відносно зниження або запобігання негативного впливу соціальних ризиків на військовослужбовців, які через особливості своєї службової діяльності не мають іншого джерела отримання гідних умов до існування [3].

Виходячи із специфічності військової служби, як форми діяльності, виникають потреби забезпечення у різних сферах життєдіяльності військовослужбовців та членів їх родин. Таким чином, сьогодні у ЗСУ соціальне забезпечення здійснюється за такими напрямками: 1) грошове; 2) продовольче; 3) речове; 4) медичне забезпечення; 5) житлове; 6) виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців [3]. Крім держави, в системі соціального забезпечення також діють й інші суб'єкти. Тому до соціального забезпечення військовослужбовців варто додати також такі

напрямки, як: 1) психологічна підтримка; 2) правова підтримка; 3) соціальна реінтеграції.

Особливою складовою соціального забезпечення військовослужбовців є пільги.

Відповідно до Закону Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту визначаються такі основні групи військовослужбовців та членів їх родин-отримувачів пільг [2]: 1) учасники бойових дій та особи, прирівняні до них; 2) учасники війни; 3) сім'ї загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України. Основні пільги, які можуть отримати означені категорії осіб можна поділити на такі групи [2]: 1) медичні пільги; 2) пільги, що стосуються житлових питань; 3) фінансові пільги; 4) державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти.

Важливою складовою соціального забезпечення та соціального захисту військослужбовців є реалізація трудових прав, а саме: 1) право на збереження стажу роботи; 2) право на отримання грошового забезпечення; 3) право на щорічну відпустку; 4) право на охорону праці; 5) безоплатну для учасників бойових дій психологічну, медико-психологічну реабілітацію, грошову допомогу на оздоровлення, одноразову грошову допомогу в разі інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності; 5) право на захист [4].

Таким чином, *соціальне забезпечення* військовослужбовців-учасників бойових дій є не лише складовою соціально-психологічної підтримки, але й соціальної відповідальності суспільства. В тих умовах, в яких опинилась українське суспільстві, це є виправданим, адже армія залишається наразі фактично єдиним гарантом існування української державності.

Список використаних джерел:

1. Устинов С. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. № 2. 2011. С. 93 – 94
2. Закон України Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 12.03.2026)
3. Цюкало Л. Соціальне забезпечення військовослужбовців збройних сил України та його суть. *Ефективна економіка*. №7, 2017. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5696> (дата звернення: 12.03.2026)
4. Трудові гарантії та пільги для військовослужбовців. *Безоплатна правова допомога*: веб-сайт. URL : <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/trudovi-garantiyi-ta-pilgy-dlya-vijskovosluzhbovcziv/> (дата звернення: 08.03.2026)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТУ В СОЦІАЛЬНІ РОБОТІ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Олександр Паламар

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. соціол.н. О.С. Ковтун

Сьогодні особливе місце в системі соціальної роботи займає кейс-менеджмент. Але і ця технологія потребує суттєвого вдосконалення, зважаючи на ті ризики, які сьогодні стоять перед українським суспільством. Таким чином, варто визначити пріоритетні шляхи розвитку кейс-менеджменту з військовослужбовцями в Україні. Розглянемо їх детальніше.

Нормативно-правова та інституційна модернізація. Перш за все, кейс-менеджмент повинен розглядатися як окрема технологія соціальної роботи, а не складова інших технологій. Таким чином, виникає потреба його “легалізації” в системі соціальної роботи. І перший крок - це відповідного державного стандарту. Процедура стандартизації кейс-менеджменту уже апробована в зарубіжній практиці. Зокрема, у США. Так, *CMSA*, визначає кейс-менеджмент як спільний процес оцінки, планування та адвокації для задоволення потреб здоров'я клієнта. *CCMC*, фокусується на етичному кодексі та професійній поведінці сертифікованих фахівців. *NASW*, розглядає кейс-менеджмент як метод соціальної роботи, що базується на біопсихосоціальному статусі клієнта. *АСМА*, орієнтована на медичні установи та координацію клінічної допомоги [1].

Інституційна координація та посилення міжвідомчої взаємодії. Необхідним є створення по-суті єдиної та цілісної системи взаємодії між військовими та цивільними структурами. Звісно, що така система вимагає чіткого розподілу ролей та впровадження обов'язкових міжвідомчих протоколів роботи з різними категоріями діючих військовослужбовців та ветеранів.

Гендерно-чутливий кейс-менеджмент. Цей напрям повинен враховувати гендерні та фізіологічні (статеві) особливості військовослужбовців та військовослужбовиць, що означає розробку та впровадження специфічних протоколів для жінок-військовослужбовиць, які б враховували їх особливі потреби: медичні, репродуктивні, соціальні. Крім цього, такий кейс-менеджмент повинен враховувати необхідність

протидії та запобігання гендерно-зумовленому та домашньому насильству в сім'ях військовослужбовців та ветеранів.

Забезпечення безперервності та повного циклу супроводу. Принцип безперервності. Кейс менеджмент повинен здійснюватися за принципом замкненого циклу підтримки, що не переривається при зміні статусу: «служба → лікування → реабілітація → цивільна адаптація». До означеного принципу безперервності варто також додати і принцип *довгостроковості*, що означає перехід від короточасних кризових втручань до тривалого супроводу ветеранів і ветеранок та їхніх сімей.

3. Цифровізація та створення єдиної екосистеми даних. Цей напрям передбачає створення інтегрованої цифрової системи, а саме: створення єдиного цифрового простору кейс-менеджменту, синхронізованого із відповідними державними реєстрами, зокрема. Такий підхід дозволить ефективно долати бюрократичні бар'єри, а також сформувати повноцінну інформаційну базу кейс-менеджменту та здійснювати оперативний моніторинг у реальному часі.

4. Мультидисциплінарність та нетворкінг. Комплексність проблем, з якими стикаються військовослужбовці та родини військових вимагають розвитку мереж взаємодії фахівців, їх соціального капіталу. Отже, варто зважати на створення майданчиків професійної комунікації: регулярні командні зустрічі для спільного прийняття рішень у складних випадках, конференції, тренінги тощо.

5. Індивідуалізація та людиноцентричність, передбачає акцент на глибоку оцінку потреб. Цей підхід подібний до обґрунтованої теорії Ансельма Страуса [2], коли базові категорії дослідження виникають в процесі дослідження. Це дозволить максимально наблизитись до людини в усій повноті її досвіду.

6. Професіоналізація та спеціалізована підготовка кадрів. Цей напрямок передбачає: 1) стандартизація процесу підготовки фахівців, розробка сертифікованих програм підготовки; 2) підготовка також повинна передбачати і акцент на спеціалізації фахівців за відповідними кейсами: медичні кейси, трудова інтеграція, важка інвалідність тощо.

7. Децентралізація та залучення громадського сектору. Система соціальної роботи з військовослужбовцями повинна єдністю державних інститутів та громадянського суспільства. НГО повинні виступати і в якості партнера держави, і в якості самостійного суб'єкта. Роль держави: ініціювання та розробка стратегії підтримки та визначення спільних, зрозумілих цілей та принципів роботи, визначення показників моніторингу ефективності. Особливої ваги набуває і розвиток системи

кейс-менеджменту на рівні громад, для яких теж виникає необхідність побудови системи партнерства між ОГС та громадянським суспільством.

8. Психологічна стійкість та supervізія фахівців. Сьогодні досі не вирішена проблема з розбудови системи підтримки психічного здоров'я фахівців, нормування навантаження, що впливає на емоційне та професійне вигорання [2].

Отже, проблеми, з якими стикаються військовослужбовці є комплексними. Хоча система підтримки цієї категорії людей активно розбудовується, все ж вона ще не є досконалою. Означені шляхи вдосконалення дозволять суттєво підвищити якість соціальної роботи з військовослужбовцями.

Список використаних джерел:

1. Семигіна Т. Стандарти кейс-менеджменту в США: огляд основних документів професійних організацій. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип. 1 (14), 2025. С. 174 – 186
2. Strauss A., Corbin J. Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1998. 312 p.
3. Суровцева І., Леонов А. Передумови професійного вигорання фахівців із соціальної роботи та шляхи його подолання. *Вісник ПДТУ*. Серія: СГФ. №10, 2023. DOI: <https://doi.org/10.31498/2617-2038.2023.10.303854>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Дем'ян Петришин

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент О.О. Добровіцька

Сучасні соціально-економічні трансформації в Україні суттєво впливають на функціонування інституту сім'ї, особливо багатодітної. Багатодітні сім'ї як важливий соціальний ресурс суспільства водночас належать до категорії підвищеного соціального ризику, що обумовлює необхідність посиленої уваги з боку держави та системи соціальної роботи.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблематика багатодітних сімей перебувала у центрі уваги таких українських та зарубіжних учених, як І. Бех, Л. Карамушка, О. Карпенко, С. Харченко,

Т. Семигіна, які розглядали сім'ю як соціальний інститут, фактор соціалізації особистості та об'єкт соціальної підтримки [1; 2; 4].

До основних проблем багатодітних сімей належать:

1. Економічні труднощі. Багатодітні сім'ї часто стикаються з низьким рівнем доходів, обмеженими можливостями працевлаштування батьків, недостатнім матеріальним забезпеченням, що ускладнює задоволення базових потреб дітей.

2. Житлові проблеми. Невідповідність житлових умов кількості членів сім'ї, перенаселеність житла, відсутність належної інфраструктури негативно впливають на якість життя та розвиток дітей.

3. Психолого-педагогічні труднощі. Батьки у багатодітних сім'ях часто мають обмежені можливості для індивідуальної уваги кожній дитині, що може призводити до дефіциту емоційної підтримки, труднощів у вихованні та формуванні особистості.

4. Освітні проблеми. Недостатній доступ до якісної освіти, обмежені ресурси для додаткового навчання та розвитку дітей, що знижує їхні соціальні шанси у майбутньому.

5. Соціальна вразливість. Багатодітні сім'ї нерідко зазнають соціальної ізоляції, стигматизації та недостатньої підтримки з боку суспільства [3].

У системі соціальної роботи визначаються такі основні напрями подолання зазначених проблем:

1. Соціально-економічна підтримка. Передбачає надання державних соціальних виплат, пільг, субсидій, а також сприяння зайнятості батьків через програми перекваліфікації та працевлаштування.

2. Соціально-педагогічний супровід. Включає консультування батьків щодо виховання дітей, розвиток батьківської компетентності, організацію тренінгів і просвітницьких заходів.

3. Психологічна підтримка. Спрямована на гармонізацію внутрішньосімейних стосунків, подолання стресів, профілактику конфліктів та емоційного вигорання батьків.

4. Освітня підтримка дітей. Передбачає створення умов для доступу до якісної освіти, залучення до позашкільної діяльності, надання стипендій та інших форм стимулювання навчання.

5. Соціальний супровід сімей. Реалізується через індивідуальну роботу соціального працівника з сім'єю, оцінку її потреб, розробку індивідуальних планів допомоги та координацію міжвідомчої взаємодії.

6. Розвиток громадських ініціатив. Активізація діяльності громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських рухів, спрямованих на підтримку багатодітних сімей [1; 3; 5].

Отже, багатодітні сім'ї потребують комплексної підтримки, яка має поєднувати економічні, соціально-педагогічні та психологічні заходи. Ефективність соціальної роботи у цьому напрямі залежить від системності підходів, міжвідомчої взаємодії та орієнтації на потреби конкретної сім'ї. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню якості життя багатодітних сімей та забезпеченню гармонійного розвитку дітей.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія. Волинський національний університет імені Лесі Українки. / За редакцією В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Галяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с.
3. Карпенко О. Г., Романова Н. Ф. Теорія та практика соціальної роботи: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Слово, 2015. 402 с.
4. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навчальний посібник / [уклад. : Т.Д. Кочуей, О. М. Бойко]. Умань : ФОП Жовтий О.В., 2016. 278 с.
5. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.03.2026 р.)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДИХ СІМЕЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ГО БФ «КАРІТАС-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УГКЦ»

Денис Петришин

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент О.О. Добровіцька

ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» є однією з провідних громадських організацій у Хмельницькому, яка надає соціальну підтримку вразливим категоріям населення, зокрема молодим сім'ям. Основна місія організації полягає у створенні умов для соціальної стабільності, зміцнення сімейних відносин та підвищення якості життя родин у складних життєвих обставинах. Дана організація допомагає завдяки донорам, благодійникам, підприємцям, волонтерам і звичайним людям, які жертвують на благодійність

Діяльність ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» у сфері підтримки молодих сімей здійснюється через комплексну систему

програм і заходів. Організація має структуровану систему підрозділів, які відповідають за різні напрями роботи: соціальні, психологічні, освітні та консультативні послуги. До основних напрямів діяльності належать: матеріальна підтримка, психологічна підтримка, освітньо-розвивальні програми, соціально-правова підтримка, інформаційні кампанії та просвітницька діяльність.

Організація активно співпрацює з місцевими органами влади, закладами освіти та охорони здоров'я, громадськими та релігійними об'єднаннями. Така широка мережа партнерств дозволяє комплексно підходити до вирішення проблем молодих сімей, забезпечуючи доступ до різних видів допомоги: від державних соціальних виплат і субсидій до консультацій та психологічної підтримки. Завдяки цій взаємодії сім'ї отримують не лише матеріальні ресурси, але й професійні послуги соціальних працівників, психологів, педагогів і юристів, що дозволяє їм більш ефективно долати життєві труднощі та планувати своє майбутнє.

На 2025 рік, за даними організації, понад 150 молодих сімей щорічно отримують комплексну допомогу, яка включає матеріальну підтримку (продуктові набори, дитячі товари, предмети першої необхідності), консультації спеціалістів (психологічні, соціально-правові, педагогічні) та участь у тренінгових програмах. Крім того, організація реалізує інформаційні та освітні кампанії, що покликані підвищити обізнаність сімей щодо їхніх прав, державних програм підтримки, можливостей розвитку батьківської компетентності та здорового способу життя.

Важливим аспектом роботи є індивідуалізація підтримки, тобто адаптація допомоги відповідно до конкретних потреб кожної сім'ї. Це означає, що соціальні працівники та консультанти оцінюють рівень матеріальних, психологічних та інформаційних ресурсів сім'ї, визначають пріоритетні напрями підтримки та створюють персоналізовані плани допомоги [1; 2; 3; 4].

Окрему увагу приділено моніторингу та оцінці результатів підтримки, що дозволяє оперативно коригувати програми, враховувати змінні потреби сімей та підвищувати ефективність наданих послуг. Таким чином, діяльність ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» демонструє системний і комплексний підхід до соціальної підтримки молодих сімей, поєднуючи державні та громадські ресурси з індивідуальним підходом до кожної родини.

Так, наприклад, в рамках програми соціальної підтримки молодих сімей ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» реалізує проєкт «Стійкість і розвиток», спрямований на надання психологічної та емоційної підтримки батькам. Метою проєкту є формування ресурсного потенціалу

сім'ї, зміцнення внутрішньої опори батьків, а також профілактика емоційного вигорання у процесі виконання батьківських обов'язків.

У 2025 році серію зустрічей було розпочато у навчальних закладах міста Хмельницького, зокрема у Гімназії №21. Під час заходів учасники обговорювали такі ключові питання, як управління ресурсами та емоційною втомою, розвиток внутрішньої сили та підтримка себе у щоденному ритмі життя, а також взаємодія з дітьми на засадах тепла та взаєморозуміння.

Проект «Стійкість і розвиток» передбачає проведення серії із чотирьох зустрічей, кожна з яких присвячена розвитку емоційної стійкості, прийняттю власних обмежень, відновленню та зміцненню психоемоційного ресурсу батьків. Така діяльність демонструє практичну реалізацію комплексного підходу до соціальної підтримки молодих сімей, поєднуючи психологічну допомогу, інформаційно-просвітницьку роботу та формування соціального ресурсу родини [6].

У рамках проекту «Міцна сім'я для кожної дитини» ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» організовує заходи соціальної підтримки, спрямовані на задоволення базових потреб родин та зміцнення сімейного благополуччя. Одним із таких заходів є надання святкових Великодніх подарунків сім'ям, які перебувають під супроводом фонду [6].

У 2025 році соціальні працівники фонду роздали 450 продуктових наборів, до складу яких входили традиційні великодні продукти: паска, сир, масло, яйця та ковбасні вироби. Розподіл наборів здійснювався з урахуванням соціального статусу сімей, їхніх потреб та рівня підтримки, яку вони отримують від фонду (включно і молодим сім'ям). Порівняно з попереднім роком, кількість подарунків була дещо меншою, що відображає зосередження на цільовій групі та ресурсне планування фонду.

Таким чином, проведення акції «Великодні подарунки сім'ям» є прикладом комплексного підходу ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» до підтримки молодих та соціально вразливих сімей, поєднуючи матеріальну допомогу з емоційною підтримкою та соціальною інтеграцією родин у спільноту [6].

У рамках проекту «Продовження реагування на надзвичайні ситуації внаслідок російського вторгнення в Україну» ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» реалізує індивідуальну підтримку сімей, які постраждали від війни. Зокрема, фонд забезпечує допомогу побутовими товарами, продуктами харчування та засобами гігієни, а також реагує на специфічні індивідуальні потреби, в тому числі, і молодих родин. Прикладом такої допомоги є надання дитячого візочка для маленької

дитини з Херсонщини. Запити сімей опрацьовуються кейс-менеджером, який забезпечує оперативне реагування та підбір необхідної допомоги [6].

Крім зазначених напрямів діяльності, ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» реалізує ще багато інших програм та ініціатив, спрямованих на підтримку різних категорій населення: молодих сімей, дітей, осіб, що опинилися у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщених осіб та людей з інвалідністю. Детально ознайомитися з усіма напрямками роботи, програмами соціальної підтримки та актуальними проектами фонду можна на офіційному сайті організації.

Таким чином, діяльність ГО БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ» у сфері соціальної підтримки молодих сімей є прикладом ефективної практичної реалізації комплексного підходу, що поєднує матеріальні, психологічні, освітні та інформаційні ресурси, спрямовані на формування умов для сталого розвитку сімей у сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 17.03.2026 р.)
2. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. Київ: Каравела, 2009. 368 с.
3. Безпалько О. В. Соціальна робота з різними групами клієнтів. Київ: Центр учбової літератури, 2004. 256 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с..
5. UNICEF Ukraine. Supporting families with children in Ukraine during crisis. 2022.
6. Офіційний сайт благодійного фонду «Карітас-Хмельницький УГКЦ». URL: <https://caritas.km.ua> (дата звернення: 17.03.2026 р.)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДИХ СІМЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Стегачьов Микола

здобувач фахової передвищої освіти

спеціальності П10 «Соціальна робота та консультування»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., спеціаліст вищої категорії О.В. Польовик

У сучасній Україні функціонування молодих сімей відбувається в умовах складного соціально-економічного та безпекового середовища, що істотно змінює традиційні уявлення про стабільність сімейного

життя, життєві стратегії подружжя та механізми соціальної підтримки. Молоді сім'ї, перебуваючи на початковому етапі свого розвитку, змушені одночасно адаптуватися до дорослого життя, реалізовуватися професійно, формувати подружні й батьківські ролі та долати наслідки суспільних криз, що підвищує рівень їхньої соціальної вразливості.

У науковій літературі молоді сім'ї розглядаються як окрема соціально-демографічна група, якій притаманне поєднання значного потенціалу розвитку з високими ризиками дезадаптації. Зокрема, Ю. Підвальна та Т. Мицик зазначають, що для молодих сімей характерними є обмежені матеріальні ресурси, нестабільність на ринку праці та недостатній життєвий досвід подолання складних ситуацій, що зумовлює потребу в комплексній підтримці з боку держави та громади [3, с. 59–64].

Однією з ключових характеристик є економічна нестійкість. Початковий період сімейного життя зазвичай збігається з етапом професійного становлення, що супроводжується низьким рівнем доходів і відсутністю фінансових резервів. В умовах війни ці труднощі посилюються через скорочення робочих місць, нестабільність зайнятості та доходів. В. Антонюк підкреслює, що за відсутності належної підтримки економічна нестабільність може спричиняти соціальне виключення та поглиблення бідності [1, с. 10–18].

Важливим чинником залишається житлова проблема, яка традиційно впливає на стабільність молодих сімей. Відсутність власного житла або залежність від батьків обмежує автономію подружжя та ускладнює прийняття самостійних рішень. У воєнний період ситуація ускладнюється через руйнування житлового фонду, внутрішнє переміщення населення та нестабільність орендного ринку.

Психологічний аспект функціонування молодих сімей характеризується підвищеним рівнем напруження, тривожності та невизначеності. Початковий період подружнього життя є критичним для формування моделей взаємодії та розподілу ролей. За відсутності навичок конструктивної комунікації зовнішні стресові чинники можуть призводити до порушення психологічної рівноваги сім'ї [4].

Воєнний стан суттєво підсилює психологічне навантаження. Загроза безпеці, втрати, розлука, мобілізація або міграція створюють умови хронічного стресу, що негативно впливає на подружні стосунки, батьківські функції та емоційний стан дітей.

Ще одним важливим аспектом є поєднання професійних і сімейних ролей. Молоді сім'ї змушені балансувати між роботою, доглядом за дітьми та веденням господарства. У період війни це ускладнюється нестабільністю зайнятості, дистанційною роботою та відсутністю

доступу до освітніх установ. Для сімей військовослужбовців додатковими ризиками є емоційне виснаження та перевантаження відповідальністю.

Суттєве значення мають соціальні зв'язки та підтримка. Традиційно молоді сім'ї покладаються на допомогу родичів і громади, однак у воєнних умовах ці зв'язки часто порушуються. У таких ситуаціях зростає роль професійної соціальної роботи, спрямованої на відновлення соціальних контактів і координацію ресурсів.

У цілому функціонування молодих сімей відбувається в умовах поєднання соціально-економічних трансформацій і воєнної нестабільності, що змінює традиційні моделі сімейного життя та обмежує можливості довгострокового планування.

Дослідження свідчать, що молоді сім'ї функціонують у середовищі нестабільного ринку праці, обмеженого доступу до житла та зростання соціальних ризиків, які особливо загострюються у воєнний період. Це зумовлює залежність від соціальної підтримки [2].

Змінюється і внутрішньосімейна структура: відбувається перерозподіл ролей, зростає навантаження на одного з партнерів, що може спричинити конфлікти та емоційне виснаження.

Функціонування молодих сімей має багатовимірний характер і охоплює економічні, житлові, психологічні, соціально-рольові та інституційні чинники. Кожен із них супроводжується відповідними ризиками: бідністю, конфліктами, соціальною ізоляцією, ускладненням реалізації сімейних функцій.

Особливе значення має втрата соціальних зв'язків через міграцію та руйнування соціального середовища, що знижує рівень підтримки та ускладнює адаптацію.

Воєнний контекст впливає також на репродуктивну та виховну функції сім'ї: подружжя відкладає народження дітей, стикається з труднощами виховання в умовах стресу та обмеженого доступу до послуг.

Отже, функціонування молодих сімей у сучасній Україні характеризується комплексною нестабільністю, що охоплює різні сфери життєдіяльності. Воєнний стан посилює існуючі проблеми та формує нові виклики, що потребує переосмислення підходів до соціальної роботи з цією категорією населення. Усвідомлення цих особливостей є важливою теоретичною основою для подальшого аналізу соціальних і психологічних наслідків воєнного стану для молодих сімей.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. П. Соціальна політика забезпечення соціальної справедливості щодо вимушених переселенців. *Вісник економічної науки України*. 2018. №2. С. 10-18.
2. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2021. 232 с.
3. Підвальна Ю., Мищик Т. Соціальна робота з молоддю сім'єю в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2019. № 2. С. 59–64.
4. Цільмак О. М., Лефтеров В. О. Психологія сім'ї та шлюбу : таблиці, схеми, коментарі : навч.-наочн. підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДЛІТКІВ

Анастасія Стратовіч

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.А. Новікова

У сучасних умовах соціальних змін та зростання ролі міжособистісної взаємодії особливої актуальності набуває проблема формування соціального інтелекту у підлітків. Соціальний інтелект є важливою складовою успішної соціалізації, забезпечуючи розуміння поведінки інших людей, прогнозування міжособистісних ситуацій та ефективну взаємодію в соціумі.

Підлітковий вік є сенситивним періодом для розвитку соціального інтелекту, оскільки саме в цей час інтенсивно формуються самосвідомість, рефлексія та система міжособистісних відносин. Соціальний інтелект розглядається як складне інтегративне утворення, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти і формується у процесі соціальної взаємодії. Він забезпечує адекватне сприйняття соціальних ситуацій, гнучкість поведінки та ефективність комунікації [1; 2].

У підлітковому віці соціальний інтелект активно розвивається під впливом розширення соціальних контактів і пов'язаний із формуванням ідентичності, рефлексії та здатності розуміти позиції інших. Важливу роль у цьому процесі відіграє спілкування з однолітками, у межах якого засвоюються соціальні норми, цінності та навички взаємодії. Достатній рівень соціального інтелекту сприяє успішній адаптації та гармонійній взаємодії з оточенням [3].

Особливістю розвитку соціального інтелекту є його нерівномірність: різні компоненти формуються з різною швидкістю. У більшості підлітків переважає середній рівень його розвитку: краще сформовані навички прогнозування поведінки та розуміння невербальних реакцій, тоді як інтерпретація вербальної поведінки залежно від контексту є складнішою.

Розвиток соціального інтелекту значною мірою залежить від соціально-психологічних умов, зокрема середовища проживання, виховання та соціального досвіду. Насичене соціальне середовище й участь у різних видах діяльності сприяють його підвищенню, тоді як обмежені умови можуть гальмувати цей процес. Вищий рівень соціального інтелекту пов'язаний із кращою адаптацією в групі, лідерськими позиціями та ефективнішою міжособистісною взаємодією.

Водночас важливою проблемою є його недостатній розвиток у підлітків із девіантною поведінкою, що проявляється у труднощах розуміння інших, ігноруванні соціальних норм і підвищеній конфліктності. Це ускладнює процес соціалізації та виступає фактором ризику асоціальної поведінки. Загалом соціальний інтелект є важливою умовою успішного особистісного розвитку підлітків та їх ефективної взаємодії з соціальним середовищем [4].

У подальшому дослідженні передбачається зосередитися на емпіричному вивченні особливостей формування соціального інтелекту у підлітків та визначенні рівня його розвитку в умовах сучасного освітнього середовища. Особлива увага приділятиметься виявленню взаємозв'язку між рівнем соціального інтелекту та особливостями міжособистісної взаємодії, зокрема здатністю до ефективної комунікації, встановлення соціальних контактів і адаптації в групі однолітків. Перевірка висунутої гіпотези дозволить встановити, чи дійсно вищий рівень соціального інтелекту сприяє кращій соціальній адаптації підлітків.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні буде використано комплекс психодіагностичних методик. Зокрема, опитувальник соціального інтелекту Тромсе (TSIS) дозволить визначити рівень розвитку основних компонентів соціального інтелекту (обробка соціальної інформації, соціальні навички, соціальне усвідомлення). Опитувальник міжособистісних відносин FIRO-B (в адаптації О.О. Рукавішнікова) буде застосовано для аналізу особливостей міжособистісної взаємодії підлітків, зокрема їхніх потреб у включенні, контролі та афекті. Це дасть змогу комплексно дослідити зв'язок між соціальним інтелектом та поведінкою у системі міжособистісних відносин.

Отже, дослідження спрямоване на визначення практичних шляхів розвитку соціального інтелекту в підлітковому віці. Отримані результати можуть бути використані для розробки психолого-педагогічних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення міжособистісної взаємодії підлітків, підвищення рівня їх соціальної компетентності та профілактику девіантної поведінки. Таким чином, дослідження має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки сприятиме підвищенню ефективності роботи фахівців у сфері освіти та психологічного супроводу підлітків.

Список використаних джерел:

1. Матеюк О., Суходоля Ю. Соціальний інтелект: психологічний феномен та теоретична проблема. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 11. С. 113-123. URL: <https://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive>
2. Старинська О. Проблема психологічної сутності понять «соціальний інтелект» та «емоційний інтелект»: науковий дискурс. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. Вип. 3 (56), 2022. С. 40-44. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/>
3. Слободяник Н.В. Соціальний інтелект як чинник успішного розвитку підлітків. *Actual Problems in the System of Education General Secondary Education Institution. Pre-University Training. Higher Education Institution*. 2022. Р. 761-770. URL: <https://www.researchgate.net/publication>
4. Харченко С.В. Особливості здібностей соціального інтелекту в підлітковому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. Вип. 3, Т. 1, 2017. С. 153-158. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ І ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Любов Ткач

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач С. Е. Клик

Ратифікувавши основні міжнародні документи у сфері прав людини, зокрема Загальну декларацію прав людини, Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю та Конвенцію про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечувати дотримання прав людини, у тому числі права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Національне законодавство регулює надання освітніх, медичних та соціальних послуг

особам з інвалідністю, зокрема дітям з особливими освітніми потребами [2].

До осіб з інвалідністю належать громадяни, які мають порушення фізичного або психічного розвитку, що потребують створення спеціальних умов для навчання. Особливі освітні потреби визначаються фахівцями як необхідність організації відповідних умов для здобуття освіти.

Сучасні заклади освіти повинні не лише забезпечувати спеціальні умови навчання для дітей з ООП, а й формувати сприятливе середовище взаєморозуміння між учнями, педагогами та іншими учасниками освітнього процесу.

Інклюзивна освіта розглядається як система навчання, що забезпечує реалізацію права дітей з особливими освітніми потребами здобувати освіту за місцем проживання у звичайних закладах освіти. При цьому діти з порушеннями розвитку навчаються разом з іншими учнями та беруть участь у більшості видів навчальної діяльності. Для забезпечення ефективності такого навчання застосовуються різні адаптації та модифікації освітнього процесу.

Інклюзія не протиставляється спеціальній освіті, а поєднує її із загальною системою освіти. Дослідниця О. Таранченко зазначає, що у світовій практиці існує багато прикладів успішного функціонування інклюзивних шкіл, проте універсального алгоритму створення інклюзивної системи освіти поки не існує [1].

На відміну від інтеграції, яка передбачає пристосування дитини до існуючої освітньої системи, інклюзія передбачає створення такої системи освіти, яка від початку враховує потреби всіх дітей. Тобто освітнє середовище повинно бути готовим прийняти кожного учня незалежно від його індивідуальних особливостей.

Успішна реалізація інклюзивної освіти потребує формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами та до самої ідеї інклюзії. Це має відбуватися на всіх рівнях освітньої системи – від підготовки педагогів до підвищення кваліфікації практикуючих учителів.

Важливим елементом інклюзивного освітнього середовища є гнучкість навчальних програм та використання різноманітних методів навчання. До них належать адаптації та модифікації освітнього процесу, диференційоване навчання, використання допоміжних технологій та співпраця педагогів з асистентами вчителя.

Однією з важливих концепцій у сфері інклюзивної освіти є універсальний дизайн. Його ідея полягає у створенні такого середовища,

яке буде доступним і зручним для всіх людей без необхідності спеціальної адаптації. Цю концепцію розвинули американські архітектори Майкл Біднер та Рон Мейс [3].

Універсальний дизайн у сфері освіти передбачає створення освітнього середовища, програм та послуг, які враховують потреби всіх учнів. Він охоплює не лише архітектурну доступність навчальних закладів, а й організацію освітнього процесу, навчальні програми, методи викладання та систему оцінювання результатів навчання.

За словами М. Порошенка, універсальний дизайн в освіті ґрунтується на кількох ключових принципах, серед яких рівність доступу, гнучкість використання, простота та зрозумілість, доступність інформації, безпечність використання, мінімальні фізичні зусилля та достатній простір для користування [3].

Універсальний дизайн у навчанні реалізується через три основні підходи. Перший передбачає використання різних способів подання навчального матеріалу. Другий – застосування різних способів демонстрації результатів навчання. Третій – використання різних способів залучення учнів до освітнього процесу з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та інтересів.

У випадках, коли універсальний дизайн неможливо повністю реалізувати, застосовуються адаптації та модифікації освітніх програм. Адаптації змінюють спосіб організації навчання без суттєвої зміни змісту навчального матеріалу, тоді як модифікації передбачають зміну змісту завдань, тривалості навчання або способів оцінювання.

Таким чином, використання принципів універсального дизайну та адаптації освітнього процесу сприяє створенню ефективного інклюзивного середовища. Воно забезпечує врахування різноманітних потреб учнів та створює рівні можливості для здобуття освіти всіма дітьми.

Список використаних джерел:

1. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Нормативно-правова база з питань інклюзивної освіти. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/45-2010-11-24-15-06-39/3632-normativno-pravova-baza-z-pitan-inklyuzivnoji-osviti> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

ДЕТЕРМІНАНТИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Дарія Ткачук

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач О.А. Новікова

У сучасній психології мотивація навчальної діяльності розглядається як інтегративне утворення, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти. Вона визначає спрямованість і стійкість навчальної активності особистості та формується у процесі взаємодії індивіда з освітнім середовищем [1].

Одним із ключових теоретичних підходів є розмежування внутрішньої та зовнішньої мотивації. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом до процесу навчання, прагненням до саморозвитку та самореалізації, тоді як зовнішня зумовлюється впливом зовнішніх стимулів, таких як оцінки або схвалення. У підлітковому віці відбувається поступовий перехід від зовнішньої до внутрішньої мотивації [2].

Мотивація навчальної діяльності має ієрархічну структуру, що включає пізнавальні, соціальні та особистісні мотиви. Пізнавальні мотиви пов'язані з інтересом до знань, соціальні – із прагненням до визнання, а особистісні – із самоствердженням і досягненням успіху [3].

Суттєвим компонентом мотиваційної сфери є самоефективність, яка визначає віру підлітка у власні можливості досягати результатів у навчанні. Високий рівень самоефективності сприяє активності та наполегливості у досягненні навчальних цілей [1].

Також важливим є взаємозв'язок мотивації та емоційної сфери. Позитивні емоції підсилюють навчальну мотивацію, тоді як негативні емоційні стани можуть її знижувати, особливо в умовах стресу [4].

Мотивація навчальної діяльності підлітків є важливою проблемою сучасної психології освіти, оскільки вона впливає на рівень їхньої пізнавальної активності, успішність навчання та особистісний розвиток. У підлітковий період активно розвивається самосвідомість, формуються ціннісні орієнтації й переосмислюється значення навчання, що прямо впливає на мотиваційну структуру.

У результаті теоретичного аналізу з'ясовано, що мотивація навчальної діяльності підлітків має складну структуру і обумовлена комплексом взаємопов'язаних детермінант. До індивідуально-

психологічних детермінант входять особистісні характеристики підлітків. Один із ключових факторів – самооцінка, яка визначає впевненість у власних навчальних здібностях і впливає на активність у навчанні. Коректна самооцінка сприяє формуванню позитивного ставлення до навчальної діяльності та підвищує рівень мотивації.

Важливим компонентом є пізнавальний інтерес, що виступає внутрішнім джерелом активності. Його наявність забезпечує стійку залученість до навчального процесу незалежно від зовнішніх стимулів. Значну роль відіграє також емоційний стан підлітків, оскільки підвищений рівень тривожності та емоційної напруги може знижувати мотивацію до навчання [4].

До соціально-психологічних детермінант належать особливості взаємодії підлітка з оточенням. Важливим є вплив сім'ї, зокрема стиль виховання, рівень підтримки та очікування батьків. Підтримуюче середовище сприяє формуванню внутрішньої мотивації, тоді як надмірний контроль або байдужість можуть негативно впливати на навчальну активність. Значущим фактором є вплив однолітків, які виступають референтною групою у підлітковому віці. Орієнтація на групові цінності може як стимулювати навчальну діяльність, так і знижувати її значущість.

До педагогічних детермінант належать особливості організації освітнього процесу. Сучасні підходи до навчання передбачають використання інтерактивних методів, індивідуалізацію освітнього процесу та створення ситуації успіху, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації [3]. Емоційний клімат в освітньому середовищі має значний вплив. Позитивна атмосфера взаємодії між учнями і викладачем допомагає створити довіру, підвищує рівень залученості до навчання та активізує пізнавальну діяльність.

Отже, мотивація навчальної роботи підлітків формується внаслідок взаємодії індивідуально-психологічних, соціально-психологічних та педагогічних факторів, які визначають ефективність навчального процесу. Мотивація до навчання серед підлітків – це багатогранне явище, яке формується поєднанням індивідуальних, соціальних та освітніх детермінант. Практичне значення полягає в можливості застосування результатів дослідження для розробки ефективних стратегій підвищення мотивації до навчання у підлітків у контексті сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Іванюк І. В. Психологія мотивації навчальної діяльності учнів. Київ: Освіта, 2018. С.78-85 1=3

2. Шапкіна Є. С. Особливості мотивації до навчання підлітків в умовах дистанційного навчання. Кривий Ріг, 2024. С.45-49 2-1
3. Савченко О. Я. Сучасні підходи до організації навчальної діяльності учнів. Київ: Педагогічна думка, 2017. С.112-118 3=4
4. Горбачова Ю. Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності підлітків в умовах воєнного стану. Київ, 2023. С.32-36 4-2

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ЧИННИК КОНСТРУКТИВНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Анастасія Тьохта

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент С.М. Кондратюк

Сучасні соціальні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві, суттєво впливають на функціонування інституту сім'ї та характер міжособистісних відносин між подружжям. Особливо вразливими до різноманітних труднощів є молоді сім'ї, які перебувають на етапі становлення сімейної системи, формування спільних цінностей, ролей та моделей взаємодії. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема виникнення конфліктів у сімейних відносинах та пошуку ефективних механізмів їх конструктивного розв'язання [1].

Молода сім'я перебуває на етапі становлення, коли відбувається формування спільної системи цінностей, узгодження ролевих очікувань, адаптація партнерів один до одного та вироблення моделей взаємодії. У цей період подружжя стикається з необхідністю вирішення багатьох життєвих завдань, пов'язаних із розподілом обов'язків, матеріальним забезпеченням, побудовою кар'єри, народженням і вихованням дітей. Усе це створює передумови для виникнення міжособистісних суперечностей і конфліктів [2].

У наукових дослідженнях сімейна взаємодія розглядається як складна соціально-психологічна система, у межах якої конфлікт може виконувати як деструктивну, так і конструктивну функцію. З одного боку, конфлікти можуть призводити до емоційної напруги, погіршення взаємин та дестабілізації сімейної системи. З іншого боку, вони можуть виступати механізмом розвитку подружніх відносин, сприяючи переосмисленню ролей, очікувань та формуванню більш ефективних моделей взаємодії [3].

Конфлікти у молодих сім'ях можуть виникати з різних причин. Серед найбільш поширених виділяють відмінності у системі цінностей, нерівномірний розподіл сімейних ролей, труднощі матеріального забезпечення, проблеми комунікації та недостатній рівень психологічної готовності до сімейного життя [5].

Важливим чинником, що визначає характер перебігу сімейних конфліктів, є рівень особистісної зрілості партнерів. У сучасній психології особистісна зрілість розглядається як інтегративна характеристика особистості, що включає здатність до усвідомлення власних потреб і цілей, відповідальність за прийняті рішення, автономність та здатність до саморегуляції поведінки [4]. Конструктивний характер конфлікту передбачає орієнтацію на співпрацю, здатність до компромісу та врахування інтересів обох партнерів. Такий підхід сприяє зміцненню взаємин і формуванню більш стабільної сімейної системи.

Особистісна зрілість передбачає сформованість здатності до рефлексії, усвідомлення власних емоцій і мотивів поведінки, а також готовність брати відповідальність за результати власних дій. Вона забезпечує здатність партнерів до відкритого діалогу, усвідомленого прийняття рішень та конструктивного вирішення суперечностей. Зріла особистість характеризується внутрішньою цілісністю, стабільністю ціннісних орієнтацій та здатністю до конструктивної взаємодії з іншими людьми.

Одним із важливих компонентів особистісної зрілості є емоційна зрілість. Вона проявляється у здатності усвідомлювати власні емоційні переживання, регулювати афективні реакції та адекватно виражати почуття у процесі спілкування. У контексті сімейних відносин емоційна зрілість сприяє розвитку емпатії, взаєморозуміння та ефективної комунікації між партнерами [2].

Недостатній рівень особистісної та емоційної зрілості може призводити до загострення міжособистісних суперечностей, посилення конфліктності та переходу конфліктів у деструктивну форму. Натомість зрілі партнери більш схильні до пошуку компромісу, конструктивного обговорення проблем та збереження взаємної поваги [3].

Таким чином, розвиток особистісної та емоційної зрілості є важливою умовою гармонізації подружніх відносин і підвищення стабільності молодих сімей у сучасному соціальному контексті.

Список використаних джерел:

1. Абрамюк О. О., Дідковська Л. І. Умови формування та фактори суб'єктивного благополуччя особистості у шлюбі. *Габітус*. 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 98-104.
2. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект : монографія. Київ. Інтерконтиненталь-Україна, 2020. 364 с.
3. Бужинська С. М. Сімейні конфлікти: причини виникнення та засоби психологічної допомоги. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends*. 2019. № 2. С. 135-137.
4. Волошок О. В. Соціально-психологічні чинники задоволеності шлюбом осіб періоду ранньої дорослості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2019. Вип. 3. С. 122-128.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Василь Ференс

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Л.І. Філіпчук

Просоціальна поведінка підлітків є важливим феноменом у контексті становлення особистості, оскільки відображає здатність індивіда діяти на користь інших, керуючись моральними нормами, емпатією та соціальною відповідальністю. Підлітковий вік як перехідний етап між дитинством і дорослістю характеризується глибокими психологічними змінами, що охоплюють когнітивну, емоційну та соціальну сфери. В цей період формуються ключові механізми самосвідомості, ідентичності та морального самовизначення, які безпосередньо впливають на виникнення і розвиток просоціальної поведінки. Вона не є вродженою у завершеному вигляді, а формується в процесі соціалізації, під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

Однією з провідних психологічних передумов виникнення просоціальної поведінки є розвиток емпатії, яка у підлітковому віці набуває більш складного і диференційованого характеру. Якщо у дитинстві емпатичні реакції часто мають безпосередній емоційний характер, то у підлітків вони починають поєднуватися з когнітивним розумінням стану іншої людини. Це дозволяє не лише співпереживати, а й усвідомлювати причини переживань інших, прогнозувати їхні реакції та відповідно регулювати власну поведінку.

Л. Хомчук наголошує, що просоціальна поведінка визначається як особливостями психологічних якостей людини, так і ситуативними чинниками. Психолого-педагогічними умовами її формування у підлітків є розвиток просоціальних якостей (емпатійність, відповідальність, альтруїзм, інтернальний локус контролю), а також навчання педагогів ефективним технологіям формування просоціальної поведінки у школярів [1, С. 109].

Емоційна сфера підлітків характеризується підвищеною інтенсивністю переживань. З одного боку, сильні емоції, такі як співчуття, обурення несправедливістю або бажання допомогти, можуть стимулювати альтруїстичні дії. З іншого боку, емоційна нестабільність, імпульсивність і підвищена чутливість до соціальної оцінки можуть призводити до суперечливості поведінки. Підліток може одночасно демонструвати готовність допомогти і уникати цього через страх осуду або прагнення відповідати груповим нормам.

Соціальний контекст відіграє вирішальну роль у виникненні просоціальної поведінки. У групах, де цінується взаємодопомога, підтримка та співпраця, підлітки частіше демонструють просоціальну поведінку. Водночас у середовищах, де домінують агресія, конкуренція або байдужість, такі прояви можуть пригнічуватися.

Сім'я залишається важливим чинником формування просоціальної поведінки навіть у підлітковому віці. Моделі поведінки, які демонструють батьки, стиль виховання, рівень емоційної підтримки та комунікації визначають базові установки щодо ставлення до інших людей. Підлітки, які виростають у середовищі, де заохочується співчуття, взаємодопомога і відповідальність, мають вищу ймовірність розвитку просоціальних якостей. Водночас авторитарний або емоційно холодний стиль виховання може обмежувати розвиток емпатії і знижувати готовність до альтруїстичних дій.

Важливим аспектом є також формування моральної ідентичності підлітка. У цей період відбувається активний пошук відповіді на питання «хто я» і «яким я хочу бути», що включає і моральний вимір. Якщо просоціальні цінності інтегруються в структуру Я-концепції, вони стають внутрішнім регулятором поведінки. У такому випадку допомога іншим сприймається не як зовнішній обов'язок, а як невід'ємна частина власної ідентичності. Це забезпечує більшу стійкість просоціальної поведінки незалежно від зовнішніх обставин.

Освітнє середовище, яке сприяє розвитку співпраці, взаємоповаги та відповідальності, створює умови для практичного засвоєння просоціальних норм. Участь у колективних проєктах, волонтерській

діяльності, обговорення моральних дилем сприяють розвитку здатності до морального вибору і формують досвід реальної допомоги іншим.

О. Єжова, В. Кириченко за результатами дослідження особливостей застосування соціально-педагогічних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків педагогами наголошують, що молоді вчителі на етапах свого професійного становлення потребують коучингу і наставництва; що при впровадженні технологій більш мобільно мають оновлюватись засоби їхньої трансляції з урахуванням набутої популярності у дитячо-молодіжному середовищі; шкільні бібліотеки мають більше наповнюватись науково-методичною літературою і якісними педагогічними періодичними виданнями (у тому числі – їхніми електронними версіями) [2, С. 249].

Отже, психологічні особливості виникнення просоціальної поведінки у підлітків визначаються взаємодією когнітивного розвитку, емоційних процесів і соціального впливу. Емпатія, здатність до рефлексії, формування моральної ідентичності, вплив сім'ї та однолітків виступають чинниками процесу. Просоціальна поведінка в підлітковому віці є не лише показником морального розвитку, а й ресурсом соціальної адаптації та особистісного зростання. Її підтримка і розвиток потребують цілеспрямованих зусиль з боку дорослих і соціальних інституцій, спрямованих на створення умов, у яких підліток може реалізувати свою потребу у взаємодії, допомозі та співпереживанні.

Список використаних джерел:

1. Хомчук О. П. Формування просоціальної поведінки підлітків. *Габітус*. 2023. Вип. 46. С. 106-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2023_46_18
2. Єжова О. Особливості застосування соціально-педагогічних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. Вип. 24(1). С. 235-251. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2020_24\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2020_24(1)_17)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Діана Чорна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Л. І. Філіпчук

Процес шкільної адаптації дитини молодшого шкільного віку є складним і багатовимірним явищем, що охоплює перебудову когнітивної діяльності, емоційної сфери та системи соціальних відносин. У цьому контексті соціальне оточення виступає одним із ключових чинників, який визначає успішність або ускладнення входження дитини в нову соціальну ситуацію розвитку. Початок навчання в школі супроводжується зміною провідної діяльності, появою нових обов'язків, норм і вимог, а також розширенням кола соціальних контактів. Саме тому якість взаємодії дитини з найближчим соціальним середовищем значною мірою впливає на формування її ставлення до навчання, самооцінки та загального психологічного благополуччя.

Провідну роль у процесі шкільної адаптації відіграє сім'я, яка забезпечує первинний досвід соціалізації та формує базові установки щодо навчальної діяльності. Емоційна підтримка з боку батьків, їхня зацікавленість у шкільному житті дитини, а також узгодженість вимог сприяють формуванню позитивного ставлення до школи та впевненості у власних можливостях. Водночас надмірний тиск, завищені очікування або, навпаки, недостатня увага можуть ускладнювати адаптаційний процес, викликаючи тривожність, невпевненість і зниження мотивації до навчання. Таким чином, сімейне середовище виступає своєрідним фільтром, через який дитина інтерпретує нові соціальні вимоги та оцінює власні успіхи [1].

Не менш значущим елементом соціального оточення є вчитель, який у молодшому шкільному віці стає центральною фігурою освітнього процесу. Його професійна позиція, стиль педагогічного спілкування та здатність враховувати індивідуальні особливості учнів безпосередньо впливають на емоційний стан дитини та її готовність до навчальної діяльності. Підтримуючий і доброзичливий стиль взаємодії сприяє формуванню відчуття безпеки, прийняття та довіри, що є необхідними умовами для ефективної адаптації. Натомість авторитарний підхід, орієнтований переважно на контроль і критику, може викликати страх

помилки, зниження пізнавальної активності та формування негативного ставлення до школи.

К. Шапочка наголошує, що особистісні якості педагогів, підтримання тісних емоційних стосунків між дітьми та дорослими, постійна та доброзичлива конструктивна взаємодія між педагогами та батьками є запорукою створення та розвитку загального позитивного емоційного контексту взаємовідносин у новому соціальному просторі, де співпраця між педагогами та батьками забезпечує зниження рівня тривожності для всіх учасників. Завдяки цьому першокласники мають короткий адаптаційний період і демонструють високі результати [2, С. 245].

Важливу роль у процесі адаптації відіграє також група однолітків, яка поступово набуває все більшого значення в житті дитини. Взаємодія з однокласниками створює умови для розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація, здатність до вирішення конфліктів. Позитивний досвід включення в дитячий колектив сприяє формуванню почуття приналежності та соціальної компетентності. Водночас труднощі у встановленні контактів, відчуття відторгнення або конфлікти можуть суттєво ускладнювати адаптацію, викликаючи емоційне напруження та зниження самооцінки.

О. Яструб зауважує, що адаптація першокласників до школи – це складний процес, який потребує значних зусиль з боку вчителя, батьків і самих учнів. Шкільна адаптація першокласників передбачає прийняття ними основних вимог до шкільного навчання, які є новими і незвичними. Для успішної адаптації першокласників необхідно створити сприятливе освітньо-розвивальне середовище у школі, виховувати в дітях основи культури міжособистісної взаємодії, активізувати фасилітаторську роль педагога як людини, котра супроводжує процес адаптації дитини в школі. Також доцільно організовувати комплекс заходів, спрямованих на формування необхідних соціальних компетенцій дитини. Успішній адаптації дитини в освітньому середовищі Нової української школи також сприяє баланс між навчальними видами діяльності, їхньою інтерактивністю та ігровим характером [3, С. 176].

Таким чином, соціальне оточення дитини молодшого шкільного віку виступає системоутворюючим фактором у процесі її шкільної адаптації. Взаємодія з батьками, учителем та однолітками формує основу для розвитку позитивного ставлення до навчання, впевненості у власних силах і здатності ефективно функціонувати в нових соціальних умовах. Гармонійне поєднання підтримки, вимогливості та прийняття з боку соціального середовища створює сприятливі умови для успішного

входження дитини в освітній простір і подальшого особистісного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
2. Шапочка К. Шляхи адаптації першокласників до освітнього процесу Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 60(4). С. 242-246. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2023_60\(4\)__41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2023_60(4)__41)
3. Яструб О. Шкільна адаптація першокласників. *Acta paedagogica volynienses*. 2021. Вип. 3. С. 172-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apv_2021_3_27

Секція III.

ПРАВО, ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВПРОВАДЖЕННІ ПРИНЦИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Наталія Балбекова

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., Ю.І. Лучко

Бібліотека є одним із найбільш доступних інституційних засобів задоволення пізнавальних потреб людини. Вона покликана відповідати сучасним вимогам суспільства, забезпечуючи користувачів інформацією для наукової, освітньої та самоосвітньої діяльності в різних галузях знань. Бібліотека традиційно виступає об'єктом дослідження таких наук, як бібліотекознавство, педагогіка та соціальна інформатика. На сучасному етапі розвитку цих наукових напрямів вітчизняні й зарубіжні дослідники розглядають бібліотеку як важливий елемент формування інформаційного середовища, у якому реалізуються принципи інформаційної культури та професійної етики.

Зростання уваги до діяльності бібліотеки як складової комунікаційного процесу суспільства пояснюється процесами інтеграції української культури до європейського і міжнародного культурного простору. В умовах, коли глобальний комунікаційний простір трансформує культуру суспільства, такі соціальні інституції, як бібліотека мають посилити свій вплив на розвиток особистості, яка в майбутньому стане суб'єктом інформаційного суспільства. Зважаючи на зазначене, бібліотечну діяльність перш за все потрібно розглядати і як комунікаційний феномен, і як складову інформаційно-освітнього простору, і як осередок реалізації професійної етики [1, с. 26].

Складовими комунікаційного бібліотечно-освітнього процесу є: ініціатор інформаційно-комунікативного процесу, споживач інформації (реципієнт), повідомлення (текст), а також комунікаційні канали як комплекс засобів зв'язку (техніко-технологічних і соціально-комунікативних), в результаті взаємодії яких формується інформаційна культура.

Ознакою бібліотеки постіндустріального суспільства є інформаційна функція, спрямована на традиційне створення інформаційних засобів (бібліотечний фонд, довідково-бібліографічний апарат), пошук інноваційних форм і методів інформаційно-бібліотечного обслуговування та ефективний інформаційний сервіс [2, с. 13].

Діяльність бібліотеки є важливим різновидом соціокомунікаційної діяльності, яка є рухом сенсів етичної культури людства в освітньо-культурному просторі. Науковці трактують соціокомунікаційну діяльність бібліотеки як особливий прояв соціальної активності, спрямованої на забезпечення глобальної інформаційно-когнітивної єдності через збір, обробку, зберігання, переробку інформації, що циркулює у суспільстві по спеціально створених каналах та структурах і складає комунікативний базис соціальної взаємодії [3, с. 21].

Загальновідомим є і той факт, що розвиток особистості неможливий поза межами комунікаційного взаємозв'язку між індивідом і суспільством. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства і під впливом світових глобалізаційних процесів проблема трансформації освітніх комунікацій набуває нових соціокультурних і комунікативних вимірів, що потребує нелінійного їх осмислення. В інформаційному суспільстві особистість розвивається в оточенні інформаційного хаосу: засобів масової інформації і комунікації, особливо широкого поширення медіакомунікацій. Набуває актуальності проблема мережевого комунікаційного впливу на інформаційний світогляд особистості, що ускладнює забезпечення її життєдіяльності [3, с. 21].

Саме тому серед першочергових завдань сучасного суспільства пріоритетним для бібліотеки є як формування світогляду, так і дотримання культури спілкування (етичних норм) при обслуговуванні споживачів. Дослідження проблеми формування інформаційного світогляду особистості на практиці реалізується через вдосконалення інформаційно-комунікаційного середовища бібліотечної системи, сприяння творчому розвитку особистості в процесі інформаційно-бібліотечного обслуговування.

Соціокомунікативні процеси формування інформаційного світогляду на засадах гуманізму, що здійснюються в бібліотеці, ґрунтуються на розумінні компетентності особистості як суб'єкта освітньо-комунікаційного простору. Соціокультурний аспект розгляду цього питання зумовлено тим, що бібліотека за умов орієнтації людини на цінності культури має сприяти вихованню культурної особистості як відповідального суб'єкта соціокомунікаційного простору. Зазначена проблема комплексно осмислюється науковцями відповідно до засад реалізації етичних завдань. Динамічні інформаційно-комунікаційні процеси розвитку суспільства призводять до того, що індивіду дедалі складніше окреслити ціннісні орієнтири буття, звідси вкрай необхідним є посилення уваги до інформаційної безпеки особистості, що неможливо поза гуманністю бібліотечної субкультури [1, с. 27].

Отже, одним з основних завдань бібліотеки залишається виховання інформаційної культури – сталого прагнення до пошуку інформації, формування навичок її систематизації та оцінки, вміння користуватись бібліотекою. Саме тому пріоритетом в розвитку суспільства, поряд з традиційними засобами, є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну справу.

Список використаних джерел:

1. Черних О. Бібліотечно-інформаційна освіта як базова комунікативна система підготовки сучасних кадрів. *Рідна школа*. 2004. № 3. С. 26–31.
2. Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства: монографія / [В. М. Горвий та ін.]. Київ : НБУВ, 2021. 248 с.
3. Гавриш Н. Галузеві бібліотечно-інформаційні ресурси як комунікаційні засоби. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 4. С. 20–23.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Іван Боднар

здобувач 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Л. М. Мозолук-Боднар

В умовах воєнного часу молодь стає не лише активним учасником суспільного життя, а й носієм правових цінностей, які забезпечують дотримання законів та порядку. Формування правової культури молоді сьогодні є надзвичайно важливим, адже саме молодь часто стає активними учасниками волонтерських ініціатив. Від її правосвідомості залежить не лише особиста безпека, а й ефективність діяльності суспільства в умовах кризових ситуацій.

На думку Н. М. Вахнюк, правова культура — це сукупність цінностей, переконань і моделей поведінки, що відображають повагу до закону та усвідомлення прав і обов'язків громадян. Проте, як вважає Н. М. Вахнюк, сучасна молодь часто не має достатньої правової освіти через скорочення правознавства у школах і вплив соціальних мереж, де поширюються деструктивні приклади поведінки. Це створює необхідність цілеспрямованого формування правової культури та правової обізнаності. Тому важливо впроваджувати системну правову освіти та виховання; розвивати громадянську активності; використовувати онлайн-платформи та цифрові технології для доступу

до правової інформації та ін. Правова культура молоді є основою розвитку громадянського суспільства і правової держави, сприяє соціальній справедливості, боротьбі з корупцією та зміцненню демократичних інститутів. Для ефективного її розвитку потрібні нові методи навчання, критичне мислення, етичні цінності та активна участь молоді у суспільному житті [1, с. 129-133].

На думку О. О. Барабаш, Ю. В. Цуркан-Сайфуліна, правова культура є фундаментом суспільного життя, формуючи систему правових цінностей, норм і принципів, які впливають на поведінку людей та розвиток держави. Вона постійно змінюється разом із суспільством і залежить від освіти, досвіду, соціальних інститутів та засобів масової інформації. Одним із важливих механізмів формування правової культури є правове заохочення, яке стимулює дотримання законів і активну громадянську позицію, підвищує відповідальність та моральну мотивацію людини. Ефективність цього процесу забезпечується гармонією між суспільним впливом і самовихованням особистості, а також балансом прав і обов'язків, що створює основу для стабільного, справедливого та демократичного розвитку держави [2, с. 544-546].

Освітні заклади, на думку В. В. Аніщук, Д. О. Шубала, стають джерелом інформування про особливості правовідносин у воєнний час, протидіють ворожій дезінформації та пропаганді, формують навички інформаційної безпеки та цифрової грамотності, навчання яким включає розпізнавання фейкових акаунтів, інформаційних провокацій і маніпуляцій, а також усвідомлення юридичної відповідальності за публікацію матеріалів, що можуть загрожувати національній безпеці. Формування правової культури молоді в освітньому процесі під час війни має особливе значення для майбутнього України. Освітній процес сприяє формуванню правомірної поведінки, розвитку критичного мислення та здатності орієнтуватися в умовах тимчасових обмежень прав і свобод. Водночас він формує середовище, у якому утверджуються цінності доброчесності, справедливості, рівності та поваги до прав людини. Важливо, щоб молодь не лише знала про правові обмеження, запроваджені під час воєнного стану, а й усвідомлювала їх необхідність для захисту держави та суспільства. Тому освітній процес має сприяти формуванню внутрішнього переконання щодо свідомого дотримання правових норм, що, у свою чергу, формує відповідальне ставлення до безпеки держави та активну громадянську позицію. Отже, правова культура виступає важливою основою патріотичного виховання молодого покоління [3, с. 13-17].

Таким чином, правова культура молоді в умовах воєнного стану охоплює низку ключових елементів, серед яких знання законів та нормативних актів, розуміння своїх прав і обов'язків, повага до закону та правопорядку, що забезпечує дисципліну та довіру у суспільстві, а також критичне мислення та медіаграмотність, що дозволяє відокремлювати достовірну інформацію від фейкової, що особливо актуально в умовах воєнного стану.

Формування правової свідомості молоді сьогодні відбувається через освітній процес, який включають вивчення юридичних дисциплін та основ державної безпеки, військово-патріотичне виховання, що поєднує теоретичні знання з практичною підготовкою, громадську активність і волонтерство, де молодь застосовує свої знання на практиці та допомагає військовим і цивільним. Саме тому розвиток правової культури молодого покоління є необхідною умовою зміцнення правопорядку, утвердження принципів верховенства права та подальшого розвитку українського суспільства.

Отже, правова культура молоді — це не лише знання законів, а й готовність діяти відповідально та свідомо у суспільних процесах. Вона формує активних, обізнаних і дисциплінованих громадян, які можуть ефективно захищати свої права, підтримувати правопорядок і брати участь у розвитку держави. Правова культура молоді — це ключ до стабільності та безпеки суспільства, а її розвиток повинен залишатися пріоритетом для освіти, держави та громадських ініціатив.

Список використаних джерел:

1. Вахнюк Н. М. Основні проблеми формування правової культури молоді в Україні. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 128-134.
2. Барабаш О. О., Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Правова культура як елемент ефективності заохочувальних норм у процесі розвитку правової політики держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №5. С. 544-546.
3. Аніщук В. В., Шубала Д. О. Роль освітнього процесу у формуванні правової культури молоді під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2026. Випуск 93: частина 1. С. 13-17.

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МОЛОДІ У СТАНОВЛЕННІ НОВИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У ПІСЛЯВОЄННІ ЧАСИ

Дар'я Бондар

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент У.М. Олійник

Пропонуємо перед тим, як визначати основні напрямки можливого розвитку конкурентних переваг, до яких можна залучити українську молодь, спершу визначити, що таке конкурентна перевага.

Конкурентні переваги складають конкурентоспроможність суб'єктів господарювання – фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (ТОВ, АТ, ПП тощо) – здійснювати свою діяльність у боротьбі на ринку, яку називають конкуренцією. Конкуренція, в свою чергу, дуже широке, багатогранне та динамічне у розумінні поняття, яке має властивість змінюватися під умови та розвиток самого ринку, яке уособлює регламентовану, чесну боротьбу суб'єктів господарювання за збут власних послуг та товарів, метою якого є збільшення прибутку та задовільнити споживачів. Для досягнення цієї мети суб'єкти господарювання використовують різноманітні методи і ці методи чи ознаки формують конкурентоспроможність – фактичний стан підприємства, в якому фактичний потенціал до конкурентної боротьби з наявністю власного потенціалу та сформованих на його основі конкурентних переваг, відображують здатність працювати за їх рахунок та досягти сталого високого прибутку [1, с. 3].

Конкурентні переваги є цими ознаками. У своїй сукупності вони дають підприємству вищий шанс бути обраним серед інших підприємств-конкурентів, не беручи у цю характеристику природні монополії. У доктринальних джерелах визначення конкурентних переваг, хоч і має більше подібного, має і відмінні риси, залежно від якої школи походить теоретик. Наприклад, у ХХ столітті панувало визначення конк. переваг, як виняткових властивостей, якими наділений суб'єкт господарювання у порівнянні з іншими. У теорії ідеальної конкуренції А. Сміта переваги визначались як відносні та абсолютні, об'єднаними під витратами підприємства. Хекшер, шведський економіст, запропонував визначення, згідно з яким конкурентні переваги варто розглядати як надлишки того чи іншого ресурсу [2, с. 428].

Розглянувши теоретичні визначення, можна конкретизувати чинники, які допомагають підприємствам у конкуренції. Загалом вони поділяються на дві великі групи – зовнішні та внутрішні. Внутрішні чинники залежать виключно від підприємства, його першочергових можливостей, стратегій та діяльності загалом і включають: людський ресурс, виключних та рідкісних ресурсів, ефективне їх використання, інтелектуальний потенціал підприємства, нові знання та ідеї, масштаб підприємства. Зовнішніми є державна політика, правове середовище, монополізація, економічні та соціальні умови держави, ресурсний потенціал, структура ринку. У тому числі внутрішні реформи, встановлені пріоритети розвитку країни, чи бере участь країна у світових інтеграційних процесах, інвестиційна привабливість країни, оподаткування, рівень заробітної плати в країні тощо [3, с. 190].

Ми не можемо оминати військову агресію російської федерації проти цілісності та незалежності України. На початку агресії близько половини підприємств припинили або майже припинили свою роботу. Загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу становили 83 млрд. дол., спричинивши падіння ВВП у 30,4% у 2022 році. За даними на січень 2024 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення росії, зросла до \$155 млрд (за вартістю заміщення) [4]. Але це не означає, що наше життя та економічно-правова діяльність зупинилась. Не зважаючи на втрати, які зазнали усі суб'єкти господарської діяльності, вони цілком раціонально оцінюють поточну ситуацію, продовжуючи бути оптимістично налаштовані на будь-які можливі зміни, а також шукають адаптаційні зміни до труднощів: економія ресурсів, дистанційна зайнятість, знаходження додаткових державних чи інвестиційних джерел доходів, поширення самозайнятості серед населення тощо. Саме це відкриває дні нас нові можливості – появу нових конкурентних переваг до яких залучається усе населення від молоді, яка тільки починає свій шлях, до вже досвідчених фахівців різноманітних галузей.

Першою перевагою є утворення різноманітних волонтерських, молодіжних, ресурсних фондів, які допомагають та будуть допомагати у відбудові держави. Такими фондами, які фінансують відновлення держави, у тому числі впроваджуючи нові робочі місця, є, наприклад, Гуманітарний фонд, Фонд обслуговування та погашення державного боргу, Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, Фонд підтримки малого та середнього бізнесу, а також Фонд відновлення України. Перевагою є те, що ці фонди фінансуються не тільки владою України, а також іноземними інвесторами. Таким є Фонд відновлення

зруйнованої російською війною енергетичної інфраструктури, донорами якого стали переважно держави-союзниці ЄС [5].

Другою є енергетичний сектор та людський капітал. Коли ми охарактеризуємо людський капітал, ми не говоримо за кількісне число, а за якість. Саме тут держава буде вкладатися у розвиток молоді – залучення молодого покоління до нових професій, утворення спілок та організацій, закріплення можливостей молоді брати участь у державотворчих процесах. Держава не в останню чергу буде інвестувати в розвиток освіти, закріпленню нових навичок та підтримку науково-дослідницької діяльності, що в свою чергу буде спонукати міжнародну інтерес, а це співпраця молоді між собою, та залучення європейських кадрів. В тому числі це збільшить кількість заходів з підвищення кваліфікації та розвитку інноваційного мислення серед населення. Сфера ж енергетики зазначає зараз постійного тривалого ураження зброєю (дрони, ракети), але процес відновлення, стабілізації та знаходження шляхів захисту можуть стати перевагами України при стабільних подальших умовах. Це і залучення нових кадрів, і обмін досвідом з іноземними представниками, і залучення інвестицій, нових проектів по відбудові, поява та виготовлення різних технічних засобів збереження енергетичних об'єктів у цілісності.

Третьою конкурентною перевагою ми хочемо запропонувати військову сферу. Фінансування та розвиток військового потенціалу дозволяє залучити молодь у процеси та надати/закріпити робочі місця для діючих військовослужбовців, ветеранів, військових, які отримали поранення та через них не можуть продовжувати безпосередню службу. Ця конкурентна перевага можлива через те, що Україна як держава та Збройні сили України як військові одиниці приймають безпосередню участь у збройному конфлікті, який запровадив нові тактики та зброю, у тому числі дрони, прямого зіткнення з якими у держав-союзниць не було, окрім іноземних добровольців та у межах обміну досвідом. У нас є великий потенціал з інформаційного, технологічного та навчального розвитку у сфері військової техніки, машино-будування, виготовлення дронів; навчання іноземних військ держав-союзниць, обмін досвідом; інвестиції та продаж рукописних творів – інструкції, рекомендації, розпорядження, посібники, довідники тощо [6].

Висновки. Як підсумок можна сказати, що конкурентні переваги - ключова основа конкурентоспроможності підприємств, яка визначає їхню здатність ефективно діяти в умовах ринкової боротьби. Їх формування залежить від поєднання внутрішніх чинників (людський капітал, ресурси, інноваційність, управлінські рішення) та зовнішнього середовища

(державна політика, правові умови, структура ринку, інвестиційний інтерес). Повномасштабна війна спричинила значні втрати для української економіки, однак водночас стала каталізатором адаптаційних змін і появи нових переваг, якф можуть дати країні загалом, так і молоді, шанси стати лідером, розвинути ринок та забезпечити стійкість та безпеку держави після війни. Це можливо за рахунок появи нових сфер, розумне вкладання державних ресурсів у вже існуючі, де реалізація «свіжих» ідей забезпечить вдале відновлення нашої незалежної української держави.

Список використаних джерел:

1. Фісуненко П. А. Підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства : сутність та еволюція поняття. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2 (58). С. 152–161.
2. Шаповалова І.В. Конкурентні переваги підприємства: ретроспективний аналіз трактування термінів. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 427–432.
3. Ладунка І.С., Братанов М.І. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 189–194.
4. Defying the odds: How Ukrainian businesses thrive during war. Payoneer Team : веб-сайт. URL: <https://www.payoneer.com/resources/business/how-ukrainian-businesses-thrive-during-war/> (дата звернення: 21.03.2026).
5. Біла І.С., Ілюхіна В.В. Економіка війни в Україні: наслідки та можливі конкурентні переваги в повосний період. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. С. 160.
6. Medical support and strategic communications: Ukrainian service members take part in NATO Exercise LOYAL LEDA 2026. Ministry of Defence of Ukraine : веб-сайт. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/medical-support-and-strategic-communications-ukrainian-service-members-take-part-in-nato-exercise-loyal-leda-2026> (дата звернення: 21.03.2026).

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЮРИДИЧНУ ПРАКТИКУ В УКРАЇНІ

Вячеслав Ваняяр

здобувач 1 року навчання першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Л. М. Мозолок-Боднар

Повномасштабне вторгнення в Україну суттєво вплинуло на всі сфери суспільного життя, зокрема й на функціонування юридичного ринку та особливості здійснення правничої діяльності. Досліджуючи

діяльність юристів в Україні в умовах воєнного стану, О. Биков, Б. Мітярка звертають увагу на виклики, які потребують оперативного вирішення. Зокрема, запровадження воєнного стану спричинило значне зростання потреби у правничій допомозі, зокрема у сферах військового права, захисту прав військовослужбовців і членів їхніх сімей, а також у питаннях відшкодування та відновлення пошкодженого майна. Водночас ринок праці не здатний повною мірою задовольнити цей попит через нестачу кваліфікованих фахівців, що збільшує навантаження на практикуючих юристів і ускладнює доступ до правової допомоги, особливо у віддалених від обласних центрів регіонах. Сьогодні захист прав громадян має сприяти відновленню справедливості у суспільстві, яке зазнає наслідків збройної агресії. Наприклад, програми стажування, які організують юридичні фірми, дозволяють студентам здобути необхідний практичний досвід і сформувати навички, що підвищують їхню готовність до роботи у складних та екстремальних умовах [1, с. 64].

Значних змін зазнала також судова практика. Воєнний стан позначився на порядку розгляду судових справ, організації судової комунікації та загальному функціонуванні судової системи. З метою забезпечення безперервності правосуддя та водночас збереження життя і здоров'я учасників судового процесу в судовій системі було запроваджено низку спеціальних заходів та адаптаційних механізмів. Саме тому важливим є аналіз того, яким чином воєнний стан вплинув на здійснення судочинства, комунікацію між судами та учасниками процесу, а також які інструменти були впроваджені для забезпечення можливості розгляду справ у складних умовах воєнного часу.

Рада суддів із початком війни ухвалила низку рішень, спрямованих на забезпечення безперебійної роботи суддівського корпусу. Таким чином, було передбачено можливість дистанційної роботи, проведення засідань у форматі відеоконференцій, продовження процесуальних рядків на період воєнного стану, а також право відкладати розгляд справ.

Судова система активно й у стилі строки перейшла на електронну взаємодію з учасниками процесу. Електронний суд набув реального практичного застосування, а обмін документами через електронну пошту та месенджери суттєво прискорився. Якщо в період пандемії ці інструменти лише впроваджувались, то в умовах воєнного стану та російської агресії цей процес різко прискорився й система запрацювала на повну потужність.

На практиці це означало отримання сканованих копій документів, підписання їх електронним цифровим підписом та участь в онлайн-засіданнях. Стресові умови, що склалися стали потужним каталізатором

для якості та швидкості електронного документообігу, в порівнянні з довоєнним періодом [2].

Л. Котова, Д. Степченко, досліджуючи професійну етику юриста в умовах воєнного стану описують етичні колізії, процесуальні труднощі та зміни в підготовці юристів, що, безумовно, є наслідком воєнного стану і безпосередньо впливає на діяльність юристів та адвокатів [3, с. 31-33].

Відома юристка Г. Іщенко звертає увагу, що в 2025 році юридична практика в Україні зазнала суттєвих змін через війну та пов'язані з нею соціально-економічні трансформації. Юристи працюють не лише у військовому та корпоративному праві, а й у сімейному та спадковому, адаптуючись до нових викликів: дистанційна робота, нестабільність бізнесу, хакерські атаки на реєстри, постійні зміни у законодавстві та санкційні обмеження. Зросла кількість справ щодо військово-лікарських комісій, перерахунку грошових виплат та статусу УБД, де клієнти потребують професійного супроводу для захисту прав [4].

Воєнний стан суттєво вплинув на юридичну практику в Україні, зокрема на діяльність у сфері примусового виконання судових рішень. Незважаючи на надзвичайні виклики, виконавці продовжують виконувати свої функції, водночас війна виявила слабкі місця системи — залежність від фізичного доступу до майна, нестабільну роботу реєстрів та обмежений цифровий інструментарій. У відповідь на це юридична практика змушена активно адаптуватися: цифровізація документів, дистанційна взаємодія з банками та нотаріусами, автоматизовані системи провадження стають новими стандартами. Таким чином, воєнний стан не лише створює виклики для юристів, а й прискорює модернізацію виконавчої системи, змінюючи підходи до правозастосування та управління процесами у правовій сфері [5].

На підставі вищевикладеного слід зазначити, що воєнний стан в Україні суттєво трансформував юридичну практику, створивши нові виклики та прискоривши адаптацію правничої спільноти до надзвичайних умов. Юристи змушені працювати в дистанційному форматі, застосовувати цифрові інструменти, прогнозувати результати справ за допомогою аналітики та штучного інтелекту, а також захищати права клієнтів у військовому, корпоративному та сімейному праві. Система примусового виконання рішень та судова практика адаптуються до обмежень війни, розвиваючи цифровізацію, автоматизацію та процесуальні інновації. Водночас війна висвітлила структурні слабкі місця правової системи, що стимулює її модернізацію та підвищення ефективності правозастосування навіть у мирний час.

Список використаних джерел:

1. Биков О. М., Матірка Б. А. Діяльність юристів в умовах воєнного стану в Україні. *Legal Bulletin*. 2024. № 4 (14). С. 58-66.
2. Що пережила судова практика у 2022 році? *Юридична газета. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 13 січня 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/shcho-perezhyila-sudova-praktika-u-2022-roc.html> (дата звернення: 07.03.2026).
3. Котова Л. В., Степченко Д. О. Професійна етика юристів та верховенство права в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 92: частина 5. С. 26-34.
4. Війна все змінює: як юридична практика адаптується до нових реалій. *Юридична газета. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 15 травня 2025. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/viyna-vse-zminyue-yak-yuridichna-praktika-adaptuetsya-dopovih-realiy.html> (дата звернення: 10.03.2026).
5. Піхотенко А. Виконавче провадження під час війни: юридичні виклики та практичні реалії. 5 травня. 2025. URL: <https://investlaw-group.com/vykonavche-provazhennya-pid-chas-vijny-yurydychni-vyklyky-ta-praktychni-realiyi/> (дата звернення: 10.03.2026).

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ЯК ЗАСІБ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Вероніка Гілюк

здобувачка 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент О.О. Кожушко

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується введенням інформаційних технологій у сфери життя людини. Процеси цифровізації охоплюють економіку, державне управління, медицину, освіту, науку та інші галузі життєдіяльності людини. Винятком також не являється і правова система, що поступово змінюється під впливом розвитку цифрових технологій. Одним із важливих наслідків впливу цифровізації стало введення та використання електронних доказів у судовому процесі. Вони стають важливим інструментом цифровізації правосуддя та сприяють підвищенню ефективності розгляду справ у судах.

Завдяки цифровізації правосуддя з'явилась можливість впровадження електронних систем документообігу, можливість дистанційної участі у судових засіданнях, використання електронного суду, а також застосування сучасних технологій для зберігання та обробки інформації. У таких умовах виникають потреби у використанні нових форм доказової інформації, що відповідають реаліям цифрового

середовища. Саме тому електронні докази поступово займають важливе місце у системі доказування та стають невід'ємною складовою сучасного судового процесу.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 ЦПК України від 18.03.2004 року електронні докази -це «інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних і електронній формі (в тому числі, в мережі Інтернет)» [1].

З даного визначення можна зробити висновок, що запропонований перелік видів електронних доказів не є вичерпним, так як технологічний процес не стоїть на місці, що зумовлює появу все більше нових видів електронних доказів [2, с. 105].

Варто зазначити, що електронні докази є доволі новим видом доказів у процесуальному праві, поява якого безпосередньо пов'язана з розвитком інформаційних технологій та поширенням електронних комунікацій.

Незважаючи на це використання електронних доказів надає значні переваги порівняно з традиційними видами доказів. Електронні документи можуть бути подані до суду в електронній формі через Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), що полегшує процедуру їх подання та зменшує витрату часу і ресурсів учасників процесу. Крім цього, використання електронних доказів стає важливим елементом гарантування права на справедливий суд та реалізації процесуальних прав учасників справи [3, с. 410].

Особливостями електронних доказів є можливість знати інформацію про час створення документа, його зміну та джерело походження. Завдяки цим технічним даним можна встановити відомості про домовленості між сторонами або записи з камер відеоспостереження можуть підтверджувати або спростовувати певні факти. Завдяки цьому електронні докази починають переважати під час розгляду різних категорій судових справ.

Незважаючи на це, електронні докази також мають і недоліки, основним з них є підвищений ризик втрати або пошкодження даних унаслідок технічних збоїв чи шкідливих програм, а також потребу в

поширеному захисті інформації від несанкціонованого втручання та фальсифікації [3, с. 410].

Не менш важливим аспектом є підготовка фахівців, здатних працювати з цифровими доказами. Судді, адвокати та інші учасники судового процесу повинні володіти базовими знаннями у сфері інформаційних технологій, щоб правильно оцінювати електронні дані та розуміти особливості їх отримання і використання. У деяких випадках також виникає необхідність залучити спеціаліста з комп'ютерної експертизи або цифрової криміналістики, що можуть проводити дослідження електронної інформації та підтверджувати її достовірність.

Аналізуючи чинне цивільно процесуальне законодавство можна зрозуміти, що законодавство передбачає можливість використання дистанційних технологій (електронна подача документів, проведення засідань у режимі відеоконференції, електронні повідомлення), але відсутність чітких та уніфікованих процедур щодо ідентифікації учасників, захисту персональних даних і забезпечення автентичності електронних документів призводить до неоднозначного тлумачення норм і ускладнює їх застосування в судовій практиці. Це створює правову невизначеність, яка негативно впливає на оперативність і якість здійснення дистанційного правосуддя [3, с. 412].

Таким чином можна зробити висновки, що електронні докази відіграють важливу роль у процесі цифровізації, правосуддя та розвитку сучасної правової системи. Вони дозволяють ефективно використовувати інформаційні технології у сучасному судовому процесі, забезпечують швидкий доступ до інформації та сприяють підвищенню ефективності розгляду справ. У той самий час подальший розвиток інституту електронних доказів потребує вдосконалення законодавчої бази, розвитку технологічної інфраструктури та підвищення рівня цифрової компетенції учасників правових відносин. Лише за умови комплексного підходу електронні докази зможуть повною мірою реалізувати свій потенціал як важливий інструмент цифровізації правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України від 18.03.2004 р. №1618-IV : Верховна рада України. Законодавство України : вебсайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення : 14.03.2026)
2. Заріцька О. С., Заріцький М. Д. Фіксація електронних доказів, отриманих у мережі інтернет, у цивільному процесі. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. № 10. С. 103-107.
3. Клипа О. П. Дистанційне правосуддя в Україні: цивільно-процесуальний контекст реалізації та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського*

ЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Оксана Дідик

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.філол.н., доцент Л.Л.Дика

Сучасні умови надання освітніх послуг вимагають нових, перспективних форм управлінського впливу, які б могли забезпечити максимально можливе досягнення цілей навчального закладу та результатів його діяльності.

Трансформація парадигми надання освітніх послуг у сучасних умовах зумовлює гостру потребу у впровадженні інноваційних моделей управлінського впливу. Традиційні методи контролю поступаються місцем перспективним стратегіям менеджменту, які орієнтовані на синергію внутрішніх ресурсів закладу. Це дозволяє не лише забезпечити цільову ефективність організації, а й гарантувати високу якість освітніх результатів, що відповідають динамічним запитам стейкхолдерів та ринку праці. Це, в свою чергу, вимагає створення такої управлінської системи в освітньому закладі, за якої педагогам була б не вигідна пасивна участь у трудовій діяльності установи. Саме тому виникає необхідність більше уваги приділяти корпоративній культурі. У закладі з ефективно побудованою корпоративною культурою професіоналізм є «модним». Коли більшість колег захоплені спільною справою, пасивність сприймається як девіація, що робить її соціально некомфортною для працівника [1, с. 520-525].

Зауважимо, що корпоративна культура в освітній установі – це система колективно поділених цінностей, переконань, традицій і норм поведінки працівників. Вона виражається в символічних засобах духовного й матеріального оточення людей, що працюють в закладі надання освітніх послуг. Питання сутності та особливостей корпоративної культури як частини політики навчального закладу постійно привертало та привертають увагу вчених. Оскільки корпоративна культура забезпечує мотивацію і регуляцію діяльності освітньої установи, а також є засобом адаптації організації до

зовнішнього середовища, то вона стає фундаментальним фактором життєздатності та конкурентоспроможності закладу в умовах постійної соціально-економічної турбулентності. У зовнішньому середовищі, що характеризується швидкою зміною освітніх стандартів та технологій, корпоративна культура виконує роль «навігатора». Заклад із розвинутою культурою сприймає зовнішні виклики (наприклад, перехід на дистанційне навчання чи зміну нормативної бази) не як загрозу, а як можливість для трансформації. Культура дозволяє установі швидше реагувати на запити стейкхолдерів (батьків, роботодавців), інтегруючи їхні очікування у внутрішні процеси без втрати ідентичності закладу [2].

Якщо формальні інструкції визначають, що має робити педагог, то корпоративна культура визначає, як він це робить, коли за ним ніхто не спостерігає. Замість тотального контролю з боку адміністрації вступають у дію групові норми. Педагогічна етика та взаємоповага стають природними регуляторами професійної поведінки. Спільні цінності створюють єдине поле для інтерпретації подій, що дозволяє вирішувати суперечності на рівні пошуку спільних інтересів, а не на рівні особистих протистоянь. Оскільки культура формує почуття причетності, вона створює особливий вид внутрішньої мотивації, тобто особисті цілі педагога (саморозвиток, визнання) збігаються з місією закладу, продуктивність зростає експоненціально. У сучасному світі фахівці обирають не лише зарплату, а й середовище. Сильна культура стає «магнітом», який утримує кращих викладачів, створюючи для них простір інтелектуального та емоційного комфорту [3, с. 23-27].

Запорукою продуктивності діяльності освітньої установи, на нашу думку, є чітко налагоджена система внутрішньокорпоративних процесів, в першу чергу інформаційних і комунікаційних. Тому інвестування в корпоративну культуру – це не «додаткові витрати часу», а найбільш прибуткова управлінська інвестиція. Вона перетворює освітній заклад із формальної структури на динамічну екосистему, яка здатна не просто виживати в умовах змін, а й випереджати їх, задаючи власні стандарти якості [4].

Отже, корпоративна культура орієнтована на внутрішнє середовище і проявляється в організаційній поведінці працівників освітньої установи. До складових корпоративної культури належать стійкість, ефективність і надійність внутрішньосистемних організаційних зв'язків; дисципліна і культура їх виконання; динамізм і адаптивність до нововведень в установі; загальноприйнятий (на всіх рівнях) стиль управління, заснований на співпраці, активні процеси позитивної самоорганізації та

багато іншого, що проявляється в організаційній поведінці педагогів відповідно до прийнятих норм і визнаних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Степанова Л.В., Тужилкіна О.В. Корпоративна культура в контексті регулювання соціально-трудових відносин. Соціально-трудові відносини: проблеми науки та практики : монографія. 2020. С. 518–534.
2. Амеліна С.М., Кубіцький С.О. Корпоративна культура у системі управління персоналом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2020. № 7. С. 59-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_7_10. (дата звернення: 12.03.2026).
3. Савчук Л.М., Савчук О.О. Теоретичні аспекти впливу корпоративної культури на ефективність організації. *Проблеми науки.* 2012. №9. С. 23-27.
4. Перезова І.В., Вітовський О.І., Хомик А. В., Ривак О.І. Корпоративна культура як інструмент управління лояльністю персоналу підприємств. *Академічні візії.* Випуск 23. 2023. URL: C:/Users/user/Download/sctattia.pdf. (дата звернення: 12.03.2026).

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Софія Дідух

студентка 4 курсу спеціальності

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.філол.н., доцент Л.Л.Дика

У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні, поширенні та популяризації знань. Вони залишаються важливими культурними та інформаційними центрами, які забезпечують доступ до різноманітних джерел інформації та сприяють розвитку освіти, науки і культури. Проте з розвитком інформаційних технологій діяльність бібліотек значно змінилася. Сучасна бібліотека вже не є лише місцем зберігання друкованих книг. Вона перетворюється на сучасний інформаційний центр, де активно використовуються цифрові технології, мультимедійні ресурси та електронні інформаційні системи. [1, с. 1].

З розвитком комп'ютерних технологій значно покращилася і організація бібліотечної роботи. Використання комп'ютерної техніки дозволило автоматизувати багато процесів, які раніше виконувалися вручну. Одним із важливих досягнень у цьому напрямі стало впровадження електронних каталогів. Завдяки електронним базам даних

користувачі можуть швидко знаходити необхідну літературу, дізнаватися про наявність видань у бібліотеці та отримувати інформацію про нові надходження. Електронні каталоги значно спрощують процес пошуку інформації, адже тепер користувачеві не потрібно переглядати численні карткові каталоги - достатньо скористатися комп'ютером або електронною системою пошуку. [2, с. 1].

Автоматизація бібліотечних процесів також значно полегшила роботу бібліотекарів. Сьогодні реєстрація читачів, облік виданої літератури, формування бібліотечного фонду та ведення статистики здійснюються за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. Це дозволяє швидше обслуговувати користувачів, зменшує ймовірність помилок та підвищує ефективність бібліотечної діяльності. Крім того, цифрові технології дають можливість створювати електронні архіви, цифрові бібліотеки та репозитарії, які забезпечують доступ до наукових і навчальних матеріалів у будь-який час. [2, с. 2].

Особливого значення у сучасному інформаційному просторі набуває популяризація діяльності бібліотек через мережу Інтернет. У сучасних умовах бібліотеки активно використовують соціальні мережі для інформування користувачів про свою діяльність. Такі платформи, як Instagram, Facebook, TikTok та інші, дозволяють бібліотекам поширювати інформацію про нові книги, культурні заходи, виставки, лекції та інші події. Соціальні мережі стають важливим інструментом комунікації між бібліотекою та її користувачами. Завдяки цьому бібліотеки можуть охоплювати ширшу аудиторію, залучати нових читачів та формувати позитивний імідж у суспільстві.

Важливим напрямом діяльності сучасних бібліотек є організація культурно-просвітницьких заходів. Сьогодні бібліотечні заходи значно відрізняються від традиційних форм роботи, які існували раніше. Якщо раніше інформація часто подавалася у вигляді звичайних лекцій або читання текстів, то сьогодні бібліотекарі використовують більш сучасні та інтерактивні методи подачі інформації. Під час проведення заходів активно застосовуються мультимедійні технології: презентації, відеоматеріали, інтерактивні елементи, мультимедійні дошки. Такі форми роботи дозволяють зробити подачу інформації більш цікавою та зрозумілою для сучасної аудиторії. [3, с. 2].

Бібліотекарі також створюють власний мультимедійний контент, знімають короткі відеоролики, готують тематичні презентації та інформаційні матеріали. Часто для підготовки заходів використовуються матеріали з відкритих інтернет-ресурсів, які доповнюються власними

творчими ідеями бібліотекарів. Це дозволяє зробити бібліотечні заходи більш сучасними, креативними та привабливими для різних вікових груп.

Окрему увагу бібліотеки приділяють популяризації читання та культурної спадщини. До визначних дат, ювілеїв письменників, державних свят та пам'ятних подій організуються тематичні книжкові виставки, інформаційні стенди, презентації та літературні заходи. Такі заходи сприяють підвищенню інтересу до книги, розвитку читацької культури та формуванню національної свідомості. [4, с. 3].

У сучасному світі важливим аспектом діяльності бібліотек є також розвиток інформаційної грамотності користувачів. Бібліотеки проводять різноманітні тренінги, лекції та практичні заняття, спрямовані на формування навичок роботи з інформацією. Особливо актуальними є заняття, присвячені безпечному користуванню інтернетом, медіаграмотності та критичному мисленню. У сучасних умовах, коли люди щодня отримують велику кількість інформації з різних джерел, надзвичайно важливо навчити користувачів аналізувати інформацію, перевіряти її достовірність та правильно використовувати.

Окремим напрямом сучасної бібліотечної діяльності є використання новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту. Штучний інтелект може допомагати у пошуку інформації, підготовці матеріалів для заходів, створенні навчальних ресурсів та аналізі інформаційних потоків. Проте важливо використовувати ці технології відповідально. Штучний інтелект може бути корисним інструментом у роботі бібліотекарів, однак він не повинен замінювати власне мислення людини. Саме тому під час проведення інформаційних заходів бібліотеки можуть знайомити користувачів із можливостями сучасних технологій, пояснювати принципи їх використання та звертати увагу на необхідність критичного мислення.

Особливо важливою є робота бібліотек з дітьми та молоддю. Для молодших користувачів організуються різноманітні інтерактивні заняття, спрямовані на розвиток логічного мислення, творчих здібностей та навичок роботи з інформацією. Одним із прикладів таких занять є навчання основам програмування за допомогою середовища Scratch. Scratch є спеціальною навчальною програмою, яка дозволяє дітям у доступній формі ознайомитися з основами програмування. [5, с. 4].

Під час занять зі Scratch діти навчаються створювати прості алгоритми, розуміти послідовність дій та логіку виконання програм. У процесі навчання вони складають програми з окремих блоків, які потрібно правильно розташувати у певній послідовності. Така форма навчання допомагає дітям зрозуміти, що будь-яка програма працює за

чітко визначеним алгоритмом. Це формує у них навички логічного мислення та розуміння основ програмування. [5, с. 4].

Бібліотекарі також проводять подібні заняття у співпраці із закладами освіти. Вони відвідують школи, організовують інтерактивні уроки, під час яких використовують мультимедійні презентації, відеоматеріали та інші сучасні засоби навчання. Такі заняття допомагають зробити процес навчання більш цікавим та доступним для дітей. Для молодших школярів це є першою сходинкою у знайомстві з цифровими технологіями, а для старших учнів - можливістю розширити свої знання у сфері інформаційних технологій.

Таким чином, сучасні бібліотеки активно адаптуються до умов цифрового суспільства. Вони поєднують традиційні форми роботи з новітніми технологіями, використовують електронні ресурси, мультимедійні засоби та соціальні мережі для популяризації знань. Завдяки цьому бібліотеки залишаються важливими центрами освіти, культури та інформації, які продовжують розвиватися відповідно до потреб сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР (зі змінами станом на 2026 р.) - [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-vp#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-vp#Text) (дата звернення: 09.03.2026)

2. Прокопчук В. С., Айвазян О. Б. Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920-2023): монографія / рец.: Ківашар Т. І., Новальська Т. В., Чабан К. А. - Дунаївці; Хмельницький: Стрихар А. М., 2024. - 416 с.

3. Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 60-річчю Наукової бібліотеки ХНУ, 19-20 жовт. 2022 р. / редкол.: О. Б. Айвазян [та ін.]. - Хмельницький: ХНУ, 2022. - 187 с.

4. Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення: збірник доповідей і повідомлень наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 29 верес. 2021 р. - Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021. - 336 с.

5. Хмельницька обласна бібліотека для дітей. Офіційний сайт. URL: <https://odb.km.ua> (дата звернення: 09.03.2026).

МЕТОДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Віктор Звезда

здобувач фахової передвищої освіти

3 року навчання спеціальності 081 «Право»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент У.М. Олійник

Встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є одним із найскладніших етапів у процесі кримінально-правової оцінки діяння. Це пояснюється тим, що суб'єктивна сторона відображає внутрішні психічні процеси особи, її ставлення до вчинюваного діяння та його наслідків. На відміну від об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яка проявляється у зовнішніх діях або бездіяльності та може бути безпосередньо сприйнята органами чуття, суб'єктивна сторона має внутрішній характер. Саме тому її встановлення потребує застосування спеціальних методів дослідження та аналізу різних обставин кримінального правопорушення.

Одним із основних методів встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є аналіз об'єктивних обставин вчиненого діяння. Поведінка особи до, під час і після вчинення кримінального правопорушення може свідчити про її наміри, мотиви та психічне ставлення до власних дій. Наприклад, підготовка до кримінального правопорушення, пошук засобів для його вчинення або намагання приховати сліди правопорушення можуть свідчити про наявність прямого умислу. У той же час випадковий характер дій або відсутність наміру заподіяти шкоду можуть вказувати на необережну форму вини [1].

Важливим методом дослідження суб'єктивної сторони є аналіз способу вчинення кримінального правопорушення. Характер дій правопорушника, їх послідовність, використані засоби та інші обставини можуть свідчити про наявність певної мети або мотиву. Наприклад, ретельно сплановані дії, використання спеціальних засобів або попередня підготовка можуть свідчити про наявність прямого умислу та цілеспрямованої поведінки особи.

Ще одним важливим методом є дослідження особистості правопорушника. Вивчення його характеру, моральних якостей, життєвих обставин, соціального середовища та попередньої поведінки

дозволяє краще зрозуміти мотиви та причини вчинення кримінального правопорушення. Особливе значення має аналіз взаємин між правопорушником і потерпілим, адже конфлікти, особисті образи або інші обставини можуть бути важливими факторами, що вплинули на формування мотиву кримінального правопорушення.

Встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення також здійснюється шляхом аналізу показань свідків, потерпілих та самого підозрюваного або обвинуваченого [2]. Пояснення осіб, які були присутні під час події, можуть містити інформацію про поведінку правопорушника, його висловлювання або інші ознаки, що свідчать про його наміри. Водночас показання самого обвинуваченого також можуть бути важливим джерелом інформації щодо його психічного ставлення до вчиненого діяння.

Суттєву роль у встановленні суб'єктивної сторони кримінального правопорушення відіграє використання спеціальних знань. У деяких випадках для дослідження психічного стану особи призначаються судово-психологічні або психіатричні експертизи. Такі експертизи дозволяють оцінити психічний стан особи на момент вчинення кримінального правопорушення, визначити рівень її усвідомлення власних дій та здатність керувати ними. Це має важливе значення для встановлення форми вини та вирішення питання про кримінальну відповідальність особи [3, с. 103].

Не менш важливим є метод комплексного аналізу доказів. У кримінальному провадженні жоден доказ не може розглядатися ізольовано від інших. Встановлення суб'єктивної сторони потребує врахування всіх доказів у їх сукупності. Тільки шляхом комплексного дослідження всіх обставин справи можна зробити обґрунтований висновок щодо наявності або відсутності умислу, мотиву, мети чи інших ознак суб'єктивної сторони.

Крім того, у процесі дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення важливе значення має логічний аналіз та реконструкція події кримінального правопорушення. Слідчий або суд повинен відтворити послідовність дій правопорушника, встановити причинно-наслідкові зв'язки між його поведінкою та наслідками, що настали. Такий підхід дозволяє більш точно визначити психічне ставлення особи до вчинюваного діяння [3, с. 110].

Складність встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення полягає також у тому, що психічні процеси можуть змінюватися протягом вчинення правопорушення. Наприклад, особа може розпочати певні дії без наміру спричинити тяжкі наслідки, однак у

процесі розвитку подій її ставлення до ситуації може змінитися. Саме тому дослідження суб'єктивної сторони потребує особливої уважності та ретельності.

Додатково слід зазначити, що встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення тісно пов'язане із принципом повного, всебічного та об'єктивного дослідження всіх обставин кримінального правопорушення. Слідчі органи та суд повинні не лише зібрати докази, але й правильно їх оцінити, враховуючи взаємозв'язок між фактичними обставинами справи та психологічним ставленням особи до своїх дій. Саме тому важливе значення має логічний та правовий аналіз отриманої інформації.

У процесі дослідження суб'єктивної сторони особлива увага приділяється також аналізу поведінки особи після вчинення кримінального правопорушення. Наприклад, спроби приховати сліди правопорушення, втеча з місця події, знищення доказів або надання неправдивих свідчень можуть свідчити про усвідомлення протиправності своїх дій. Такі обставини нерідко вказують на наявність умислу та прагнення уникнути відповідальності. Водночас добровільне повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або надання допомоги потерпілому може свідчити про інші психологічні аспекти поведінки особи.

Не менш важливим є врахування соціального середовища, у якому перебуває правопорушник. Сімейні обставини, умови життя, вплив оточення, рівень освіти та виховання можуть відігравати важливу роль у формуванні мотивів та цілей злочинної поведінки. Тому під час розслідування кримінального правопорушення часто здійснюється вивчення соціально-психологічних характеристик особи.

Крім того, сучасна правозастосовна практика активно використовує досягнення психології та кримінології для більш точного встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Залучення фахівців у галузі психології дозволяє глибше дослідити емоційний стан особи, її здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними. Це особливо важливо у складних кримінальних провадженнях, де необхідно встановити справжні мотиви поведінки правопорушника.

Таким чином, встановлення та дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення здійснюється за допомогою комплексу різних методів. До них належать аналіз об'єктивних обставин справи, дослідження способу вчинення кримінального правопорушення, вивчення особистості правопорушника, використання показань учасників кримінального провадження, проведення експертиз та комплексний

аналіз доказів. Лише поєднання цих методів дозволяє об'єктивно встановити психічне ставлення особи до вчиненого діяння та забезпечити правильну кримінально-правову оцінку кримінального правопорушення.

Отже, методи встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення відіграють надзвичайно важливу роль у процесі досудового розслідування та подальшого судового розгляду кримінальних справ. Саме завдяки їх застосуванню стає можливим глибше зрозуміти внутрішнє психічне ставлення особи до вчиненого діяння, визначити форму вини (умисел або необережність), а також встановити мотиви та мету кримінального правопорушення. Ці елементи мають принципове значення для правильної кримінально-правової кваліфікації діяння, оскільки вони дозволяють відмежувати один склад кримінального правопорушення від іншого, а також від правомірної поведінки або менш суспільно небезпечних правопорушень.

Крім того, дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення сприяє більш повному розумінню обставин вчинення кримінального правопорушення, що, у свою чергу, дає змогу встановити ступінь суспільної небезпечності дій особи, її особистісні характеристики, а також обставини, які могли вплинути на формування злочинного наміру. Для цього використовуються різноманітні методи, зокрема аналіз доказів, допити підозрюваних, потерпілих і свідків, дослідження поведінки особи до, під час і після вчинення кримінального правопорушення, проведення експертних досліджень, а також логічне та психологічне тлумачення встановлених фактів [3, с. 158].

Важливим є й те, що правильне встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення забезпечує дотримання фундаментальних принципів кримінального права, зокрема принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Без належного встановлення вини неможливо притягнути особу до кримінальної відповідальності, адже відповідно до засад кримінального права відповідальність можлива лише за наявності вини.

Принагідно, слід зазначити, що встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є найскладнішим етапом кваліфікації, оскільки йдеться про внутрішні психічні процеси, які неможливо спостерігати безпосередньо. Основним і найпоширенішим методом у цій сфері є ретроспективний аналіз об'єктивних ознак, що дозволяє через поведінку особи, її дії та обставини кримінального правопорушення робити висновки про її внутрішній стан. При цьому враховується характер вчинених дій, спосіб їх виконання, вибір знарядь, локалізація тілесних ушкоджень та інші зовнішні прояви. Наприклад, удар ножем у

серце може свідчити про умисел на вбивство, тоді як легке поранення руки або ноги швидше вказує на намір залякати потерпілого. Аналізи підлягають також передумови кримінального правопорушення, зокрема стосунки між винним і потерпілим, наявність конфліктів чи погроз, а також поведінка після скоєння діяння, яка може проявлятися у спробах приховати сліди кримінального правопорушення, втечі, наданні допомоги потерпілому або брехні. Цей метод дозволяє реконструювати психічний стан особи у момент вчинення кримінального правопорушення на основі конкретних, об'єктивних фактів [3, с. 183].

Доповнює його вербальний метод, що ґрунтується на аналізі показань підозрюваного та свідків. Через власні пояснення особи можна отримати інформацію про мотиви та наміри, хоча ці дані завжди потребують перевірки, оскільки підозрюваний може давати свідчення, спрямовані на захист, які не відповідають дійсності. Свідчення очевидців допомагають підтвердити чи спростувати версію підозрюваного і співвіднести її з поведінкою особи до та після кримінального правопорушення.

Особливу роль відіграють психологічні та судово-психіатричні методи, що дозволяють оцінити стан свідомості та волі особи. В експертизах встановлюється, чи була особа осудною, чи перебувала вона в стані афекту, сильного душевного хвилювання або фізіологічного сп'яніння. Аналіз інтелектуального моменту дозволяє визначити, чи усвідомлювала особа суспільно небезпечний характер своїх дій та чи могла передбачати їх наслідки, а аналіз вольового моменту допомагає з'ясувати, чи бажала особа настання цих наслідків або свідомо їх допускала. Ці дослідження дають змогу відмежувати умисел від необережності та об'єктивно оцінити ступінь відповідальності.

Метод виключення застосовується для точного визначення форми вини, коли певні дії або їх наслідки не відповідають умислу. Наприклад, якщо встановлено, що особа не передбачала наслідків, хоча мала таку можливість, то це свідчить про злочинну недбалість, а не умисел. Це дозволяє уникнути помилкової кваліфікації та правильно визначити форму вини.

Логіко-юридичний метод полягає у співставленні встановлених фактів із диспозицією статей Кримінального кодексу України. Якщо закон передбачає відповідальність лише за наявності певної мети або мотиву, а вони відсутні, склад кримінального правопорушення за конкретною статтею не вважається сформованим. Наприклад, корисливий мотив є обов'язковим для кваліфікації крадіжки; його

відсутність виключає кримінальне правопорушення за цією статтею [18, с. 201].

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення вважається доведеною лише тоді, коли всі об'єктивні факти, показання та психіатрично-психологічні дослідження утворюють єдину, несуперечливу картину намірів особи. Комплексне використання ретроспективного аналізу, вербальних даних, психологічних методів, виключень та логіко-юридичної перевірки забезпечує об'єктивність висновків і сприяє справедливому застосуванню норм кримінального законодавства.

Таким чином, комплексне, всебічне та об'єктивне дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є необхідною умовою встановлення істини у кримінальному провадженні. Воно сприяє правильному застосуванню норм кримінального законодавства, запобігає судовим помилкам та гарантує реалізацію принципів законності, справедливості та верховенства права у діяльності правоохоронних органів і суду. Саме тому питання методів встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення посідає важливе місце як у теорії кримінального права, так і в практиці правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Щербаковська К. О. Використання судових експертиз для встановлення суб'єктивної сторони злочину. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0a94f5d2-a17f-47f4-80b1-5169d8232157/content>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Гупалюк А. С. Криміналістичні методи і засоби встановлення мотивів та мети вчинення злочину : дис...доктора філос. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія». 2023. 263 с.

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ У ПОЛІТИЧНИХ, КУЛЬТУРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

Богдан Коваленко

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Л.Л.Дика

У сучасних умовах розуміння комунікації як соціальної форми взаємодії між людьми зазнало суттєвих змін. Комунікація як складова соціального розвитку суспільства обумовлена фундаментальними трансформаціями, що відбуваються в сучасному світі. В епоху інформаційного суспільства комунікація перестає бути просто засобом передачі даних і стає ключовим ресурсом управління, соціалізації та розвитку. У періоди кризи, соціальних змін, воєнних станів тощо комунікація стає головним інструментом збереження соціальної згуртованості. Саме за допомогою комунікації відбувається діалог між владою та суспільством (забезпечує прозорість та довіру); здійснюється міжособистісна взаємодія (сприяє психологічній підтримці та адаптації індивіда в соціумі); реалізується протидія дезінформації (в умовах гібридних загроз критичне значення має здатність суспільства вибудовувати стійкі канали достовірної комунікації) [1].

Комунікація забезпечує трансляцію культурних норм, цінностей та досвіду між поколіннями. У контексті соціального розвитку це означає формування спільної ідентичності та збереження культурного коду в умовах мультикультуралізму. Комунікація сьогодні є головним рушієм соціальної інтеграції. Без ефективних комунікаційних стратегій неможливо забезпечити сталий розвиток економіки, освіти чи культури, а також неможливо побудувати адаптивне суспільство, здатне відповідати на виклики сучасності [2].

Питання комунікації є предметом аналізу науковців різних сфер та галузей знань. Американський соціолог Чарльз Кулі на межі XIX–XX століть визначив комунікацію як фундаментальний механізм, що забезпечує життєдіяльність і прогрес людських взаємин. У його розумінні це цілісна сукупність інтелектуальних символів та інструментів їхнього поширення. Автор включає до цього поняття не лише вербальні та невербальні сигнали (мову, жести, міміку), а й технологічні досягнення свого часу – від друку до телеграфу та транспортних мереж, які дозволяють долати часові й просторові бар'єри. Межа між інструментами комунікації та об'єктивною реальністю є

досить умовною. Процес формування зовнішнього світу невід’ємний від виникнення системи уніфікованих символів, що спеціально створені для трансляції ідей. Саме поява такої знакової системи закладає фундамент для класичного розвитку комунікативних процесів [3, с. 71-77].

Функціональне призначення комунікації полягає в організації результативного обміну інтелектуальним та емоційним ресурсом між суб’єктами задля встановлення консенсусу та гармонізації суспільних відносин. У цьому контексті комунікативна діяльність спрямована на формування сприятливого середовища, що забезпечує реалізацію як персональних, так і групових інтересів у різних сферах життєдіяльності через розв’язання спільних стратегічних завдань. На наше переконання, ключові завдання комунікативної діяльності охоплюють: проектування комунікаційних стратегій, спрямованих на реалізацію визначених цілей; селекцію та впровадження оптимального інструментарію та медіаплатформ для забезпечення взаємодії; формування фацилітативного середовища, що стимулює відкритий і продуктивний обмін думками [2].

Комунікація є одним із ключових чинників розвитку суспільства, оскільки саме через обмін інформацією, ідеями та цінностями формуються суспільні настрої, політичні процеси й культурні зміни. У періоди трансформацій – коли суспільство переживає значні зміни у політиці, культурі чи соціальній структурі – роль комунікації особливо зростає. У політичній сфері комунікація забезпечує взаємодію між владою та громадянами. Через засоби масової інформації, соціальні мережі, публічні виступи та політичні кампанії формуються політичні погляди громадян. У сучасному світі цифрові технології значно посилили вплив політичної комунікації, адже інформація поширюється швидше і охоплює ширшу аудиторію. Культура формується та передається через комунікацію. Через мову, мистецтво, літературу, медіа та освіту суспільство передає культурні традиції та цінності від покоління до покоління. У періоди культурних змін комунікація сприяє поширенню нових ідей і культурних практик; допомагає зберегти національну ідентичність; забезпечує міжкультурний діалог; сприяє формуванню нових культурних норм і символів. Глобалізація та розвиток медіа створили умови для активного культурного обміну між різними країнами та народами. Соціальні трансформації пов’язані зі змінами у структурі суспільства, соціальних ролях, цінностях і способі життя людей. Комунікація відіграє важливу роль у цих процесах, оскільки вона допомагає людям адаптуватися до нових умов [4].

Отже, комунікація є важливим інструментом суспільного розвитку. Вона не лише передає інформацію, а й формує світогляд людей, впливає

на прийняття політичних рішень, розвиток культури та зміну соціальних відносин. У сучасному інформаційному суспільстві ефективна комунікація стає необхідною умовою успішних політичних, культурних і соціальних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Висоцька О.Є. Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства): Монографія. Дніпропетровськ: «Інновація», 2009. 316 с.
2. Чаплай І.В. Комунікація в державі та суспільстві: термінознавчі аспекти. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1109>. (дата звернення: 10.03.2026).
3. Кривенко В.В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 84: частина 1. С. 71-77.
4. Герзанич В., Першин У., Вейгеші В. Характеристика комунікації. *Актуальні проблеми економіки*. №12 (282), 2024. С. 6-12.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Влада Клецько

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. Ю.І. Лучко

Реформа децентралізації в Україні та стрімка цифрова трансформація публічного управління зумовили потребу в якісному перегляді підходів до роботи з управлінською документацією. Органи місцевого самоврядування є ключовою ланкою взаємодії між державою та громадянином, де документування виступає не лише засобом фіксації рішень, а й інструментом забезпечення прозорості та підзвітності влади.

Проблематику документування в системі публічного управління активно досліджували українські науковці: В. Бездрабко, С. Кулешов, О. Комова, Т. Клименко. Дослідники наголошують, що в умовах цифровізації відбувається перехід від «папероцентричної» моделі до моделі «даних», де документ розглядається як структурований інформаційний об'єкт.

Управлінська документація в органах місцевого самоврядування – це система документів, що забезпечують виконання функцій місцевого

самоврядування: планування, організації, контролю та звітності. Теоретично вона поділяється на кілька функціональних підсистем: організаційну (статути, положення), розпорядчу (рішення, розпорядження), інформаційно-довідкову (акти, протоколи, службові записки).

Сучасна теорія документознавства виокремлює такі ключові етапи життєвого циклу управлінського документа в органах місцевого самоврядування:

1. Проектування та створення. Врахування уніфікованих форм та вимог ДСТУ 4163:2020 [1].
2. Документообіг. Рух документа від моменту створення або одержання до завершення виконання або відправлення.
3. Використання та зберігання. Оперативне використання в управлінських процесах та передача до архівних підрозділів.

Важливим теоретичним аспектом є трансформація поняття «оригінал документа» в умовах впровадження систем електронного документообігу (СЕД). Як зазначають фахівці, «електронний документ в органах місцевого самоврядування стає юридично значущим лише за умов наявності всіх обов'язкових реквізитів, головним з яких є кваліфікований електронний підпис (КЕП)» [2, с. 84].

Варто зауважити, що управлінська документація органів місцевого самоврядування має специфічну ознаку – публічність. Відповідно до законодавства про доступ до публічної інформації, більшість документів рад (рішення сесій, розпорядження голови) мають бути оприлюднені. Це вимагає від інформаційних служб органів місцевого самоврядування високої культури документування та оперативності. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що «ефективна система документування в органах місцевого самоврядування є фундаментом для розвитку сервісної держави, де громадянин отримує послугу швидко та без бюрократичних перепон» [3, с. 45].

У 2024-2026 роках особливої ваги набуло питання кіберзахисту управлінської документації. Теоретична модель захищеного документообігу передбачає не лише шифрування каналів передачі, а й забезпечення цілісності та автентичності інформації протягом усього строку її зберігання, що є складним завданням для архівістів цифрової епохи.

Теоретичний аналіз управлінської документації в органах місцевого самоврядування дозволяє стверджувати, що система діловодства трансформується у високотехнологічну інформаційну систему. Основними векторами розвитку на найближчі роки є повна відмова від

дублювання документів на папері, автоматизація контролю виконання за допомогою штучного інтелекту та інтеграція локальних систем органів місцевого самоврядування у загальнодержавний інформаційний простір.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. [Чинний від 2021-09-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2021. 25 с.
2. Кулешов С. Г. Документознавство: історія, теорія, методологія : монографія. Київ : Ліра-К, 2022. 320 с.
3. Комова О. С. Документаційне забезпечення управління в умовах цифрової трансформації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформація, комунікація, товариство.* 2023. Т. 5, № 1. С. 40–47.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИКОРИСТАННЮ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Серафима Кожушко

здобувачка 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент О.О. Кожушко

Дидактичні ігри під час вивчення природничих дисциплін у навчальному закладі вимагають від викладача, як елемент навчального процесу, ретельного структурування, планування для того, щоб забезпечувати максимальну відповідність освітнім цілям та їх ефективність.

Беручи до уваги комплексний підхід, науковець О. Савченко до рекомендацій по організації дидактичних ігор під час вивчення природничих дисциплін у навчальному закладі, відносить кілька визначальних етапів:

1. Спонукальний компонент. На цьому етапі основна увага приділяється психолого-педагогічному аналізу мотиваційної сфери здобувачів освіти – їхніх потреб, інтересів й прагнень.
2. Орієнтувальний компонент. Виходячи з визначених навчальних цілей, викладач здійснює відбір ігрових методів, матеріалів та інструментів. Важливо, щоб ігровий контент був змістовним, відповідав

рівню розвитку здобувачів освіти і стимулював їхню пізнавальну активність.

3. Виконавський компонент. Здобувачі освіти занурюються в ігровий процес: виконують ролі, взаємодіють між собою, розв'язують завдання, запропоновані грою. Це етап інтенсивної діяльності та спілкування, що сприяє формуванню соціальних умінь, розвитку критичного мислення та навичок командної роботи.

4. Контрольно-оцінний компонент. Завершальний етап передбачає моніторинг та оцінювання результатів ігрової діяльності. Викладач аналізує як досягнення навчальних цілей, так і динаміку групових процесів, індивідуальні успіхи та якість взаємодії здобувачів освіти [1, с. 92].

На підтримку цього, С. Паламар вказує, що використання зазначеної багатогранної структури дозволяє процес інтеграції дидактичних ігор у навчання оптимізувати, роблячи його більш ефективним і цікавим, змістовним для здобувачів освіти. Сприяє гармонійному психофізичному розвитку також й адекватна організація ігрової діяльності, формування соціальних навичок та ключових компетенцій, що у всій своїй сукупності виступає вагомим внеском у майбутнє [2, с. 81].

Окремо слід акцентувати увагу на тому, що формування природничих знань у здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями має особливе значення, адже через обмеженість пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери вони не завжди здатні адекватно сприймати навколишній світ, а також усвідомлювати залежність власного життя і здоров'я від довкілля. З цієї причини одним із провідних напрямів корекційно-виховної роботи з цією категорією здобувачів освіти є розвиток пізнавальних можливостей, корекція поведінки, формування уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності. Важливим також є розширення знань про людину, її діяльність і взаємодію з природою, а поряд із цим – виховання трудових та інших соціально значущих умінь і навичок.

Формування природничих знань у здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями слід провадити послідовно та циклічно. Наприклад, восени ефективно проводити ігри, зміст яких відображає характерні для цього періоду явища неживої природи та їхній вплив на живі організми, а також особливості життєдіяльності людини в містах й селах (збір врожаю, заготівля продуктів на зиму, догляд за домашніми тваринами). До таких ігор можна віднести: «Зимові запаси», «Барви осені», «Сніжинки», «Зимові візерунки». В ігровій формі здобувачі освіти також засвоюють природничі терміни, пов'язані з будовою рослин

(корінь, стебло, листя, квітка, бутон, плоди). Практика показує, що назви «листя», «корінь», «квітка» особи з інтелектуальними порушеннями засвоюють досить легко, натомість слово «стебло» викликає складнощі й часто замінюється у мовленні такими варіантами, як «паличка» чи «стовп». Саме тому важливо використовувати різні дидактичні ігри для закріплення цього матеріалу.

Отже, дидактична гра має надзвичайне значення у формуванні природничих знань у здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями. Вона є багатогранним педагогічним явищем: виступає одночасно методом навчання, формою організації навчальної діяльності, видом самостійної ігрової активності та потужним засобом всебічного виховання [3, с. 275].

Список використаних джерел:

1. Матвеева Н. Внесок О. Я. Савченко у розвиток початкової освіти. Молодь і ринок. 2021. №11-12. С. 91–95.
2. Паламар С., Назаренко Л. Проблема формування літературної компетентності старшокласників у процесі аналізу художнього твору з використанням інноваційних засобів навчання. Освітологічний дискурс. 2019. № 3-4 (26-27). С. 73–91.
3. Зуб А. М. Дидактичні ігри як засіб формування природничих знань у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. VI Міжнародна конференція молодих учених. Харківський природничий форум 18-19 травня 2023 р. Збірник тез доповідей. Харків. 2023. С. 272–275.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГАХ

Поліна Лебідь

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.філол.н., доцент Л.Л. Дика

Сучасні бібліотеки перебувають у стані трансформації. Якщо раніше вони були переважно фізичними сховищами книг, то сьогодні вони стають інтерактивними інформаційними центрами, що поєднують друковані та цифрові ресурси. Збільшення обсягів інформації, поява нових форматів даних і зростання очікувань користувачів ставлять перед бібліотеками завдання швидко адаптуватися та оновлювати свої послуги.

Штучний інтелект (ШІ) — це набір технологічних інструментів і алгоритмів, які надають нам прогнози, рекомендації та рішення щодо

змін цифрового й реального середовища, базуючись на різних даних. Загалом, він повинен виконувати завдання, які, як вважалося раніше, може виконати тільки людина [1].

Завдяки вмінню швидко навчатись та обробляти великий обсяг інформації, за відносно невелику кількість часу. Використання ШІ багато у чому б спростило та пришвидчило обслуговування читачі. Наприклад створення віртуальних помічників та чат-ботів, які можуть надати швидку та точну допомогу у пошуку необхідних книг за ключовими подіями, іменами персонажів чи навіть кольору обкладинки. Адже жодна людина, при усьому бажанні не здатна опрацювати ту кількість літератури, що видається в Україні за рік.

Поширеними в бібліотечній галузі є цифрові архіви. Багато бібліотек, зокрема в Україні, працюють над оцифруванням, упорядкуванням і довгостроковим збереженням своїх фондів за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, які аналізують і позначають зображення, відео і текст, щоб полегшити пошук та доступ до інформації [2, с. 124].

Водночас ШІ відкриває нові горизонти: персоналізовані рекомендації для користувачів, семантичний пошук, що враховує зміст і контекст запиту, автоматизоване каталогізування та індексація, інтерактивні VR/AR-простори для освітніх і культурних заходів, а також аналітика використання ресурсів, яка допомагає бібліотекарям прогнозувати потреби та приймати управлінські рішення.

Окрім технологічних переваг, упровадження ШІ має важливий соціальний та етичний вимір. Алгоритми можуть зробити ресурси доступними для людей з особливими потребами, забезпечити багатомовний доступ до фондів та сприяти інклюзивності. Водночас бібліотеки мають враховувати питання захисту персональних даних і прозорості використання ШІ, щоб зберегти довіру користувачів. У перспективі «розумні бібліотеки» можуть поєднувати ШІ з технологіями інтернет речей, створюючи інтерактивні простори для навчання, досліджень та культурних подій. Важливо також підкреслити освітню функцію бібліотек: вони можуть стати платформами для розвитку цифрової грамотності, критичного мислення та навичок роботи з великими даними.

ШІ упроваджується в роботу бібліотек з метою покращення ефективності їхньої діяльності та забезпечення кращого обслуговування користувачів. Однією з основних сфер застосування ШІ є автоматизація процесів аналізу даних, що сприяє швидкому доступу користувачів до потрібних ресурсів [3, с. 286].

Впровадження штучного інтелекту в бібліотечну діяльність формує оновлену модель функціонування інформаційних установ. Вона спирається на синтез технологічних інновацій із соціальною відповідальністю та етичними нормами. У результаті бібліотеки перетворюються на відкриті екосистеми, що забезпечують швидкий доступ до знань, підтримують інклюзивність і сприяють поширенню цифрової культури. Подальший розвиток цього напрямку визначатиме не лише якість обслуговування користувачів, а й роль бібліотек як стратегічних центрів освіти та культурної комунікації в суспільстві майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Денис Пристай. Частіше, ніж здається. Де та для чого використовують штучний інтелект. URL: <https://prjct.com/knowledge-base/management/ai/aicases>. (дата звернення: 11.03.2026).
2. Шишкіна О. С. Використання штучного інтелекту в бібліотечній діяльності. Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері. Вінниця, 2024. С. 124–126. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15956> (дата звернення: 11.03.2026).
3. Денисовець І.В. Специфіка застосування технологій штучного інтелекту для оптимізації роботи сучасної бібліотеки. Полтава, 2024. С. 285–287. URL: <https://reposit.nuppu.edu.ua/handle/PoltNTU/15627> (дата звернення: 11.03.2026).

МОЛОДЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Яна Рудь

Здобувачка 1 року навчання освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» спеціальності Д6 «Секретарська та офісна справа» Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент У.М. Олійник

Сьогодні волонтерство – не просто актуальна громадська діяльність, а важлива частина національної свідомості. Війна в Україні стала не лише викликом, а й шляхом до нових змін у суспільстві. Молодь та волонтери відіграють важливу роль у підтримці армії, допомозі цивільним і відбудові країни. Однак окрім гуманітарної сторони, цей процес має ще один важливий аспект – він допомагає формувати новий образ України у світі та впливає на розвиток бізнесу, який все частіше включає соціальну відповідальність у свої стратегії.

Волонтери беруть участь у різних соціальних та благодійних ініціативах безкоштовно. Вони можуть працювати у неприбуткових організаціях, долучатися до заходів з захисту тварин або збереження природи, підтримувати армію та допомагати людям. Волонтерська діяльність може включати будь-яку працю – інтелектуальну, творчу, фізичну. Тисячі молодих людей кожен день долучаються до різних заходів, до зборів, логістики, медіапідтримки або створення технологічних рішень для фронту. Вони не чекають наказів, а діють самостійно, швидко та креативно. Це створює нову групу активних громадян, які мислять як підприємці й діють як патріоти. Українські компанії все частіше співпрацюють із волонтерськими ініціативами.

Бренди створюють спільні проекти, відділяють частину прибутку, організовують збори та благодійні акції.

Роль молоді та волонтерства у воєнний час виходить далеко за межі сьогодення – це фундамент для післявоєнного відновлення країни, розвитку інновацій та формування морального лідерства. Саме вони закладають модель суспільства, у якому бізнес і громадська активність взаємодіють та підсилюють одне одного. Волонтерська діяльність є ключовим чинником становлення й ефективного функціонування громадянського суспільства, адже вона втілює найвищі людські цінності – прагнення до свободи, миру, безпеки та справедливості. Тому держава повинна всебічно підтримувати розвиток як волонтерських організацій, так і самого руху загалом. Ще з давніх часів в українського народу існувала традиція – об'єднуватись з метою досягнення спільної мети.

Під час повномасштабної війни волонтерська діяльність набула різноманітних форм і стала вагомим чинником національного спротиву. Тисячі людей долучилися до підтримки військових, забезпечуючи їх необхідним спорядженням, транспортом, засобами зв'язку та навчанням. Як в Україні, так і за її межами волонтери активно збирають кошти та гуманітарну допомогу для армії й цивільного населення. Це включає продукти харчування, одяг, житло, медичну допомогу та інші життєво необхідні ресурси. Окрім цього, волонтери поширюють інформацію про війну, підвищують обізнаність міжнародної спільноти щодо російської агресії та беруть участь у культурних ініціативах, що зміцнюють національну єдність і гордість. Це розвиває в українських громадян почуття спільноти, солідарності та національної ідентичності.

За історію незалежності можна виокремити три найбільші підйоми й активізації волонтерського руху в Україні:

Вперше такий підйом відбувся в 2014 році, коли українці виступили на захист своєї батьківщини та розпочали допомагати будувати нову українську армію. Вдруге це сталося в 2020 році, коли український народ об'єднався з метою допомоги медикам та співвітчизникам боротись з

епідемією Covid-19, тоді волонтери масово усе необхідне щоб врятувати життя людей, у 2022 році, вже втретє активні громадяни України прийшли на допомогу своїй державі. Вони об'єдналися, щоб у єдиному пориві зупинити повномасштабне вторгнення російської федерації, тоді сотні тисяч людей, як у 2014 році почали приєднуватися до плетіння маскувальних сіток та виготовлення амуніції, розпочали створюватись великі фонди котрі закупували усе необхідне для того щоб допомогти захисникам. Саме в умовах війни українське громадянське суспільство, волонтерські та благодійні організації продемонстрували здатність до консолідації та мобілізації, взяли на себе вирішення найбільш гострих проблем. Волонтерська діяльність у різних її проявах, яка є особливістю сучасного розвинутого українського суспільства, сприяє моральному й громадянському становленню молоді, поширенню в молодіжному середовищі фундаментальних загальнолюдських цінностей, таких, як милосердя, справедливість, гуманність, чуйність. Розпочинаючи активне самостійне життя, молодь вирішує низку важливих для неї проблем, зокрема самовизначення й самореалізації. Самовизначення, яке пов'язане зі спрямованістю в майбутнє, коли сьогодення співвідноситься та оцінюється з позицій майбутнього, пов'язане з упевненістю людини в собі, своїх можливостях і силах.

На мою думку, волонтерська діяльність сьогодні є не лише способом підтримки армії та цивільного населення, а й важливим елементом розвитку держави в майбутньому. Вона сприяє формуванню активної, ініціативної молоді, яка здатна брати на себе відповідальність і діяти в інтересах суспільства. Крім того, взаємодія волонтерства з бізнесом свідчить про новий рівень соціальної відповідальності та партнерства.

Я також зрозуміла, що волонтерський рух в Україні має глибоке історичне підґрунтя та розвивається хвилями у найскладніші для країни періоди. Саме завдяки цьому українське суспільство демонструє згуртованість, силу та готовність до самопожертви.

Список використаних джерел:

1. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435.
2. Зленко І. С. Психологічна готовність особистості до волонтерської діяльності. Київ : Перші кроки у науку, 2016. 43 с.
3. Вашкович В. В. Посібник волонтера. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРХІВІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Олександр Старовина

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Л.Л. Дика

Стрімка цифровізація та попит на інформаційні послуги вимагають впровадження високотехнологічних рішень у сферу обробки даних. Сучасні обчислювальні мережі на базі цифрових електронних засобів не лише автоматизують збереження інформації, а й інтегрують термінальні пристрої у професійне середовище фахівців. Такий підхід максимально наближує інформаційні ресурси до суб'єктів прийняття рішень, підвищуючи їхню ефективність [1, с. 6].

Архівна справа виступає фундаментальним елементом інформаційної та культурної інфраструктури суспільства. Вона репрезентує комплексний процес, що інтегрує в собі акумуляцію, систематизацію, надійне зберігання документальної спадщини, а також забезпечення ефективного доступу до релевантної інформації, зосередженої в архівних фондах. Інформаційна діяльність державних архівів визначається як постійне та систематичне збирання, використання, розповсюдження і зберігання первинної та вторинної архівної інформації архівами, що створені й фінансовані державою, з метою задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в ретроспективній документній інформації [2, с. 55].

Інформаційну діяльність державних архівів у широкому розумінні визначають різні аспекти використання та поширення архівної інформації. Зокрема, її використання як діяльність, пов'язана із задоволенням інформаційних потреб фізичних і юридичних осіб, а також держави, охоплює архівне описування документів, створення довідкового апарату архіву, організацію користування архівними документами та забезпечення доступу до архівної інформації [3, с. 48-49].

Державні архіви, які є ключовою ланкою в системі архівних установ України, – це спеціалізовані державні установи, що здійснюють організацію формування Національного архівного фонду, забезпечують збереження переважної більшості його документів, ведуть державний облік документів НАФ та надають користувачам доступ до архівної інформації. Реалізація цих завдань сприяє збереженню, примноженню та ефективному використанню ретроспективних інформаційних ресурсів,

що становлять важливу частину як національної, так і світової культурної спадщини. Крім того, діяльність державних архівів відіграє важливу роль у формуванні національної самосвідомості суспільства та робить вагомий внесок у розбудову України як соціальної, правової й демократичної держав [4, с. 128-130].

Інформатизація архівної справи є комплексом організаційних, науково-методичних і технологічних заходів, спрямованих на створення взаємопов'язаних інформаційних технологій у сфері архівної діяльності на основі єдиних методологічних і методичних принципів. Вона передбачає формування та розвиток національних архівних інформаційних ресурсів, а також забезпечення ефективного доступу до архівної інформації. Важливим засобом реалізації інформатизації архівної справи є комп'ютеризація, що полягає у програмному та матеріально-технічному забезпеченні технологічних процесів архівної діяльності із застосуванням електронної обчислювальної техніки [4, с. 50].

Інформатизація архівної справи – це складний еволюційний процес, який перетворює традиційні паперові сховища на динамічні цифрові центри. У науковій літературі та практиці основними етапами цього процесу зазвичай вважають такі: етап автоматизації облікових процесів; етап оцифрування (дигіталізації) фондів; етап формування систем електронного архіву (E-Archive); етап інтеграції в глобальний інформаційний простір.

Глобальною метою інформатизації архівної справи є побудова високотехнологічного інформаційного середовища, яке трансформує архів із пасивного сховища на активний центр суспільної комунікації. Реалізація цієї мети передбачає вирішення комплексу стратегічних завдань:

- технологічна модернізація процесів життєвого циклу документів;
- гарантування інформаційної безпеки та національних інтересів;
- забезпечення оперативного та інклюзивного доступу;
- інтенсифікація суспільного обігу архівної інформації;
- глобальна інформаційна інтеграція [5].

Отже, інформатизація архівної справи спрямована на створення та вдосконалення інтерактивного доступу до архівної інформації шляхом формування електронних архівів. Електронний архів розглядається як комплекс організаційних і технологічних рішень, спрямованих на автоматизацію процесів зберігання документів, забезпечення ефективного пошуку інформації за різними параметрами, а також на можливість відстеження та обробки запитів користувачів.

Список використаних джерел:

1. Концепція інформатизації архівної справи в Україні / уклад.: Гаранін О.Я., канд.іст.наук, с.н.с. (науковий керівник), Ковтанюк Т.М. Київ : Укрдержархів, УНДІАСД, 2017. 15 с.
2. Меньківська Н. С. Інформаційна діяльність державних архівів : сутність та визначення. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 3. С. 55.
3. Бойко Г. В. Шляхи реалізації основних пріоритетів розвитку архівної галузі (впровадження інформаційних технологій). *Архіви України*. 2012. № 5. С. 47–53.
4. Балишев М.А., Голубкіна Г.С. Нові функціональні та методологічні підходи у діяльності Центрального державного науково-технічного архіву України. Наука та наукознавство. 2024. № 2 (124). С. 126-145.
5. Пріоритетні питання державної політики у сфері архівної справи та діловодства веб-сайт. URL : http://www.archives.gov.ua/News/22_06_2010_pytannya.php. (Дата звернення: 12.03.2026).

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Максим Сушицький

здобувач 2 року навчання рівня фахової (передвищої) освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Л.М. Мозолюк-Боднар

Перехід України до повноправного членства в Європейському Союзі вимагає масштабних змін в різних сферах суспільного життя, особливо в політичній, економічній та правовій сферах. Одним з ключових аспектів цього процесу є необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими нормами, що є основною передумовою для виконання вимог ЄС. Цей процес є постійним і тривалим, оскільки євроінтеграція передбачає поступове наближення всіх національних норм до європейських вимог у різних сферах, таких як: права людини, екологія, економічні та торгові відносини, корпоративне право, антимонопольне законодавство та ін.

Незважаючи на значний прогрес, не всі сфери українського законодавства відповідають сучасним міжнародним стандартам. Це може бути наслідком швидких змін у правовій політиці, а також потреби в постійному вдосконаленні та адаптації законодавства під нові вимоги. Це й створює необхідність у впорядкуванні нормативно-правової бази, уникнення прогалин і суперечностей в законах, поліпшенні правового регулювання різних суспільних відносин.

Як зазначає А. В. Олійник, кодифікація законодавства є невід'ємною частиною процесу гармонізації і відіграє важливу роль у забезпеченні відповідності українського законодавства вимогам ЄС. Кодифікація передбачає створення або оновлення комплексних нормативно-правових актів, які об'єднують та систематизують норми з певної сфери. Це дозволить усунути правові колізії. Консолідація різних нормативних актів в один узгоджений документ сприяє усуненню суперечностей у правовому регулюванні. Крім цього, кодифікація дає змогу створити чіткі та зрозумілі правила, які будуть ефективно регулювати суспільні відносини [1].

Кодифікація законодавства України є ключовим інструментом для підвищення ефективності правового регулювання та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Вона сприяє покращенню якості правової системи, знижує ризики правових колізій і суперечностей й забезпечує необхідні умови для подальшого розвитку в рамках євроінтеграції. Тому кодифікація не лише актуальна, але й необхідна для стабільного розвитку правової системи України в умовах наближення до ЄС. Систематизація законодавства України є важливим елементом процесу євроінтеграції, її успішне завершення потребує комплексного підходу, вмілого управління ризиками та постійної адаптації до нових вимог правової системи ЄС.

Серед існуючих проблеми в систематизації законодавства виокремлюють неефективність інкорпорації. Цей процес здебільшого залишається неофіційним і фрагментарним. На практиці створюються збірники нормативних актів, що не завжди забезпечують належний порядок, послідовність і правильне оновлення законодавства. У багатьох випадках відсутня координація між різними нормативними актами, що регулюють однакові питання. Це призводить до дублювання норм, виникнення колізій та неузгодженості в законодавчій системі.

Процес кодифікації, який мав би забезпечити об'єднання законів з певної галузі в один єдиний акт, не реалізується достатньо активно. Кодифікація в Україні є недостатньо розвиненою, зокрема для широких галузей права, як, наприклад, адміністративне або трудове право.

Публікація нормативно-правових актів застарілими методами призводить до того, що нові редакції законів не завжди швидко і в повному обсязі потрапляють до користувачів, що ускладнює їх застосування на практиці.

В Україні спостерігається висока частота змін і поправок до законів. Це призводить до того, що законодавчий процес не завжди є

передбачуваним і стабільним, що ускладнює роботу правників та інші сфери [2].

На нашу думку, важливим є наступні шляхи вдосконалення систематизації законодавства в Україні: 1). необхідно створити ефективну систему офіційної інкорпорації нормативно-правових актів, яка б забезпечувала їх об'єднання та публікацію в єдиному вигляді; 2). важливо кодифікувати закони в таких сферах, як цивільне, адміністративне та кримінальне право; 3). для забезпечення прозорості та доступності правових норм необхідно створити централізовану базу даних, яка б містила актуальну інформацію про чинні закони, підзаконні акти, їх зміни та скасування; 4). потрібно вдосконалити механізми публікації змін у законодавстві та забезпечити, щоб усі зацікавлені сторони могли швидко дізнатися про нові правові норми або зміни до них; 5). необхідно запровадити інституцію для моніторингу ефективності чинного законодавства з метою виявлення норм, що не працюють або потребують змін.

Отже, систематизація законодавства в Україні є важливим кроком до створення чіткої, прозорої та ефективної правової системи. Незважаючи на наявні досягнення, процес потребує значного вдосконалення. Активне використання офіційної інкорпорації, консолідації та кодифікації законодавства, а також створення централізованих баз даних нормативно-правових актів, дозволить забезпечити високий рівень правової системи, зменшити колізії та дублювання норм, а також сприятиме сталому розвитку правової держави в Україні.

Список використаних джерел:

1. Олійник А. В. Стан та перспективи розвитку кодифікації законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 85: частина 1. С. 134-139.
2. Систематизація законодавства України як важлива складова правотворчої діяльності в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Київ : Алерта, 2024. 248 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анна Тарашевська

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. Ю.І. Лучко

У сучасних умовах інформаційні комунікації закладу вищої освіти (ЗВО) перестали бути просто інструментом передачі даних, перетворившись на складну екосистему, що забезпечує життєдіяльність академічної спільноти. Глобальна цифровізація, наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну актуалізували потребу в докорінному перегляді стратегій інформаційної взаємодії. Для майбутніх фахівців зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розуміння механізмів управління цими потоками є критично важливим, оскільки саме вони відповідають за архітектуру знань та комунікаційне середовище університету.

Питання інформаційних комунікацій у вищій школі досліджували такі українські науковці, як Г. Громова (стратегічні комунікації) [1, с.45-51], О. Мар'їна (цифрова трансформація бібліотек) [2, с.42-50], Т. Гранчак (інформаційна безпека та національна пам'ять) [3, с.3-15]. Дослідники наголошують, що сучасний університет – це не лише освітній центр, а й потужний інформаційний хаб.

Інформаційні комунікації ЗВО – це сукупність внутрішніх та зовнішніх зв'язків, що здійснюються за допомогою паперових та електронних каналів з метою забезпечення освітнього, наукового та управлінського процесів. У період 2020-2026 рр. спостерігається чітка тенденція до гібридизації цих комунікацій.

Основними компонентами системи інформаційних комунікацій сучасного ЗВО є:

1. Офіційні цифрові платформи – веб-сайти, системи електронного документообігу (СЕД), репозитарії та освітні портали (Moodle, Google Workspace).

2. Соціальні медіа та месенджери – Telegram, Facebook, Instagram як інструменти оперативного інформування та формування бренду ЗВО.

3. Бібліотечно-інформаційні центри, які трансформуються у коворкінги та цифрові хаби, забезпечуючи доступ до міжнародних баз даних (Scopus, Web of Science).

Особливе місце в системі комунікацій посідає університетська бібліотека. Як зазначають дослідники, сучасна бібліотека ЗВО – це

«виробник інформаційних продуктів і сервісів, що забезпечує освітні, наукові, культурні та соціальні потреби користувачів» [4, с. 12].

В умовах воєнного стану 2022-2026 рр. інформаційні комунікації набули антикризового характеру. Пріоритетом стала безпека учасників освітнього процесу та безперервність доступу до інформації. Університети змушені впроваджувати стратегії «проактивної комунікації», які базуються на принципах оперативності, прозорості та емпатії. Як вказано у стратегічних документах провідних ЗВО, «комунікація є інструментом, пов'язаним з іншими процесами університету, та впливає на швидкість і зручність обміну інформацією між основними стейкхолдерами» [5].

Важливою складовою є також архівне зберігання цифрового контенту. Спеціалісти з архівної справи в ЗВО сьогодні стикаються з викликом збереження «цифрового сліду» університету, що вимагає нових підходів до комплектування та експертизи цінності документів в електронній формі.

Інформаційні комунікації ЗВО у 2026 році – це високотехнологічна система, що інтегрує традиційні методи документування та новітні цифрові інструменти. Пріоритетними напрямками розвитку є:

- повний перехід на юридично значущий електронний документообіг;
- розвиток інституційних репозитаріїв як складників відкритої науки;
- використання штучного інтелекту для персоналізації комунікацій зі студентами;
- посилення кібербезпеки інформаційних ресурсів ЗВО.

Ефективна організація інформаційних комунікацій є запорукою конкурентоспроможності закладу освіти на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Громова Г. М. Стратегічні комунікації в системі вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 45–51.
2. Мар'їна О. Ю. Цифрова трансформація бібліотек ЗВО: від стратегії до практики. Вісник Харківської державної академії культури. 2020. Вип. 58. С. 42–50.
3. Гранчак Т. Бібліотека в системі національної пам'яті в умовах воєнного стану. Бібліотечний вісник. 2022. № 3. С. 3–15.
4. Інформаційна діяльність бібліотек ЗВО в умовах суспільних змін : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 2 листоп. 2023 р. / ВТЕІ ДТЕУ ; за ред. Л. П. Самохвалової. Вінниця, 2023. 184 с.
5. Комунікаційна стратегія НаУОА на 2024–2027 роки : затв. рішенням Вченої ради Нац. ун-ту «Острозька академія» від 25 січ. 2024 р., протокол № 7. Острог, 2024. 22 с.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Анна Хом'як

здобувачка фахової передвищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: викладач-методист О.І. Атаманчук

Мета роботи полягає у вивченні найактуальніших проблем, з якими стикаються підлітки та молодь ХХІ століття, а також у визначенні найбільш прогресуючої з них серед сучасного покоління.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дати визначення поняттю «молодь»;
- дослідити реальне становище молоді в Україні, визначити її роль і місце в суспільстві;
- на основі соціологічного аналізу окреслити основні проблеми сучасної молоді та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є молодь як соціально-демографічна група. Предметом дослідження виступають соціальні проблеми сучасної молоді, їх причини та шляхи подолання.

Результати дослідження. Поняття «молодь» досліджується різними соціально-гуманітарними науками, зокрема демографією, соціологією, політологією, психологією, педагогікою та філософією. Молодь - це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні та культурно-освітні характеристики. Її особливістю є перебування в стані формування і становлення соціальної зрілості. В Україні станом на 2022 рік налічувалося понад 10 млн молодих людей, що становило близько 24% населення. Молодість завершується тоді, коли людина досягає економічної незалежності, соціальної самостійності та бере на себе відповідальність за створення сім'ї. У соціології молодь розглядається як соціальна спільнота, що посідає певне місце в структурі суспільства, має власні інтереси, потреби та специфічні особливості життєдіяльності[1, с.278].

Основні проблеми сучасної молоді. Однією з найгостріших проблем є поширення шкідливих звичок, зокрема вживання алкоголю та

наркотичних речовин. Причинами цього часто стають соціальна незахищеність, відсутність життєвих орієнтирів та психологічні труднощі. Не менш важливою є проблема професійного самовизначення. Випускники шкіл часто не мають чіткого уявлення про майбутню професію, що призводить до випадкового вибору спеціальності. У подальшому це ускладнює працевлаштування, і значна частина молоді працює не за фахом, втрачаючи професійні навички. Особливої актуальності набуває проблема інтернет-залежності. Вона проявляється у надмірному використанні соціальних мереж, онлайн-ігор та інших цифрових ресурсів. Значна частина молоді проводить в інтернеті понад чотири години на день, що негативно впливає на психічне здоров'я, соціальні навички та навчання. [2, с.8].

Шляхи вирішення проблем. Серед основних напрямів подолання проблем молоді можна виділити:

- посилення державної молодіжної політики;
- профілактику шкідливих звичок;
- розвиток системи профорієнтації;
- популяризацію здорового способу життя;
- обмеження негативного впливу цифрового середовища;
- створення умов для самореалізації молоді.

Державна молодіжна політика повинна бути спрямована на створення соціально-економічних, правових і організаційних умов для розвитку молодого покоління та реалізації його потенціалу [3, с.27].

Отже, молодь є важливою соціально-демографічною групою, яка перебуває на етапі формування соціальної зрілості та адаптації до дорослого життя. Вона відіграє ключову роль у розвитку суспільства, однак стикається з низкою серйозних проблем. Найбільш прогресуючою проблемою сучасності можна вважати інтернет-залежність, яка охоплює різні сфери життя молоді та має тенденцію до швидкого поширення. Ефективне вирішення проблем молоді можливе лише за умови комплексного підходу, що поєднує державну політику, соціальні ініціативи та активну участь самої молоді.

Список використаних джерел:

1. Піча В.М. Соціологія: підручник. Львів: Магнолія, 2020. С.278.
2. Головаха Є.І. Українське суспільство: соціологічний моніторинг. Київ, 2021. С.8.
3. Шульга М.О. Соціологія молоді: навчальний посібник. Київ, 2019. С.27.

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Яна Хома

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: докт. філос. (PhD) (право) О.М. Козакевич

Міжнародне приватне право регулює приватноправові відносини, ускладнені іноземним елементом. Однією з важливих сфер такого регулювання є відносини права власності, які можуть виникати між суб'єктами різних держав або щодо майна, що знаходиться на території іншої країни. У таких випадках виникає проблема визначення права, яке повинно застосовуватися до конкретних майнових відносин. Для вирішення цього питання використовуються колізійні норми міжнародного приватного права. [1]

Право власності у міжнародному приватному праві охоплює відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном, які мають іноземний елемент. Такий елемент може проявлятися у різних формах: коли суб'єктами правовідносин є іноземні громадяни або юридичні особи; коли об'єкт права власності розташований на території іншої держави; або коли юридичний факт, що спричинив виникнення права власності, мав місце за кордоном. Саме тому виникає потреба у визначенні права держави, яке повинно регулювати такі відносини. [2]

Колізійне регулювання права власності здійснюється за допомогою спеціальних норм, які визначають, право якої держави необхідно застосовувати до відповідних правовідносин. Колізійні норми не встановлюють безпосередньо прав та обов'язків сторін, а лише визначають правову систему, норми якої повинні бути використані для вирішення справи. Таким чином, вони виконують функцію своєрідного механізму вибору права. [3]

Одним із ключових принципів колізійного регулювання речових прав є принцип *lex rei sitae*. Відповідно до нього право власності на майно визначається правом тієї держави, на території якої це майно знаходиться. Цей принцип є загальноновизнаним у міжнародному приватному праві і застосовується у законодавстві більшості держав світу. Його використання пояснюється тим, що саме держава місцезнаходження майна має найбільший інтерес у встановленні правового режиму цього майна. [4]

У законодавстві України колізійне регулювання права власності закріплене у Законі України «Про міжнародне приватне право». Відповідно до положень цього закону, право власності та інші речові права на нерухоме майно визначаються правом держави, на території якої воно знаходиться. Такий підхід забезпечує стабільність правового режиму нерухомості, оскільки саме держава місцезнаходження встановлює правила реєстрації, використання та відчуження такого майна. [5]

Щодо рухомого майна, колізійне регулювання має певні особливості. У більшості випадків також застосовується принцип *lex rei sitae*, проте іноді можуть використовуватися інші колізійні прив'язки. Наприклад, щодо майна, яке перебуває у процесі транспортування, може застосовуватися право держави відправлення або держави призначення. Це пов'язано з тим, що встановити точне місцезнаходження такого майна у певний момент часу іноді досить складно. [6]

Важливим аспектом є питання виникнення та припинення права власності. У міжнародному приватному праві зазвичай застосовується правило, відповідно до якого виникнення і припинення права власності визначається правом держави, де майно знаходилося на момент виникнення юридичної підстави набуття або припинення права. Такий підхід сприяє забезпеченню правової визначеності та стабільності майнових відносин. [7]

Таким чином, колізійне регулювання права власності є важливою складовою міжнародного приватного права. Воно забезпечує визначення права, що підлягає застосуванню до майнових відносин з іноземним елементом, а також сприяє стабільності цивільного обороту та захисту прав власників у міжнародних правовідносинах.

Список використаних джерел

1. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019.
2. Кисіль В. І., Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2020.
3. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: академічний курс. Київ: Ін Юре, 2004.
4. Баймуратов М. О., Чорнолуцький Р. В. Міжнародне приватне (колізійне) право України. Суми: Університетська книга, 2009.
5. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV.
6. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019.
7. Кисіль В. І., Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2020.

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОПАГАНДИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Дар'я Яценко

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. Ю.І. Лучко

В умовах повномасштабної агресії РФ проти України інформаційна сфера перетворилася на повноцінний театр бойових дій. Дезінформація, фейки та маніпулятивні пропагандистські наративи спрямовані на дестабілізацію суспільства, дискредитацію органів влади та підрив довіри до Збройних Сил України. Для майбутніх фахівців інформаційної та архівної справи розробка методів верифікації даних та створення надійних систем фільтрації контенту є пріоритетним завданням, що забезпечує інформаційну безпеку держави.

Питання інформаційних війн та механізмів протидії маніпуляціям у 2020-2026 рр. активно вивчали українські науковці: Г. Почепцов, Д. Дубов, О. Курбан, Н. Кондратенко [1; 2]. Дослідники акцентують увагу на необхідності комплексного підходу: від медіаграмотності населення до впровадження алгоритмів штучного інтелекту для виявлення ботоферм.

Сучасна дезінформація – це не просто неправдива новина, а багаторівнева стратегія впливу, що використовує вразливості людської психології та особливості алгоритмів соціальних мереж. В Україні сформовано розгалужену систему протидії цим загрозам, яка включає державний, громадський та технологічний рівні.

Ключовими інституціями, що забезпечують інформаційний спротив, є Центр протидії дезінформації при РНБО України та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при МКІП. Їхня діяльність спрямована на моніторинг інфополя, спростування фейків та розробку наративів, що консолідують суспільство.

Процес протидії дезінформації в системі інформаційної справи включає такі етапи:

1. Моніторинг та виявлення – використання автоматизованих систем для відстеження аномальної активності в медіапросторі.
2. Верифікація та фактчекінг – перевірка першоджерел, аналіз метаданих зображень та відео (виявлення дипфейків).
3. Нейтралізація – оперативне поширення спростувань та блокування шкідливого контенту.

4. Медіаосвіта – формування критичного мислення у споживачів інформації.

Особливе значення має архівування доказів інформаційної агресії. Як зазначають науковці, «документування пропагандистських кампаній є необхідним не лише для поточної боротьби, а й для майбутніх судових процесів та збереження історичної правди» [3, с. 22].

У 2024-2026 роках критичного значення набула боротьба з дезінформацією в месенджері Telegram, який став основним джерелом новин для українців. Створення мережі офіційних верифікованих каналів та впровадження інструментів OSINT (розвідка на основі відкритих даних) дозволяють ефективно виявляти ворожі ПІСО (інформаційно-психологічні операції). За визначенням дослідників, «інформаційний простір України сьогодні є полігоном для випробування новітніх технологій маніпулювання свідомістю, що потребує постійного оновлення інструментарію фахівців з інформаційних комунікацій» [4, с. 84].

Протидія дезінформації в Україні еволюціонувала від пасивного спростування до проактивного управління інформаційними потоками. Основними трендами до 2026 року є: впровадження AI-аналітики для прогнозування інформаційних атак; інтеграція медіаграмотності в усі рівні освітнього процесу; міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки та боротьби з пропагандою; розвиток національних інформаційних платформ, стійких до зовнішнього впливу.

Ефективний захист інформаційного суверенітету можливий лише за умови синергії зусиль держави, фахівців з інформаційної діяльності та свідомого громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації в умовах війни. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. 312 с.
2. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в онлайн-мережевому середовищі : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2022. 264 с.
3. Бездрабко В. В. Архівування веб-ресурсів як виклик для сучасної документології. Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 15. С. 18–25.
4. Інформаційна безпека України в умовах глобальних трансформацій : монографія / за заг. ред. Д. В. Дубова. Київ : НІСД, 2024. 240 с.

Секція IV.

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'Я ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

ОЦІНКА КІНЕЗІОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВТРУЧАНЬ ПРИ МІОФАСЦІАЛЬНОМУ БОЛЬОВОМУ СИНДРОМІ

Дмитро Боднарєць

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.С. Кравчук

Комплексний підхід у лікуванні міофасціального больового синдрому відіграє важливу роль у безмедикаментозному підході до лікування та зменшення больового синдрому. На зменшення больового синдрому впливають різні фізіотерапевтичні технології, в тому числі кінезіотерапія, що включає спеціальні блочні, декомпресійні тренажери для зменшення тону м'язів та збільшенні амплітуди рухів [1]. Крім того, ефективним є кінезіотейпування, яке сприяє збільшенню кровотоку в місцях накладання спеціальної стрічки [2]. Лікувальний масаж, також буде мати терапевтичний вплив для зменшення тону м'язів та збільшенні кровотоку. Міофасціальний реліз, так само і масаж буде сприяти зменшенню тону м'язів, поліпшувати крово- і лімфообіг та збільшувати рухливість хребта [1].

Мета дослідження: визначити ефективність кінезіотерапевтичних втручань у пацієнтів із міофасціальним больовим синдромом.

Дослідження проводилось на базі оздоровчого центру з кінезіотерапії «Postava» (м. Хмельницький). Всього обстежено 9 пацієнтів (7 жінок та 2 чоловіка), віком від 23 до 45 років із встановленим міофасціальним больовим синдромом поперекового відділу хребта. Кожний пацієнт проходив курс фізичної реабілітації у центрі протягом трьох місяців. Для проведення функціональної оцінки на початку і в кінці курсу проводилось комплексне клінічне функціональне обстеження пацієнта. Використовувались наступні діагностичні методи і клінічні інструменти: вивчення медичної документації (анамнез захворювання), ММТ за Кендалом, візуальний огляд (виявлення порушення постави та асиметрії тіла), пальпація (визначення тону м'язів та тригерних точок (ТТ)), тест Томаса (на скорочення клубово-поперекового м'яза), тест Шобера (на рухливість поперекового відділу хребта). Індивідуальна програма терапевтичних втручань включала: кінезіотерапію, кінезіотейпування, міофасціальний реліз, лікувальний масаж. Крім занять в центрі, пацієнти регулярно виконували вдома комплекси спеціальних терапевтичних вправ, які їм рекомендував фізичний терапевт. Пацієнтам також надавались рекомендації щодо

утримання правильної пози в положенні сидючи під час роботи, виконання розминки кожні 45-60 хвилин під час перерв, дотримання ортопедичного режиму, в тому числі, правильного підйому ваги та рекомендації щодо профілактики загострення стану.

Результати дослідження. Контрольні результати заключного обстеження після проходження трьох місячного курсу реабілітації показали суттєве зменшення больових відчуттів у пацієнтів із міофасціальним больовим синдромом поперекового відділу хребта, на що вказували показники інтенсивності болю за шкалою VAS, а саме вони зменшились із $7,6 \pm 0,5$ балів до $4,0 \pm 0,7$ бали, $p < 0,001$.

Динаміка показників ММТ за Кендаллом вказує на значний прогрес функціонального стану м'язової системи, а саме, м'язова сила клубово-поперекового м'язу збільшилась з $2,7 \pm 0,441$ до $4,3 \pm 0,5$, при $p < 0,001$; сила великого сідничного м'язу покращилась з $2,6 \pm 0,5$ до $4,3 \pm 0,5$ балів, при $p < 0,001$ і сила прямого м'язу живота підвищилась з $2,7 \pm 0,4$ балів до $4,4 \pm 0,5$ балів, при $p < 0,001$.

М'язовий гіпертонус паравертебральних м'язів поперекового відділу хребта та передньої поверхні стегна значно зменшився після курсу реабілітації, що виявлялось пальпаторно.

Тест Томаса, яким визначався стан прямого м'язу стегна і стан клубово-поперекового м'яза показав деяке покращення еластичності м'язів лише у частини пацієнтів (4 жінки та 1 чоловік), про що свідчили негативні результати тесту.

Тест Шобера показав деяке збільшення рухливості поперекового відділу хребта. В середньому, у пацієнтів на початку дослідження рухливість становила $2,7 \pm 0,8$ см, а при проведенні контрольного тестування – $4,3 \pm 0,7$ см, тобто відбувся приріст показника на 1,6 см.

Регрес больового синдрому у обстежених пацієнтів можна пояснити впливом на тригерні точки за рахунок зменшення міогелозів. М'язова сила і витривалість збільшилась за рахунок покращення трофіки і обмінних процесів у гіпертензованій м'язовій тканині під впливом активних вправ на кінезіотерапевтичних тренажерах. Збільшенні рухливості поперекового відділу хребта відбулась за рахунок зменшення тонуусу клубово-поперекових м'язів і м'язіврозгиначів хребта, що вдалось отримати завдяки застосуванню всього терапевтичного комплексу втручань протягом 3-х місяців активної реабілітації.

Висновки. Аналіз результатів застосування кінезіотерапевтичних втручань, що включали кінезіотерапію, міофасціальний реліз, кінезіотейпування та лікувальний масаж, показав їх позитивний вплив на перебіг міофасціального больового синдрому, про що свідчила

позитивна динаміка суб'єктивних і об'єктивних функціональних показників, а саме, зменшення болю, зменшення гіпертонусу м'язів і збільшені амплітуди рухів поперекового відділу хребта.

Список використаних джерел:

1. Effectiveness of treatment of myofascial pain syndrome with the help of physical therapy and massage. International Journal of Medicine and Medical Research. 2024;10(2).
2. Alqahtani AS, et al. Kinesio Taping as a Therapeutic Tool for Masticatory Myofascial Pain Syndrome. Int J Environ Res Public Health. 2023;20(5):3872.
3. Zhai T, Jiang F, Chen Y, Wang J & Feng W. Advancing musculoskeletal diagnosis and therapy: a comprehensive review of trigger point theory and muscle pain patterns. Front. Med. 2024;11:1433070.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ТА СПОСІБ ЖИТТЯ – ПРОВІДНІ УМОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Олександр Гуменюк

здобувач 2 року навчання освітньо-професійного рівня фаховий молодший бакалавр спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: голова циклової комісії з фізичної культури і спорту В.І. Пуча

Вступ. У сучасному світі проблема збереження здоров'я людини набуває особливої актуальності. Стрімкий розвиток технологій, урбанізація, автоматизація праці та збільшення кількості сидячих професій призводять до значного зниження рухової активності населення. Як наслідок — зростає кількість хронічних захворювань, знижується якість життя та працездатність людей.

Здоровий спосіб життя є важливим чинником підтримання фізичного та психічного благополуччя. Його основними складовими є раціональне харчування, відмова від шкідливих звичок, дотримання режиму дня, психоемоційна рівновага та достатня рухова активність. Саме рухова активність виступає одним із ключових факторів зміцнення здоров'я, профілактики захворювань і продовження тривалості життя.

Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціологічних, медичних працях. Особливої актуалізації ця проблематика набула у другій половині ХХ століття як у світі в цілому, так і в Україні.

Пошук ефективних шляхів формування здорового способу життя — проблема міждисциплінарна. Їй присвятили свої дослідження філософи Е. Бабаян, Е. Бахтель, Д. Зарідзе; психологи В. Бітенський, В. Братусь,

М. Бурно, А. Личко, Н. Максимова, Н. Фелінська, Б. Херсонський; соціологи А. Габіані, Я. Гданський, С. Дідковська, В. Козак, Г. Лукачек, В. Маляренко, А. Міллер, Н. Мірошніченко, С. Таратухін; медики Г. Апанасенко, Т. Бойченко, В. Мовчанюк, І. Муравов, Л. Попова, В. Шаповалова та інші.

Метою даного дослідження є визначення ролі рухової активності та способу життя у формуванні здоров'я людини, а також визначення їхнього значення для сучасного суспільства.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети використовувався комплекс методів дослідження: аналіз літературних джерел, аналіз документів, порівняльний аналіз та системний підхід.

Результати дослідження. Формування здорового способу життя, на думку О. Федька, є комплексною, системною та цілеспрямованою діяльністю науковців, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, сім'ї, інших соціальних інститутів, яка буде безпосередньо спрямована або опосередковано стосуватиметься формування, збереження, зміцнення, витрачання, відновлення і передачі здоров'я молодого покоління [4, с. 373].

Проведений аналіз літературних джерел дозволи сформуванати наступну дефініцію «Здоровий спосіб життя — це система поведінки людини, спрямована на зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та продовження життя. Він включає комплекс заходів і звичок, які сприяють гармонійному розвитку організму».

Характеризуючи складові здорового способу життя О. Єжова та В. Кириченко виокремили наступні: оптимальна рухова активність; раціональне харчування; режим праці та відпочинку; особиста гігієна, відмова від шкідливих звичок; психічне здоров'я [1, с. 52].

Здоровий спосіб життя формується протягом усього життя людини і значною мірою залежить від її свідомого вибору. Важливу роль у цьому відіграють соціальні умови, рівень культури, освіта та мотивація.

Рухова активність — це сукупність усіх рухів, які здійснює людина в процесі життєдіяльності. Вона включає фізичні вправи, спорт, активний відпочинок, побутову та професійну діяльність.

Характеризуючи регулярна рухова активність Л. Рибалко вказує, що вона сприяє: зміцненню серцево-судинної системи, покращенню роботи дихальної системи, нормалізації обміну речовин, зміцненню м'язів і кісток, підвищенню імунітету, зниженню рівня стресу [2, с. 149].

Фізичні навантаження тренують серце, підвищують його витривалість і ефективність роботи. Регулярні вправи сприяють зниженню артеріального тиску та покращують кровообіг.

Під час фізичної активності збільшується об'єм легенів, покращується газообмін і насичення крові киснем.

Рухова активність сприяє зміцненню м'язів, зв'язок і кісток, покращує поставу та запобігає розвитку захворювань хребта.

Фізичні вправи допомагають зменшити рівень стресу, покращують настрій і сприяють виробленню ендорфінів — гормонів радості.

Нездоровий спосіб життя є причиною більшості сучасних захворювань. За даними досліджень, близько 50–60% стану здоров'я людини залежить саме від способу життя.

Гіпокінезія - це зниження рухової активності людини. Вона стала характерною ознакою сучасного способу життя. До основних причин гіпокінезії відносимо:

- сидяча робота;
- використання транспорту замість ходьби;
- тривале перебування за комп'ютером;
- пасивний відпочинок.

Для підтримання здоров'я необхідно дотримуватись певного рівня фізичної активності.

Основні рекомендації:

- щоденна ходьба не менше 8-10 тисяч кроків;
- регулярні заняття масовим спортом (3-5 разів на тиждень);
- ранкова зарядка;
- активний відпочинок (плавання, велосипед, туризм);
- перерви під час сидячої роботи.

Важливо обирати види активності, які приносять задоволення, адже це сприяє регулярності занять.

Формування здорового способу життя починається з дитинства та повинно відбуватись у сім'ї, школі, соціальному середовищі, засобами масової інформації [3, с. 188].

Для формування здорового способу життя, на наш погляд необхідно:

- підвищувати рівень обізнаності населення про позитивний вплив фізичної активності на здоров'я;
- популяризувати фізичну культуру і спорт;
- створювати умови для активного відпочинку;
- формувати мотивацію до здорового життя.

Висновок. Рухова активність і спосіб життя є ключовими факторами, що визначають рівень здоров'я людини. Регулярна фізична активність сприяє зміцненню організму, підвищенню працездатності та профілактиці захворювань.

У сучасному світі, де переважає малорухливий спосіб життя, особливо важливо приділяти увагу фізичній активності. Формування здорового способу життя повинно стати пріоритетом як для кожної людини, так і для суспільства в цілому.

Отже, лише за умови свідомого ставлення до власного здоров'я, дотримання активного способу життя та регулярної фізичної активності можна забезпечити гармонійний розвиток особистості та високу якість життя.

Список використаних джерел:

1. Єжова О. О., Кириченко В.І. Основи популяризації здорового способу життя : навчальний посібник Суми : Сумський державний університет, 2024. 154 с.
2. [Рибалко Л. М.](#) Показники здорового способу життя студентської молоді. *[Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.](#)* 2018. Вип. 154(2). С. 148-151.
3. Тимошенко В., Сингаївський А., Мороховець Г., Пушко, О. Показники здорового способу життя студентів-медиків у Полтавському державному медичному університеті. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії, 24(2), 2024. С. 186-194.*
4. Федько О. Здоровий спосіб життя як цінність: проблеми формування. *Наукові записки, ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. Випуск 43. С.369-379*

МОДЕЛЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОГРАМ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХРОНІЧНИМ БОЛЕМ У СПИНІ

Андрій Джелага

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.С. Кравчук

Хронічний біль у спині є однією з найпоширеніших медикосоціальних проблем сучасності та залишається провідною причиною тимчасової чи стійкої втрати працездатності серед дорослого населення в усьому світі [1].

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 70% людей протягом життя хоча б один раз стикаються з проявами цього синдрому, що суттєво впливає на їхню якість життя, рівень активності та психологічний стан [1, 2]. Незважаючи на доведену ефективність фізичної терапії у зниженні больового синдрому, покращенні функціонального стану та профілактиці рецидивів, однією з головних

проблем реабілітаційного процесу залишається низька прихильність пацієнтів до виконання домашніх програм після завершення клінічного етапу лікування.

За результатами численних досліджень, лише 40–60% пацієнтів дотримуються рекомендацій фізичного терапевта у довгостроковій перспективі [2]. Основними чинниками цього явища є відсутність постійного контролю, низький рівень мотивації, недостатня поінформованість про природу болю, страх руху та недооцінка ролі регулярної активності у відновленні. Як наслідок, у таких пацієнтів частіше спостерігаються рецидиви, погіршення функціональних можливостей та підвищення ризику хронізації болю [3].

У цьому контексті цифрові технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності фізичної терапії завдяки можливості індивідуалізації підходів, безперервного моніторингу та дистанційної підтримки пацієнтів.

Мобільні застосунки для реабілітації дозволяють формувати персоналізовані програми занять, відстежувати їх виконання, надавати нагадування, фіксувати прогрес і забезпечувати постійний зворотний зв'язок із терапевтом. Крім того, вони можуть містити освітні модулі, які допомагають пацієнтам краще розуміти механізми болю, роль фізичної активності та важливість самоконтролю. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації, формуванню відповідальності за власний стан і перетворенню реабілітаційного процесу на активну співпрацю між фахівцем і пацієнтом [4].

Метою проведеного дослідження було оцінити ефективність персоналізованої цифрової програми фізичної терапії з інтегрованими функціями моніторингу прогресу та освітньої підтримки, спрямованої на підвищення регулярності виконання вправ, зменшення інтенсивності болю та покращення функціонального стану пацієнтів із хронічним болем у спині.

У дослідженні взяли участь 30 осіб віком від 27 до 63 років, які страждали на хронічний неспецифічний біль у спині. Учасників було випадковим чином розподілено на три групи: контрольну (що отримувала традиційну фізичну терапію з письмовими рекомендаціями), цифрову (яка використовувала мобільний додаток із фіксованим набором вправ і нагадуваннями) та індивідуалізовану (з адаптивним додатком, який коригував програму залежно від стану пацієнта, забезпечував щоденний моніторинг, освітню підтримку та елементи біопсихосоціального навчання).

Тривалість програми становила 12 тижнів, протягом яких здійснювалося систематичне спостереження за дотриманням режиму, зміною інтенсивності болю, функціональними показниками та рівнем саморегуляції.

Результати дослідження підтвердили позитивний вплив використання цифрових технологій на ефективність фізичної терапії, рівень залученості пацієнтів і стійкість отриманих результатів. Пацієнти, які застосовували мобільні додатки, показали кращу регулярність виконання вправ, більш виражене зниження больового синдрому та покращення рухових функцій порівняно з учасниками, які користувалися лише письмовими рекомендаціями. Найвищі результати були відзначені у групі, що працювала з персоналізованим додатком, який дозволяв адаптувати програму до поточного стану пацієнта, відстежувати прогрес і отримувати додаткову інформаційну підтримку. Учасники цієї групи відзначали підвищення впевненості у власних силах, зменшення страху руху та краще розуміння ролі активності у контролі болю. Таким чином за допомогою цифрових технологій можливо не лише полегшити доступ пацієнтів до реабілітації, а й сприяти формуванню усвідомленого ставлення до власного здоров'я.

Висновки. Впровадження цифрових технологій у практику фізичної терапії пацієнтів із хронічним болем у спині є ефективним і перспективним напрямом розвитку сучасної реабілітаційної медицини. Використання мобільних застосунків, особливо персоналізованих, забезпечує більшу регулярність занять, зниження інтенсивності болю та покращення функціонального стану. Додаткові освітні й мотиваційні елементи підвищують рівень саморегуляції, сприяють кращому розумінню процесу фізичної терапії та зміцнюють взаємодію між пацієнтом та фізичним терапевтом.

Таким чином поєднання цифрових інструментів із принципами індивідуалізації, самоконтролю та підтримки з боку фахівця може стати ключовим чинником успішної, безперервної й результативної реабілітації, що сприятиме покращенню якості життя пацієнтів і зменшенню соціально-економічного тягаря, пов'язаного з хронічним болем у спині.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Low back pain: fact sheet. Geneva: WHO; 2023. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/lowback-pain> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Beinart N.A., Goodchild C.E., Weinman J.A., Ayis S., Godfrey E.L. Individual and intervention-related factors associated with adherence to home exercise in chronic low back pain: a systematic review. *Spine J.* 2013;13(12):1940-1950.

DOI:10.1016/j.spinee.2013.08.027. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24169445/> (дата звернення: 01.11.2025).

3. Gilanyi Y. L., Shah B., Cashin A. G., Gibbs M. T., Bellamy J., Day R., McAuley J. H., Jones M. D. Barriers and enablers to exercise adherence in people with nonspecific chronic low back pain: a systematic review of qualitative evidence. *Pain*. 2024;165(10):2200-2214. DOI:10.1097/j.pain.0000000000003234. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38635470/> (дата звернення: 01.11.2025).

4. Lang S., McLelland C., MacDonald D., Hamilton D.F. Do digital interventions increase adherence to home exercise rehabilitation? A systematic review of randomised controlled trials. *Archives of Physiotherapy*. 2022;12(1):24. DOI:10.1186/s40945-022-00148-z. URL: <https://www.archivesofphysiotherapy.com/index.php/aop/article/view/2802> (дата звернення: 01.11.2025).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПІСЛЯ КОМПРЕСІЙНИХ ПЕРЕЛОМІВ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА ЗА СУБ'ЄКТИВНИМИ ПОКАЗНИКАМИ

Анастасія Іванишина

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.С. Кравчук

У світлі нинішніх викликів, які постали перед Україною внаслідок тривалого воєнного конфлікту, проблема поранень серед населення набуває масштабного, системного характеру. Одним із найсерйозніших та найпоширеніших наслідків бойових дій є ураження опорно-рухового апарату, зокрема компресійні переломи поперекового відділу хребта, що значною мірою впливають не лише на фізичний стан, а й на соціальну адаптацію, психологічне здоров'я та загальну якість життя чоловіків та жінок, які отримали цю травму. Актуальність теми дослідження обумовлюється не тільки медико-біологічною важливістю цього виду травм, а й гострою соціальною, економічною та національною необхідністю у забезпеченні повноцінної, ефективної та науково обґрунтованої системи реабілітації.

Хребет або хребетний стовп – це довгий S-подібно вигнутий стовп, форма якого зумовлена вертикальним положенням тіла, він містить 3134 хребці: 7 шийних, 12 грудних, 5 поперекових, 5 крижових і 2-5 куприкових. Завдяки наявності 52 суглобовим сегментам, які протягуються один за одним по всій довжині хребта. Хребет забезпечує функцію опори для тіла, підтримуючи вагу голови, тулуба та верхніх

кінцівок, і передає це навантаження на таз і нижні кінцівки. Він також слугує гнучкою віссю для тулуба [1].

Перелом хребта – це патологічний стан, що виникає внаслідок порушення анатомічної цілісності хребцевих кісток. Компресійні переломи хребетного стовпа виникають внаслідок надмірного тиску на тіло хребця. У результаті перелому хребець набуває клиноподібної форми з вершиною вперед, при цьому внутрішня тканина його тіла руйнується або стискається [2].

Фізична терапія при компресійному переломі поперекового відділу хребта у чоловіків зрілого віку спрямована на відновлення функцій хребта, зменшення болю та покращення загальної рухливості [3].

В дослідженні взяли участь 30 чоловіків віком від 33 до 38 років. Дослідження проводилось на базах: «Клініка реабілітації суглобів і хребта АКСІС» м. Хмельницький, КНП «Міська лікарня». На початку дослідження всіх учасників було розподілено на основну та контрольну групи (достовірної різниці між показниками у двох групах не спостерігалось, $p > 0,05$).

У нашій роботі розглянуто відновний період, завданням якого є активізація рухової функції, розвиток сили м'язів та витривалість, адаптація до подальших побутових та професійних навантажень тощо. Запропонована нами програма складалась з: ізометричних, динамічних, тракційних вправ та вправ на розтягування у вигляді асан йоги [3]. Для комплексної оцінки ефективності реабілітаційних заходів, окрім клінічних і функціональних методик, нами було використано стандартизовані суб'єктивні опитувальники. Зокрема, для визначення змін у показниках якості життя застосовувався опитувальник SF-36, який дозволяє оцінити як фізичний, так і психоемоційний компоненти здоров'я. Для суб'єктивної оцінки рівня фізичної витривалості та втомлюваності застосовано шкалу Борга, яка є валідним інструментом для вимірювання інтенсивності навантаження та сприйняття зусиль пацієнтом. В таблиці 1 подано отримані результати.

Як видно з таблиці 1, на початку дослідження показники фізичного компонента якості життя за опитувальником SF-36 у контрольній групі були нижчими: фізичне функціонування становило $52,3 \pm 0,7$, а в кінці дослідження зросло до $67,8 \pm 0,6$ (приріст 29,6%). В основній групі спостерігалось більш виражене покращення – з $53,0 \pm 0,1$ до $82,2 \pm 0,4$ (приріст 55%).

Динаміка суб'єктивних показників

	Контрольна група*		Основна група*	
	На початку дослідження	В кінці дослідження	На початку дослідження	В кінці дослідження
Рівень якості життя. Фізичний компонент здоров'я				
Фізичне функціонування	52,3±0,7	67,8±0,6	53,0±0,1	82,2±0,4
Рольове функціонування	51,8±0,7	60,3±0,6	52,5±0,3	75,1±0,8
Інтенсивність болю	37,7±0,2	48,8±0,3	35,8±0,5	72,7±0,4
Загальний стан здоров'я	34,9±0,3	47,7±0,2	36,4±0,6	57,1±0,5
Рівень якості життя. Психічний компонент				
Життєву активність	36,2±0,7	48,4±0,5	38,5±0,1	64,3±0,1
Соціальне функціонування	44,8±0,2	62,9±0,3	44,8±0,3	68,1±0,8
Рольове функціонування, обумовлене емоційним станом	31,9±0,4	55,0±0,7	34,1±0,2	67,3±0,3
Психічне здоров'я	26,0±0,9	37,7±0,3	25,5±0,2	66,1±0,5
Шкала Борга				
Рівень витривалості	8,2±0,7	6,0±0,2	7,9±0,6	4,1±0,2

*всі показники є статистичного достовірними $p < 0,05$

Аналогічна тенденція спостерігалася і за іншими фізичними доменами: інтенсивність болю в контрольній групі зросла з 37,7±0,2 до 48,8±0,3 (покращення 29,4%), тоді як в основній – з 35,8±0,5 до 72,7±0,4 (покращення 96%). Загальний стан здоров'я в контрольній групі покращився на 36,7%, у той час як в основній – на 56,9%.

Щодо психоемоційного компонента якості життя, у контрольній групі покращення психічного здоров'я становило 45% (з $26,0 \pm 0,9$ до $37,7 \pm 0,3$), а в основній – 64% (з $25,5 \pm 0,2$ до $66,1 \pm 0,5$). Рівень життєвої активності зріс на 33,7% у контрольній групі та на 66,8% – в основній. Значення за шкалою соціального функціонування, рольового функціонування та емоційного стану також підтверджують суттєвішу позитивну динаміку у пацієнтів основної групи.

Щодо шкали Борга, яка відображає рівень суб'єктивного сприйняття навантаження, в контрольній групі середній показник знизився з $8,2 \pm 0,7$ до $6,0 \pm 0,2$, що становить покращення на 26,8%. В основній групі зміни були більш вираженими – з $7,9 \pm 0,6$ до $4,1 \pm 0,2$ (зменшення на 48,1%). Це свідчить про зростання витривалості та зниження суб'єктивного відчуття навантаження після завершення реабілітаційного курсу.

Таким чином, динаміка показників як за опитувальником SF-36, так і за шкалою Борга демонструє позитивні зміни в обох групах, однак у пацієнтів основної групи ці зміни є більш вираженими.

Як видно з наведених даних, розроблена програма фізичної терапії забезпечує позитивну динаміку у стані пацієнтів із наслідками компресійних переломів поперекового відділу хребта по всіх, обраних нами, показниках. Відповідно до аналізу результатів суб'єктивної оцінки, найбільша зміна відбулась у показнику інтенсивності болю основної групи. Ми пов'язуємо це з ефективністю застосованих методів фізичної терапії, які забезпечили декомпресію і покращення крово- лімфо обігу та рухливості ураженої ділянки.

Отримані дані у кожному з показників мають достовірно значущі відмінності ($p < 0,05$) у основній групі між початком та закінченням дослідження, а також при порівняння показників основної та контрольної груп наприкінці дослідження. Аналіз результатів дослідження підтверджує ефективність розробленого та впровадженого комплексу фізичної терапії.

Список використаних джерел:

1. Вікова фізіологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / заг.ред. І. Я. Коцан, С. Є. Швайко, О. Р. Дмитроца. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 376 с.
2. Травматологія та ортопедія : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / за ред.: Голки Г. Г., Бур'янова О. А., Климовицького В. Г. Вінниця : Нова Книга, 2013. 400 с.
3. Туренко О.О., Бурка О.М. Класичні та новітні засоби фізичної терапії військових з компресійними переломами. Терапія та реабілітація в науці і клінічній практиці: сучасні виклики, шляхи вирішення: колективна монографія / за ред. Олени БУРКІ. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 32-54.

ІНТЕГРАЦІЯ ДЗЕРКАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ У ПРОГРАМУ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК

Іван Коваленко

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.С. Кравчук

Ампутація кінцівки є складною медико-соціальною проблемою, що супроводжується значними фізичними, психологічними та соціальними наслідками. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку у світі виконується понад мільйон ампутацій, а кількість людей, які живуть із наслідками втрати кінцівки, невинно зростає [1]. Основними причинами залишаються ускладнення цукрового діабету, судинні захворювання, травми та бойові поранення.

В Україні проблема реабілітації після ампутацій набула особливої актуальності у зв'язку з повномасштабною війною. Зростає кількість випадків травматичних ампутацій нижніх та верхніх кінцівок у військовослужбовців і цивільних осіб, часто поєднаних з іншими ураженнями, інфекційними процесами та посттравматичними психоемоційними розладами [2]. Унаслідок цього формується новий пласт медико-соціальних викликів, пов'язаних із відновленням функціональної незалежності, працездатності та якості життя пацієнтів.

Одним із найчастіших ускладнень після ампутації є фантомний біль - відчуття болю у відсутній частині тіла [3]. За різними даними, він спостерігається у 60–80 % пацієнтів і є одним із головних чинників тривалого зниження якості життя. Цей біль має складну багаторівневу природу: він формується на периферичному, спинальному та центральному рівнях нервової системи, що визначає його стійкість і резистентність до звичайної фармакотерапії [3, 4].

Післяампутаційний біль поділяється на кілька типів: біль у залишковій кінцівці, який локалізується в ділянці кукси, пов'язаний із запаленням, ішемією або формуванням невром; фантомні відчуття, які є невольним сприйняттям присутності або руху ампутованої кінцівки, та фантомний біль - нейропатичний біль, що сприймається як такий, що походить із відсутньої частини тіла [4]. Патогенез фантомного болю є багатокомпонентним. На периферичному рівні його формування пов'язане з утворенням невром, у яких виникає ектопічна патологічна імпульсація. На рівні спинного мозку розвивається гіперзбудливість нейронів задніх рогів, що призводить до підвищеної реактивності навіть

на незначні подразники. У головному мозку виникають кортикальні перебудови - зони соматосенсорної кори, які раніше відповідали за ампутовану кінцівку, починають активуватись сусідніми ділянками, що спричиняє ілюзорне сприйняття болю у «втраченій» частині тіла [3, 5].

Метою дослідження було порівняти ефективність традиційної дзеркальної терапії та поступової моторної візуалізації у зменшенні інтенсивності фантомного болю та покращенні сенсомоторної адаптації у пацієнтів після ампутації нижніх кінцівок. У дослідженні брали участь 15 чоловіків віком 23–45 років із фантомним болем після ампутації нижніх кінцівок, яких було розподілено на дві групи: перша (n=7) проходила курс традиційної дзеркальної терапії, а друга (n=8) — виконувала повний трьохетапний протокол поступової моторної візуалізації. Програма тривала 4 тижні, із п'ятьма сеансами на тиждень по 30 хвилин. Протокол поступової моторної візуалізації складався з трьох послідовних етапів: розпізнавання сторін, моторної візуалізації та безпосередньо дзеркальної терапії. Оцінювання проводили за візуально-аналоговою шкалою болю, оцінкою тактильної чутливості залишкової кінцівки та індексу локомоторних можливостей.

Після завершення 4-тижневої програми реабілітації в обох групах спостерігалось достовірне зниження інтенсивності фантомного болю, покращення тактильної чутливості залишкової кінцівки та зростання рівня функціональної адаптації до протеза. Однак ступінь позитивних змін був більш вираженим у групі, яка виконувала програму поступової моторної візуалізації.

Отримані результати узгоджуються з сучасними нейрофізіологічними концепціями фантомного болю. Поступова моторна візуалізація сприяє поступовому відновленню сенсомоторного зворотного зв'язку між тілом і мозком, знижуючи гіперактивність у соматосенсорній корі та нормалізуючи її картографічну структуру. Послідовне застосування етапів поступової моторної візуалізації дозволяє уникнути больових реакцій, що часто виникають при прямій дзеркальній стимуляції, і поступово «перенавчає» мозок на нову модель тілесної схеми.

Отже, послідовне застосування етапів поступової моторної візуалізації (розпізнавання сторін - уявна моторна візуалізація - дзеркальна терапія) є більш результативним підходом для корекції фантомного болю, ніж ізольоване використання класичної дзеркальної терапії. Методика дозволяє досягти не лише зменшення інтенсивності болю, а й покращення сенсомоторної інтеграції, що в перспективі

забезпечує стабільні результати реабілітації та підвищення якості життя пацієнтів після ампутації.

Поступова моторна візуалізація є ефективним немедикаментозним методом, який сприяє гармонійному відновленню сенсомоторного зворотного зв'язку та зменшує дезадаптивну нейропластичність, що лежить в основі формування фантомного болю та може бути рекомендована для впровадження у комплексні програми фізичної реабілітації пацієнтів після ампутації, зокрема у поєднанні з віртуальною або доповненою реальністю.

Список використаних джерел:

1. Yuan B., Hu D., Gu S., Xiao S., Song F. The global burden of traumatic amputation in 204 countries and territories // *Frontiers in Public Health*. - 2023. - Vol. 11. — DOI: 10.3389/fpubh.2023.1258853. — URL: <https://www.frontiersin.org/journals/publichealth/articles/10.3389/fpubh.2023.1258853/full> (дата звернення: 01.11.2025).
2. A qualitative assessment of Ukraine's trauma system during the Russian conflict: experiences of volunteer healthcare providers // *Conflict and Health*. - 2024. - Vol. 18, Article 10. - Режим доступу: <https://doi.org/10.1186/s13031-024-00570-z> (дата звернення: 01.11.2025).
3. The prevalence and risk factors for phantom limb pain in people with amputations: A systematic review and meta-analysis (Limakatso K., Bedwell G.J., Madden V.J., Parker R. et al.) // *PLoS ONE*. - 2020. - Vol. 15(10). - URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0240431> (дата звернення 01.11.2025).
4. Limakatso K., Bedwell G.J., Madden V.J., Parker R. The prevalence and risk factors for phantom limb pain in people with amputations: a systematic review and meta-analysis // *PLoS ONE*. - 2020. - Vol. 15, No.10, e0240431. - DOI: 10.1371/journal.pone.0240431. — URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10845739/> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Limakatso K., Bedwell G. J., Madden V. J., Parker R. The Efficacy of Graded Motor Imagery and Its Components on Phantom Limb Pain and Disability: A Systematic Review and Meta-Analysis // *Canadian Journal of Pain*. - 2023. - Vol. 7, Issue 1. - Art. 2188899. — DOI:10.1080/24740527.2023.2188899. - URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37214633/> (дата звернення: 01.11.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З АМПУТАЦІЯМИ: ВІЙСЬКОВИХ, ЦИВІЛЬНИХ ТА ДІТЕЙ

Ірина Колесник

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Л.С. Кравчук

У зв'язку з воєнними діями, що тривають на території України особливої ваги набуває проблематика психоемоційної реабілітації осіб після ампутацій. Ампутація – це не лише фізична втрата частини тіла, а й глибока психологічна травма, яка змінює сприйняття власного «Я», порушує відчуття цілісності та контролю над життям. Сучасний підхід передбачає, що ефективна реабілітація має бути мультидисциплінарною, включати фізичний, соціальний і психоемоційний компоненти. Особливої уваги потребує диференційований підхід до різних груп пацієнтів – військових, цивільних і дітей, адже кожна з цих категорій має власні особливості переживання травми, адаптації та відновлення. Військовослужбовці, які зазнали ампутацій унаслідок бойових дій, характеризуються високим рівнем посттравматичних розладів, тривожності, депресивних реакцій та почуття провини за вцілілість. Психоемоційна реабілітація у цій групі ускладнюється особливостями військової культури, де переважає установка на витривалість та емоційну стриманість. У ветеранів частіше спостерігаються симптоми ПТСР, що потребує залучення спеціалізованих психотерапевтичних програм, зокрема групових, побудованих на принципах взаємопідтримки та довіри [5, 1, 2].

Цивільні пацієнти зазвичай переживають ампутацію як втрату не лише фізичних можливостей, але й соціального статусу та професійної ідентичності. Для них типовими є депресивні реакції, страх безпорадності, зниження самооцінки та соціальна ізоляція [4]. Психоемоційна реабілітація в цій групі повинна включати елементи соціальної адаптації, навчання навичок самостійності, професійної переорієнтації та підтримки родини.

Діти становлять особливу групу через незрілість психіки та формування особистісної структури. Втрата кінцівки у дитячому віці часто призводить до порушення образу тіла, розвитку сорому, страху соціального неприйняття та залежності від батьків [7]. Для дітей найбільш ефективними є ігрові та арт-терапевтичні методи, які

дозволяють виразити емоції через творчість і сприяють формуванню позитивного самосприйняття.

Попри різницю у віці, соціальному статусі чи причинах ампутацій, усі пацієнти стикаються з подібними проблемами: переживання втрати частини тіла та порушення цілісності «Я»; емоційні реакції горя – заперечення, гнів, депресія, апатія; страх залежності від інших і втрати контролю над життям; потреба у підтримці з боку родини, друзів і фахівців [6].

Психоемоційна реабілітація в усіх випадках має спрямовуватися не лише на зниження тривоги чи депресії, а й на формування нової життєвої ідентичності, прийняття змін і розвиток відчуття власної компетентності.

В умовах війни Україна стикається з беспрецедентною кількістю військових ампутацій. Це зумовлює необхідність побудови ефективної національної системи психосоціальної підтримки [3]. Серед ключових напрямів можна виокремити наступні: формування мультидисциплінарних команд, до складу яких входять: лікар фізичної та реабілітаційної медицини, психолог / психотерапевт, фізичний терапевт, ерготерапевт, протезист-ортезист, соціальний працівник. Надання психологічної допомоги з перших днів після травми, включаючи кризове консультування, когнітивно-поведінкову терапію та психоедукацію. Розвиток спеціалізованих центрів для ветеранів, орієнтованих на ПТСР, групову терапію, тренінги емоційної регуляції. Підтримка сімей пацієнтів як важливого ресурсу відновлення. Інклюзивні програми для дітей із використанням арт-терапії, музикотерапії та навчання у безпечному середовищі. Реінтеграція цивільних через професійну переорієнтацію, працевлаштування та соціальні програми. Для підвищення ефективності психоемоційної реабілітації доцільно: розробити національні протоколи психологічної підтримки після ампутацій; інтегрувати психологічну допомогу на всіх рівнях медичної системи; запровадити освітні програми з підготовки фахівців у сфері травматерапії; розширити державне фінансування реабілітаційних заходів; адаптувати міжнародний досвід (ізраїльські, німецькі та канадські моделі роботи з ветеранами); здійснювати наукові дослідження ефективності застосовуваних психотерапевтичних методів в українському контексті.

Психоемоційна реабілітація осіб після ампутацій є складним, багаторівневим процесом, що потребує поєднання медичних, психологічних і соціальних підходів. Військові, цивільні та діти мають відмінні потреби, однак їх об'єднує необхідність у відновленні цілісності, прийнятті себе та поверненні до активного життя. В умовах

сучасної України психоемоційна підтримка осіб з ампутаціями має розглядатися як ключовий компонент національної системи реабілітації, спрямований не лише на адаптацію, а й на формування нової якості життя, заснованої на гідності, самоповазі та соціальній включеності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» № 1053-IX від 03.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 23.10.2025) Психологічна реабілітація військових та їхніх близьких: практичний посібник / Міжнародна асоціація психосоматики та тілесної терапії. Київ: Видавництво психологічної літератури «Психобук», 2023. 160 с.
2. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник / В. В. Горбунова та ін. Львів: Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 91 с.
3. Desmond D., MacLachlan M. Psychological issues in prosthetic and orthotic practice. *Prosthetics and Orthotics International*, 26(3), 2002. P. 182-188. DOI: [10.1080/03093640208726646](https://doi.org/10.1080/03093640208726646).
4. MacGregor A. J., Dougherty A. L., Watkins C. M. Psychiatric correlates of amputation in military personnel. *Comprehensive Psychiatry*, 50 (4), 2009. P. 347–352. DOI: [10.1016/j.comppsy.2008.09.007](https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2008.09.007).
5. Schoppen T., Boonstra A., Groothoff J. W. Physical, mental, and social predictors of functional outcome in unilateral lower-limb amputees. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 84(6), 2003. P. 803–811. DOI: [10.1016/S0003-9993\(02\)04952-3](https://doi.org/10.1016/S0003-9993(02)04952-3).
6. Varni J. W., Limbers C. A., & Burwinkle T. M. Health-related quality of life in pediatric amputees: A comparative study. *Journal of Pediatric Psychology*, 31(6), 2006. P. 602–612. DOI: [10.1093/jpepsy/jsj058](https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsj058).
7. World Health Organization (WHO). World report on disability. Geneva: WHO Press. Retrieved from URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182> (дата звернення: 20.10.2025)

РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ДІАГНОЗ У КАТЕГОРІЯХ МІЖНАРОДНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ОБМЕЖЕНЬ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДОРОВ'Я

Сергій Кротів

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.пед.н., доцент М.М. Шпілевська

Сучасна концепція реабілітації базується на біопсихосоціальної моделі здоров'я, у центрі якої людина та її функціонування у фізичному, психічному та соціальному вимірах, рівень функціонування особи. Основою цієї моделі є Міжнародна класифікація функціонування,

обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ), яка створює спільну мову для опису стану людини. Ця класифікація була прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я ще у 2001 році. МКФ описує стан здоров'я людини через чотири основні домени: функції організму (b), структури організму (s), активність та участь (d), а також фактори середовища (e) [1]

У системі МКФ ключовим поняттям стає не лише медичний діагноз, а реабілітаційний діагноз, який дає змогу комплексно оцінити людину з урахуванням її можливостей, обмежень, ресурсів та контекстуальних чинників. Таким чином, реабілітаційний діагноз відображає не лише медичні порушення, а й обмеження активності, участі та контекстуальні чинники, що впливають на процес відновлення.

Реабілітаційний діагноз – це список проблем пацієнта, сформульований у категоріях МКФ, який охоплює всі аспекти функціонування людини: тілесні функції та структури, активність і участь, вплив факторів середовища. Він є не лише констатацією стану, а й інструментом планування реабілітаційного втручання. Реабілітаційний діагноз має описувати не лише порушення, а й збережені функції; враховувати можливості пацієнта та ресурси його оточення; фіксувати чинники, що сприяють або перешкоджають відновленню. Таким чином, він є центральним елементом міждисциплінарної комунікації, який забезпечує спільне розуміння проблем пацієнта всіма членами команди.

Реабілітаційний діагноз формується колегіально усіма членами МДРК на підставі результатів реабілітаційного обстеження: лікарем фізичної та реабілітаційної медицини, фізичним терапевтом, ерготерапевтом, логопедом, психологом, медичною сестрою з реабілітації, протезистом-ортезистом та іншими фахівцями. Кожний спеціаліст проводить власне обстеження, використовує відповідні інструменти оцінки та визначає проблемні домени МКФ у межах своєї компетенції[2].

Наприклад: фізичний терапевт кодує обмеження у ходьбі, рівновазі, силі м'язів; ерготерапевт – труднощі у самообслуговуванні, виконанні побутових дій, бар'єри середовища; логопед – порушення мовлення та комунікації; психолог – проблеми соціальної взаємодії, поведінкові або емоційні бар'єри. Таке командне узгодження створює єдиний профіль функціонування пацієнта і визначає основні напрями роботи кожного фахівця[3].

У процесі роботи над реабілітаційним планом кожен домен закріплюється за відповідальним фахівцем МДРК. Такий підхід забезпечує послідовність, узгодженість і відповідальність у реалізації

реабілітаційних цілей. Принципи формулювання реабілітаційного діагнозу включають: пацієнтоцентричність – у центрі уваги не патологія, а людина та її життєві цілі, тобто орієнтація на індивідуальні потреби та життєві цілі особи; проблемно-орієнтований підхід – у діагнозі відображаються всі актуальні проблеми пацієнта, незалежно від того, чи всі вони можуть бути вирішені на даному етапі; мультидисциплінарність – спільне прийняття рішень і взаємна підтримка членів команди, тобто залучаються фахівці різних напрямів; біопсихосоціальну модель – урахування фізичних, психологічних і соціальних аспектів функціонування; SMART-принцип у визначенні цілей: **Specific** (конкретність); **Measurable** (вимірюваність); **Achievable** (досяжність); **Relevant** (актуальність); **Time-bound** (обмеженість у часі). Приклад SMART-мети: «Впродовж 4 тижнів пацієнт зможе самостійно пройти 100 м із використанням тростини за менш ніж 5 хвилин без допомоги терапевта». Використання МКФ забезпечує: стандартизацію комунікації між фахівцями; порівнянність результатів та об'єктивну оцінку ефективності втручань; орієнтацію на функціональні результати, що важливі для пацієнта; визначення ресурсів і бар'єрів середовища[4,5,6,7,8,9,10].

Висновки: Реабілітаційний діагноз у категоріях МКФ – це ключовий елемент сучасної системи фізичної терапії та мультидисциплінарної реабілітації, він є інструментом планування, моніторингу та оцінки ефективності фізичної терапії. Його формування дозволяє перейти від медикоцентричного до пацієнтоцентричного підходу, забезпечуючи цілісне бачення людини у контексті її функціонування. Використання МКФ сприяє стандартизації процесу реабілітації, об'єктивізації оцінки, підвищенню ефективності командної взаємодії та інтеграції української реабілітаційної практики у міжнародний простір. Навички складання реабілітаційного діагнозу є необхідною складовою професійної компетентності фізичних терапевтів і ерготерапевтів.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я. Домени МКФ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mkf.in.ua/>
2. МОЗ України. Що таке мультидисциплінарна реабілітаційна команда? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uk/scho-take-multidisciplinarna-reabilitacijna-komanda>
3. НК 030:2022 Класифікатор функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я [Електронний ресурс]. Київ, МОЗ України, 2022. Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/8/44015nk_030_2022_klasifikator_funkcionuvanna_obmezenna_zit_tedial_nosti.pdf
4. Питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 1268 від 3 листопада 2021 р. – Режим доступу:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-п#Text> команди [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://langs.physio-pedia.com/uk/rehabilitation-teams-uk/>
7. Physiopedia. Реабілітаційні команди [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://langs.physio-pedia.com/uk/rehabilitation-teams-uk/>
5. Rauch A, Cieza A, Stucki G. How to apply the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) for rehabilitation management in clinical practice. *European Journal of Physical Rehabilitation Medicine*. 2008. №44(3). P. 329-342.
6. Wade D. Rehabilitation – a new approach. Overview and Part One: the problems. *Clinical Rehabilitation*. 2015. №29(11). P. 1041-1050. DOI: <https://doi.org/10.1177/0269215515601174>.
7. Wade D. Rehabilitation – a new approach. Part two: the underlying theories. *Clinical Rehabilitation*. 2015. №29(12). P. 1145-1154. DOI: <https://doi.org/10.1177/0269215515601175>.
8. Wade D. Rehabilitation – a new approach. Part three: the implications of the theories. *Clinical Rehabilitation*. 2016. №30(1). P. 3-10. DOI: <https://doi.org/10.1177/0269215515601176>.
9. Wade D. Rehabilitation – a new approach. Part four: a new paradigm, and its implications. *Clinical Rehabilitation*. 2016. №30(2). P. 109-118. DOI: <https://doi.org/10.1177/0269215515601177>.
10. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) [Електронний ресурс]. Geneva: WHO, 2001. Режим доступу: <https://apps.who.int/classifications/icfbrowser/> УДК 613.863

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КІНЕЗІОТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА

Денис Куніцький

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент М.М. Шпілевська

Ендопротезування кульшового суглоба є одним із найбільш ефективних методів хірургічного лікування дегенеративно-дистрофічних уражень опорно-рухового апарату. Однак навіть після успішного оперативного втручання пацієнти стикаються з обмеженням рухів, болем, втратою сили м'язів та труднощами під час відновлення ходи [1].

Кінезіотерапія як напрям фізичної терапії відіграє ключову роль у відновленні функціональної активності, оскільки дозволяє поступово відновити рухливість, координацію та стабільність кульшового суглоба [2]. Систематичне застосування індивідуалізованих програм вправ сприяє скороченню термінів реабілітації та підвищенню якості життя пацієнтів [3, 4].

Мета роботи – оцінити ефективність кінезіотерапії у відновленні функціональної мобільності пацієнтів після ендопротезування кульшового суглоба.

Комплекс кінезіотерапії включав три етапи:

1. Ранній післяопераційний період – дихальні вправи, ізометричні скорочення, пасивні рухи.
2. Середній період – вправи у положенні сидячи й стоячи, тренування рівноваги, навчання ходьбі з допоміжними засобами.
3. Пізній період – функціональні вправи, вправи з еспандером, ходьба по нерівній поверхні, вправи на координацію.

Висновки.

1. Кінезіотерапія є ефективним засобом відновлення функціональної мобільності пацієнтів після ендопротезування кульшового суглоба.
2. Регулярне виконання індивідуально підібраних вправ сприяє покращенню сили м'язів, координації та зменшенню болю.
3. Інтеграція кінезіотерапії у стандартні протоколи реабілітації дозволяє скоротити терміни відновлення та покращити якість життя пацієнтів.
4. Подальші дослідження варто спрямувати на вивчення впливу різних інтенсивностей навантажень і впровадження телереабілітаційних технологій.

Розроблений комплекс кінезіотерапії може бути рекомендований для впровадження у практику фізичних терапевтів у медичних та реабілітаційних центрах. Його використання дозволяє оптимізувати процес відновлення після ендопротезування та запобігти розвитку контрактур і ускладнень.

Список використаних джерел:

1. Волков В. М. Фізична реабілітація після ендопротезування кульшового суглоба : навч. посіб. – Київ : НУФВСУ, 2021. – 148 с.
2. Григор'єва О. С. Сучасні підходи до кінезіотерапії у відновленні після операцій на кульшовому суглобі // Фізична реабілітація та рекреаційне здоров'я. – 2020. – № 3. – С. 52–58.
3. Kraemer W. J., Ratamess N. A. Fundamentals of Resistance Training: Progression and Exercise Prescription // *Medicine & Science in Sports & Exercise*. – 2018. – Vol. 50(3). – P. 667–672.
4. Gill S. D., McBurney H. Does Exercise Reduce Pain and Improve Physical Function After Hip Replacement? // *Physiotherapy Research International*. – 2019. – Vol. 24(1). – P. e1761.
5. Domb B. G., Nho S. J., Shindle M. K. Hip Arthroplasty Rehabilitation Protocols // *Journal of Arthroplasty*. – 2021. – Vol. 36(5). – P. 1140–1150.

АНАЛІЗ ПОШИРЕНOSTІ ПОРУШЕНЬ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У ЖІНОК ПІСЛЯ ПОЛОГІВ

Альона Пужакова

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.мед.н., доцент Н.Б. Антоненська

У післяпологовий період жінки стикаються із широким діапазоном порушень функціональної здатності опорно-рухового апарату, зумовлених особливостями гормонального статусу, метаболічних перебудов організму, характером протікання вагітності та пологів та наявністю у жінки супутніх специфічних станів та патологічних процесів. Особливої актуальності проблема набуває в умовах повномасштабної війни в Україні через нестачу фахівців, ризики безпеки та внутрішнє переміщення населення, що створює додаткові перешкоди для доступу жінок до реабілітаційної допомоги у спеціалізованих центрах. У цьому контексті особливої цінності набуває дистанційна фізична терапія, яка дозволяє жінкам проходити реабілітацію в домашніх умовах, з можливістю віддаленого супроводу фахівцем.

У дослідженні взяли участь жінки, які проходили післяпологове спостереження або отримували медичну допомогу у таких закладах: Хмельницький пренатальний центр, Хмельницька обласна клінічна лікарня, Хмельницький пологовий будинок. Крім того, до вибірки були включені пацієнтки приватних медичних установ, що належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я України (у містах Київ, Ужгород, а також у Чернігівській та Кіровоградській областях), які мають у своєму складі відділення жіночої консультації. Критерієм включення до опитування було наявність у жінки щонайменше одних успішних пологів. Загалом у період з 12 лютого по 10 червня 2025 року було опитано 208 респонденток.

Анкета, використана в цьому опитуванні включала 23 запитання, які розглядали наступні аспекти: демографічні дані респонденток, оцінка потенційних факторів ризику ускладнення опорно-рухового апарату, які виникли після пологів, оцінка загального фізичного, емоційного та соціального самопочуття, оцінка у респонденток наявної терапії та можливості проходження фізичної терапії загалом, включаючи часовий, економічний та аспект доступності за місцем проживання.

Респондентки були віком від 17 до 44 років, при чому половина з них (50 %) знаходяться у віковому діапазоні 26–30 років (Рис. 1) та значна кількість (42,31 %) народили менше ніж 6 місяців тому. У 27 опитаних жінок (13,23 %) спостерігалися ускладнення під час пологів, в тому числі обвиття пуповини, гіпоксія плоду та наявність передчасних пологів. У 8 респонденток (3,85 %) під час вагітності спостерігалася відшарування плаценти та істмікоцервікальна недостатність.

Рис. 1. Віковий розподіл респонденток

За результатами опитування жінок, які перебувають у періоді від пологів до трьох років після народження дитини, було виявлено різноманітні порушення функціонального стану опорно-рухового апарату (рис. 2). Найчастішими скаргами виявилися: біль у поперековому відділі хребта – 53,85% (95% СІ: 47,5 – 61%), слабкість м’язів живота – 30,77% (95% СІ: 24,9 – 37,3%), біль у грудному відділі – 26,92% (95% СІ: 24,9 – 37,3%) та біль у ділянці шиї й плечей – 23,08% (95% СІ: 17,9 – 29,3%). Крім того, 53,85% (95% СІ: 47,5 – 61%) опитаних відзначили зниження загальної фізичної витривалості. Менш поширеними, але клінічно значущими проявами були: біль у стопах, біль у тазовій області та формування лордозу – по 15,38% (95% СІ: 11,1 – 20,9%) для кожного типу порушення; розвиток сколіозу – 11,54% (95% СІ: 7,9 – 16,6%) і кіфозу – 7,69% (95% СІ: 4,8 – 12,1%).

Поодинокі випадки стосувалися слабкості або нестабільності м’язів тазового дна, а також діастазу прямого м’яза живота – по 3,85% (95% СІ: 2 – 7,4%) відповідно.

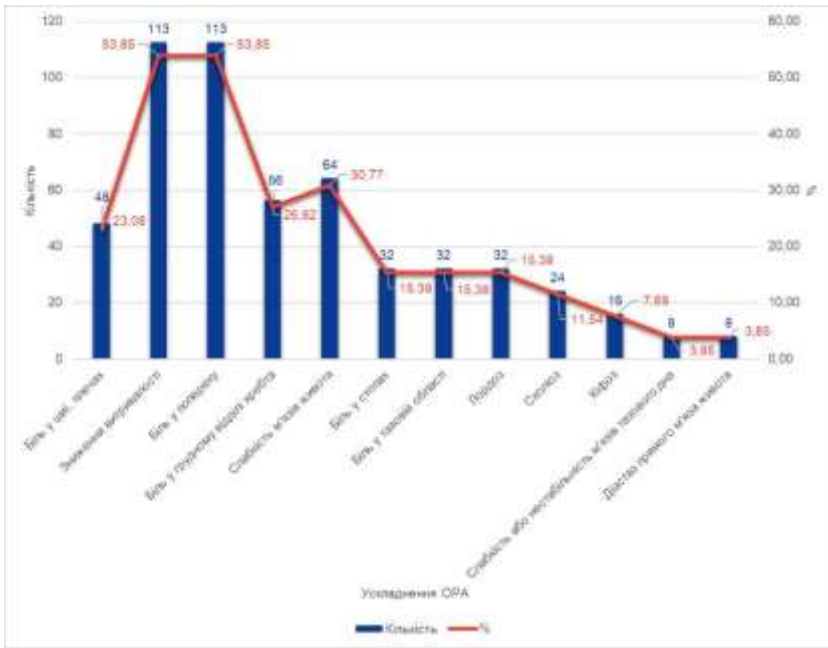

Рис. 2. Кількісне та відсоткове значення окремих ускладнень ОРА у жінок після пологів

За результатами аналізу взаємозв'язку між типом пологів та конкретними типами ускладнень ОРА виявлено наступні статистично значимі ($p < 0.05$) зв'язки між типом пологів та конкретними типами ускладнень ОРА: у випадку після природних пологів – виникнення болей у грудному відділі, болей у тазовій області, зокрема в зоні кульшових суглобів; після всіх типів пологів – розвиток лордозу; після кесаревого розтину – слабкість або нестабільність м'язів тазового дна та діастаз прямого м'яза живота. За результатами аналізу взаємозв'язку наявності ускладнень під час пологів та впродовж вагітності та конкретними типами ускладнень ОРА статистично значимих зв'язків не було виявлено. Виникнення слабкості або нестабільності м'язів тазового дна та діастаз прямого м'яза живота складає 100% випадків після кесаревого розтину. 46,15% опитаних висловили готовність займатися фізичною терапією вдома за допомогою онлайн-програми, 26,92% поєднувати дистанційні заняття з відвідуванням реабілітаційних центрів, а 65,38% загалом виявили бажання взяти участь у програмі дистанційної фізичної терапії в межах подальших досліджень.

Проведене дослідження засвідчило високий рівень післяпологових ускладнень з боку опорно-рухового апарату серед жінок, незалежно від типу пологів. Це підкреслює потребу у впровадженні системного підходу до післяпологової реабілітації. Серед найпоширеніших скарг респонденток відзначено біль у поперековому відділі, слабкість м'язів живота, біль у грудному відділі хребта, дискомфорт у ділянці шиї та плечей, а також прояви нестабільності або слабкості м'язів тазового дна. Такі результати підтверджують багатофакторний характер впливу пологів на функціональний стан опорно-рухового апарату. Водночас кесарів розтин частіше асоціювався із розвитком діастазу прямого м'яза живота та порушеннями стабільності м'язів тазового дна (у невеликих вибірках – до 100% випадків). Найбільша частота ускладнень спостерігалась у перші шість місяців після пологів.

Отримані результати свідчать про значну поширеність функціональних і больових порушень після пологів, що обґрунтовує необхідність подальшого дослідження ефективності програм фізичної терапії, зокрема дистанційних, спрямованих на підтримку та відновлення здоров'я жінок у післяпологовому періоді.

АДАПТИВНИЙ СПОРТ ШЛЯХ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Сергій Скульський

здобувач 2 року навчання освітньо-професійного рівня фаховий молодший бакалавр спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Хмельницького фахового коледжу Університету «Україна»

Науковий керівник: голова циклової комісії з фізичної культури і спорту В.І. Пуча

Вступ. У сучасних умовах, коли Україна переживає наслідки повномасштабної війни, значно зросла кількість ветеранів із фізичними травмами та інвалідністю. Це актуалізує питання їхньої ефективної реабілітації та повернення до активного життя.

Адаптивний спорт є одним із найефективніших інструментів відновлення фізичних якостей, психологічного стану та соціальної інтеграції ветеранів війни. Його значення полягає у поєднанні фізичних вправ, мотивації та підтримки соціального середовища.

Метою дослідження є визначення ролі адаптивного спорту як засобу відновлення фізичних якостей у ветеранів війни.

Для досягнення мети дослідження використовувались наступні методи дослідження: аналіз літературних та інтернет джерел, узагальнення та порівняння.

Результати дослідження. Адаптивний спорт є важливою складовою сучасної системи фізичної культури та реабілітації. Його виникнення пов'язане з необхідністю залучення до активної фізичної діяльності осіб із різними порушеннями здоров'я, зокрема ветеранів війни, які зазнали фізичних або психологічних травм.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає, що адаптивний спорт - діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на залучення осіб з інвалідністю та/або осіб з обмеженням повсякденного функціонування до занять фізичною культурою з метою сприяння відновленню для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, соціально-трудової адаптації та інтеграції в суспільство, сприяння фізичній, психологічній реабілітації, забезпечення можливості ведення самостійного способу життя та залученості до місцевої спільноти [1].

У широкому розумінні адаптивний спорт - це система фізичних вправ, видів спорту та рухової активності, які спеціально модифіковані відповідно до можливостей осіб з інвалідністю або обмеженнями життєдіяльності. Основною метою адаптивного спорту є не лише досягнення спортивних результатів, але й відновлення фізичних функцій, покращення якості життя та забезпечення соціальної інтеграції.

Фізична культура має такі напрями: адаптивний спорт, фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація.

Адаптивний спорт, як вважає О. Митчик та інші, базується на низці фундаментальних принципів:

індивідуалізація – підбір фізичних навантажень з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичної підготовки та виду травми;

доступність – створення умов для занять незалежно від фізичних можливостей;

безпечність – мінімізація ризиків травмування під час занять;

комплексність – поєднання фізичних, психологічних та соціальних аспектів реабілітації;

поступовість – поетапне збільшення навантаження [2, с.118].

Означені принципи дозволяють забезпечити ефективність занять та уникнути перевантаження організму, тобто забезпечення гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя та соціалізації.

Адаптивний спорт виконує низку важливих функцій, а саме: *реабілітаційну*, яка спрямована на відновлення фізичних можливостей організму, покращення роботи опорно-рухового апарату та функціональних систем; *оздоровчу*, що передбачає загальне зміцнення організму, підвищення імунітету та профілактику ускладнень; *психологічну*, яка допомагає подолати депресію, тривожність, посттравматичні стани; *соціальну*, що забезпечує інтеграцію людини в суспільство, розвиток комунікативних навичок; *освітню*, яка формує знання про здоровий спосіб життя та фізичну активність.

Для ветеранів війни адаптивний спорт має особливе значення, оскільки:

- сприяє відновленню рухових функцій після травм;
- допомагає адаптуватися до нових фізичних можливостей;
- формує мотивацію до активного життя;
- забезпечує психологічну підтримку через участь у колективній діяльності.

Заняття спортом, фізичним вихованням дозволяють ветеранам не лише покращити фізичний стан, але й відчувати власну спроможність, що є важливим фактором успішної реабілітації [3, с.64].

Досвід США демонструє, що адаптивний спорт є важливим елементом реабілітації та соціалізації ветеранів .

В Україні також активно розвиваються:

- ветеранські спортивні ініціативи;
- адаптивні тренувальні центри;
- змагання для ветеранів.

В березня 2025 року була зареєстрована громадська організація "Федерація адаптивних видів спорту", метою якої є розвиток адаптивних видів спорту, що допомагають ветеранам та особам з інвалідністю відновлювати фізичну форму та соціалізуватися.

Перспективними напрямками розвитку адаптивного спорту, на наш погляд є:

- розвиток державних програм;
- підготовка спеціалістів;
- впровадження інноваційних технологій;
- популяризація адаптивного спорту;
- міжнародна співпраця.

Застосування асистивних технологій підвищує ефективність реабілітації.

Висновок. Адаптивний спорт є ефективним засобом для відновлення фізичних якостей, покращення психологічного стану, соціальної інтеграції ветеранів війни.

Його значення в умовах сучасної України постійно зростає. Подальший розвиток адаптивного спорту є важливим напрямом державної політики у сфері реабілітації ветеранів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> Дата звернення 1.03.2026
2. Митчик О., Курчаба О., Тарасюк В., Кліш І. Місце та роль адаптивного спорту у сучасному українському суспільстві. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2024. Серія 15, (5(178)), 117-121.
3. Осадченко Т. М., Семенов А.А., Ткаченко В.Т. Адаптивне фізичне виховання : навч. Посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 210 с.

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНА НЕЙРОРЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ПОЛІТРАВМАХ: ІНТЕГРАЦІЯ ФІЗИЧНИХ, ЕРГОТЕРАПЕВТИЧНИХ ТА КОГНІТИВНО-МОВЛЕННСВИХ МЕТОДИК

В'ячеслав Стаднік

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: д.пед.н., професор М.С. Чайковський

Політравма є складним клінічним станом, який поєднує ураження декількох анатомо-функціональних систем, зокрема нервової та опорно-рухової. В умовах воєнних дій в Україні кількість пацієнтів із комбінованими травмами, ампутаціями кінцівок та черепно-мозковими ушкодженнями зростає. Це обумовлює потребу у впровадженні мультидисциплінарних програм реабілітації, що забезпечують не лише відновлення моторики, а й когнітивних і мовленнєвих функцій.

Оцінити ефективність мультидисциплінарної нейрореабілітації, що поєднує фізичні, ерготерапевтичні та когнітивно-мовленнєві методики, у пацієнтів після політравм із ураженням нервової та опорно-рухової систем.

До дослідження включено три клінічні випадки пацієнтів із комбінованими травмами нервової та опорно-рухової систем, які проходили курс мультидисциплінарної нейрореабілітації тривалістю 4– 5

тижнів у стаціонарних умовах. Реабілітаційна команда складалася з лікаря ФРМ, фізичного терапевта, ерготерапевта, логопеда, нейропсихолога та медичної сестри з реабілітації. Програма поєднувала фізичні методи (кінезіотерапія, гідрокінезіотерапія, теплотерапія, лазеротерапія, міостимуляція) з ерготерапевтичними та когнітивно-мовленнєвими втручаннями. У пацієнта після ампутації нижньої кінцівки застосовували гідрокінезіотерапію при +34–35 °С, PNF, лазеротерапію (904 нм, 1 Вт, 8 хв), ультразвукову стимуляцію (3 МГц) та міостимуляцію імпульсним струмом 50 Гц на м'язи кульги й тазового поясу. У пацієнта з ампутацією верхньої кінцівки та контрактурою контралатеральної руки використовували теплову терапію (+38–41 °С), ерготерапію з активним тренуванням маніпуляцій, міостимуляцію (50 Гц), лазер у режимах Neuro-Pain (1,2 Вт, 700 Гц) і Neuro-regeneration (0,8–1 Вт, 904 нм) для зменшення болю й стимуляції регенерації. У пацієнта після вогнищевої ЧМТ реабілітаційна програма включала логопедичну терапію з мовленнєво-дихальними вправами, йога-терапію, гідрокінезіотерапію, ерготерапію, міостимуляцію (40 Гц), теплові впливи (37–39 °С) і лазеротерапію LightForce у режимі Headache (980/810 нм, 10 Вт, 5–7 хв). Ефективність оцінювали у динаміці за шкалами Berg Balance Scale, Rivermead Mobility Index, Barthel, FIM, Dynamic Gait Index, NIHSS, BDAE, Visual Analogue Scale та за доменами МКФ (функції тіла — b, активність — d, участь — e). Для аналізу використовувались описові методи статистики та порівняльна оцінка відсоткових змін функціональних показників. Оцінювання проводилось за шкалами BBS, RMI, Barthel, FIM, DGI, BDAE, ВАШ, та компонентами МКФ.

Після курсу реабілітації (4 тижні) у пацієнтів спостерігалось суттєве покращення: зменшення болю (ВАШ 7→3), збільшення сили м'язів (MRC 2–3→4–5), покращення рівноваги (BBS 46→54), мобільності (RMI 10→13), ходи (DGI 17→24), самостійності (Barthel 45→90; FIM 60→110), а також мовленнєвих функцій (BDAE — від вираженої до помірної афазії). За МКФ відзначено зниження рівня порушень з помірного (2–3) до легкого (1).

Мультидисциплінарна нейрореабілітація довела високу ефективність у відновленні пацієнтів після політравм із поєднаним ураженням нервової та опорно-рухової систем. Інтеграція фізичних (лазеротерапія, міостимуляція, теплотерапія, гідрокінезіо- та кінезіотерапія), ерготерапевтичних і когнітивно-мовленнєвих методик забезпечує прискорене відновлення рухових, сенсорних, мовленнєвих і когнітивних функцій. Поєднання апаратних технологій із функціональними втручаннями сприяє активації нейропластичності,

відновленню пропріоцепції, міжпівкульної взаємодії, покращенню координації, рівноваги, мовлення та емоційного стану. Застосування командного підходу з персоналізованим підбором процедур дозволяє скоротити терміни функціонального відновлення на 25–30 %, зменшити інтенсивність болю (ВАШ 7→3), підвищити м'язову силу (MRC 2–3→4–5), самостійність (Barthel 45→90; FIM 60→110) і якість життя пацієнтів, що підтверджує високу клінічну та соціальну результативність інтегрованої моделі реабілітації. Отримані результати свідчать про те, що інтеграція фізичних, ерготерапевтичних і когнітивно-мовленнєвих методик сприяє активації нейропластичності, сенсомоторної інтеграції та швидшому відновленню функцій. Мультидисциплінарна взаємодія фахівців забезпечує цілісний підхід до пацієнта та прискорює соціальну реінтеграцію.

Список використаних джерел:

1. Winstein C., Requejo P. Innovative technologies for rehabilitation and health promotion: what is the evidence? *Physical Therapy*. 2015;95(3):294–298.
2. Zampolini M., Negrini S., Grabljevec K., et al. Rehabilitation and physical medicine in Europe: recent advances and future challenges. *European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2022;58(5):661–672.
3. Neurorehabilitation after Traumatic Brain Injury. PubMed. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29428344/>
4. Multidisciplinary Approach to Post-Traumatic Brain Injury Rehabilitation: Integrating Cognitive, Speech and Motor Recovery. *Frontiers in Neurology*. 2023.

KINESIOTHERAPY AS AN EFFECTIVE METHOD OF TREATMENT AND REHABILITATION

Olha V. Filipova

2nd-year Student, Master's Degree Program

Specialty 227 «Physical Therapy, Occupational Therapy»

Khmelnytskyi Institute of Social Technologies, University «Ukraine»

Academic Supervisor: PhD in Pedagogical Sciences L. Kravchuk

Kinesiotherapy is a method of treatment, rehabilitation, and prevention of musculoskeletal diseases based on the use of special exercises and movements to restore mobility, strengthen muscles, reduce pain, and improve coordination. It involves creating individual programs that may include active exercises performed independently or passive exercises performed using special equipment under the supervision of a specialist.

Today, there are about ten different types of kinesiotherapy that use different movement systems to achieve a therapeutic effect. These include joint or floor gymnastics, yoga, martial arts, Pilates, callanetics, strength training, and others.

The main goal of kinesiotherapy is to improve the body's adaptive abilities.

Kinesiotherapy combines various methods and uses a variety of techniques, but its basic principles remain unchanged:

1. Naturalness of movement. It consists in understanding movement as a natural human state, which the body is able to use for self-healing.

2. Individual approach. A treatment, rehabilitation or prevention program is developed taking into account the patient's health status, age, gender and level of physical fitness. The first session begins with a history (health questionnaire), assessment of posture and mobility. Taking into account the data obtained, the kinesiotherapist creates an individual set of exercises.

3. From simple to complex. Classes begin with simple movements and small loads to adapt the body. Then the load is gradually increased, and the exercises are made more difficult. Breaks are necessarily taken between training complexes.

4. Regularity of classes. The effectiveness of treatment depends on this factor. Only regular exercise will help to get a positive result.

5. Repetition of exercises. Frequent repetitions of movements form behavioral acts and help restore correct reactions lost by the body during illness.

6. Proper breathing. Breathing techniques help you concentrate on performing exercises, engage deep muscles, and distract from painful sensations.

7. Attention and control. Correct execution of exercises is the key to safe and effective therapy. The kinesiotherapist explains to the patient the goals and techniques of performing the movements, shows what to do and how to breathe, and also, if necessary, adjusts the program.

Correct posture involves an upright, balanced body position without leaning forward, backward, or sideways. An important element in the prevention of posture disorders and joint diseases is a strong musculoskeletal system, which provides rigidity and stability of the muscular frame, as well as flexibility and elasticity of the body. A kinesiologist develops an individual exercise program to develop the neuromuscular mechanism that activates the deep muscles of the back without axial load on the spine.

Massage, gymnastics, taping, and other methods may also be used. With regular exercise, the muscles responsible for proper posture return to normal

tone and physiological state. A strong musculoskeletal framework is able to support the body in the correct position, improving mobility and eliminating stiffness and pain in the neck, chest and lower back.

In physiotherapy, various treatment tools can be used: devices that generate ultrasonic waves, vibrations, electrical stimulation; massagers; tapes for taping, and more. To restore the amplitude of movements, normalize muscle tone and increase their strength, correct posture, eliminate pain, improve balance and develop coordination of movements, kinesiotherapy uses treadmills, exercise bikes, a wall bar, dumbbells, and special simulators for skeletal stretching.

Conclusions:

1. The use of kinesiotherapy helps reduce the intensity of symptoms.
2. In order to increase the effectiveness of recovery in patients with comorbid pathology, it is advisable to use comprehensive treatment and rehabilitation measures involving physical therapy.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ АРТРОСКОПІЧНОГО ЛІКУВАННЯ РОЗРИВІВ МЕНІСКА У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Владислав Цісар

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.мед.н. Н.Б. Антоненська

Найбільш вразливою частиною опорно-рухового апарату у спортсменів є колінний суглоб, його травми та захворювання становлять близько 50% усіх захворювань. Травми колінного суглоба можуть суттєво обмежити фізичні можливості людини, що є критичним фактором для військової служби.

Сучасні збройні конфлікти характеризуються інтенсивним застосуванням різноманітних видів боєприпасів, що зумовлює високу частоту мінно-вибухових уражень різного ступеня тяжкості. В умовах повномасштабної війни, яку нині переживає Україна, травми кінцівок набули особливої медико-соціальної значущості. Це пов'язано з їхньою складною структурою пошкоджень, специфічними механізмами розвитку, особливостями діагностики, лікування та реабілітації, що вимагає від фахівців високого рівня професійної підготовки та

міждисциплінарного підходу до відновлення функціональної спроможності постраждалих [1].

Програма відновлення військовослужбовців після артроскопічного видалення або зшивання меніска повинна враховувати як анатомофізіологічні особливості колінного суглоба, так і вимоги професійної діяльності військових. Колінний суглоб належить до найбільш уразливих структур опорно-рухового апарату, особливо при інтенсивних фізичних навантаженнях, характерних для бойової підготовки. Латеральний меніск, який виконує функції амортизації та стабілізації суглоба, часто травмується через поєднання ротаційних рухів і осевого навантаження.

Артроскопічне втручання, зокрема секторальна резекція, дає змогу зменшити травматичність операції та пришвидшити відновлення, однак сам по собі хірургічний метод не гарантує повного відновлення функціональних можливостей без належної післяопераційної реабілітації.

Огляд наукових даних за останні роки вказує на те, що реабілітаційні програми, розроблені для цивільних пацієнтів, не повністю задовольняють специфічні потреби військовослужбовців. Такі програми недостатньо враховують необхідність швидкого відновлення функціональних навичок, зокрема витривалості під час бігу, здатності до стрибків, різких маневрів і дій у динамічних умовах. Адже більшість із них не адаптовані до реалій роботи у військових або польових умовах, де доступ до спеціалізованого обладнання є обмеженим. Традиційні підходи часто нехтують важливістю ранньої мобілізації, розвитку пропріоцептивних механізмів та тренування вибухової сили м'язів, які є ключовими для ефективного виконання службових обов'язків військовими [5].

Для військовослужбовців особливо важливою є швидка мобілізація та відновлення функціональних якостей, оскільки їхня діяльність вимагає витривалості, здатності до бігу на великі дистанції, стрибків та маневрування у складних умовах. Отже, і традиційні цивільні реабілітаційні програми не можуть відповідати військовим потребам. Вони часто не враховують специфіку підготовки до бойових завдань і не пристосовані до умов обмеженого доступу до обладнання, наприклад у польових шпиталях. Тому в процесі відновлення акцент слід робити не лише на усуненні болю та відновленні амплітуди рухів, але й на розвитку пропріоцепції, стабільності суглоба, вибухової сили та функціональної витривалості [1, 3].

Ранній початок дозованих вправ без навантаження, із поступовим переходом до більш складних рухів, допомагає уникнути ускладнень і забезпечує фізіологічне відновлення хрящової тканини. У випадку легких ушкоджень чи перевантаження меніска можуть застосовуватися фізіотерапевтичні методи, такі як лазерна терапія, кріотерапія чи магнітотерапія. Однак після оперативного втручання основою є поступове відновлення рухливості, відновлення м'язового балансу та функціональних можливостей коліна, необхідних для повернення військового до служби [4].

Таким чином, реабілітаційна програма повинна мати комплексний характер: поєднувати фізичні вправи, спрямовані на зміцнення м'язів і розвиток координації, із заходами фізіотерапії, що підтримують процес регенерації. Особливий акцент робиться на функціональноорієнтованих тренуваннях, максимально наближених до умов військової діяльності, що дозволяє забезпечити швидке та безпечне повернення військовослужбовців до виконання своїх обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Грубар Ю. О., Грубар М. Ю., Грубар І. Я. Принципи та періоди програми реабілітації пацієнтів після зшивання менісків колінного суглоба // Перспективи та інновації науки. (Рубрика «Медицина»). Київ, 2023. Вип. 2 (20). С 18-29. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2\(20\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2(20))
2. Шаді Абделбасет Мохаммад Алхуб, Ніканоров О, Луцкій В. Ефективність застосування комплексної програми фізичної реабілітації у спортсменів ігрових видів спорту після артроскопічного лікування «тріади Турнера» (на прикладі дослідження відновлення спеціальної фізичної працездатності). Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. С. 150-156.
3. Brown J. Clinical Efficacy of Core Muscle Strengthening Programs. *Can. Physiol. Rev.* 2021. P. 213–230.
4. Elmallah R, Jones LC, Malloch L, Barrett GR. A meta-analysis of arthroscopic meniscal repair: inside-out versus outside-in versus all-inside techniques. *J Knee Surg* 2019;32:750–7.
5. Hou J.H, Gong Y.L, Ma P. et al. Comparative clinical outcomes of different therapies for traumatic meniscal tears in adults: A protocol for systematic review and network meta-analysis. *Medicine (Baltimore)*. 2022. Jan 14;101(2):e28557. doi: 10.1097/MD.00000000000028557.
6. Karia M., Ghaly Y., Al-Hadithy N. Current concepts in the techniques, indications and outcomes of meniscal repairs. *Eur J Orthop Surg Traumatol.* 2019 Apr;29(3):509-520.
7. Maffiuletti N. Piriformis Syndrome Management: Manual Therapy and Neuromuscular Approaches. *Eur. Spine J.* 2022. P. 1242–1253.
8. Mutsaerts EL, van Eck CF, van de Graaf VA, Doornberg JN, van den Bekerom MP. Surgical interventions for meniscal tears: a closer look at the evidence. *Arch Orthop Trauma Surg* 2016;136:361–70.
9. Patel H, Skalski MR, Patel DB, et al. Illustrative review of knee meniscal tear patterns, repair and replacement options, and imaging evaluation. *Clin Imaging* 2021;69:04–16.

10. Tachibana Y, Sakaguchi K, Goto T, Oda H, Yamazaki K, Lida S (2010) Repair integrity evaluated by second-look arthroscopy after arthroscopic meniscal repair with the FasT-Fix during anterior cruciate ligament reconstruction. Am J Sports Med 38:965–971.

11. Vaquero-Picado A, Rodriguez-Merchan EC. Arthroscopic repair of the meniscus: surgical management and clinical outcomes. EFORT Open Rev 2018;3:584–94.

12. White J. Meniscal Repair vs. Resection: Indications for the Military Population. Mil. Med. 2020. P. 707–714.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТЕРАПІЇ БОЛЮ В КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З АМПУТАЦІЯМИ

Олексій Широкий

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: д.мед.н., доцент О.О. Підмурняк

Ампутація кінцівок є одним із найпоширеніших ускладнень мінновибухових травм [1; 2]. Ранній початок реабілітації на допротезному етапі з метою максимального збереження функцій ураженої кінцівки, а також індивідуалізоване поєднання фізичної, психологічної та соціальної реабілітації допомагає забезпечити пацієнтові максимальну підтримку у процесі відновлення [1; 2; 7]. Втім залежно від особливостей протікання лікувального процесу і супутніх ускладнень реабілітаційні втручання також можуть мати певні утруднення. Особливу увагу варто приділити терапії больового синдрому – комплексу больових відчуттів, які постійно супроводжують пацієнта на кожному етапі лікування, тим більше, якщо воно є довготривалим, і часто спричиняють низку негативних психологічних наслідків [3; 5; 6; 7].

Метою даної статті є розкриття нетрадиційних психологічних прийомів та немедикаментозних засобів, які показали свою ефективність в терапії больової симптоматики пацієнтів з ампутаціями кінцівок внаслідок мінно-вибухових травм під час лікувального процесу в умовах військового госпіталю.

Основними скаргами пацієнтів з ампутаціями, пов'язаними з больовими відчуттями, є такі: безпосередній фізичний біль в місці поранення / шва кукси; іррадіація болю на всю неушкоджену частину кінцівки внаслідок тривалого використання апарату VAC-терапії; супутні поранення інших частин тіла або самої ампутованої кінцівки; фантомні відчуття різного типу – від лоскотання до нестерпного болю

(до 9 балів за візуально-аналоговою шкалою); болі у спині як наслідок зміщення загального центру маси тіла і відповідним перерозподілом навантаження переважно на грудний (при ампутації верхньої кінцівки) і поперековий (при ампутації нижньої кінцівки і пересуванні на милицях) відділи хребта.

Окрім стандартного медикаментозного лікування болю та фізичної реабілітації, в межах психологічного супроводу у процесі психоедукації пацієнти отримували інформаційну підтримку стосовно природи фантомних відчуттів, профілактики порушень постави і контролю ходи, навчалися вправам для розслаблення найбільш напружених м'язів різних ділянок тіла. Це істотно знижувало рівень тривожності поранених щодо власного самопочуття і підвищувало мотивацію до продовження реабілітаційних занять. Під час проведення дзеркальної терапії здійснювався індивідуальний добір засобів для цілеспрямованого впливу на природу фантомного болю та силу його відчуття [3].

Особливим етапом психоедукації пацієнтів було їхнє навчання самостійної корекції больових відчуттів. Для цього проводилося роз'яснення щодо наявних проєкцій частин тіла на долоні (за принципами Су-Джок терапії), а також активних рефлекторних точок на верхніх і нижніх кінцівках, стимуляція яких допомагає знижувати больові відчуття. Додатково пацієнтів забезпечували засобами для стимуляції цих точок, які спочатку індивідуально тестувалися. Такими засобами були: спеціальні пластмасові кульки з гострими плоскими шипами, фольгові кульки різного розміру (відповідно до комфорту пацієнта), природні матеріали (каштани, жолуді, зерна).

Також проводилися групові заняття в ігровій формі з елементами тілесної терапії і майндфулнес для психоемоційної стабілізації та емоційної підтримки, як, наприклад, практика «Видування болю». Перший варіант гри проводиться з мильними бульбашками. Надуваючи бульбашку, пацієнт уявляє, що видуває свій біль, переживання, страхи, тривогу, важкі думки тощо всередину бульбашки. Коли бульбашка лопається, больові відчуття зникають. Для другого варіанту практики видування болю потрібні повітряні кульки. Біль та інші негативні відчуття видуваються всередину кульки і обов'язково локалізуються (кулька зав'язується). Після цього пацієнтам пропонується пограти з кульками, перекидаючи один одному, або випустити повітря із вмістом кульки у вікно або на вулицю, або лопнути її. Таким чином внаслідок саморегуляції і усвідомленості пацієнт активізує парасимпатичну нервову систему, зменшуючи емоційне напруження і знижуючи рівень

больових відчуттів. Додатковим позитивним ефектом цих практик є покращення якості сну.

Підсумовуючи досвід застосування нетрадиційних засобів та психологічних прийомів для терапії болю у пацієнтів-

військовослужбовців з ампутаціями внаслідок мінно-вибухових травм, варто зазначити, що спектр їх пошуку і використання може розширюватися й апробуватися для забезпечення індивідуального підходу до комплексної реабілітації. Зниження рівня болю за ВАШ, супутні позитивні ефекти, такі, як нормалізація сну і психоемоційне піднесення, є важливими для покращення якості життя пацієнта і пришвидшення процесу одужання.

Список використаних джерел:

1. Беспаленко А. А., Щеглюк О. І., Кіх А. Ю., Бур'янов О. А., Волянський О. М., Корченко В. В., Михайловська М. М. Алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутацією кінцівок на основі мультипрофесійного та індивідуального підходу. *Український журнал військової медицини*. 2020. № 1. Т. 1. С. 64–72. DOI : 10.46847/ujmm.2020.1(1)-064.
2. Жара Г. Тенденції і принципи реабілітації осіб з мінновидбуховими травмами. *Теоретичні і практичні аспекти у фізичній терапії та ерготерапії* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25-26 травня 2023 р., Івано-Франківськ, Україна. 49 с. С. 40–42.
3. Жара Г. І. Індивідуалізація засобів дзеркальної терапії поранених з ампутаціями. *Актуальні питання медицини, фармації, терапії та реабілітації* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 23-24 травня 2025 року) / Редкол.: к.б.н., доц. Ігор Головченко (відп. ред.) та ін. ; Херс. держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2025. 185 с. С. 162–165.
4. Жара Г. І. Фізкультурно-спортивна реабілітація ветеранів війни в умовах ветеранських просторів. *Наука і освіта*. 2024. № 3. С. 17–22. DOI : <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-3-3>
5. Кучин Ю. Л., Кузнецов А. Д. Особливості фантомного болю у пацієнтів з ампутаціями кінцівок після вогнепальних поранень у ранньому та віддаленому періодах лікування. *Pain, Anaesthesia & Intensive Care*. 2025. № 1. С. 46–50. DOI: 10.25284/2512078.1(110).2025.325987
6. Маркович О., Прокопчук В., Рижковський В. Вплив нейропсихологічної рухової фізичної терапії на динаміку фантомного болю при ампутації нижніх кінцівок. *Physical Culture And Sport: Scientific Perspective*. 2024. Том 2. № 1. С. 188–194. DOI : <http://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.68>
7. Ткачук А., Данильченко С., Бабкіна О., Головченко І., Корсунський О. Інтеграція психологічної реабілітації в систему фізичної терапії військовослужбовців після ампутації. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2025. Том 25. № 2. С. 287–291. DOI : <https://doi.org/10.31718/2077-1096.25.2.287>

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУ В РАНЬОМУ ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Сергій Ковальчук

здобувач 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія“
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна“,
Науковий керівник: к.пед.н., доцент кафедри І.В. Войцих

Інтелектуальний розвиток у ранньому дорослому віці є одним із ключових аспектів становлення особистості, що визначає її адаптаційні можливості, професійну ефективність та загальне психологічне благополуччя. Попри усталену думку про те, що інтелект формується переважно в дитинстві та підлітковому віці, сучасні дослідження переконливо свідчать: рання дорослість – період від 18 до 35 років – є надзвичайно сприятливим часом для подальшого розвитку когнітивних здібностей.

У вітчизняному науковому просторі проблематику розвитку інтелекту вивчали такі дослідники: Г. Костюк, який розглядав інтелект у контексті діяльнісного підходу та вікової психології; С. Максименко, що досліджував когнітивний розвиток особистості в умовах навчання та професійної діяльності; В. Моляко, який зосереджувався на творчому мисленні як складовій інтелектуального потенціалу; О. Власова, яка аналізувала чинники інтелектуального розвитку дорослих у контексті психології навчання.

Серед зарубіжних учених вагомий внесок у розуміння інтелектуального розвитку в дорослому віці зробили: Р. Кеттелл, який запропонував розмежування рідинного та кристалізованого інтелекту; Г. Гарднер із теорією множинного інтелекту; Р. Стернберг, що розробив тріархічну теорію інтелекту та концепцію практичного мислення; Ж. Піаже, дослідження якого заклали основи розуміння стадіальності когнітивного розвитку.

У психологічній науці інтелект розглядається як „система пізнавальних здібностей, що забезпечують здатність людини адекватно відображати зовнішню реальність, успішно вирішувати практичні та теоретичні завдання, ефективно взаємодіяти із соціальним середовищем“ [3]. Розвиток інтелекту в ранньому дорослому віці зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних чинників – біологічних, психологічних і соціальних.

До основних біологічних і нейрокогнітивних чинників відносять:

1. Нейропластичність мозку. У ранній дорослості мозок зберігає здатність утворювати нові нейронні зв'язки, що є фізіологічною основою навчання та інтелектуального зростання [1].

2. Стан фізичного здоров'я та режим сну. Регулярна фізична активність і достатній сон позитивно впливають на когнітивні функції, зокрема увагу, пам'ять та швидкість мислення [2].

3. Генетична схильність як базова умова, що визначає індивідуальну стелю потенціалу, проте не є вирішальним обмеженням за сприятливих зовнішніх умов [4].

До психологічних чинників розвитку інтелекту належать:

1. Мотивація до пізнання та інтелектуальна допитливість. Внутрішнє прагнення до нових знань і готовність вирішувати складні завдання є одним із найпотужніших рушіїв когнітивного розвитку [3].

2. Рефлексія та метакогніція. Здатність усвідомлювати власні мисленнєві процеси сприяє підвищенню ефективності навчання та вирішення проблем [5].

3. Емоційний інтелект. Уміння розпізнавати та регулювати власні емоції і емоції інших людей тісно пов'язане із загальним інтелектуальним розвитком та успішністю у навчанні й праці [2; с. 4].

Серед соціальних чинників виокремлюють:

1. Рівень і якість освіти. Систематичне навчання, особливо вища освіта, стимулює розвиток абстрактного мислення, критичного аналізу та здатності до узагальнення [1; с. 5].

2. Професійне середовище. Складна, різноманітна та інтелектуально насичена діяльність на роботі є важливим стимулом для підтримки та зростання когнітивних здібностей [3].

3. Соціальна взаємодія та комунікація. Спілкування з різними людьми, обмін думками та досвідом активізують пізнавальні процеси і розширюють когнітивний репертуар особистості [2].

4. Доступність інформаційно-освітніх ресурсів. Можливість самостійного навчання, користування цифровими технологіями та онлайн-платформами суттєво розширює інтелектуальні можливості молодих дорослих [1; с. 4].

Таким чином, розвиток інтелекту в ранньому дорослому віці є динамічним багатовимірним процесом, що визначається взаємодією біологічних, психологічних та соціальних чинників. Рання дорослість є унікальним і сприятливим часом для цілеспрямованого інтелектуального зростання за умови активного навчання, рефлексії та стимулюючого соціального середовища.

Список використаних джерел:

1. Войтко В. І. Когнітивний розвиток особистості у дорослому віці. Київ: Либідь, 2019. 256 с.
2. Знанецька О. М. Психологічні чинники розвитку пізнавальних здібностей у молодих дорослих. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2020. Вип. 4. С. 78–85.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. 3-тє вид. Київ: КММ, 2021. 528 с.
4. Стернберг Р. Практичний інтелект / пер. з англ. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 384 с.
5. Hlebova N., Glynska L. Intellectual development of young adults under conditions of lifelong learning. *Українознавчий альманах*. 2023. № 31. DOI: 10.17721/2520-2626/2023.31.5.

Наукове видання

Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації

Тези доповідей XVII Всеукраїнської наукової
конференції студентів та молодих вчених

м. Хмельницький,
26 березня 2026 року

Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 17,0

Наклад 100 прим.